

REPUBLIKA KOSOVO
OMBUDSMAN INSTITUCIJA

DESETI GODIŠNJI IZVEŠTAJ 2010

upućen
Skupštini Kosova

Telefon: ++381 38 545 303
Telefaks: ++381 38 545 302
e-mail: ombudspersonkosovo@ombudspersonkosovo.org
web site: www.ombudspersonkosovo.org

Objavljeno od strane:
Ombudsman Institucije na Kosovu

Kompjuterska obrada:
Linodesign

Štampa:
Štamparija "ORIENT" Priština

2011, Priština

G. Jakup Krasniqi
Predsednik Skupštine Republike Kosova
Priština

Poštovani gospodine Predsedniče,

Na osnovu člana 135 paragraf 1 Ustava Republike Kosovo i člana 27 paragraf 1 i 2 Zakona o Ombudsmanu, dostavljam Vam deseti godišnji izveštaj Institucije Ombudsmana Republike Kosovo. Ujedno Vas molim da prihvatite i zahtev za podnošenje ovog izveštaja na plenarnoj sednici Skupštine Republike Kosovo, kao i otvaranje diskusije u vezi sa ovim izveštajem.

S poštovanjem,

Sami Kurteshi

Handwritten signature of Sami Kurteshi in blue ink.

Ombudsman Republike Kosovo

Priština, 10. Jula 2011. godine

Sadržaj

Uvodna reč Ombudsmana.....	7
1. Uvod	9
1.1. Opšti aspekti	11
2. Institucija Ombudsmana	13
2.1. Misija Institucije Ombudsmana	13
2.2. Privremene mere i izveštaji	15
2.3. Institucija Ombudsmana otvorena za građane	15
3. Stanje osnovnih ljudskih prava i sloboda na Kosovu	17
4. Ljudska prava i slobode garantovana Ustavom Republike Kosovo	25
4.1. Neposredno sprovođenje sporazuma i međunarodnih instrumenata	25
4.2. Ljudsko dostojanstvo	26
4.3. Jednakost pred zakonom	28
4.3.1. Nedostatak zakona o verskim zajednicama	29
4.3.2. Diskriminacija pravosuđa i od strane pravosuđa	30
4.3.3. Nejednakost starosnih grupa u oblasti zapošljavanja	31
4.3.4. Diskriminacija lica sa ograničenom sposobnošću	32
4.3.5. Diskriminatorski tretman od strane Kosovske Agencije za Imovinu	32
4.3.6. Polna ravnopravnost	33
4.4. Pravo na život	36
4.5. Zabrana torture, surovog, neljudskog i ponižavajućeg postupanja	38
4.6. Prava okrivljenog	41
4.7. Pravo na pravično i nepristrasno suđenje	44
4.8. Pravo na pravna sredstva	46
4.9. Načelo legitimteta i proporcionalnosti u krivičnim postupcima	48
4.10. Sloboda kretanja	49
4.10.1. Sloboda kretanja pripadnika manjinskih zajednica	49
4.10.2. Sloboda kretanja za albansko stanovništvo	51
4.10.3. Javni prevoz putnika	52
4.11. Pravo na privatnost	53
4.11.1. Obezbeđenje dokumenata u vezi sa dobijanjem državljanstva	53
4.11.2. Otklanjanje buke na javnim mestima	54
4.11.3. Nepovredivost stana i mesta stanovanja	54
4.11.4. Kontrola i prisluškivanje sredstava za komuniciranje-telefonje	54
4.12. Pravo na brak i porodicu	55
4.13. Sloboda veroispovesti, uverenja i savesti	57
4.13.1. Analiza stanja na Kosovu	58
4.13.2. Verske zajednice na Kosovu	59
4.14. Sloboda izražavanja	61
4.15. Pravo uvida u javna dokumenta	61
4.16. Sloboda medija	63
4.17. Sloboda okupljanja	65
4.18. Sloboda udruživanja	66
4.19. Pravo na izbor i učešće	67
4.20. Pravo na imovinu	69
4.21. Pravo na obrazovanje	72
4.22. Sloboda umetnosti i nauke	75
4.23. Pravo na rad i obavljanje profesije	76
4.24. Dečja prava na Kosovu	79

4.24.1.	<i>Sprovođenje Strategije i Nacionalnog plana delovanja o dečjim pravima</i>	79
4.24.2.	<i>Nedostaci u oblasti obrazovanja dece</i>	80
4.24.3.	<i>Pojava nasilja u školama</i>	80
4.24.4.	<i>Napuštanje školovanja</i>	80
4.24.5.	<i>Rad dece</i>	81
4.24.6.	<i>Nedostatak socijalne zaštite za decu</i>	81
4.24.7.	<i>Diskriminacija dece sa ograničenim sposobnostima</i>	82
4.24.8.	<i>Trgovina ljudskim bićem –deca žrtve</i>	82
4.25.	<i>Zdravstvena i socijalna zaštita</i>	83
4.25.1.	<i>Socijalni problemi i nedostatak zakonodavstva</i>	83
4.25.2.	<i>Diskriminacija dece sa ograničenom sposobnošću</i>	84
4.25.3.	<i>Problem penzijskih šema</i>	84
4.25.4.	<i>Problemi u zdravstvu Kosova</i>	85
4.26.	<i>Odgovornost za sredinu</i>	87
4.27.	<i>Sudska zaštita prava</i>	90
4.27.1.	<i>EULEX sudije i tužioci</i>	92
4.27.2.	<i>Ovlašćenja Ombudsmana nad pravosuđem</i>	93
4.27.3.	<i>Žalbe građana protiv pravosuđa</i>	93
4.27.4.	<i>Žalbe građana protiv tužilaštva</i>	95
4.27.5.	<i>Preporuke Ombudsmana</i>	96
4.28.	<i>Prava zajednica i njihovih pripadnika</i>	98
4.28.1.	<i>Sastav stanovništva Republike Kosovo</i>	98
4.28.2.	<i>Negovanje političkog, kulturnog i nacionalnog identiteta</i>	98
4.28.3.	<i>Izazovi i mogućnosti obrazovanja manjinskih zajednica</i>	99
4.28.4.	<i>Negovanje jezika zajednica i praktični izazovi</i>	101
4.28.5.	<i>Manjinske zajednice i mediji</i>	102
4.28.6.	<i>Zaključak</i>	104
4.29.	<i>Upotreba jezika</i>	104
5.	<i>Preporuke Ombudsmana</i>	109
6.	<i>Aktivnosti Institucije Ombudsmana</i>	115
6.1.	<i>Aktivnosti jedinice za rodnu ravnopravnost</i>	115
6.2.	<i>Aktivnosti Grupe za dečja prava (GDP)</i>	115
7.	<i>Saradnja IO</i>	117
7.1.	<i>Saradnja sa javnim institucijama zemlje</i>	117
7.2.	<i>Saradnja sa domaćim NVO</i>	117
7.3.	<i>Saradnja sa međunarodnim organizacijama unutar i van Kosova</i>	118
7.4.	<i>Saradnja sa sličnim institucijama</i>	118
7.5.	<i>Izgradnja kapaciteta, konferencije, radionice i obuke</i>	119
8.	<i>Budžet Institucije Ombudsmana</i>	123
9.	<i>Statistički pregled žalbi i slučajeva za 2010 godinu</i>	125
10.	<i>Struktura osoblja</i>	135
11.	<i>Skraćenice</i>	139
12.	<i>Prilog 1: Zahtevi za Ustavni sud</i>	141
12.1.	<i>Odluka Ustavnog Suda</i>	149
13.	<i>Prilog 2: Zakonski osnovi i kompetencije Narodnog advokata</i>	153
13.1.	<i>Zakon o Narodnom advokatu</i>	155
13.2.	<i>Ovlašćenja Ombudsmana u ostalim zakonima</i>	168

Uvodna reč Ombudsmana

Republika Kosovo se susreće sa dve kontraverze koje predstavljaju realnost koju vidimo i koja je opipljiva za sve: veliki zahtevi i male mogućnosti! Pronalaženje ravnoteže između zahteva i društvenih mogućnosti je upravo svrha organizovanja i funkcionisanja države.

Dva velika izazova, najveća, koji i dalje potresaju temelje političke ravnoteže u Republici Kosovo, su pravna i socijalna država.

Da bi se izgradio jedan pravedan društveni sistem, human i demokratski, ravnoteža među ovim suprotnostima je neizbežna i treba da bude društveno prihvatljiva, zakonski pravedna i institucionalno primenljiva. I ova ravnoteža će biti prihvatljiva kada postane opšta društvena norma koja se

pravno kodifikuje. Ovo se može postići i ima smisao jedino kada se u procesu stvaranja zakona u zemlji garantuje šire učestvovanje, koje omogućuje obuhvatanje interesa više interesnih grupa I društvenih slojeva, po mogućnosti svih. To je izuzetno težak izazov, ali je neophodno da ujedno postoji I socijalna pravda ali I zakonska pravednost.

Zakonska pravednost, prihvatljiva I primenljiva u praksi za sve pojedince bez ikakve razlike, na celoj teritoriji države, predstavlja osnovu pravne države.

Da li postoji pravna država? To je pitanje koje svako može da postavi uvek kada se suočava sa kršenjima različite prirode. Da li verujemo kao društvo u ono što se zove, pravo na pravno intervenisanje države?

Koncept “pravne države” na Kosovu je toliko otuđen da je dostigao nivo ironičnog izraza, a vrlo često je i termin sa negativnom konotacijom. Gubitak poverenja u pravnu državu se javlja kod najsiromašnijih i najnemoćnijih društvenih slojeva i grupa ali se javlja i kod pojedinaca koji se nalaze na čelu države. Čak i kada izgleda da postoji, pravda u državi zasnovana na zakonu, je selektivna! Postoji i važi samo za one koji imaju novac i vlast. Pošto je selektivna, pravda negde „otvori oči”, na drugom mestu ih „zatvori”, tako da je izgubila poverenje društva u potpunosti.

Institucija Ombudsmana je u 2010 godini obradila 1233 slučaja. Najveći broj žalbi se odnosio na pravosuđe na svim nivoima. Žalbe se podnose zbog dužine sudskog postupka-kašnjenja pravde, neizvršavanje pravosnažnih sudskih odluka donetih od strane redovnih sudova-nemoć države da sprovede pravdu u zemlji ili zbog nepravednih odluka sa elementima korupcije I prevare, što podrazumeva nepravdu od strane onih koji bi trebali da odlučuju pravedno! Dok u severnom delu Mitrovice i opštinama Leposavić, Zubin Potok i Zvečan, važi samo zakon jačeg. Ovde ne postoji niti se deli pravda. Republika Kosovo nema nikakvu vlast na ovom delu svoje teritorije.

Mnoge pritužbe građana odnose se na neizvršenje pravosnažnih odluka nezavisnih državnih institucija od strane samih državnih institucija, ili se odnose i na nezakonite odluke državnih

institucija. Deveti izveštaj Ombudsmana, zajedno sa preporukama, odobren je od strane svih poslanika/ca prisutnih na sednici od 26. jula 2010 Skupštine Kosova, bez ijednog glasa protiv. Međutim, do sada, Ombudsman nema nikakvih informacija ili obaveštenja od strane bilo koje institucije da li su se preporuke primenile.

Takođe, analizirajući odluke i druge akte pravosudnih i drugih državnih institucija, koje se podnose kao dokaz ombudsmanu, uočeni su mnogi propusti i nedostaci, povrede i nepravde materijalne i proceduralne prirode. Ombudsman se ne meša u rad sudstva u bilo kojoj fazi postupka, niti prilikom donošenja odluka niti u tumačenju ili u promeni sudskih presuda.

Gubitak poverenja u primenu zakona stavlja ombudsmana u poziciju koja postavlja zahtev da se pravda postavi na svoje mesto.

Prema tome, i pritisak na ombudsmana raste i dolazi sa svih strana: od pojedinaca, od politike, civilnog društva, medija i raznih interesnih grupa. Neki pritisci nastaju zbog velikih problema, neki su nastali zbog materijalnih interesa, treća lica imaju političke ciljeve, četvrti žele da proguraju njihovu agendu, dok ostali žele jednostavno da imaju svoj uticaj na Instituciju Ombudsmana. Skoro svi zaboravljaju, namerno ili ne, da je Ombudsman nezavisna ustavna institucija, sa misijom i ovlašćenjima definisanih Ustavom i zakonom. Agenda, radnje i odluke Ombudsmana su nezavisne i takave će i ostati, sve dok Ustav i zakon predviđaju ovo.

Ombudsman ne deli pravdu, ali će nastaviti da identifikuje i da iznosi na videlo nepravilna i nezakonita činjenja ili nečinjenja javne vlasti, odnosno nastaviće ulogu koja mu je data u izgradnji društva zasnovanog na principu da su svi jednaki pred zakonom.

Ako država krši pravne i zakonske principe, onda je ona dodirnula u poverenje neophodno za funkcionisanje jednog demokratskog društva. Gubitak poverenja u državu ruši potporne stubove uravnoteženog funkcionisanja zasnovanog na pravdi za sve. Ovo ne bi trebalo da se dogodi! Jednakost pred zakonom mora da obezbede i garantuju najpre državni mehanizmi.

Bez obzira na to koliko je bolno rađanje nove države, nada u bolju budućnost, iako dosta pogažena, još nije izgubljena. Napori da se uspostavi red i zakon su evidentni. Ovo zahteva više posvećenosti i individualne, društvene a naročito institucionalne odgovornosti javnih vlasti za njihovo činjenje ili nečinjenje.

1. Uvod

Zaštita, nadzor i promovisanje osnovnih ljudskih prava i sloboda fizičkih i pravnih lica od nezakonitih radnji ili propusta javnih vlasti u Republici Kosovo, su glavni delujućí segmenti, preko kojih se teži na realizovanju ustavne i pravne misije Ombudsmana.

Iako je Republika Kosovo sada već stvorila jednu tradiciju na angažovanju pravnih mehanizama na zaštiti ljudskih prava i sloboda, sa bilo kog aspekta i segmenta povrede prava, njeni građani, koji su se u prošlosti suočavali sa najsurovijim merama pritiska, pojedinačno i kolektivno, iako u drugim oblicima i ne sa istom brutalnošću fizičkog nasilja, i dan danas se suočavaju sa najrazličitijim kršenjima njihovih prava i sloboda.

I, ove povrede, različite i mnogobrojne, su upravo posledica nedovoljnog angažovanja javnih institucija na sprovođenju zakona. S toga, polazeći od ove nedovoljnosti angažovanja javnih institucija na sprovođenju zakona, što za posledicu ima kršenje ljudskih prava i sloboda, Ombudsman je svojim postojanim delovanjem, sada već pretvoren u zaštitnika građana Kosova, ne samo braneći ih, nego i nadzirajući i promovišući njihova osnovna prava i slobode.

Refleksiranje zaštite, nadzora i promovisanja ljudskih prava i sloboda građana Republike Kosovo, preko delujućih pravnih mehanizama, sublimiran u utvrđenom ustavnom i pravnom delatnošću, je godišnji izveštaj Ombudsmana, sada već deseti po redu.

Obzirom da godišnji izveštaj Ombudsmana predstavlja istovremeno stanje ljudskih prava, ali i ogledalo angažovanja Ombudsmana na zaštiti ljudskih prava i sloboda od javnih institucija, celokupna aktivnost ombudsmana prati se jednom određenom osetljivošću, počev od prijema kalbe građanina, pa do konačnog rešenja slučaja. Osetljivost delovanja Ombudsmana leži posebno u činjenici da, obzirom da naše društvo još uvek je u jednoj fazi tranzicije, naše državne institucije još nisu postigle da stvore potrebne mehanizme koji bi reagovali sa efikasnošću na poboljšanju stanja ljudskih prava i sloboda u Republici Kosovo, odnosno da bi pravilno shvatili pravne sugestije i preporuke koje Ombudsman šalje postojano i da bi pravno delovali na osnovu njih.

Slučajevi kršenja ljudskih prava i sloboda od strane javnih institucija u Republici Kosovo, i tokom ovog izvještajnog razdoblja nisu rezultirali na smanjenje broja, kao što je ostale iste prirode kršenja ljudskih prava i sloboda. Međutim, njihova rješenja i dalje su komplikovane, bilo zbog zanemarivanja zahteva Ombudsmana, bilo zbog oduženja rešavanja problema sa kojima se postojani suočavaju građani Republike Kosovo.

Deseti godišnji izveštaj, kao i raniji izveštaji, kao službeni dokumenat, na približniji način predstavlja realno stanje ljudskih prava i sloboda, odnosno neprijatnu stranu njihove realizacije, s jedne strane, kao i postojano angažovanje Ombudsmana na zaštiti, nadzoru i njihovom promovisanju.

Završeni posao tokom jene godine, odnosno tokom perioda na čijoj osnovi je izrađen ovaj izveštaj, jeste jedan dokaz o ozbiljnosti delovanja Ombudsmana, odnosno radnika Institucije Ombudsmana. Nezavisno od mnogih i raznih sučeljavanja, nezavisno od zaptaja i poteškoća, nezavisno od situacija, poekad neprijatnih, u kojima su se našli, zbog osetljivosti slučajeva i stvaranja odnosa

između građanina, koji je smatrao da mu je povređeno svako zakonsko pravo i institucije, koja je navodno izvršila povredu tih prava.

Ombudsman i njegovi saradnici uspeali su da ispune njihovu osnovnu misiju, da uspešno zaštite ljudska prava, povećavajući efikasnost njihovog rada. U tom svetlu, tokom ovog izveštajnog razdoblja, u usporedbi s prethodnom izveštajnom razdoblju, bilo je povećanje od 11 posto broja rešavanih predmeta, prema zahtevima podnosioca. Taj porast je pored rezultata efikasnosti, isto tako i rezultat dokazanog kvaliteta rada.

Ovaj godišnji izveštaj Ombudsmana je strukturiran ne samo po sadržinskim, nego i formalnim načelima, kriterijumima i aspektima. Načela, kriterijumi i glavni aspekti za izradu ovog izveštaja jeste u prikazu jednogodišnjeg rada Ombudsmana, uključujući sve njegove operativne veze prikazane prema jednom logičnom redosledu baziran na ustavnu misiju Ombudsmana: zaštita, nadzor i promovisanje ljudskih prava.

U tom duhu, izveštaj je strukturiran kao jedna celina iz tri delova. Prvo, stanje ljudskih prava i sloboda na Kosovu, koje je u izveštaju prikazano u skladu sa sadržinom drugog poglavlja stava Republike Kosovo, što znači da prikaz ljudskih prava, kao i pokrenutih pitanja jeste prema poređanju koju su izvršili zakonodavci u Ustavu Republike Kosovo. U ovom delu su uključene i aktivnosti tri određenih grupa koje deluju unutar Institucije Ombudsmana (Grupa za dečja prava, Grupa protiv diskriminacije i Jedinica za rodnu ravnopravnost), kao i preporuke Ombudsmana, o različitim slučajevima.

drugo, svakodnevna delatnost Institucije Ombudsmana, počev od susreta Ombudsmana pa do stručnih i tehničkih usluga podrške (informisanje, prevođenje, informativna tehnologija, finansije, logistika, održavanje), kao i bitni elementi za dobar tek postova unutar institucije, gde su obuhvaćene i razne statistike.

Treće, dodatak priloga kao jedan podržavajući pregled strukture izveštaja, gde su obuhvaćeni: razi dokumenti koji ilustriraju rad Ombudsmana, Zakon o Ombudsmanu, Interni pravilnik IO, Etički kodeks, kao i galerija slika.

Prezentacija rada Ombudsmana za jednogodišnji period, osim što je zakonska obaveza, jeste i dokaz da bi se potvrdio sav posao i nagažovanje institucije Ombudsmana na zaštiti ljudskih prava i sloboda. Dakle, jeste dokaz napora za rešavanje problema sa kojima se susreću naši građani, kada se njima krše ili zlostavljaju njihova prava i kada oni postavljaju zahteve za realizovanje njihovih prava zagarantovanih ustavom i zakonom.

Ombudsman, kao vršioc nadzora ustavne i zakonske primene ljudskih prava i sloboda građana Republike Kosovo, on ujedno je i rasvetljivač slučajeva kada se građani lišavaju nekog njihovog prava, kao i ukorivač javnih institucija kada se one ponašaju sa zanemarivanjem o ustavnom i zakonskom sprovođenju ljudskih prava i njihovih sloboda. To je jedan od glavnih postulata kojeg obuhvata ovaj izveštaj, sa jednim sublimirajućim ciljem: ravno predstavljanje ljudskih prava i sloboda na Kosovu i pravce razvoja ovog stanja.

1.1. Opšti aspekti

Ustav Republike Kosovo sada je već obezbedio jednu solidnu pravnu osnovu, u potpunom skladu sa većinom međunarodnih standarda o ljudskim pravima. Kao takav on predstavlja jednu sintezu, iako ne potpunu, međunarodnih standarda o ljudskim pravima.

Ustavni sud Republike Kosovo, kao vrhovni arbitar interpretacije ustavnih odredbi, kao i za razmatranje i primenu zakonitosti delovanja javnih vlasti na Kosovu, obeležio je jedan odlučujući korak ka oceni i primeni zakonitosti delovanja državnih instituciji.

Zakon o Ombudsmanu, kao pravni instrumenat koji sankcioniše zaštitu, nadzor i promovisanje ljudskih prava, kada se ona ne poštuju od strane javnih institucija, postigao je da osnažuje glas Ombudsmana, kako da stvori jedan novi duh u triuglu međuveze ljudskih prava i sloboda: *Institucija Ombudsmana - javne institucije - građanin.*

I pored postojanja sada već jedne dobre pravne osnove, kao i mehanizama za zaštitu ljudskih prava i sloboda, javne vlasti Republike Kosovo, na svim nivoima, i dalje nastavljaju da se ponašaju indolentno, nemarno i neretko indiferentne prema primeni ljudskih prava i sloboda građana, što je posledica neadekvatne primene zakona.

Međutim, efektivna primena standarda za zaštitu ljudskih prava, konsolidovanje pravosudnog i tužilačkog sistema, kao i borba protiv organizovanog kriminala i korupcije, i dalje ostaju glavni izazov sa kojima se suočava, u većini slučajeva bez nekog zabeleženog uspeha, nova država Kosova.

Za kosovske zakonodavce i druge državne vlasti, najveći izazov ostaje donošenje i usvajanje zakona, koji se neposredno tiču ljudska prava svih građana Republike Kosovo, kao zakon o invalidskom i penzijskom osiguranju i Zakon o zdravstvenom osiguranju. Svaki izgubljeni dan bez ovih zakona, predstavlja veliki gubitak ne samo za kosovsko društvo, nego i drastično kršenje osnovnih prava čoveka u Republici Kosovo.

Takođe i kašnjenja u donošenju podzakonskih akata predstavljaju ozbiljne teškoće u primeni zakona. Čak, pitanje takvih kašnjenja, istaknuto je i u ranijim izveštajima Ombudsmana i nastavlja da bude među njegovim osnovnim preporukama. Ovaj propust institucija je u suprotnosti sa međunarodnim standardima, ali ujedno je i dodatni izazov za naše državne institucije.

Uvek u kontekstu zaštite ustavnih i zakonskih prava naših građana, treba naglasiti i postavljeno pitanje i u prethodnom izveštaju, odnosno nepostojanje jednog upravnog suda. Njegovo funkcioniranje uticalo bi na poboljšanje ljudskih prava u zemlji. Iako zakonom na snazi, odlučivanje o upravnim sporovima je nadležnost Vrhovnog suda Kosova, uvideći poteškoće sa kojima se suočava ovaj sud i slabosti u njenom funkcionisanju, jedno drugo rešenje je neophodnost. Zato, osnivanje jednog funkcionalnog upravnog suda i sa određenim nadležnostima, poboljšalo bi standarde za efektivna pravna sredstva na rešavanju upravnih sporova. Međutim do sada još nije pokrenuta neka inicijativa za osnivanje jednog takvog suda.

Funkcioniranje pravosudnog i tužilačkog sistema na Kosovu, koje se odražava i na osetljivost, odnosno održivost svih državnih mehanizama i osnovu vladavine prava, i dalje nastavlja da bude određena Ahilova peta za Republiku Kosova. pravosuđe, kao jedan od osnovnih stubova vlasti,

nastavlja da je identifikovana oblast sa najvećim brojem žalbi podnetih od strane građana Kosova, u instituciji Ombudsmana.

Neefikasnost pravosudnog sistema na Kosovu je veoma zabrinjavajuće za Ombudsmana. Ombudsman je identifikovao i ukazao na tri nedostatke, koji nanose ozbiljnu štetu osnove vladavine prava, kao: neizvršenje sudskih odluka; skort neograničeno odugovlačenje sudskih postupaka i korupcija koja je obuhvatila pravosudni sistem.

Jedan drugi problem, koji postojano prati ceo pravni sistem na Kosovu, koji ima korenja u obrazovnom sistemu pravnika na Kosovu, jesu nedovoljna znanja u oblasti međunarodnih standarda o ljudskim pravima. Posebno, nedostaci koji se ne mogu tolerisati uočavaju u intepretaciji domaćih pravnih normi, na osnovu prakse Evropskog suda za ljudska prava, Monako kako je to sankcionisano članom 53 Ustava Republike Kosovo.

Iako Republika Kosovo nije strana potpisnik Evropske konvencije o ljudskim pravima, njen Ustav, u članu 53 specifično obavezuje da se, garantovana ljudska prava i osnovne slobode *“interpretiraju u skladu sa sudskim odlukama Evropskog suda o ljudskim pravima”*. Takođe, i član 22 Ustava Republike Kosovo razjašnjava obavezu i zahtev da se ljudska prava i slobode, predviđena međunarodnim sporazumima i instrumentima *“neposredno primene”* i u *“slučaju spora”*, da imaju prednost *“u odnosu na pravne odredbe i druga akta javnih institucija”* u Republici Kosovo.

2. Institucija Ombudsmana

Institucija ombudsmana na Kosovu osnovana je na osnovu Uredbe UNMIK-a br. 2000/38 o osnivanju Institucije ombudspersona na Kosovu, kao nezavisne institucije za razmatranje zahteva koji se tiču navodnih kršenja ljudskih prava ili zloupotrebe vlasti od strane međunarodne i domaće administracije, koja deleje na Kosovu. Službeno, institucija je započela sa radom 21. novembra 2000. godine. Do decembra 2005 godine instituciju je vodio jedan međunarodni Ombudsman.

Nakon odlaska međunarodnog Ombudsmana, do izbora Ombudsmana od strane Skupštine Republike Kosovo, Instituciju je vodio vršilac dužnosti Ombudsmana.

Usvajanjem Ustava Kosova, Institucija Ombudsmana je određena kao ustavna kategorija.¹ Skupština Kosova, 4. juna 2009. godine, izabrala je g. Sami Kurteshija za Ombudsmana Republike Kosovo, sa jednim petogodišnjim mandatom, bez prava reizbora.²

Usvajanjem Zakona o ombudmanu, promenjena je i organizaciona struktura institucije. Rukovodstvo institucije čine Ombudsman i pet zamenika.³

Još od početka IO je posebnu pažnju posvetila i posvećuje mnogoetničkom sastavu i rodnoj strukturi radnika.

2.1. Misija Institucije Ombudsmana

Ustav Republike Kosovo i ranije uredbe UNMIK-a br. 2000/38, br. 2006/06 i br. 2007/15, utvrdile su misiju Ombudsmana, da prima i istražuje žalbe od svakog lica na Kosovu, koja tvrdi da su mu povređena prava od strane javnih vlasti na Kosovu.

Ustav Republike Kosovo utvrđuje ulogu i nadležnosti Ombudsmana, da nadzire i zaštićuje prava i slobode fizičkih i pravnih lica od nezakonitih činjenja ili nečinjenja javnih vlasti. Ombudsman vodi istrage, daje preporuke, objavljuje izveštaje, pruža besplatne pravne savete, kao i javno zastupanje, za sve građane Kosova. U slučajevima kada istrage pravnih savetnika IO rezultiraju da ima kršenja ljudskih prava, institucija može zahtevati dodatne informacije od strane javnih vlasti, da daje preporuke za odgovarajuće vlasti i da objavljuje izveštaje po raznim pitanjima. U posebnim slučajevima, Ombudsman može ovo da uradi i preko medija.

IO može pružati pravne savete i o žalbama njenih građana, koje su upućene protiv javnih vlasti van Kosova, koje dostavlja relevantnoj instituciji (u većini slučajeva kod homolognih institucija - Ombudsmana) u drugoj zemlji ili kod neke srodne institucije.

IO je nezavisna u vršenju zadataka i ne prihvata uputstva ili intervencije od strane organa, institucija i drugih vlasti, koje vrše državnu vlast u Republici Kosovo. Ona ima mogućnost da otvori strage o sumnjama za kršenje ljudskih prava i bez pojedinačne žalbe (istrage ex officio). Takođe ima za

¹ Ustav Republike Kosovo, Poglavlje XII, članovi 132 – 135.

² Isto, član 134.

³ Zakon o Ombudsmanu, br. 03/L-195, član .

misiju da monitoriše usvojene politike i zakone od strane domaćih vlasti, da bi obezbedila da ona budu u skladu sa standardima o ljudskim pravima i sa zahtevima dobrog upravljanja.

U slučajevima kada Ombudsman smatra da jedna opšta praksa ili situacija nije u skladu sa domaćim i međunarodnim standardima o ljudskim pravima, utiče kod jednog pojedinca ili šire, priprema specijalne izveštaje, koji obuhvataju i preporuke upućene Skupštini Kosova, u cilju poboljšanja stvorenog stanja i njegovog usklađivanja sa domaćim i međunarodnim standardima o ljudskim pravima.

U cilju identifikovanja problema i obezbeđivanja podtaka o navodnim kršenjima, Ombudsman zahteva od svakog organa, institucije ili druge vlasti, koja vrši legitimnu vlast u Republici Kosovo, da odgovore zahtevima Ombudsmana i da njemu podnesu sva tražena dokumenta i podatke, u skladu sa Ustavom i zakonom.⁴

U cilju pokrivanja oblasti koja obuhvataju posebna pitanja nekih grupa ljudi, čija se prava smatraju najugroženijim na Kosovu, kao što su deca, žene, etnike manjine i drugo, IO je osnovala tri posebne grupe sa specijalizovanim pravnicima za određene oblasti, kao što su: Grupa za dečja prava (GDP), Jedinica za rodnu ravnopravnost (JRR) i Grupa za nediskriminaciju (GND).

Iako se IO bavi istragom i nadzire inkompatibilnost pravosuđa sa standardima o ljudskim pravima, ne zamenjuje sud i ne može istražiti zločine direktno, da promeni rešenja suda ili da donosi obavezujuće odluke. IO, takođe, ne bavi se istragom slučajeva, koji se tiču sporova koji se vode između pravnih lica.

Tokom devetogodišnjeg perioda postojanja IO, uvek je proklamovala najznačajnije vrednosti i načela, na osnovu koji funkcioniše. U tom pravcu, IO ne bi postigla željeni efekat u oblasti njenog delovanja, ako se ne bi pridržavala vrednosti i načela, kao što su: nezavisnost, nepristrasnost, profesionalizam i poverljivost.

Glavni izazov i objektiv IO ostaju stvaranje i razvoj onog, što se naziva kulturom dobrog upravljanja, koja podrazumeva dobro upravljanje, transparentnost i odgovornost javne uprave pred građanima Kosova, kao i opte jačanje vladavine prava. I angažovanje IO za balansiranje odnosa između javne uprave i građana, kojima ova uprava treba da služi, ima isti cilj. Postignuta rešenja od strane Ombudsmana teže da donose poboljšanja u standardima i kvaliteu usluga javne uprave prema građanima.

Težnja efikasne delatnosti Ombudsmana jeste jačanje poverenja ljudi kod institucije, i uprave, obezbeđujući koherentnu relaciju između građanina i javne uprave. To je neophodno za funkcionisanje normalne demokratije. Iz tog razloga, Ombudsman je deo onih institucija koja se smatraju kao *“garancija demokratije, pravnog sistema i ljudskih prava”*

Angažovanje i insistiranje IO na poboljšanju imidža javne uprave i pravosudnog sistema, čini da građani shvate da oni mogu da računaju u ovu instituciju i da mogu podneti njihove žalbe protiv uprave, na osnovu jednostavne procedure i besplatno. Žalbe upućene IO mogu se pozivati na postupke, nepostupanje ili odluke javne uprave, koje od strane žalilaca mogu se smatrati nepravedne ili štetne. Prilikom razmatranja takvih žalbi, postupci pravnika tiču se davanja pravnih saveta, zahtev za podtaka i informacija od strane javne uprave, sudova i druge značajne institucije, u vezi sa podnetim žalbama, kao i nadzorom određenih sudskih procedura. U slučajevima koji

⁴ Ustav Republike Kosovo, član 133, tačka 1.

zahtevaju hitne postupke, IO podnosi zahteve za privremene mere. U vezi sa ovim, način postupanja se razlikuje, zavisno od prirode pojedinačnih slučajeva.

2.2. Privremene mere i izveštaji

Ukoliko Ombudsman smatra da treba da se preduzmu hitne mere od strane javnih vlasti, on može zakonski zahtevati da nadležni upravni organ preduzme ili suspenduje jedan poseban postupak, kao privremena mera za obustavljanje nepopravljive štete prema žaliocima ili njihovoj imovini.

Ako pisma za intervenciju i naponi za posredovanje nisu uspešni, Ombudsman može doneti izveštaj, obezbeđujući analize i javne nastupe o kršenju ljudskih prava ili primenljivih zakona, zajedno sa preporakama za javnu instituciju, odgovornom za otklanjanje kršenja. Izveštaji su poslednja metoda institucije za zastupanje, dok kopije izveštaja dostavljaju se organu koji je izvršio povredu, Skupštini Kosova, kao i drugim relevantnim organizacijama.

2.3. Institucija Ombudsmana otvorena za građane

Institucija Ombudsmana ima otvorena vrata za građane. Kada se pojedinci obraćaju Ombudsmanu da bi podneli kalbu ili zahtev, u vezi sa kršenjem njihovih zakonskih prava ili interesa, dočekuju se od strane pravnih savetnika IO, koji tretiraju slučajeve sa pažnjom i profesionalnošću.

U cilju olakšavanja pristupa građana Kosova u IO, osim Centralne kancelarije (sedišta) Ombudsmana u Prištini, osnovane su i funkcionišu i regionalne kancelarije u Gnjilane, Peći, Mitrovici, Prizrenu i Gračanici. Takođe, Ombudsman je osnovao i regionalnu podkancelariju u severnom delu grada Mitrovice. Profesionalno osoblje u sedištu Ombudsmana i u svim regionalnim kancelarijama stagno je u službi građana da bi odgovorili njihovim zahtevima i žalbama, kao i da bi uputili njih na zaštitu prava, za koja misle da su im uskraćena.

Žalbe građana u Centralnoj kancelariji u Prištini primaju se svakog radnog dana, od 09:00 do 15:00 časova. Regionalne kancelarije primaju kalbe od ponedeljka do četvrtka, od 09:00 do 15:00 časova. Za hitne slučajeve, građani mogu da se obrate i van utvrđenog rasporeda.

Prani savetnici IO-a vr[e redovne posete u raznim opštinama, naseljima i zonama, u kojima se nalaze različite znatne etničke zajednice. takođe, imajući u vidu da uhapšena, pritvorena i zatvorena lica imaju ograničeni pristup institucijama, zvaničnici institucije Ombudsmana vrše redovne posete svim zatvorima i mestima pritvora lica na Kosovu.

Predstavnici IO-a, u svim centrima pritvora, distribuiraju brošure i informacije o misiji IO-a, kako bi sva lica lišena slobode bila obaveštena o njihovim pravima, kao i o mogućnostima podnošenja žalbi i zahteva. Još 2004 godine, u svim zatvorima i pritvornim centrima Republike Kosovo, na istaknutim mestima, IO je postavila poštanske kutije, koje se otvaraju samo od strane ovlašćenih predstavnika. Ova praksa je potvrdila da kutije postavljene po zatvorima, odnosno pritvornim centrima, pomogle su mnoge zatvorenike ili pritvorenike da postave prvi kontakt sa Ombudsmanom

Na taj način, uspostavlja se direktna komunikacija sa zatvorenicima, u saradnji sa vlastima Korektivne službe Kosova, kao i sa odgovornim vlastima zatvora na Kosovu. Jedna takva poštanska kutija postavljena je i u Instituciji za socijalnu negu u Štimlje, koja olakšava pristup pacijenata ove

ustanove Instituciji ombudsmana. Navedenu ustanovu posećuju i predstavnici Ombudsmana, na redovnoj mesečnoj osnovi.

Da bi pružali neposredan i lakši pristup građanima, kao i o većem zbližavanju sa građanima, koji žele da razgovaraju sa zvaničnicima IO-a, Ombudsman ili njegovi zamenici, učinili su sada već praktičnim otvorene dane u mnogim gradovima Kosova. Tom prilikom žalisci mogu da se lino sretnu sa Ombudsmanom ili jednim od njihovih zamenika. Otvoreni dani organizuju se jednom mesečno, u svim većim centrima na Kosovu. Ombudsman je takođe spreman da poseti i građane drugih gradova ili naselja Kosova, koji učine jedan takav zahtev. Regionalne kancelarije obaveštavaju građane o otvorenim danima objavljivanjem datuma po određenim opštinama, putem lokalnih medija i službene ueb strane IO-a.

Građani veoma lako mogu da imaju pristup IO i putem elektronske pošte, koja u velini slučajeva koristi se od strane građana koji žive van Kosova. Postoji i telefonska linija u Centralnoj kancelariji IO-a za urgentne slučajeve, koja je direktno povezana sa glavnom kancelarijom pravnih savetnika, bez da prođe preko telefonske centrale IO-a.

3. Stanje osnovnih ljudskih prava i sloboda na Kosovu

Kao i prethodni izveštaji Institucije Ombudsmana, koji su prikazivali stanje ljudskih prava, tako i deseti izveštaj, koji na neki način beleži jedan skroman jubilej, postigao je da sublimira stanje osnovnih ljudskih prava i sloboda u Republici Kosovo, ne samo opisujući i predstavljajući ga na osnovu kalbi građana prema javnim institucijama, ali dajući i jednu detaljnu analizu o ukupnom stanju ljudskih prava i sloboda.

Pravo na život je osnovno pravo i prvi uslov za postojanje svih drugih sloboda i prava. Ovo pravo isključuje arbitrarno lišavanje čoveka od života i zaštićeno je Ustavom. IO u ovom izveštajnom periodu nije primi nijednu žalbu o materijalnim aspektima prava na život.

Ustav Republike Kosovo štiti *dostojanstvo čoveka*, kao jedno nepovredivo pravo i osnova svih osnovnih ljudskih prava i sloboda. Ombudsman je posvećen aktivnom pristupu mestima gde se drže pritvorena lica širom Kosova. Takođe, Ombudsman je objavio jedan izveštaj o stanju romske, aškali i egipćanske zajednice u kampovima na severu Mitrovice i u Leposaviću, gde je preporučeno raseljavanje ili pružanje uslova za jedan njihov dostojanstveniji život.

Jednakost pred zakonom. Iako je jednakost pred zakonom zagarantovana Ustavom Republike Kosovo i sankcionisana *Zakonom protiv diskriminacije*, nažalost do sada ne vidi se neki napredak na njegovoj primeni. Problemi leže u nejasnoći nekih članova ovog zakona, odnosno njihova semantička nejasnoća, o kojima je i IO izrazila zabrinutost, međutim odgovarajuće vlasti nisu preduzele ništa u tom pravcu.

Zakon o verskim zajednicama. Zbog nedostatka jednog odgovarajućeg zakona, u jedan diskriminirajući položaj nalaze se većina verskih zajednica na Kosovu. Tokom 2006 godine usvojen je *Zakon o verskim slobodama na Kosovu*, koji zaobilazi regulisanje pravnog položaja verskih zajednica. Nedostatak jene potpune pravne infrastrukture stvara međuverške probleme, jer su ostale verske zajednice diskriminirane u odnosu na Srpsku pravoslavnu crkvu, koja zahvaljujući "pozitivnoj diskriminaciji" uživa drugačiji tretman od drugih verskih zajednica na Kosovu. U vezi sa tim ombudsman je objavio izveštaj, kojim se obratio Skupštini Republike Kosov. Međutim, do sada nije dobio odgovor u vezi sa tim.

Položaj pravosuđa, u poređenju sa ostalim državnim vlastima, još uvek je u inferiornom položaju, gde nažalost ima intervencije od strane politike. Posebno veće Vrhovnog suda Kosova, ne poštuje prava građana, garantovana Ustavom i zakonom. Ona i dalje obavezuje građane da njihove zahteve dostave na engleskom jeziku. Neprimanjem tužbi i dokumentacije od strane građana Kosova na službenim jezicima, ovaj sud čini kršenje člana 5 Ustava Republike Kosovo, kao i *Zakona o upotrebi jezika*.

Ombudsman je objavio jedan izveštaj u vezi sa *starosnom diskriminacijom*, prilikom objavljivanja konkursa za radna mesta, ali ova pojava je prisutna tokom zapošljavanja. Jednu takvu diskriminaciju srećemo i u odlukama visokih rukovodećih organa javnih institucija. Ombudsman je objavio jedan izveštaj u vezi sa diskriminacijom zbog starosnog doba i pokrenuo pitanje o upravnom sporu pri Vrhovnom sudu Kosova, ali do 31. decembra 2010. godine, nije dobio odgovor.

I dalje, ugrožena kategorija od svake vrste diskriminacije ostaju *lica sa ograničenim sposobnostima*. Problemi naglašeni i u ranijim izveštajima, kao putna infrastruktura, i infrastruktura objekata uopšte, za slobodno kretanje lica pomoćnim sredstvima, ostaju nerešeni.

Mnoge porodice, koje u nemogućnosti da vrše sopstveni izbor za smeštaj, i dalje nastavljaju da se obraćaju opštinskim skupštinama za *pomoć za humanitaran smeštaj*. Mnoge opštine, sada već deset godina nakon rata, nisu uspele da nađu rešenje smeštaja za porodice sa teškim materijalnim stanjem i bez krova nad glavom.

Diskriminatorski tretman od strane Kosovske agencije za imovinu (KAI) još uvek se nastavlja radeći sa dvostrukim standardima tokom tretmana i razmatranja predmeta. Imovine na severnom delu Mitrovice, sada već deset godina nisu oslobođene od nezakonitih uzurpatora. Neuspeh KAI na realizaciji njene misije, kao i diskriminatorski tretman žalilaca, posebno diskriminacija na etničkoj osnovi, predstavlja kršenje Ustava Republike Kosovo.

Na osnovu žalbi IO, uočava se da je *diskriminacija na rodnoj osnovi* prisutna, kako u javnom sektoru, tako i u onom privatnom. Prema službenim podacima, za period za koji se izveštava, vidi se da je broj devojaka koje napuštaju školovanje, iako u opadanju, veoma zabrinjavajući. Rodna neravnopravnost odražava se u obrazovnim profilima, koji dokazuju o patrijarhalnom obliku podele muških i ženskih profesija.

Žalbe od strane žena, u IO, tiču se diskriminaciji od strane Ministarstva za zdravstvo i Ministarstva za finansije, što se tiče lekarskog tretmana van zemlje. U slučajevima kada je Ministarstvo za zdravstvo odlučilo pozitivno, Ministarstvo za finansije nije poštovala uputstvo.

IO, u ovom periodu, primila je određeni broj žalbi, koje su se ticale oduženja sudskih procesa. Najveći deo njih tiče se svojinsko pravnih odnosa, gde su pripadnice ženskog roda oštećene.

Ohrabruje činjenica da je *nasilje u porodici* okvalifikovano kao krivično delo i sankcioniše se zakonom. IO je imala nekoliko žalbi u vezi sa nasiljem u porodici. Neuporedivo najveći izazov društva i javnih institucija na Kosovu za poboljšanje u oblasti rodne ravnopravnosti na Kosovu, jeste nasilje u porodici i *trgovija belim robljem*.

Ustav Kosova, Krivični zakon i međunarodni instrumenti o ljudskim pravima garantuju da "*Niko se ne treba podvrgnuti torturi, ili drugom surovom, neljudskom ili ponižavajućem tretmanu ili kazni*". Tokom 2010 godine, u vezi sa kršenjem ovog prava, u IO je registrovano 7 slučajeva, koji su u daljem postupku. Najveći broj žalbi u zatvorima je usmereno protiv Panela za uslovno oslobađanje i žalbe koje se tiču lekarskog tretmana.

Prava okrivljenog. IO, tokom ovog perioda monitorisao je centre za pritvor okrivljenih za različita krivična dela i redovno je posećivala ove pritvorne centre i zatvore. Iz izveštaja Korektivne službe Kosova, primećuje se da u Dubravskom zatvoru, u očekivanje konačne odluke dve i više godina jesu 11 zatvorenika, dok u pritvornim centrima u Peći i Mitrovici po jedan

Pravo na pravično i nepristrasno suđenje je osnovno pravo čoveka, zaštićeno Evropskom konvencijom o zaštiti ljudskih prava. Ovo pravo regulisano je i Zakonom o sudovima, privremenim kodeksom o krivičnom postupku i Zakonom o parničnom postupku. IO je primila znatan broj žalbi građana o kršenju prava na jedan redovan sudski proces, posebno prava na suđenje u jednom razumnom vremenskom roku. Većina žalbi građana o preteranom oduženju sudskog postupka, su imovinski i obavezno pravni sporovi. Ove procedure, do donošenja sudske odluke traju 5 do 6 godina.

Pravo na prajna sredstva, je pravo garantovano Ustavom i jeste i zahtev međunarodnih pravnih instrumenata. U vezi sa sudskim i upravnim procedurama, tokom korišćenja pravnih sredstava, IO je primila 99 žalbi građana, od kojih 35 su zatvoreni slučajevi i 64 su još otvoreni.

Na osnovu izvršenih analiza konstatovano je da se najveći broj žalbi tiče pravosudnog sistema, zatim opština, ministarstava, kao i javnih kompanija.

Podnete žalbe protiv pravosuđa tiču se uglavnom oduženja sudskih procedura, do donošenja sudske odluke nakon korišćenja pravnog sredstva.

Žalbe upućene protiv državnih organa tiču se donošenja nezakasnih odluka na štetu građana. Žalbe se upućuju i zbog nepoštovanja odluka donetih od samih organa, kao i nepoštovanja ili *nesprovođenja odluka nezavisnih institucija*. Odluke nezavisnog nadzornog odbora Kosova ne sprovode se od strane državnih organa. Građani zahtevaju od Ombudsmana da iskoristi njegov autoritet i zakonske nadležnosti za sprovođenje odluka.

Načelo legitimteta i proporcionalnosti, kao jedno od načela krivičnog prava, zagantovano je Ustavom i sankcionisano krivičnim zakonom. IO, tokom perioda izveštavanja, nije primila neku žalbu u vezi sa kršenjem načela legitimteta.

Sloboda kretanja, po Ustavu podrazumeva pravo na slobodno kretanje na celoj teritoriji jedne države, bez ograničenja ili nezakonite intervencije. Ako se ovo posmatra sa opšteg standarda na Kosovu, onda, ovo pravo ne uživaju svi potpuno. U ovom izveštajnom periodu, vidljivo je opadanje broja fizičkih napada. Ali, nezavisno od smanjenja ozbiljnih nasilnih incidenata, slučajeva uznemiravanja, zastrašivanja, osećaj nesigurnosti još uvek je prisutan u raznim delovima Kosova, zavisno od etničke pripadnosti.

Sloboda kretanja pripadnika manjinskih zajednica. Predstavnici manjinskih zajednica sa manjim brojem kao, turci i bošnjaci, aškalije i egipćani, nemaju prekreke da se kreću po celoj teritoriji Republike Kosovo, sa izuzetkom severnog dela Kosova i u nekim srpskim enklavama, kao na primer, Ranilug i Korminjan. Ova ograničenja ne važe za gorance. Pripadnici srpske manjine i romi osećaju se ugroženim da se slobodno kreću u mnogim delovima teritorije Kosova. Najvći napredak, u smislu slobode kretanja pripadnika srpske zajednice i međuetničkog komuniciranja, primećuju se u regionu Gnjilana i Vitine. Poboljšanje situacije primećuje se i u regionu Prištine, u jednom dobrom delu u Prizrenu i Peći, ali se ne može reći isto i za region Đakovice i Mitrovice.

Sloboda kretanja za albansko stanovništvo i pripadnike manjinskih zajednica turaka, aškali i egipćana, uglavnom onih koji ne govore srpski i nisu pravoslavci, ne mogu se krevati slobodno na severu Mitrovice. Glavnu opasnost za albanske stanovnike, u severnom delu Mitrovice, predstavljaju organizovane kriminalne bande podržane od Republike Srbije. Ograničenja, ali manjih, ima i u srpskim naseljima, ako Ranilug i Korminjan.

Jedinu podršku za *javni prevoz* za srbe i rome u srpskim naseljima na Kosovu, predstavlja takozvani humanitarni prevoz, kojeg organizuje i finansira Vlada Kosova. Na severnom delu Kosova ne funkcioniše niti javni prevoz niti onaj privatni sa registracijama Republike Kosovo. Kako u prvom, tako i u drugom slučaju, to znači ograničenje slobode kretanja za građane u raznim delovima Kosova.

Pravo na privatnost je zagantovana ustavom i Evropskom konvencijom o ljudskim pravima. Za ovaj izveštajni period, u vezi sa pravom na privatnost, u IO su primljene ukupno 5 žalbe, koje se tiču raznih oblika kršenja ovog prava.

Ombudsman je pružao dobre usluge žaliocima, pomažući ih za *snabdevanje potrebnim dokumentima* u Republici Kosovo, u cilju poštovanja ljudskih prava, utvrđenih međunarodnim standardima.

IO je izrazila zabrinutost, u vezi sa nepodnošljivom *bukom na javnim mestima* Prištini, kao i zbog *prisluškiavanja telefonskih sredstava*. Tokom ovog izveštajnog perioda, IO je primila po jednu žalbu, u vezi sa ovim pitanjima.

Pravo na brak i porodicu su osnova stvaranja jednog zdravog društva i izgradnje države. U izveštajnom periodu, uočena je jedna tendencija porasta bračnih razvoda na Kosovu. Ombudsman je i tokom ovog perioda primi jedan velini broj žalbi koja se tiču oduženja postupaka u vezi sa razvodima; nerealizovanje redovnih kontakata sa decom, kao i sa oduženjem postupaka da bi se odlučivalo u vezi sa pravima brige o deci. Ombudsman, tokom ovog perioda objavio je jedan izveštaj koji se tiče *oduženja postupaka izvršenja jedne pravosnažne odluke od strane Suda*, u vezi sa ličnim kontaktima majke sa njenom maloletnom decom.

Ustav Kosova i Zakon o verskim pravima i slobodama na Kosovu garantuju poštovanje *verskih sloboda fetare, slobodu veroispovesti i ispoljavanja vere*. Tokom 2010 godine, poseban akcenat je stavljen na nepostojanju pravnih odredbi, kojima bi se regulisalo pitanje pravnog položaja verskih zajednica na Kosovu. Tokom maja i jula 2010 godine, razne nevladine organizacije protestovale su, izražavajući neslaganje zbog uskraćivanja prava učenicama d anose marame, tokom prestoja u školi. Za vernike pravoslavne crkve, najvažniji događaj bio je inauguracija Patrijarha Irineja u Pečkoj Patrijaršiji, 3. oktobra 2010. godine. Nažalost, ovaj događaj nije protekao bez obostranih provokacija. Najvažniji događaj za Katoličku crkvu na Kosovu, tokom 2010 godine, bila je inauguracija Katedrale Majka Tereza u Prištini. Pripadnici Evangelističke protestantske crkve Kosova, kao problem istakli su nedostatak zakonodavstva za regulisanje njihovog pravnog položaja i mnogobrojne napade koje su doživeli.

Sloboda izražavanja, zagarantovana Ustavom i Evropskom konvencijom o ljudskim pravima, predstavlja jedan od kamen temeljaca demokratskog društva. Tokom 2010 godine, IO nije primila nijednu žalbu, u vezi sa kršenjem ovog prava.

Pravo uvida u javna dokumenta, takođe je garantovano pravo. IO je primila mali broj žalbi tokom ovog perioda. Pravo uvida u javna dokumenta onemogućeno je i samim predstavnicima Ombudsmana tokom vođenja istraga. Pitanje uvida u javna dokumenta, kao i nedostatak transparentnosti, ostaju među glavnim problemima, kojima se susreću, posebno kosovski novinari.

Osim garancija koje pruža pravni sistem na Kosovu, posebno Ustav, u vezi sa *slobodom medija*, ona nastavlja da bude jedan od najzabrinjavajućih problema u našem društvu, iako u IO nije podneta nijedna kalba od strane predstavnika medija.

Pravo građana na mirna okupljanja je jedno univerzalno pravo, garantovano i Ustavom. Ombudsman konstatuje da, i pored preporuke iz prethodnog izveštaja, tačka 3 člana 12, Zakona o javnim okupljanjima, nije izmenjena i dopunjena. Ombudsman ponovo preporučuje da se gore navedeni član izmeni i dopuni, kako bi se uskladio sa evropskim standardima.

Ustav Republike Kosovo pruža garancije za *slobodu udruživanja*, kako pravo svakog građanina da osnuje organizaciju, bez da ima potrebe da obezbedi dozvolu da bude ili ne bude član jedne organizacije, kao i da učestvuje u aktivnostima jene organizacije. Tokom ovog perioda Ombudsman nije primi neku žalbu, što se tiče povrede slobode udruživanja.

Pravo izbora i učešća je osnovno pravo građanina i kao takvo je zagarantovano Ustavom Republike Kosovo, Zakonom o opštim izborima i Zakonom o lokalnim izborima u Republici Kosovo, koji su u skladu sa članom 3 EKLJP. Kao posledica političkog zastoja u zemlji, 12. decembra 2010. godine, održani su vanredni parlamentarni izbori na kosovu, koje je monitorisala IO, skort u svim opštinama Republike Kosovo, sa izuzetkom opština Leposavić i Zubin Potok. Proces glasanja monitorisan je i u mestima gde se drže lica lišena slobode, ili oni sa posebnim potrebama. Ombudsman je dao jednu preporuku, preko koje je zahtevao preduzimanje zakonskih postupaka, o početku istrage, o slučajevima navodne zloupotrebe glasa, kako bi njihovi izvršioci izašli pred pravdom.

Pravo na imovinu, prema ustavnoj garanciji, brani svako lice na Kosovu da ne može da se liši od imovine na arbitraran način. Imovinsko-pravni problemi na Kosovu ostaju jedan od delikatnih problema.

Pitanje eksproprijacije na Kosovu regulisano je zakonom. U IO registrovane su žalbe građana protiv javnih institucija zbog nepoštovanja sporazuma o naknadi. Nadležni sudovi na Kosovu nisu uspeali da brane zaštite imovinsko pravo pojedinaca, ne izvršavajući njihove odluke.

Bespravna gradnja i formiranje neformalnih naselja, ostaje jedan veoma zabrinjavajući problem na celom Kosovu. Prema Kosovskoj agenciji za imovinu, na kosovu postoji jedan raskorak između trenutnih vlasnika i stanja na terenu, jer pravna evidencija imovina nije mogla da se vodi na potrebnom nivou. To je posledica *nedostatka katastarske dokumentacije*, koja je nestala ili je uzeta tokom i nakon rata, od strane srpske države. Problemi i dalje su prisutni sa Kosovskom agencijom za imovinu. Do sada u ovoj agenciji registrovano je oko 40.000 zahteva. Od njih oko 26.000 su razmotrena, dok oko 17.000 njih su rešena. Izuzetno veliki problem ostaje pitanje uzurpiranja imovina na severu Mitrovice, koji još uvek ostaje nerešen.

Pravo na obrazovanje garantovano je Ustavom. Pravo na obrazovanje je zabeležilo progres usvajanjem Zakona o obrazovanju. Institucija Ombudsmana traži da se što pre usvoji nastavni plan za niže razrede školovanja, jer učenici su preopterećeni sa knjigama. *Nasilje u školama* još uvek ostaje jedna zabrinjavajuća pojava. Bezbednost u školama je odgovornost MONT-a, dok inicijativa u nekim školama da za njihovu bezbednost participiraju sami učenici, ma koliko da je na mestu, nije zakonski postupak. Jedna druga problematika, koja postojano prati sistem obrazovanja, jeste nedostatak školskog prostora. U nekoliko slučajeva njihov broj dostiže do 47 učenika u jednom razredu. U kontekstu sprovođenja prava na obrazovanje ostaje zabrinjavajuća *pojava napuštanja školovanja i nepismenost*. Srpska zajednica, kao i jedan deo romske i goranske zajednice, nastavljaju da budu van obrazovnog sistema Kosova.

Sloboda umetničkog i naučnog stvaralaštva je garantovana Ustavom i u skladu je sa međunarodnim dokumentima. Tokom ovog izveštajnog perioda, IO nije primila nijednu žalbu o kršenju slobode umetnosti i nauke, iako možda je bilo kršenja ovog prava.

Pravo na rad i vršenje profesije je jedna od osnovnih ljudskih prava, garantovana Ustavom Republike Kosovo i zaštićuje se i međunarodnim pranim instrumentima. Pitanje *nezaposlenosti* na Kosovu i dalje ostaje najozbiljnije socijalno pitanje, kojom se suočavaju svi građani Kosova. Ombudsman ocenjuje da i nakon usvajanja Zakona o radu na Kosovu, nije zabeležen neki progres, u vezi sa sprovođenjem pravnih odredbi poslodavaca, kako u javnom sektoru, tako i u onom privatnom. Najveća kršenja zabeležana su prilikom zapošljavanja, na kršenju procedura zapošljavanja, prekidu radnog odnosa, neisplata prekovremenog rada, nekorišćenje prava na godišnji odmor i drugo. Tokom 2010 godine, IO, u vezi sa pravom na rad i vršenja profesije,

registrovala je 51 žalbi. Iz ovih samo 3 slučaja su pozitivno rešena. IO je primila jedan veliki broj žalbi, u vezi sa *nesprovođenjem* odluka Nezavisnog nadzornog odbora Kosova (NNOK), koja se smatraju ozbiljna povreda prava na rad. Iako je NNOK nezavisna ustavna institucija, njegove odluke se ne sprovode od strane odgovornih institucija. U vezi sa tim Ombudsman je dao preporuke za javne vlasti.

U kosovskoj stvarnosti, zaštita i poštovanje *dečjih prava* ostaje i dalje veliki izazov. Iako je oblast obrazovanja utvrđen kao prioritet Vlade Kosova, *nasilje prema deci*, kao i *nasilje u školama* ostaje i dalje veoma zabrinjavajuće pitanje. IO je primila žalbe za nasilje u školama.

U cilju poboljšanja situacije, u vezi sa *dečjim radom*, u okviru prioriteta Nacionalnog plana u oblasti socijalne zaštite, toku ovog izveštajnog perioda, MRSZ je nastavila preduzimanje aktivnosti koje se nadovezuju sa funkcionalizacijom Kosovskog komiteta za sprečavanje i eliminiranje dečjeg rada. Težak rad oštećuje zdravlje i dobrobit dece i, kao takav predstavlja i povredu Ustava Republike Kosovo i Konvencije o dečjim pravima.

Deca sa posebnim potrebama su utežem položaju nego ostala deca. U tom kontekstu, u vezi sa pitanjem neisplačivanja određenog novčanog iznosa porodicama, koji u svojoj porodici imaju na zbrinjavanje dehu sa stalnim ograničenim sposobnostima, IO se obratila odgovarajućim organima.

IO je primila jednu žalbu koja se ticala *trgovine belim robljem*, posebno *dece kao žrtve*. Isto tako, IO je primila nekoliko žalbi koja se tiču neizvršenja sudskih odluka, u vezi sa ličnim kontaktima roditelja sa decom, kao i o oduženju sudske procedure da bi se odlučivalo o pravu uzimanja dece na zbrinjavanje, što roditelje i njihovu dehu dovodi do teških situacija.

I jedanaest godina nakon rata, za Kosovo ostaju izazov socijalne politike. Kosovari i dalje su bez *zdravstvene i socijalne zaštite*, dok oko 36 hiljadu porodica evidentirane su kao uživaoci socijalne šeme MRSZ, ali koje ne ispunjavaju ni elementarne potrebe njihovih korisnika.

Mnoge kosovske porodice, sa *decom sa ograničenom sposobnošću*, kako sa slušnim i govornim preprekama ili sa bolestima zaostajanja u psihološkom razvoju, ne mogu da budu korisnici materijalne pomoći zagarantovane ovim zakonom, jer njihova deca nisu obuhvaćena u kategorizaciji dece sa stalnim ograničenim sposobnostima.

Penzijska šema za određene kategorije građana, u cilju smanjenja siromaštva, i dalje se primenjuje na Kosovu. U 2005 godini, MRSZ je pripremila *Nacrtzakona o penzijskom i invalidskom osiguranju*, koji je dostavljen na usvajanje Vladi Kosova, koja već 5 godina odužava usvajanje ovog nacrtzakona. Zahtev Ombudsmana za usvajanje zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju, ostaje jedan od najvažnijih u svim njegovim nastupima do njegovog usvajanja i implementacije. Nedostatak ovog zakona nema nikakvog opravdanja.

Problemi u zdravstvu Kosova, prema podacima IO, su veoma veliki. Građani se žale protiv lekarskog osoblja, jer profesionalci javne zdravstvene brige, u skoro svim slučajevima, tokom redovnog radnog vremena u javnoj instituciji, iako tretman, nega i aparatura su ista, upućuju ih, često puta i primoravaju građane, da idu za negu u privatnom sektoru (tamo gde oni rade, posle radnog vremena). IO istražuje takve slučajeve.

U cilju stvaranja jene zdrave *sredine* za stanovništvo Kosova, kao i primene standarda o sredini Evropske zajednice, Ustav Republike Kosovo utvrđuje odgovornosti države i građanina za jednu zdravu sredinu. Ombudsman je primio jednu žalbu koja se tiče *zaštite sredine*. Vađenje kamenja, šljunka iz rečnih korita i kamenitih delova nastavlja se na divlje, što izaziva uznemirenost

Ombudsmana, zbog kalbi graana pri instituciji, u vezi sa degradiranjem sredine, bukom i stvorenom prašinom, poplavama pa do ugrožavanja imovine, kao posledica pomeranja tla, što direktno prouzrokuje pucanje kuća naokolo.

Ustav Kosova garantuje *pravo na sudsku zaštitu* svim građanima. Ombudsman je veoma zabrinut zbog nepokrivanja pravosudne vlasti na celoj teritorije zemlje. Još od proglašenja nezavisnosti Republike Kosovo, Okružni i Opštinski sud, Okružno i Opštinsko tužilaštvo, Sud za prekršaje u Mitrovici, Sud za prekršaje u Zubin Potoku i Leposaviću, nastavljaju da budu van pravosudnog sistema Kosova.

Posebna zabrinutost za Ombudsmana, jesu *213.967 nerešenih predmeta po sudovima Kosova*, nasleđenih još od 2000. godine. Nerazmotreni predmeti, građanski i krivični, od strane sudova i tužilaštava, rizikuju da zastarevaju, dok zastarevanje u suštini jeste negiranje pravde.

Tokom 2010 godine, u IO je podneto ukupno 180 *žalbi prema pravosuđu*, 70 od njih nisu prihvaćene. Najveći broj kalbi odnosio se protiv opštinskih sudova, okružnih sudova i Vrhovnog suda Kosova. Građani uglavnom su se žalili za *oduženje sudskih procedura, neizvršenje sudskih odluka*, kao i za *sumnje u objektivnost sudija*. Nakon analiziranja primljenih žalbi u IO, prema njihovom subjektu, rezultira da se građani žale za oduženje, kad-kad višegodišnje, sudskih procedura za razmatranje predmeta od strane sudova.

Tokom izveštajnog perioda, u IO su primljene 25 žalbe ili zahtevi građana prema tužilaštvu, od strane 25 različitih pojedinaca. U odnosu na okružna tužilaštva ukupno su podnete 13 žalbe, dok prema opštinskim tužilaštvima, 12 njih.

Prava zajednica i njihovih predstavnika regulisana su ustavom Republike Kosovo i neposrednom primenom međunarodnih konvencija za zaštitu manjina i njihovih prava.

Srpsak zajednica neguje njen nacionalni i kulturni identitet preko jednog relativno razvijenog sistema političkih partija, nevladinih organizacija, humanitarnih i kulturnih organizacija. Dok, verski identitet, i delimično i onaj politički, ova zajednica neguje preko Srpske pravoslavne crkve. Mogućnosti očuvanja jezika, običaja, kulturne baštine i tradicije *turske zajednice* su nedovoljne, i u vezi sa tim veoma malo je učinjeno. Slična je situacija i sa *bošnjačkom zajednicom*. Iako su formirane neke političke partije i nevladine organizacije bošnjaka i, po prvi put na Kosovu, počelo je održavanje nastave na bošnjačkom jeziku, mogućnost za očuvanje običaja, kulturnog nasleđa i tradicije je veoma teško i nema institucionalne podrške. Od oko 40 romskih kulturno-umetničkih društava na Kosovu, anas se samo jedna bavi *negovanjem romske kulture i tradicija*. Dok, što se tiče *zajednice aškali i egipćana*, koje se nalaze u jednoj sličnoj situaciji, samo opština Kosova Polja je učinila jedan skroman pozitivan korak, određujući koordinatora kulture za pripadnike zajednice aškali i egipćana.

Srbi na Kosovu, a i jedan deo pripadnika romske zajednice, školuju se u jednom *paralelnom sistemu obrazovanja*, gde se primenjuje nastavni plan i program Republike Srbije. *Turci i bošnjaci* mogu da prate nastavu, u osnovnim i srednjim školama, i na njihovom maternjem jeziku, dok, problem jeste nedostatak udžbenika na njihovom jeziku. Većina pripadnika *goranske zajednice*, izrazilo je želju da se školuju na srpskom jeziku. *Aškalije, egipćani i jedan drugi deo roma* nastavu pohađaju na albanskom jeziku.

Manjinske zajednice i mediji. Osim srpske zajednice, koja ima tri lokalne televizijske stanice, nijedna od drugih manjinskih zajednica na Kosovu nema svoju televizijsku stanicu. Dok, postoje radio stranice koje isključivo emitiraju program na srpskom jeziku. Turska zajednica ima dve

privatne radiostanice na turskom jeziku. RTK je jedina državna medijska institucija koja, osim programa na albanskom jeziku, priprema i emitira TV i radio programe na srpskom, bošnjačkom, turskom i romskom jeziku. Srpska zajednica ima list "Jedinstvo" (koji se štampa u Mitrovici, finansiran od strane Vlade Republike Srbije). Jedini list na bošnjačkom jeziku na Kosovu je "Alem". Na romskom jeziku ne postoji nijedan časopis ili dnevne novine. I pored činjenice da je albanski jezik maternji jezik aškalija i egipćana, njihov pristup u medijima je veoma ograničen.

Po Ustavu Republike Kosovo i *Zakonu o upotrebi jezika*, albanski i srpski jezik, kao i upotreba njihovih pisama su *službeni jezici* na Kosovu. Turski, bošnjački i romski jezik, imaju status službenih jezika na opštinskom nivou, prema uslovima predviđenim zakonom.

Kosovsko društvo, i dalje je podeljeno prema jezičkim linijama. Nepoznavanje albanskog jezika od strane manjinskih zajednica predstavlja prepreku koja negativno utiče na njihovom integrisanju u društvu. Turska zajednica na Kosovu je u boljem položaju, jer većina njih govore albanski jezik. Za zajednicu aškalija i egipćana, albanski jezik je njihov maternji jezik, ali jedan mali broj srba sa Kosova, bošnjaka, goranaca i roma govore albanski jezik.

4. Ljudska prava i slobode garantovana Ustavom Republike Kosovo

4.1. Neposredno sprovođenje sporazuma i međunarodnih instrumenata

Države imaju za obavezu da poštuju i zaštite ljudska prava, dok se njihovo sprovođenje podrazumeva i obavezu koju ima država i njeni organi na realizaciji ovih prihvaćenih prava. Jedan značajan broj međunarodnih instrumenata o ljudskim pravima su inkorporisani u domaćem pravu prilikom njihove primeve u Ustavu Republike Kosovo.⁵

Ustav Republike Kosovo predviđa neposrednu primenu Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima, Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda i njene protokole, međunarodne konvencije o građanskim i političkim pravima i njene protokole, Okvirne konvencije Saveta Evrope o zaštiti nacionalnih manjina, konvencije za eliminisanje svih oblika rasne diskriminacije, Konvencije o eliminisanju svih oblika diskriminacije prema ženama, Konvencije o pravima deteta, Konvencije protiv torture i drugih surovih, neljudskih i ponižavajućih postupaka. Ovi međunarodni instrumenti uključeni u Ustavu Republike Kosovo imaju poseban značaj na zaštiti osnovnih ljudskih prava i sloboda, jer u slučajevima kada u domaćem zakonodavstvu ima nedostataka ili praznina, ona bi mogla da se neposredno primene.

Institucija ombudsmana uočava da su ona, u nekoliko slučajeva, ozbiljno kršena. Na osnovu žalbi primljenih u Instituciji ombudsmana, vidi se da većina slučajeva kršenja tiču se člana 6 Evropske konvencije o ljudskim pravima, pravo na redovan proces. Preopterećenost sudova nerešenim starim predmetima, kašnjenje u tretiranju novih predmeta, neizvršavanja pravosnažnih odluka, jesu neka od pitanja koja opterećuju sudstvo već više godina, kršeći tako pravo građana Kosova na jedan redovan i nepristrasan proces.

Na osnovu informacija kojima raspolaže IO, nadležne institucije Republike Kosovo su zanemarili rešavanje ovog pitanja. Član 6, paragraf 1, Evropske konvencije o ljudskim pravima, obavezuje države da organizuju pravnog sistema na takav način, da omogući sudovima da realizuju sve obaveze koje izvire iz njega, uključujući i razmatranje predmeta u jednom razumnom vremenskom roku, koji je postojano kršen od strane sudova. Jedno takvo stanje sudstva poljuljao je poverenje građana, ionako okrnjeno veoma mnogo i labi njihovu ulogu.

Međutim, u tom pravcu na vidiku je jedan ohrabrujući korak. Rekrutiranje u nastavku, novih sudija i tužilaca, kao i usvajanje Zakona o sudovima, po kojem će se izvršiti i reorganizacija sudskog i tužilačkog sistema u Republici Kosovo, iako su zakasnele radnje, ipak su dobra vest. U tom pravcu treba pozdraviti i znatno poboljšanje materijalnog položaja radnika sudova na Kosovu.

Iako međunarodne konvencije, Ustav i zakoni zabranjuju upotrebu nasilja ili neljudski i ponižavajući tretman, oni su evidentni. Na osnovu žalbi građana upućenih Instituciji ombudsmana, vidi se da jedan deo njih tiču se upotrebe sile od strane policijskih vlasti. U godini iza nas, IO je

⁵ Vidi Član 22, Ustav Republike Kosovo.

trtirala neke slučajeve u kojima je konstatovano da je upotrebljena sila i tortura u centrima pritvora, na javnim mestima i dr., kršeći na taj način i gore navedena međunarodna akta.⁶

Ono što otežava stanje jeste činjenica da istražne radnje, u ovim slučajevima, su veoma kompleksne, jer se to uobičajeno dešava u zatvorenim prostorijama i nema dovoljno svedoka da bi potvrdili ono što se uistinu desilo. Kada ovome dodamo i činjenicu odbijanja davajaja informacija od strane odgovarajućih vlasti, ovo otežava preko mere istragu ostavljajući tako žrtve nasilja u milost i nemilost njihovih vršioaca torture.⁷

Da podsetimo da materijalne odredbe koje sadrži EKLJP, u članu 3, a koja se tiču torture, ne predviđaju izuzetak.⁸ Prilikom sumnji o upotrebi torture i drugih neljudskih i ponižavajućih postupaka, treba da se preuzmu službene i efektivne istrage, kako bi se identifikovali i kazili izvršiooci ovih radnji. U protivnom, nezavisno od značaja člana 3, EKLJP i Konvencije protiv torture, njihova praktična primena bila bi neefikasna, jer daje mogućnost policijskim zvaničnicima da ponove ove postupke, bez straha da će biti kažnjeni zbog toga.

Da bi realizovali jedno sveobuhvatno efektivno monitorisanje, u institucijama gde se drže lica lišena slobode, Ombudsman vidi za shodno i sprovođenje odredaba Opcionalnog protokola Konvencije protiv torture i drugog neljudskog i ponižavajućeg tretmana. Zato, Institucija ombudsmana, zajedno sa nekoliko domaćih NVO-a, imala je nekoliko susreta, u cilju stvaranja radhe grupe koja će delovati kao zaštitnik nacionalnog mehanizma protiv torture, čije se stvaranje predviđa članom 3 ovog protokola⁹. Osnivanjem ovog mehanizma omogućio bi se bolji uvid i efektivnija zaštita ljudskih prava.

Ombudsman, putem ovog izveštaja, još jednom izražava njegovu zabrinutost zbog neobuhvatanja u Ustavu i Konvencije o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima. Neka od prava koja sadrži Konvencija o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, kao što su pravo na adekvatan smeštaj, pravo iz oblasti rada, pravo na zdravstvenu zaštitu i jedan broj socijalnih i ekonomskih prava, i dalje nemaju pravu pravnu zaštitu. Obuhvatanje ove Konvencije, u Ustavu Republike Kosovo, je neophodno i bila bi jedna dodatna garancija za građane Kosova i za zaštitu njihovih prava.

4.2. Ljudsko dostojanstvo

Ustav Republike Kosovo, članom 23, štiti ljudsko dostojanstvo, utvrđujući je kao neotuđivu i osnov svih osnovnih ljudskih prava i sloboda. Iz ovog člana vidi se jasno da ljudska prava i njegovo dostojanstvo su neodvojivi jedan od drugog.

⁶ Institucija ombudsmana, Izveštaj *ex officio* br. 207/2010, u vezi sa slučajem policijske intervencije u sedištu Pokreta Vetëvendosje, u prištini, za hapšenje Albina Kurtija.

⁷ Vidi slučaj Ribitsch v. Austria, *application number 18896/91, datum 04 decembar 2005*. Međunarodni sud za ljudska prava je podvukao da ukoliko se utvrde telesne povrede kod uhapšenog, koji je bio pod potpunom kontrolom policije, vlasti treba da objasne okolnosti u kojima su se desile povrede.

⁸ Član 3 zabrana torture “*Niko se ne može podvrgnuti torturi ili kazni ili neljudskom i ponižavajućem tretmanu*”.

⁹ Član 3 Opcionalnog protokola Konvencije protiv torture i drugih neljudskih i ponižavajućih postupaka „Svaka država stranica stvara, projektuje ili drži na nacionalnom nivou jedan ili više organa nadgledanja za sprečavanje torture i i surovo, neljudskog ili ponižavajućeg tretmana ili kazne (sada i nadalje sprečavajući nacionalni mehanizam)“.

Iako, tretirana kao moralna, verska, socijalna, politika i prajna kategorija, definicija ljudskog dostojanstva nije tako laka. Kao definicija, dostojanstvo predstavlja celinu moralnih vrednosti jednog pojedinca i njegovo pravo da bude poštovan, koje izvira iz samog postojanja čoveka. dakle, ljudsko dostojanstvo je urođeno i kao takvo je neotuđivo.

Polazeći od opštih saznanja, kršenje ljudskih prava i povreda njegovog dostojanstva, dešava se više u nezavidnim situacijama za pojedinca, posebno kada je on nejak da ih zaštiti, traži i bori se za vjegova prava, bilo zbog lišenja slobode ili zbog starosti. Ombudsman je, u cilju sprečavanja kršenja dostojanstva i ljudskih prava u takvim situacijama, posvećen za praktični i aktivni prilaz ovom pitanju. S toga, kao neodvojivi deo njegovog rada su redovne posete, mestima gde se dre lica lišena slobode širom Kosova, kao i periodične posete Staračkom domu u Prištini. Ove posete služe da se uvere dali se u tim mestima zaštićuje i poštuje ljudsko dostojanstvo, po najboljim međunarodnim standardima.

Ombudsman, tokom poseta vaspitno-popravnim institucijama, primetio je neregularnosti i nespojivost na primeni pravila i prakse vaspitno-popravnih institucija na Kosovu sa odgovarajućim domaćim i međunarodnim zakonodavstvom, što, pored ostalog, krše ljudsko dostojanstvo .

Zato, Ombudsman, uvideći da se zatvorenici ne raspoređuju po sobama na osnovu izvršenih krivičnih dela, vreme trajanja kazne, kao i to da lica kažnjena zatvorom i dugoročnom kaznom zatvora dre se u pritvornim centrima, otvorio je samoinicijativnu istragu (*ex officio*) i, putem jednog posebnog izveštaja, preporučio je Komisioneru korektivne službe i Ministarstvu pravde, da preduzme potrebne radnje, u okviru njegove nadležnosti, da bi ispunio zakonske obaveze, u cilju poboljšanja uslova i prapse u zatvorima i pritvornim centrima na Kosovo.

Šta više, Ombudsman, u datoj preporuci, podsetio je da tretman sa humanizmom i poštovanjem za ljudsko dostojanstvo svih lica lišenih slobode i sistemovanje osuđenih i onih koji se nalaze u pritvoru, je neophodan zahtev koji je predviđen i u međunarodnoj konvenciji za građanska i politika prava, kao i u Evropskim pravilima zatvora, oba ova dva instrumenta primenljiva i u Republici Kosovo.

Takođe, videći veoma teške uslove života romske, aškali i egipćanske zajednice, stanovnika kampova u severnoj Mitrovici i Leposavić, odnosno trovanje žitelja olovom, jer žive u jednoj veoma zagađenoj sredini i u krejnje siromaštvo, Ombudsman je, samoinicijativno, objavio poseban Izveštaj, koji je uputio Predsedniku Skupštine i Premijeru Republike Kosovo.

Putem ovog izveštaja, Ombudman je preporučio preduzimanje potrebnih radnji od strane institucija na Kosovu, uključujući i premeštaj stanovnika u sigurnija mesta, u cilju zaštite njihovog zdravlja i pružanja uslova za jedan dostojniji život žiteljima ovih kampova.

Ombudsman, podseća takođe da situacija lica sa ograničenim sposobnostima u Republici Kosovo nije uopšte zadovoljavajuća. Posebnu zabrinutost za ombudsmansku predstavljaju, posebno, neprimenjivanje zakonske infrastrukture, što za primaran cilj ima smanjenje diskriminacije lica ove kategorije. Jedno zakonsko nevažavanje primećuje se posebno prilikom raznih izgradnji objekata javnog karaktera, zgrada javnih institucija i puteva, gde se u većini slučajeva nije im cilj olakšanje pristupa ove kategorije lica javnim institucijama. Čak, u tom pravcu ne stoje bolje ni zdravstvene institucije, gde je to neophodno.

4.3. Jednakost pred zakonom

Neki od glavnih elemenata jedne pravne države su: ustavnost i zakonitost, jednakost pred zakonor za sve građane bez ikakve razlike, ljudska prava i slobode, podela vlasti, nezavisno sudstvo, i dr. Jednakost pred zakonor garantuje Ustav Republike Kosova¹⁰ i svi međunarodni instrumenti neposredno primenljivi na Kosovu.¹¹

Februara meseca 2004 godine usvojen je Zakon protiv diskriminacije,¹² koji ima za cilj da obezbedi subjektima pravo na jednakost pred zakonor i podjednaku zaštitu, jednakost mogućnosti za uživanje i vršenje prava i efektivna zaštita od svakih diskriminatorских ponašanja ili onoga što podstiče to.

Sa žaljenjem i uznemirenjem treba konstatovati da, do sada, ne vidi se neki pomak u sprovođenju ovog zakona. Problem jeste u tome da u ovom zakonu nema jasnog opisa II-og poglavlja, koje reguliše procedure za iniciranje slučajeva i utvrđuje nadležni organ za razmatranje slučajeva diskriminacije, kao i sankcije.

Član 7.1 ovog zakon anije jasan. U njemu nije jasno regulisano, dali se slučajevi diskriminacije razmatraju i o njima odlučuje u redovnim sudovima ili od strane administrativnih organa. Iako se može shvatiti da se slučajevi diskriminacije razmatraju od strane jednog administrativnog organa, nije definisano koji je to organi.

Takođe, član 7.1 i član 7.2 su formulisani na nerazumljiv oblik. Način početka procedure i forma iniciranja, žalbom ili predstavkom nije jasna. Na isti problem nailazimo i u članu 7.3. istovremeno, ne postoji zakon sa takvim nazivom, na koji se oslanja član 7.1.

Član 9 Zakona protiv diskriminacije, u tački 4, predviđa da se sredstva prikupljena od izricanja kazni, predviđena zakonom, prikupe u jednom posebnom fondu, koji se namenjuje fizičkim i pravnim licima za besplatnu pravnu pomoć, koji se žale da im je povređeno pravo na jednaki tretman. Ovaj član takođe je nejasan. U njemu nema neko uputstvo za fizička i pravna lica, da se sudskim odlukama proglašavaju diskriminirani, kojom pravnom procedurom oni bi mogli da iniciraju zahtev za materijalnu naknadu.

Zbog toga, na osnovu aktualnih normi ovog zakona, na nijedan način se ne može shvatiti, kako i gde može početi jedna procedura, u vezi sa navodima o diskriminaciji. Sve ovo čini da zakon protiv diskriminacije u praksi ne nailazi na primenu ni u administrativnim organima, niti u redovnim sudovima.

Nakon usvajanja ovog zakona, Institucija ombudsmana je izrazila zabrinutost u vezi sa gore navedenim članovima, međtim nije primećena neka radnja za izmene i dopune ovih članova ili za donošenje nekog administrativnog uputstva, gde bi se razjasnile procedure i sankcije u vezi sa slučajevima diskriminacije.

¹⁰ Član 24, Ustav Republike Kosovo.

¹¹ Član 22, Ustav Republike Kosovo.

¹² Zakon protiv diskriminacije, br. 2004/3.

Revizija zakona protiv diskriminacije, kao i izmene i dopune gore navedenih članova, stvorile bi mogućnost da ovaj zakon ne ostane i dalje samo jedno slovo u papiru, nesprovodljiv u realnosti. Jedna takva radnja, urgentno neophodna, dokazala bi o naporima odgovornih institucija, odnosno Skupštine i Vlade, da obezbede jednakost i nediskriminaciju za sve građane Kosova, onako kako je zagantovano Ustavom.

Vladavina prava je osnovno načelo delovanja domaćih institucija. Vladavina prava, kao preduslov ima postojanje jasnih i shvatljivih zakona za sve. Iako na Kosovu postoji jedna zadovoljavajuća pravna osnova kojom se regulišu određena pitanja, ima mnogo slučajeva da os samog zakona na snazi, određene kategorije ostaju diskriminirane. Nedostatak jednog pravog zakona, koji bi regulisao pitanja na pravedan način ili postojanje jednog pitanja nerešeno da kraja, stvara takve pravne vakume, putem kojih određene kategorije ostaju diskriminirane i abuzirane od samog zakona.

4.3.1. Nedostatak zakona o verskim zajednicama

U jednoj takvoj diskriminatorskoj poziciji i dalje ostaju verske zajednice na Kosovu. Status verskih zajednica na Kosovu, pre 1990 godine, bio je regulisan Zakonom o pravnom položaju verskih zajednica. Nakon ovog perioda, da bi realizovale njihiva prava i da bi vršile njihovu delatnost i funkciju u skladu sa pravnim položajem, verskim zajednicama je preporučeno da se registruju kao nevladine organizacije, na osnovu Pravilnika UNMIK-a, br. 1999/22.

Prepruke upućene veskim zajednicama da se registruju kao nevladine organizacije, na osnovu Pravilnika br. 1999/22, u suprotnosti su sa Zakonom o slobodnom udruživanju u nevladine organizacije, koji isključuje pravo za registrovanje verskih zajednica kao nevladine organizacije.¹³

U Republici Kosova, još 2006 godine je usvojen Zakon o slobodi veroispovesti na Kosovu. Međutim, ovaj zakon reguliše samo slobodu veroispovesti u zemlji, ostavljajući po strani pitanje regulisanja pravnog položaja verskih zajednica.¹⁴

U svim zemljama regiona, pravni status, nadležnosti i delatnost verskih zajednica, regulisana su Zakonom o pravnom položaju verskih zajednica. Jedan takav zakon sada nedostaje samo Republici Kosova. I, neregulisanje pravnog položaja verskih zajednica na Kosovu, nanosi svestrani gubitak. Verskim zajednicama nisu im jasna njihova prava. Regulisanjem pravnog subjektiviteta, sve registrovane verske zajednice imale bi pravo da menadžiraju finansijska pitanja putem bankarskih računa, svojinu nad odgovarajućim objektiva i da vrše druge pravne radnje.

Osim verskih zajednica, ovaj pravni vakum dovodi u nezahvalan položaj i javne institucije zemlje, koje se, u nedostatku potpune pravne infrastrukture, dvoume se kako da reše mnogobrojne zahteve verskih zajednica. Na taj način, jave institucije su primorane da pružaju i neformalna i nezakonska rešenja.

¹³ Zakon o slobodi udruživanja u nevladine organizacije, br. 2009/03-L-134., član 1, tačka 2.

¹⁴ Zakon o veskim slobodama na Kosovu, br. 02/L-31.

Nedostatak jednog pravnog instrumenta za regulisanje pravnog položaja verskih zajednica predstavlja diskriminatorni akt i u suprotnosti je sa članom 38 Ustava Republike Kosovo. Imajući u vidu da na Kosovu ima pripadnika raznih verskih zajednica, nedostatak potpune pravne infrastrukture stvara međuverške probleme. Stanje se još više otežava, jer se druge verske zajednice osećaju, i realno su diskriminirane u odnosu na Srpsku pravoslavnu crkvu, koja zahvaljujući “pozitivnoj diskriminaciji” uživa drugačiji tretman u odnosu na ostale verske zajednice na Kosovu. U vezi sa tim, Ombudsman je objavio Izveštaj br. 145/2010¹⁵, kojim se obratio Skupštini republike Kosovo. Međutim, do sada nije dobio odgovor u vezi sa tim.

4.3.2. Diskriminacija pravosuđa i od strane pravosuđa

Podela vlasti je glasni stub jedne demokratski funkcionalne države. Ova se podela manifestuje u tri osnovna oblika: zakonodavna, izvršna i sudska vlast, koja su balansirana i ograničena na osnovu odgovornosti koje im garantuje Ustav. Nažalost, treba istaći da na Kosovu, položaj pravosuđa, u poređenju sa ostala dva stuba države, još uvek je inferioran. Iako, kao ustavna kategorija je ravnopravna, o položaju pravosuđa na Kosovu još uvek ima upadanja od strane politike.

pravosudni sistem utvrđuje se zakonor i oslanja se na jedinstvenom organizovanju i funkcioniranju funkcionalne hijerarhije jedne države. U pravosudnom sistemu na Kosovu, ne za ovaj izveštajni period, izvršeno je reimenovanje sudija, u cilju dobrog i efikasnog rada. I pored poboljšanja materijalnog položaja sudija, što treba pozdraviti, pravosuđe se još uvek suočava sa velikim nedostatkom angažovanog sudskog kadra, ali i sa mnogobrojnim infrastrukturnim nedostacima. Upravo zbog toga, još uvek se ne primećuje neki znatan napredak. I dalje se građani suočavaju sa problemima, kao što je oduzimanje procedura za razmatranje i odlučivanje o predmetima, kao i sa efektivnom pravdom.¹⁶

Osim navedenih materijalnih i infrastrukturnih nedostataka, nažalost treba naglasiti da i u samom pravosuđu ima slučajeva nepoštovanja načela efektivne pravde od strane sudova, koji svojim odlukama baziranim na nepostojećim činjenicama, oštećuju građane Kosova, koji se obraćaju njima da bi zaštitili pravdu. Naročito zabrinjavajući bio je slučaj sa presudama Vrhovnog suda Kosova, u vezi sa penzijama radnika Kosovske Energetske Korporacije. Vrhovni sud Kosova bio je usvojio reviziju KEK-a, poništavajući odluke Okružnog i Opštinskog suda, obrazlažući svoju odluku zakonom koji ne postoji.

Žalbu radnika KEK-a, protiv odluke Vrhovnog suda Kosova, Ustavni sud Kosova je prihvatio žalbu kao osnovanu, nalazeći povredu Ustava, s toga je odlučio da se ove presude vrate na ponovno razmatranje u skladu sa njegovom presudom.¹⁷

Specijalno veće Vrhovnog suda Kosova, tokom njenog rada ne poštuje prava građana, garantovana Ustavom i zakonom. I pored činjenice da je upotreba jezika na Kosovu regulisana članom 5 Ustava

¹⁵ Izveštaj br. 145/2010, Institucija ombudsmana-www.ombudspersonkosovo.org

¹⁶ Opširnije, u vezi sa ovom temom, vidi deo o pravosuđu.

¹⁷ Odluka br. KI 40/90-web stranica – Ustavni sud Kosova. Povrede se tiču člana 46 Ustava Republike Kosovo, u vezi sa članom 1, Protokola 1, Evropske Konvencije o ljudskim pravima, kao i člana 31 Ustava Republike Kosovo u vezi sa članom 6 Evropske Konvencije o ljudskim pravima.

Republike Kosova i Zakonom o upotrebi jezika, br. 02/L-37, građani Kosova su obavezni da njihove zahteve Specijalnom veću vrhovnog suda dostave na Engleskom jeziku. Neprimanjem tužbi i dokumentacije od građana Kosova na službenim jezicima, ovaj sud vrši povredu člana 5 Ustava Republike Kosova, kao i Zakona o upotrebi jezika, br. 02/L-37.¹⁸

Imajući u vidu činjenicu da prevođenje dokumentacije na engleskom jeziku sa službenih jezika ima velike troškove, ovo čini da se većina građana Kosova ne obraćaju ovom sudu da bi tražili realizovanje nekog njihovog izgubljenog prava. Ovom prilikom, građani Kosova, osim što su diskriminirani u upotrebi službenog jezika, njima je indirektno, takođe, uskraćeno pravo na žalbu, zagarantovano Ustavom. U tom pogledu, valja napomenuti slučajeve dobijanja 20 odsto od privatizovanih preduzeća, kao i mnogobrojni drugi svojinski sporovi, gde mnogo građana, zbog visokih troškova prevođenja dokumenata, nisu mogli da pokrenu njihovo pitanje pri Specijalnom veću Vrhovnog suda.

4.3.3. Nejednakost starosnih grupa u oblasti zapošljavanja

Pravo da se bude slobodan od svake vrste diskriminacije čini jedan od osnovnih principa ljudskih prava. Diskriminacija bazirana na starosno doba dešava se kada se jedno lice tretira na manje povoljan način u odnosu na lice drugog starosnog doba, u jednakim ili sličnim okolnostima, upravo zbog njegove starosti.

Nezavisno od činjenice da je Ombudsman objavio jedan izveštaj, u vezi sa diskriminacijom na osnovu starosnog doba, u objavljenim konkursima za radna mesta, ova pojava je prisutna u vezi sa zapošljavanjem. Iznenađuje činjenica da takvu diskriminaciju mi susrećemo i u odlukama visokih rukovodećih organa javnih institucija. Ovom prilikom, sa posebnim osvrtom treba navesti odluku Senata Prištinskog Univerziteta, koja se tiče ograničavanja starosnog doba, kao kriterijum za zapošljavanje po prvi put u svojstvu nastavnika u Prištinskom Univerzitetu.

U vezi sa tim, Ombudsman je, osim objavljivanja izveštaja,¹⁹ na osnovu njegovih nadležnosti, po Zakonu o upravnim sporovima, pokrenuo je pitanje za upravni spor u Vrhovnom sudu Kosova. Do 31. decembra 2010. godine, Ombudsman nije primio odgovor, u vezi sa ovim upravnim sporom.

Tokom procesa privatizacije na Kosovu, mnogi građani koji su bili zapošljeni u javnim preduzećima ostali su bez posla. Oni su diskriminirani jer nemaju nikakvu pravnu ili institucionalnu podršku. S jedne strane, velika nezaposlenost, njihova starost, njihovo zdravstveno stanje, za njih predstavljaju objektivno nepremostive prepreke da bi našli neko radno mesto. S druge strane, većina njih ne ispunjavaju uslove za pravo na starosnu penziju, pre vremena penziju za lica sa ograničenom sposobnošću, ili drugi oblik pomoći, koja će koliko- toliko ublažiti njihove elementarne zahteve za život.

Ombudsman je pokrenuo ovo pitanje u Ministarstvu za rad i socijalnu pomoć, međutim do sada nema informacija da je preduzeta neka radnja za poboljšanje njihove situacije. Jedina mogućnost

¹⁸ Zakon o upotrebi jezika, br. 02/L-37.

¹⁹ Izveštaj br. 170/2010- Institucija ombudsmana-www.ombudspersonkosovo.org

koja se pruža ovoj kategoriji je mogućnost zahteva za socijalnu pomoć, koju bi mogli dobiti samo kada ispune uslove prema kriterijumima za obuhvatanje u socijalnoj šemi.

4.3.4. Diskriminacija lica sa ograničenom sposobnošću

I dalje kao kategorija ugrožena od svake vrste diskriminacije ostaju lica sa ograničenom sposobnošću. Ne primećuje se neki pomak u vezi sa stvaranjem neke infrastrukture za njihovo osamostaljivanje u svakodnevici.

Problemi navedeni i u ranijim izveštajima, kao što je putna infrastruktura i infrastruktura objekata za slobodno kretanje lica sa pomoćnim sredstvima, ostaju nerešeni. Ova infrastruktura nije regulisana, niti u javnim institucijama sa velikom frekvencijom, kao: bolnice, škole, opštinski sudovi i skupštine opština. Zabrinjava činjenica da i u onim mestima gde postoje prilazi za kretanje pomoćnim sredstvima, kao što je primer sa zgradom gde je smeštena IO, ovi prilazi su izgrađeni bez standarda i na taj način je nemoguće slobodno kretanje lica sa ograničenim sposobnostima za kretanje, bez pomoći pratilaca. Ovo utiče veoma mnogo da lica sa ograničenom sposobnošću, zavisna od pomoćnih sredstava za kretanje (kolica), ne mogu da realizuju ni njihova elementarna prava zagantovana ustavom i zakonima, kao: školovanje, lečenje, traženje pravde i dr. I bez njihove krivice da ostanu nepismeni, bolesni, bez pravde i dr.

Mnoge porodice, koje u nemogućnosti da nađu sopstveno rešenje za smeštaj, i dalje nastavljaju da se obraćaju opštinskim skupštinama tražeći pomoć za humanitarni smeštaj. Mnoge kosovske opštine, a naročito opština Prištine sidomos komuna e Prishtinës, već deset godina nakon rata, i dalje ne uspevaju da nađu rešenje za smeštaj porodica sa teškim socijalnim stanjem i bezkućnika.

Još od početka 2010 godine, zgrada sa 60 stanova u Prištini, ostala je neuseljena. Septembra meseca 2010 godine, Komisija za stambena pitanja Skupštine Opštine Priština objavila je konkurs za dodelu stanova za socijalne slučajeve. Ova zgrada ima na raspolaganje samo 60 stanova, dok, samo za prvih 15 dana, nakon objavljivanja konkursat, kancelaria za prijem Skupštine Opštine primila je 180 zahteva. Nezavisno od činjenice da su zahtevi građana, koji su evidentirani kao socijalni slučajevi, primljeni na razmatranje, Skupština Opštine Prištine i dalje nastavlja sa neuspehom na stvaranju i organizovanju jene komisije za dodelu ovih stanova.

Sa ciljem da ovaj proces bude transparentan, na zahtev građana Prištine, koji su podneli zahteve za humanitarni smeštaj Skupštini Opštine Priština, kao i u okviru njenog mandata i nadležnosti, Institucija ombudsmana je zatražila os Opštinske Skupštine Prištine da monitoriše proces dodele ovih stanova. Međutim, do sada nije dobio odgovor u vezi sa ovim zahtevom.

4.3.5. Diskriminatorski tretman od strane Kosovske Agencije za Imovinu

Kosovska Agencija za Imovinu (KAI) i dalje nastavlja da sa dvostrukim standardima tretira i razmatra predmete o kojima odlučuje, na osnovu njenih nadležnosti. Imovine u sevsernom delu Mitrovice, već deset godina nisu oslobođene od nezakonith uzurpatora. Ovde se vidi neuspeh u radu

KAI da bi realizovala njen mandat. I dalje u šemi za kiriju nisu obuhvaćeni vlasnici albanci, koji njihovu imovinu imaju u severnom delu Mitrovice, dok je imovina vlasnika srpske i drugih zajednica, u ostalim mestima na Kosovu, je obuhvaćena u šemi kirije.

Građani albanske nacionalnosti u severnom delu Mitrovice, kojima je još uvek uzpirana imovina i koji su podneli njihove zahteve KAI, obavezni su da plaćaju kiriju KAI za korišćenje imovina srpskih vlasnika, u drugim delovima grada ili Kosova, pod njihovom upravom, ali oho pravo KAI ne garantuje i albancima za njihovu imovinu, u severnom delu Mitrovice.

U vezi sa navedenim radnjama, KAI bazira njeno obrazloženje u političkim razlozima i nedostatku podrške od strane Kosovske Policije. Takvo obrazloženje KAI, sada već deset godina, ne opravdava njen neuspeh za realizovanje zakonske obaveze, na osnovu mandata, kao i neravnopravno tretiranje građana Kosova. Neuspeh KAI na realizovanju njenog mandata za šta je osnovana, kao i neravnopravno tretiranje podnosilaca zahteva, naročito razlika po etničkom osnovu, čine povredu člana 24 i člana 46 Ustava Republike Kosovo.

Na osnovu svega gore navedenog, jasno se vidi evidentno prisustvo diskriminatorskih oblika u javnim institucijama Republike Kosovo. Jave institucije, u prvom reku Skupština i Vlada Republike Kosovo, treba da imaju u vidu da je garantovanje ravnopravnosti je jedan od osnovnih načela vladavine prava. S toga, oho načelo podrazumeva ujedno i zakonsko ograničenje arbitrarnosti vlasti, ne samo putem zakonskih garancija, nego i konkretnim postupcima.

4.3.6. Polna ravnopravnost

Pojam polne diskriminacije, označava svaku razliku, isključenje ili ograničenje na osnovu pola gde se kao posledica javlja ugrožavanje ili onemogućavanje priznanja , uživanja ili korišćenja ljudskih prava i osnovnih sloboda na političkom, društvenom , kulturnom, građanskom ili drugom području.

Ustav Republike Kosovo izričito naglašava jednakost svih građana pred zakonom I pravo na uživanje jednake pravne zaštite bez diskriminacije, bez obzira na pol, jezik, religiju, političko mišljenje, ekonomski , socijalni status, seksualnu orijentaciju ili na osnovu nekog drugog statusa građana. Takođe, Ustav Kosova obavezuje sve Institucije na Kosovu na primenu međunarodnih konvencija, sto ujedno znači i primenu Međunarodne Konvencije o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena (CEDAW) tako da se na ovaj način uvodi primena međunarodnih standarda i na polju uklanjanja svih oblika diskriminacije žena na Kosovu.

Iako diskriminacija u kosovskom društvu sprečava jednako učešće žena u svim vidovima života i razvoja društva, donekle ovu situaciju ublažava primena Zakona o jednakosti polova. Ovaj zakon predstavlja pravnu osnovu za rad Jedinice za ravnopravnost polova pri Instituciji Ombudspersona na Kosovu.

Na osnovu istrage od strane IOK na polju polne diskriminacije, a imajući u vidu specifičnost kosovske tranzicije, primećeno je da postoje određeni faktori koji otežavaju primenu ovih zakonskih i ustavnih akata.

Položaj žena na tržištu rada je od ključnog značaja za ravnopravnost polova. Takođe je značajno napomenuti da je diskriminacija na osnovu pola na random mestu i pri zapošljavanju široko rasprostranjena. Diskriminacija počinje jos prilikom objave oglasa , gde se pol navodi kao jedan od uslova za dobijanje posla ili određenih pozicija. Od vidova diskriminacije treba takođe napomenuti nezakonite otkaze, sprečavanje napredovanja na poslu i nemogućnost stručnog usavršavanja i napredovanja.

Na osnovu žalbi koje je IOK primila u ovom periodu, može se zaključiti da je diskriminacija prisutna kako u javnom tako i u privatnom sektoru. Slučajevi diskriminacije na poslu se retko prijavljuju iz straha od gubitka posla, zbog nepoznavanja svojih prava a takođe i pomanjkanja sudske prakse u slučajevima diskriminacije.

Sto se tiče diskriminacije žena na polju obrazovanja, IOK je u svojim prethodnim izveštajima naglašavao veliku disproporciju u rodno osetljivim podacima, gde je broj neobrazovanih žena bio mnogo veći nego broj neobrazovanih muškaraca. Po službenim podacima, u periodu u kojem se izveštava, vidi se da broj dece, a naročito broj devojčica koje napuštaju školu u opadanju, iako i postojeći podaci jesu zabrinjavajući. Rodna nejednakost se takođe ogleda u obrazovnim profilima koji naročito govori o patrijarhalnom obrazcu o muškim i ženskim zanimanjima.

Situacija na polju zdravstvene zaštite je takođe vrlo teška. Nemogućnost korišćenja prava na zdravstvenu zaštitu i socijalno osiguranje zbog opšte loše ekonomske situacije a takođe i zakonskih kriterijuma stvara mogućnost pojave diskriminacije i na ovom polju.

Žalbe koje je IOK primila u ovom periodu od strane predstavnica ženskog pola tiču se nekoordiniranog rada Ministarstva Zdravlja i Ministarstva Finansija u pogledu zdravstvenog tretmana van zemlje. U slučajevima kada je Ministarstvo zdravlja odlučilo pozitivno tj, odredilo da se pacijentkinja treba lečiti van zemlje, postojala je prepreka od strane Mnistarstva Finansija koje nije davalo finansijsku podršku ovakvoj odluci navodeći kao razlog ekonomski faktor. Ovakav nekoordinirani rad ministarstava je značilo kršenje prava na zdravstvenu zaštitu onih osoba koje su na to imale pravo.

Kada se govori o rodnoj diskriminaciji, ni kosovsko sudstvo nije imuno. IOK je u ovom periodu primio jedan određeni broj žalbi koje su se ticale dugih sudskih procesa pred organima pravosuđa od kojih se veći deo odnosio na imovinsko-pravne odnose. Naime, imajući u vidu tradiciju na Kosovu po pitanju imovinskih odnosa unutar porodice, poznata je činjenica da se žene na Kosovu odriču svojih imovinskih prava u korist muških članova porodice. Ali, u slučajevima kada žene prihvate nasledstvo vrlo često to bude razlog poremećenih porodičnih odnosa u kosovskoj patrijarhalnoj porodici.

Osim aktualiziranja problema na ovom polju, ohrabruje i činjenica gde su pre svega eksperti na ovom polju zahtevali promenu nekih zakonskih članova u Zakonu o nasleđivanju a sve u cilju poboljšanja položaja žena u proceduri i prihvatanja prava na imovinu.

Treba takođe napomenuti da se, posmatrano sa aspekta rodne ravnopravnosti i primljenih žalbi, i dalje se oseća velika razlika između žena iz urbanih i žena ruralnih sredina. Ova razlika se primećuje i broju primljenih žalbi u IO. Ta razlika je vidna na svim drugim poljima.

Nasilje u porodici nije nova i nepoznata pojava. Ono je oduvek bilo deo svakog društva, pa i kosovskog. Ohrabruje činjenica da se u periodu posle rata nasilje u porodici izdvaja kao krivično delo i sankcioniše zakonom.

Nasilje u porodici predstavlja jedno od najtežih kršenja ljudskih prava a takođe jeste i osnova po kojoj se vrši diskriminacija žena. Koncept nasilja se vrlo često vezivao samo za fizičko nasilje. Ali, u skorije vreme se ona tretira i sa ekonomskog, psihološkog, sociološkog i kulturnog aspekta. Vrlo često ekonomska zavisnost žrtve i emocionalna vezanost za počinitelja nasilja otežavaju njen položaj, tako da ona često ne prijavljuje slučaj nadležnim institucijama..

Isto tako veliku prepreku prilikom prijavljivanja slučaja nasilja u porodici predstavlja i opšteprihvaćeno mišljenje na ovim prostorima da je nasilje u porodici privatna stvar i da ga ne treba prijavljivati iz razloga što ono mora kao takvo da ostane u krugu porodice

Institucija IOK je primila nekoliko žalbi koje su se ticale nasilja u porodici. Najteži slučaj od kojih se po specifičnosti izdvaja slučaj koji je prijavljen od strane Centra za zaštitu žena i dece u Prištini. Predstavnici centra su bili zainteresovani za saradnju i monitoring slučaja pred sudom od strane IOK. Žrtva nasilja u porodici je bila osamnaestogodišnja devojka koja je svaki dan seksualno zlostavljana od strane svoga roditelja od 2004 do 2008 godine sve do momenta kada je slučaj prijavljen policiji a devojka smeštena u sigurnu kuću. Predstavnici IOK su redovno monitorisali slučaj pred sudom. . Predstavnice IOK su u vezi sa slučajem kontaktirale tužioca i sudiju slučaja a isto tako i samu žrtvu. Suđenje je završeno u decembru presudom kojom je izvršiocu krivičnog dela dodeljena kazna od 15 godina zatvora.

Jedna takođe nova pojava u kosovskom društvu a koja se tiče nasilja jeste situacija kada se muškarci javljaju kao žrtve porodičnog nasilja. Naravno njihov broj je, u odnosu na broj slučajeva gde su žene žrtve, vrlo simboličan ali je ipak vredan pomena. IOK je imao dva takva slučaja u kome je reagovao pred sudskim i policijskim organima a sve u vezi sa istragom ovih slučajeva.

Jedan veliki izazov za društvo i javne institucije na Kosovu, na polju ravnopravnosti polova jeste i trgovina ljudima.

Zbog toga, imajući u vidu aktuelnu situaciju na Kosovu na polju ravnopravnosti polova, kao što je i napred navedeno, obaveza svih javnih kompetentnih institucija a naročito Vlade Kosova je da, tokom izgradnje planove i programa delovanja i budžeta Kosova treba naročito da ima u vidu:

Preporuke

- *Da se primeni kvota predviđena Zakonom o ravnopravnosti polova da tj. da žene na mestima odlučivanja , u organima uprave na svim nivoima budu najmanje zastupljene 40%.*
- *Vlada Kosova bi trebala da razvija programe i afirmativne mere za uključivanje žena na tržište rada*
- *Ministarstvo za rad bi trebalo u saradnji sa Ministarstvom obrazovanja , nauke i tehnologije da podstiče programe za kontinuirano obrazovanje i prekvalifikaciju žena u skladu sa potrebama tržišta rada.*
- *Potrebno je sprovesti program za obuku zaposlenih u institucijama koje se bave ljudskim pravima i rodnom ravnopravnošću na centralnom i lokalom nivou.*
- *Takođe potrebna je dodatna obuka i treninzi za zaposlene koji se bave nasiljem u porodici, problemom samohranih majki, problemom žena /starih osoba koje žive same.*
- *Potrebno je da Vlada Kosova predloži što pre, donošenje Zakona o socijalnom i zdravstvenom osiguranju na Kosovu koji je neophodan za oba pola.*
- *Pokrenuti pitanje finansiranja sigurnih kuća i SOS telefona za žrtve porodičnog nasilja.*
- *Da se izvrši funkcionalizacija jedinica za ravnopravnost polova u opštinama i da se izvrši njihovo osnaživanje na svim nivoima*
- *Uvođenje rodne statistike u republičkim organima i institucijama Republike Kosova*

4.4. Pravo na život

Pravo na život je osnovno pravo i prvi uslov postojanja svih drugih sloboda i prava. Pravo se stiče rođenjem. Ono se ne poklanja. Ovo pravo zaštićuje se zakonom od trenuaka začeca. Svaki čovek ima pravo da mu se poštuje život. Ovo pravo isključuje arbitrarno lišavanje čoveka života.²⁰

EKLJP osnažuje ovo pravo, naglašavajući opštu obavezu države na pravnu zaštitu života. Život se ne smatra lišenim u suprotnosti sa ovim članom, upotrebom sile, učinjenim kada je to apsolutno neophodno.²¹ U vezi sa upotrebom termina “*apsolutno neophodno*”, potrebna je jedna duboka i ubedljiva analiza u vezi sa neophodnošću postuaka i upotrebljenih sredstava, u poređenju sa onim što je uobičajeno primmljivo od strane jene države u jednom demokratskom društvu.²²

Demokratsko društvo kome teži Kosovo, pravo na život konceptira u širem smislu, u pravcu slobode, sigurnosti, blagostanja, kao i jedne celine socijalnih uslova. U tom smislu, ohrabrujuća je

²⁰ *Ustav Republike Kosova*, član 25.

²¹ *EKLJP*, član 2.

²² *Isto*, član 8 i 11.

činjenica da postojano ima povećanje sigurnosti kretanja i razvijanja političkih, ekonomskih, kulturnih i socijalnih aktivnosti, na celoj teritoriji zemlje, osim severnog dela Kosova.

Međutim, na Kosovu se kriminalitet pojavljuje u različite, teške oblike, koji ugrožavaju pravo na život. Neki od oblika ugrožavanja prava na život su zločini za osvetu i krvnu osvetu, sukobi koji imaju za osnovu probleme vlasništva, zločini protiv morala, zločini povezani sa raznim oblicima trgovine, kao ono sa drogom ili ljudskim bićima. Ove zabrinjavajuće pojave zahtevaju preduzimanje neophodnih mera pravnog karaktera, u cilju njihovog zaustavljanja i borbe protiv njih.

Posebnu zabrinutost za Ombudsmana predstavlja nedostatak istrage o pojavljenim slučajevima, u vezi sa kršenjem člana o pravu na život. IO u ovom izveštajnom periodu nije primila nijednu žalbu o materijalnim aspektima prava na život. Dok, u proceduralnim pitanjima uočeni su zdadni problemi. Žalbe se tiču nedostatka istraga od strane javnih vlasti u vezi sa rasvetljavanjem slučajeva. IO je ove godine objavila jedan pojedinačan, u vezi sa nedostatkom efektivne istrage od strane nadležnih vlasti.²³

Ombudsman, nakon razmatranja ovog slučaja, došao je do zaključka da je bilo kršenja prava za jedan redovan istražni proces. Ombudsman podseća da EKLJP eksplicitno naglašava da *“pravo svakog čoveka na život zaštićuje se zakonom.”*²⁴

Evropski sud o ljudskim pravima (ESLJP), smatrao je da *“sama činjenica da su vlasti upoznati o jednom ubistvu, obavezuje državu, po članu 2 (EKLJP), da vodi efektivnu istragu o okolnostima u vezi sa slučajem smrti”*²⁵ i da svaka vođena istraga trebala bi da vodi ka identifikaciji i kažnjavanju onih koji su odgovorni.²⁶

Osnovna svrha jedne takve istrage jeste obezbeđivanje efektivne primene internim zakona koji štite pravo na život, čak i u onim pitanjima gde su uključeni agenti ili državni organi, kako bi se obezbedila njihova odgovornost za smrtno slučajeve koji su se slučajno pod njihovom odgovornošću. Oblik strage koja će ispuniti te ciljeve može se promeniti zavisno od okolnosti. Svakako, nezavisno od načina koji će se upotrebiti, vlasti treba da preduzimaju zakonske postupke, čim im je podnet slučaj.

Istraga treba da bude efektivna, da bi se utvrdilo da li je sila upotrebljena u takvim slučajevima opravdana ili ne, kao i da se identifikuju odgovorna lica. To nije samo jedna obaveza da se izvuku rezultati, nego je sredstvo da bi se istina iznela na videlo. Vlasti treba da preduzmu sve potrebne korake, sredstvima koja imaju na raspolaganje, da bi obezbedile dokaze u vezi sa incidentom, uključujući između ostalog: očevice, dokaze sudske medicine kada je to potrebno, autopsiju da bi se uzeli potpuni podaci o ranama i jedna objektivna analiza kliničkih otkrića, uključujući razlog smrti. Bilo koji propust na vođenju istrage koji oštećuje utvrđivanje razloga smrti, rizikovaće da dođe u sukob sa ovim standardom.

Zbog istih razloga, ESLJP takođe traži jedan dovoljan elemenat javnog nadzora u vezi sa istragom ili njegovim rezultatima, da bi se obezbedila odgovornost u praksi. Stepen ovog javnog nadzora

²³ Slučaj *Q.B., A. 1546/2004.*

²⁴ *EKLJP*, član 2, p.1.

²⁵ Slučaj *Tanrikulu protiv Turske*, 8. jula 1999, kao i slučaj *Denizii ostali protiv Kipra*, 23. maja 2001.

²⁶ Slučaj *Ogur protiv Turske*, 20. maja 1999).

može se razlikovati iz slučaja u slučaj. Međutim, u svim pitanjima bližnji žrtve treba da se uključi u postupku, do te mere da obezbedi jedan proces koji brani njegove/njene legitimne interese.²⁷

Uloga Ombudsmana leži samo u senzibilizovanju i podsticanju javne i državne uprave Republike Kosovo, da ispuni njene obaveze na zaštiti pogođenih lica.

Ombudsman primećuje da, i nakon 10 godina od završetka rata, žalisci koji su pogođeni od nedostatka istraga odgovornih vlasti, ne raspoložu odgovarajućim efektivnim sredstvima, koja bi im omogućila ostvarivanje jedne naknade štete za nanete tete.

Polazeći od gore navedenog, Ombudsman preporučuje da treba da se, u velikoj meri, poboljša kvalitet i transparentnost zakonodavnog procesa, ne samo da bi pružali Kosovu jedan zdravi prani okvir, nego i da bi poboljšali poverenje u pravni sistem.

Aktivno i efikasno menadžiranje krivičnih procedura je suštinsko za vladavinu prava. Kada sudovi i tužilaštva ne uspevaju da na adekvatan način zaštite prava stranaka tokom administriranja ovih procedura, ne radi se samo o opadanju efikasnosti pravosudnog sistema, nego i o gubitku poverenja građana u pravosudnom sistemu uopšte.

Ombudsman takođe preporučuje pružanje svih neophodnih uslova za efikasno sprovođenje istraga za zaštitu prava žrtava, za otklanjanje nepotrebnih kažnjenja i usvajanje zakonskih zahteva žalilaca u zakonskom procesuiranju.

Sudski institut Kosova treba da nastavi sa obukom sudija i tužilaca u krivičnim predmetima u vezi sa istragom krivičnih dela i njihovom suđenju.

Građanima treba pružiti odgovarajuća pravna sredstva za ostvarivanje naknade za pričinjenu štetu u slučajevima neuspeha javnih institucija nadležnih za istragu i rasvetljavanje krivičnih dela i otkrivanju i kažnjavanju izvršioca ovih dela.

Do stvaranja takvih pravnih mehanizama, pravni sistem u Republici Kosovo neće biti u skladu sa prihvaćenim međunarodnim standardima u vezi sa primenom člana 2 EKLJP, kao i člana 25 Ustava Republike Kosovo.

4.5. Zabrana torture, surovog, neljudskog i ponižavajućeg postupanja

Ustav Kosova, Krivični zakon Kosova i međunarodni instrumenti garantiraju da “*Niko ne treba da se podvrgne torturi, niti drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih postupanja*”.²⁸

Izraz tortura označava vaki akt kojim se jednom licu namerno nanose bol ili teške fizičke ili mentalne patnje, uplašivanje ili prinuda, u cilju dobijanja od njega ili trećeg lica obaveštenja ili

²⁷ Slučaj *Guleč protiv Turske*, odluka od 27. jula 1998. god., par. 82. Otac žrtve nije upoznat o odlukama da se ne nastavni legalna procedura; *Ogur protiv Turske*, odluka od 20. maja 1999, par. 92, porodica žrtve nije imala saznanja o istrazi i dokumentima suda; *Gal protiv Turske*, odluka od 14. decembra 2000, par. 93.

²⁸ Vidi član 27, Ustav Republike Kosovo; Privremeni krivični zakon Republike Kosovo; Konvencija o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda, Rim, 4. XI. 1950; Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima, 10.12.1948; Međunarodna konvencija o građanskim i političkim pravima, 2200 A (XXI), 16 12 1966

izjave, što može uticati na njegovo kažnjavanje ili kažnjavanje trećeg lica, za neko delo koje je izvršilo ili se sumnja da je izvršio.

I tokom prošle godine, Institucija ombudsmana je nastavila da prati sprovođenje domaćih i međunarodnih pravnih normi, primenljivih u Republici Kosovo, koji se tiču zaštite od torture. Tokom 2010. godine, u vezi sa kršenjem ovog prava, u IO je registrovano 7 slučajeva, koji su u proceduri. Na osnovu registrovanih slučajeva, ali i opšteg stanja na Kosovu, Ombudsman ne uočava vidljive promene, šta više uočava jednu nezadovoljavajuću stabilnost.

5. jula 2010. godine, Ombudsman je objavio jedan izveštaj, u vezi sa događajima tokom policijske intervencije u sedištu Pokreta Vetëvendosje u Prištini, u pokušaju hapšenja g. Albina Kurtija. Istraga *ex officio* je usredsređena na ponašanje Policije Kosova tokom i nakon intervencije. Na osnovu izvršene istrage, Ombudsman je naglasio da je policija izvršila povredu domaćih i međunarodnih normi primenljivih u Republici Kosovo.²⁹ Izveštaj je upućen najvišim državnim nivoima: predsedniku Skupštine; premijeru; ministru Unutrašnjih Poslova, Parlamentarnoj komisiji za ljudska prava, rodnu ravnopravnost, nestala lica i peticije; Komisiji za unutrašnje poslove i bezbednost; Policijskom Inspektoratu Kosova.

Ombudsman je preporučio³⁰ da nadležne vlasti hitno započnu istragu i dovode pred pravdom lica koja su prekoracila nadležnosti i izvršila kršenje ljudskih prava. 9. novembra 2010. godine, Ombudsman je pismeno obavešten od strane Policijskog inspektorata Kosova da su započeli disciplinsku istragu u skladu sa Zakonom o policiji.

I tokom izveštajnog perioda IO je nastavila da monitoriše na redovnoj osnovi mesta gde se drže lica lišena slobode: centre za pritvor, kazneno-popravne centre i zatvore. Predstavnici Ombudsmana su se susreli sa licima koja se drže u njima, kao i uzela su njihove pismene žalbe, iz kutija za žalbe koja su smeštena u ovim centrima gde imaju pristup samo predstavnici IO. Preporuke i nezadovoljstva iz primljenih žalbi, predstavnici IO su direktno preneli odgovornima ovih institucija. Saradnja IO i njenih predstavnika koji vrše monitorisanje ovih mesta, kao i prijem preporuka bila je zadovoljavajuća.

U okviru monitorisanja parlamentarnih izbora u Republici Kosovo, na kojima je IO bila monitor, jedna ekipa IO je osmatrala i glasanje u zatvorima i pritvornim centrima. Proces glasanja na hovima mestima odvijao se regularno i bez neke ozbiljne primedbe, osim u pritvornom centru u Peći. Tu, na početku nije dozvoljeno glasanje zatvorenika sa dokumentima za identifikaciju kojima je istekao rok važnosti, ali nakon intervencije IO, kod opštinskog komisionera za parlamentarne izbore, ova nejasnoća je otklonjena.

Najviše primljenih kalbi u centrima za pritvor ticale su se odluka sudova, odnosno slučajevi u očekivanju finalne odluke. Dok najveći broj žalbi je upućen protiv Panela uslovno oslobađanje i žalbe koje se tiču lekarskog tretmana.

²⁹ Vidi Član 23 i član 27 Ustava Republike Kosovo; Član 2.1 tačka b i član 12.2 Zakona o Policiji Kosova, br. 03/L-035; Član 5 Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima; Član 3 Evropske konvencije o ljudskim pravima; Član 7 i član 10 Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima.

³⁰ Izveštaj *ex officio* 207/2010, u vezi sa slučajem policijske intervencije u sedištu Pokreta Vetëvendosje u Prištini za hapšenje g. Albina Kurtija.

Prema informacijama dobijenim od rukovodstva zatvora u izveštajnom periodu, broj zatvorenika sa optužnicom i koji su u očekivanju odluke je 152, dok broj slučajeva u očekivanju konačne odluke, od 5 meseci do 3 godine, iznosi 111. 13. oktobra 2010. godine, predstavnici IO susreli su se i sa predsedavajućim Sudskog saveta, gde su izrazili njihova zapažanja u vezi sa ovom situacijom. Ista zapažanja stalno su naglašena i kod odgovornih vlasti, naročito u susretima sa predsedavajućima odgovornih sudova.

8. septembra 2010. godine, Ombudsman se susreo sa rukovodiocem zdravstvenog sistema kosovskih zatvora i njegovog zamenika. Po rečima rukovodioca zdravstvenog sistema, tretman zatvorenika što se tiče zdravstvenog aspekta je približno jednak, kao u javnim institucijama.³¹ Međutim, on je naglasio njegove primedbe što se tiče nedostataka koje ima Zakon o izvršavanju krivičnih sankcija³² i potrebu njegove dopune. Kontinuirana saradnja IO sa ovom službom je dobar primer saradnje sa javnim institucijama.

15. septembra 2010. godine, Ombudsman je posetio Kazneno-popravni centar u Smrekovnici. Ovaj centar je počeo sa radom 28. novembra 2009. godine, nakon izvršene primo-predaje od strane francuskog KFOR-a. I pored velikih napora uprave zatvora, i posebno uprave ovog centra na poboljšanju stanja, ovaj centar nastavlja da ima problema, što se tiče raznih aspekata njegove funkcionalnosti i naročito mnogobrojnih nedostataka u infrastrukturi.

Tokom redovnih poseta zatvorima, predstavnici IO su uočili i renoviranja koja su izvršena u ovim centrima. Renoviranja u paviljonima 5, 7 i 8, u Zatvoru Dubrava, su na zadovoljavajućem nivou. Takođe, vredi napomenuti i izgradnju novog objekta za zatvorenike – zaštićene svedoke. Dok, instaliranje sistema kamera za nadgledavanje u svim kazneno-popravnim centrima, u cilju sprečavanja negativnih pojava, je za pozdravljanje.

Redovne posete su izvršene i u kazneno-popravnom centru u Lipljan. Svi problemi i nezadovoljstva potencirani od strane zatvorenika u primljenim žalbama, IO je prosledila kod zatvorskih vlasti i drugih odgovornih organa. Nezadovoljstva se uglavnom tiču odluka Panela za uslovno oslobađanje. U tom pravcu, osim primedbi od strane zatvorenika, stalne primedbe su dolazile i od strane zatvorskih vlasti, kao i same IO.

I u Kazneno-popravnom centru u Lipljan bilo je renoviranja, kao što su: kuhinja, osmatračnice, novi objekat za posetioce i sala za rekreaciju u ženskom paviljonu.

6. decembra 2010. godine, predstavnice IO su se sastale sa koordinatorom panela za uslovno oslobađanje, u cilju ukazivanja na zabrinutost zbog mnogobrojnih žalbi kojih prima IO. Takođe, cilj posete bio je i ukazivanje na našu zainteresovanost za monitorisanje njihovih rasprava, slično sa monitorisanjem sudskih rasprava. Iako je susret označen kao uspešan, u očekivanju kako će ovaj panel postupati ubuduće, nekog konkretnog postupka nije bilo.

U okviru Opcionalnog protokola Konvencije OUN protiv torture – OPCAT, države članice su obavezne da stvore nacionalni mehanizam za sprečavanje torture (NMST), za izvršavanje nezavisnih inspektovanja mestima održavanja kazne, uključujući zatvore, centre za pritvor, centre za maloletnike, policijske stranice i emigracione centre i sva druga mesta gde se drže lica lišene

³¹ Vidi Godišnji izveštaj rada zdravstvenog sistema po zatvorima Kosova za 2010. godinu, *Korektivna služba Kosova*.

³² Zakon o izvršavanju krivičnih sankcija, RA 2004/46.

slobode. Ovaj mehanizam treba da bude jedna javna, nezavisna institucija, stvorena od nacionalnog parlamenta zemlje. Kao deo mehanizma, zavisno od načina i oblika organizovanja, mogu da budu jedan ili više organizacija iz građanskog društva, koja se bave zaštitom ljudskih prava. NMST treba da se formira da bi unapredio monitorisanje svih javnih prostorija gde se drže lica lišena slobode i, ni u kakvim okolnostima ne može da bude opravdanja za mimoilaženje nekog aktivnog i efikasnog aktera građanskog društva angažovanim u tom pravcu. Jedan takav mehanizam unaprediće Kosovo u oblasti poštovanja ljudskih prava u skladu sa međunarodnim standardima za zaštitu ljudskih prava. Time bi se obezbedio jedan redovan mehanizam kontrole, stalan i nezavisan od domaćih i međunarodnih političkih uticaja.

Ombudsman radi u tom pravcu u veoma uskoj saradnji sa građanskim društvom. U saradnji sa Kosovskim centrom za rehabilitaciju preživelih od torture (KCPT)³³ i Odborom za zaštitu ljudskih prava i sloboda (OZLJPS).³⁴ IO je angažovana na stvaranju radne grupe, koji bi prethodio stvaranju NMST, kako u pogledu izgradnje neophodne zakonske infrastrukture, tako i na stvaranju funkcionalne prakse delovanja u duhu međunarodnih instrumenata. Do sada je, ova radna grupa, uz podršku OSBE³⁵ i Kancelarije UNHCHR-a, pripremala memorandum o saradnji.³⁶

Imajući u obzir dosadašnje stanje u ovoj oblasti, Ombudsman, preporučuje:

- *Da se organizuju seminari i kursevi treninga za institucije gde se drže pritvorena lica, u cilju proširenja znanja o ljudskim pravima, posebno u oblasti zaštite od torture, garantovana u međunarodnim instrumentima, koji su direktno primenljivi na Kosovo.*
- *Da se poštuju i sprovode, bez odlaganja preporuke koje je Ombudsman uputio odgovornim vlastima o poštovanju poznatih standarda o ljudskim pravima i pravima lica lišenih slobode.*

4.6. Prava okrivljenog

Prava zagarantovana Ustavom, izričito zahtevaju da, svako ko se okrivljuje za krivično delo, uživa minimalna prava kao: da bude odmah obavešten na jeziku koji razume, o prirodi i razlogu optužbe protiv njega; da se upozna sa njegovim pravima po zakonu; da ima dovoljno vremena, mogućnosti i materijalnih sredstava da bi pripremio svoju odbranu; da ima besplatnu pomoć prevodioca kada ne govori ili ne razume jezik na kome mu se sudi; da ima pomoć branioca kojeg bira da slobodno komunicira sa njim i, ako nema dovoljno materijalnih sredstava, da mu se obezbedi besplatna pravna pomoć, da se ne primorava da okrievi sebe ili da prizna svoju krivicu.³⁷

I univerzalni međunarodni i regionalni instrumenti u oblasti ljudskih prava, direktno primenljivi u Republici Kosova³⁸, garantuju prava okrivljenog.³⁹

³³ Website: www.krct.org.

³⁴ <http://www.cdhrf.net>

³⁵ <http://www.osce.org/kosovo>

³⁶ 10. maj 2011, u prisustvu predstavnika Skupštine i Vlade Republike Kosova, IO, OZLJPS i KCRT potpisali su memorandum saradnje za formiranje radne grupe.

³⁷ Ustav Republike Kosova, član 30.

³⁸ Isto, član 22.

I Privremenim kodeksom krivične procedure Kosova (PKKPK), nekoliko člana utvrđuju prava okrivljenog.⁴⁰ Počev od osnovnih odredaba, član 5, predviđa pravo okrivljenog da zahteva da se krivični postupak sprovede u jednom razumnom roku; član 11 zahteva da se okrivljeni upozna u detalje o razlozima optužbe na jeziku koji razume; članovi 73 i 74 utvrđuju pojedinosti za angažovanje branioca⁴¹, kao i ostali članovi.

Institucija ombudsmana, tokom ovog perioda izveštavanja, monitorisala je centre za pritvor i držanje okrivljenih za razia krivična dela i izvršila redovne posete ovim pritvornim centrima i zatvorima, kao: u Lipljan, Dubravu, Gnjilane, Prištinu, Mitrovicu i Prizren.

Tokom redovne posete u pritvornom centru u Lipljan, marta 2010 godine, zvaničnici IO su obavesteni od strane direktora Pritvornog centra da je odlučio da se u jednoj ćeliji smeste po troje pritvorenih, iako su ćelije bile predviđene za dvoje. Ovaj postupak je preduzet sa obrazloženjem, da se na taj način povećava društvena kontrola i da se utiče na smanjivanje slučajeva samopovređivanja ili i samoubistava, što se u prošlosti dešavalo. Iako je ovaj postupak bio u suprotnosti sa obimom i površinom prostorija zatvorenika, koje su dozvoljene zakonor, obrazloženje je imalo jednu pragmatičnu logiku. Ostaje da praksa potvrdi o efektu ovog postupka. Situacija u ovom centru će se redovno monitorisati i, na osnovu rezultata, postupiće se u skladu sa zakonom.

Zbog nerešenih predmeta od strane sudova, mnogi pritvoreni ostaju duže u pritvornim centrima, u kojima nemaju dovoljno prostora, a niti aktivnosti koje bi uticale na njihovu mogućnost rehabilitacije. Neka lica drže se u pritvoru i nekoliko godina nakon podizanja optužnice. Pritvorni centar u Lipljan radi sa skoro punim kapacitetom. Od 150 lica, koliki je kapacitet ovog centra , u pritvoru se nalaze 148 lica.

U registrovanom slučaju u Instituciji ombudsmana, 26. oktobra 2010. godine, br. 271/2010, u Zatvoru Dubrava, Ombudsman primećuje da je žalilac čekao godinama da se njegov slučaj razmotri od strane Vrhovnog suda i da odluka postane pravosnažna. U nedostatku jednog pravosnažnog rešenja, on nije imao mogućnost da koristi nijednu prednost koju pruža korektivna služba. Odgovore koje je Ombudsman primio od Vrhovnog suda, u vezi sa hovim slučajem, nisu bili potpuni. Realizovano je i nekoliko susreta sa predsednikom Sudskog saveta i sa onim iz Vrhovnog suda, ali osim obećanja da će se “predmet uskoro razmotriti”, do kraja izveštajnog perioda, nije preduzet nijedan postupak za razmatranje ovog slučaja.

³⁹ Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima, član 11; Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima, član 14; Evropska konvencija o ljudskim pravima, član 6.

⁴⁰Pravilnik br. 2003/26.

⁴¹ Ebropski sud za ljudska prava u slučaju *Case of Luedicke, Belkacem and Koç v. Germany (Application no. 6210/73; 6877/75; 7132/75)*, 28 novembra 1978, u vezi sa pravom da okrivljeni ima besplatnu pomoć jednog prevodioca, kada ne govori ili ne razume jezik na kome se vodi postupak, konstatovao je da je Savezna Republika Nemačke prekršila član 6 paragraf 3 (e) Evropske konvencije o ljudskim pravima, prilikom određivanja obaveze da okrivljeni plati troškove prevođenja.

Ali nažalost, ovo nije jedini slučaj. Iz izveštaja Korektivne službe Kosova, primećuje se da u Zatvoru Dubrava, u očekivanju finalne odluke, dve i više godina, ukupno je 11 zatvorenika, dok u pritvornim centrima u Peći i Mitrovici po jedan.⁴²

Ombudsman, sa uznemirenjem procenjuje da u nekim slučajevima, Kosovska policija i neke od audiovizuelnih, elektronskih i pisanik medija, u nekim slučajevima lišenja slobode, prekršila su princip pretpostavke nevinosti.⁴³ Na televizijskim ekranima su prikazani trenuci lišenja slobode, scene policijskih akcija u kojima su prikazani lica lišena slobode, sa vezanim rukama i u pratnji policije. Ovi protivzakoniti postupci, u velikoj meri štete ugledu okrivljenih, stvaraju traume i težak društveni teret, posebno za uži porodični krug. Iz tog razloga, Ombudsman obratio se pismom RTK i Kosovskoj policiji, putem kojeg je skrenuo pažnju da se ovi postupci ne ponove ubuduće.

Ombudsman uočava da, kao i u prošlogodišnjem izveštaju, avokati odbrane, određeni po službenoj dužnosti, čak i oni angažovani od strane samih okrivljenih, u nekim slučajevima ne pružaju efektivno pravno zastupanje. To se odražava sa ozbiljnim posledicama po ceo tok sudskog procesa, čak se odražava i na same odluke suda, na štetu okrivljenog.

Neopravdano odsustvo ovlašćenog zastupnika da prisustvuje sudskim raspravama ili neopravdani zahtevi za odlaganje rasprava, predstavljaju kršenje profesionalnih obaveza advokata prema klijentu i sudu. Na taj način oni direktno utiču na pravo na pravično suđenje i u razumnom roku, u smislu člana 6, paragraf 1 Evropske konvencije.

Na osnovu gore navedenog, Ombudsman preporučuje da

- *Vlada Republike Kosova, odnosno Ministarstvo pravde, izradi projekte za izgradnju novih pritvornih centara, korektivnih centara, ili proširenje onih već postojećih, kako bi okrivljeni, koji se drže u njima, imali dovoljno prostora za smeštaj, kako to zahteva zakon.*

Trenutni nivo naseljenosti pritvornih centara ne podudara se sa Pravilima minimalnih standarda OUN-a i onih evropskih, po kojima se zateta da se pritvoreni smeste u individualnim ćelijama.⁴⁴

- *Kosovska policija, kao i medije posvete veću pažnju poštovanju principa nevinosti, jer televizijski prenos trenutaka lišenja slobode okrivljenih, narušava njihovo dostojanstvo i na neki način prejudicira njihovu krivicu.*

⁴² Izveštaj Korektivne službe Kosova "Izveštaj o radu za period januari – septembar 2010", Resmi Hoxha, Komesar Korektivne službe Kosova.

⁴³ Vidi EKLJP, član 6 par. 2 "Svako lice okrivljeno za jedno krivično delo smatra se nevinim, dok se zakonski ne utvrdi vjegov krivica".

⁴⁴ U slučaju *Kalašnikov protiv Rusije* (application no. 47095/99), Sud je utvrdio da Gjykata kishte konstatuar se "uslovi pritvora podnosioca, posebno prenaseljena i nimalo sanitarna sredina, kao i njihov štetni uticaj po zdravlje i zaštitu podnosioca, kombinovano sa periodom trajanja, tokom kojeg podnosilac je druan u takvim uslovima, čini degradirajući tretman".

4.7. Pravo na pravično i nepristrasno suđenje

Pravo na pravično i nepristrasno suđenje je deo osnovnih ljudskih sloboda, zaštićenih Evropskom konvencijom o zaštiti ljudskih prava.⁴⁵ Pravo na sudski postupak, za krivična ili građanska pitanja, osnovni je elemenat pojma vladavine zakona u jednoj državi.

U određivanju njegovih građanskih prava i obaveza, ili svake krivične optužbe protiv njega, vako lice ima pravo da se njegov predmet sasluša pravedno, javno i u jednom razumnom roku, od strane nekog nezavisnog i nepristrasnog suda. Objavljivanje sudskih odluka može se ograničiti u određenim slučajevima od strane suda, kada se utvrdi da bi štetilo interesima pravde po zakonu.

Pravo na pravično i nepristrasno suđenje predviđeno je i Ustavom Republike Kosovo, kao i krivičnim i građanskim zakonodavstvom. Kosovski zakonodavci, u Ustavu Republike Kosovo, izvršili su visoku i sveobuhvatnu interpretaciju ovom pravu, u smislu člana 6 EKLJP.⁴⁶

Obzirom da Republika Kosova nije strana EKLJP, građani Kosova koji smatraju da im je povređeno pravo na suđenje, u okviru razumnog roka, ne mogu podneti tužbu pri Evropskom sudu za ljudska prava (ESLJP).

Pravo na pravično suđenje je regulisano i Zakonom o sudovima Republike Kosova,⁴⁷ Privremenim kodeksom krivičnog postupka⁴⁸ i Zakonom o parničnom postupku.⁴⁹ Iz odredaba gore navedenih zakona možemo konstatovati da pravo na suđenje u određenom razumnom roku, brani na isti način prava u građanskom i krivičnom postupku.

Pravo na pravično i nepristrasno suđenje je širok koncept koji je evoluirao prolazom vremena, u progresivnom smislu, iz prakse Evropskog suda o ljudskim pravima, koji primenu/interpretiranje člana 6 EKLJP-a, čini u smislu pozitivnosti ljudskih prava. Nije dovoljno da se ova prava garantuju samo formalno zakonskim aktima, nego ona treba da obezbede na takav način, da bi se primenjivala u svakom slučaju u praksi.

U ovom izveštajnom periodu, IO je primila jedan znatan broj žalbi građana, najveći deo kojih se ticao tvrdnji o kršenju prava na redovan sudski proces, posebno prava na suđenje u okviru jednog razumnog vremenskog roka. Bilo je i žalbi o sumnjama na objektivnost odluka, kao i za neizvršavanje sudskih odluka, od strane sudova, kao i kašnjenju prilikom dostavljanja sudskih odluka.

Većina žalbi građana o odugovlačenju sudskih postupaka, su imovinski i obavezno pravni sporovi. Ove procedure, do donošenja sudske odluke, traju 5 do 6 godina. U svim slučajevima gde su utvrđene takve povrede, Ombudsman je otvorio istragu i zahtevao informacije od sudova različitih nivoa, u vezi sa preduzetim merama za rešavanje ovih pitanja.

⁴⁵ Evropska konvencija o zaštiti ljudskih prava, član 6, par.1.

⁴⁶ Ustav Republike Kosovo, član 31.

⁴⁷ Zakon o sudovima, br. 03/L-199, član 7n Službeni list Republike Kosovo, br.79, 24 avgust 2010.

⁴⁸ Privremeni kodeks krivičnog postupka, br. 03/L-199, član 7.par 2.

⁴⁹ Zakon o parničnom postupku, br. 03/L-006, Službeni list Republike Kosovo, br. 38, 20 septembar 2008, član 10, par.1.

Na osnovu odgovora različitih sudova Kosova, Ombudsman nije zadovoljan nivoom tretmana njegovih preporuka od strane pravosuđa. U većini pismenih odgovora, sudovi naglašavaju da će se “slučaj razmotriti kad mu dođe red” ili drugi odgovor “da je slučaj namazi u reku za razmatranje”. Ombudsman je veoma uznemiren tretmanom pismene korespondencije sa sudovima, posebno od takvih odgovora, kada se ne zna vreme razmatranja predmeta građana. Naravno, Ombudsman ima u vidu i opterećenost starim predmetima po sudovima na Kosovu, kao i nedostatak potrebnog osoblja za ubrzavanje procedura.

Kao posledica teškog stanja u pravosuđu, ima slučajeva kada se pokrenuta pitanja od strane građana odbacuju bez da se razmotre, kao posledica zakonskog otpisa predmeta. Opštinsko tužilaštvo u Uroševcu, u vezi sa slučajem građanina XH.R. iz Uroševca, pokrenuo je optužnicu u Opštinskom sudu u Uroševcu, 19. februara 2005. godine, dok oštećeni građanin XH.R., januara meseca 2011. godine, dobio je sudsku odluku o odbacivanju tužbe. Koliki je broj predmeta koji se otpisuju kontinuirano se ne zna, jer nedostaju objavljene statistike. Ovaj posao treba da uradi Sudski savet Kosova, kao ustavna institucija za menadžiranje pravosuđa.

Građanin R.G., iz Prištine, 24.08.2010. godine, prijavio je njegov slučaj u IO, zbog oduzimanja njegove imovine, u Prištini, marta meseca 2009. godine, od strane Ministarstva za saobraćaj (MS), za izgradnju puta u segmentu M2, Kosovo Polje-Arlat. Ovo Ministarstvo je izvršilo eksproprijaciju, bez poštovanja procedura eksproprijacije i naknade po Zakonu.

17. septembra 2010. godine, Ombudsman je, u cilju strage slučaja, poslao nismo MS, koja dopisom od 18.10.2010. godine, obaveštava Ombudsmána da se slučaj nalazi u proceduri kompenzacije i da je predmet dostavljen Ministarstvu za privredu i finansije (MPF), za procenu i kompenzaciju. 19.10.2010. godine i 27.10.2010. godine, predstavnik Ombudsmána je kontaktirao direktora Departmana za porez na imovinu u MPF, u vezi sa stanjem predmeta žalioca oko kompenziranja imovine. Zvaničnik MPF je izjavio da predmet žalioca nije kompletiran u skladu sa zakonom od strane MS, s toga, 20.10.2010. godine, predmet je vraćen za kompletiranje MS. Obzirom da nije izvršena kompenzacija imovine u administrativnom postupku, 2.11.2010. godine, stranka je obaveštena da na osnovu zakona,⁵⁰ on pitanje kompenzacije može realizovati u sudskoj proceduri.

Suočavajući se sa takvim odugovlačenjem i zanemarivanjem javnih vlasti, stranka okleva da to uradi, zbog dugih procedura u sudovima za razmatranje predmeta i lošeg iskustva sa pravosuđem, gde mu je prethodno jedan sudski spor trajao 5 godina, u Opštinskom sudu u Prištini.

Teško stanje u pravosudnom sistemu, posebno kao posledica vanzakonskog tretmana i odugovlačenja slučajeva i nimalo zadovoljavajuće stanje i neopravdana zanemarljivost u delu egzekutiva, uticalo je da većina građana izgube poverenje u sistemu pravde i da se orijentišu na van institucionalne i van zakonske oblike za rešavanje njihovih sporova.

Nedostatak dovoljnog broja sudija, njihova materijalna demotivacija niskim platama, nedostatak pomoćnog osoblja da bi garantovali izvršavanje sudskih odluka i silaba infrastruktura, jesu faktori koji utiču na povećanje broja nerešenih predmeta u sudovima Kosova. Ovo stanje u pravosuđu dovelo je do gubljenja poverenja građana u institucionalnu i društvenu pravdu. Uzimanje pravde u svoje ruke od strane pojedinaca, ali ujedno čini jednu od najtežih povreda ljudskih prava.

⁵⁰Zakon o eksproprijaciji nepokretne imovine, br. 031/1-139, član 35, par.2.

Za Ombudsmana, teže povrede ovog prava pojavljuju se u krivičnim postupcima. U hovima slučajevima, suđenja se odugovlače u nerazumnoj i svakako nezakonitoj meri. Ovo se otežava više u slučajevima čekanja suđenja iz pritvora, zatim odugovlačenja u potvrđivanju optužnica, određivanju sudskih rasprava i donošenju sudskih odluka, i dr. Izuzetno zabrinjavajuće i teško stanje je u regionu Mitrovice, zbog nefuncionisanja pravosuđa.

Sprovođenje Zakona o sudovima, posebno poboljšanje plata sudija,⁵¹ kao i obećanja o povećanju broja sudija prema evropskim standardima, 23 sudija na 100 hiljada stanovnika, kao i velike materijalne i ljudske investicije obećane za pravosuđe, jesu velika nada za poboljšanje realizovanja ovog prava građana, na osnovu zakonskih odredbi.

Trenutno stanje domaćeg pravosuđa, kako u kvalitativnom, tako i u kvantitativnom pogledu, bazira se i na zahtev ESLJP za nacionalne vlasti. Oni treba da organizuju njihove pravne sisteme na taj način, da oni rade u skladu sa standardima o ljudskim pravima. U Republici Kosovo ovaj kriterijum još nije ispunjen, i pored izjašnjavanja i izraženih želja.

S toga, Ombudsman smatra da stvaranje jednog nezavisnog sudskog sistema, kao i njegovo ojačanje, je najbolja garancija za vladavinu zakona na Kosovu. Jedna reforma pravosudnog sistema, jedna znatno poboljšanje društvenog, institucionalnog, kao i materijalnog položaja pravosuđa, je neophodna i neizbežna.

Sudije na Kosovu treba da imaju institucionalnu i materijalnu sigurnost da bi mogli da vrše njihovu zakonsku obavezu pravedno i na potpuno nezavisan način, od svakog spoljnog uticaja. Takođe, sudijama treba da se pruža mogućnost da vrše kvalitetna i nezavisna interpretiranja, kako bi se vratilo poverenje građana u pravosuđe Kosova, što predstavlja jedan od tri glavna stuba funkcioniranja države prava i demokratije.

4.8. Pravo na pravna sredstva

Pravo na pravna sredstva je pravo utvrđeno u domaćem zakonodavstvu⁵² koji je zahtev i međunarodnih pravnih instrumenata.

Ustav Republike Kosovo i uopšte krivično, građansko i upravno zakonodavstvo, građaninu garantuju mogućnost korišćenja pravnih sredstava protiv sudskih i upravnih odluka, koja krše njegova prava i interese, na način utvrđen zakonom.

Pravo na pravna sredstva, utvrđena i EKLJP,⁵³ posebno što se tiče vremenskih rokova, treba da se obezbedi od strane sudova i upravnih organa na svim nivoima.⁵⁴ Administriranje pravde u jednom opravdanom vremenskom roku stvara pravnu sigurnost i doprinosi vladavini prava.

Svaki građanin može koristiti pravna sredstva protiv svake odluke donete od strane javnih državnih vlasti. Korišćenje pravnog sredstva je dobra mogućnost da javne državne vlasti preispitaju njihove

⁵¹ Zakon o sudovima, br. 03/L-199, član 29. Službeni list Republike Kosovo, br.79, 24 avgust 2010.

⁵² Ustav Republike Kosovo, član 32.

⁵³ EKLJP, član 13.

⁵⁴ Zakon o parničnom postupku, član 10.

odluke, poboljšaju eventualne greške ili propuste, koje mogu da se dogode tokom vođenja raznih postupaka.

U sudskim krivičnim procedurama, pravna sredstva i vremenski rokovi za razmatranje žalbi, kako one protiv lišenja slobode, određivanja ili nastavka pritvora, žalbe na sudske odluke, kao i pružanja vanrednih pravnih sredstava, regulisana su i utvrđena zakonom.⁵⁵

Takođe, pravna sredstva, rokovi za vođenje postupaka i donošenje odluke u upravnim predmetima, predviđena su i Zakonom o upravnom postupku. Ako se, po ovom zakonu, u roku od 30 dana od dana podnošenja pravnog sredstva ne donese odluka od strane naležnog upravnog organa, stranke stiču pravo da se obrate sudu, u skladu sa Zakonom o upravnim sporovima.

Utvrđivanje pravnih sredstava i zakonskih rokova, omogućava sprečavanje nepravdi, zloupotrebu vlasti i garantuje načelo vladavine prava.

U ovom izveštajnom periodu, u vezi sa sudskim i upravnim procedurama tokom korišćenja pravnih sredstava, IO je primila 99 žalbi građana, od kojih 35 su zatvorene i 64 su još uvek otvorene.

Iz analize primljenih kalbi, prema subjektima, konstatuje se da najveći deo njih tiče se pravosudnog sistema, zatim opštinama, ministarstvima i javnim preduzećima. Žalbe se podnose zbog neefikasnosti pravnog leka, odnosno nerazmatranja kalbi u zakonskom roku i nesprovođenja upravnih odluka.

Jedan deo podnetih kalbi građana su u stvari zahtevi da IO izradi prajna sredstva kao zahteve, kalbe i tužbe, u cilju zaštite njihovih prava o kojima žalioци su tvrdili da su im prekršena. Takođe bilo je zahteva i za njihovo zastupanje u sporovima sa nadležnim institucijama, to je bilo kao rezultat nepoznavanja nadležnosti Ombudsmana, i kao rezultat poverenja građana prema IO. Međutim, zabrinjavajuće za Ombudsmana je nepoverenje građana u radu i pružanoj pravdi od strane nadležnih institucija, posebno pravosuđa i kosovskih advokata.

U hovim slučajevima žalioци su se posavetovali da se pute nadležnim institucijama zemlje, kao Komisiji za pravnu pomoć i nevladinom udruženju, koja pruža pravnu pomoć, CLARD.⁵⁶

Na osnovu podnetij kalbi protiv pravosuđa, u vezi sa pranim sredstvima, one su uglavnom podnete protiv sudova na svim nivoima, kao i Posebnog veća Vrhovnog suda Kosova, u vezi sa Kosovskom agencijom za privatizaciju. Skoro sve žalbe građana tiču se preteranog oduženja sudskih procedura do donošenja sudske odluke, nakon podnođenja pravnog sredstva. To čini neefektivnim pravno sredstvo, za zaštitu ljudskih prava garantovanih pranim aktima. U ovom slučaju nedostaje jedan adekvatan normativni akt, jedno efikasno proceduralo prano sredstvo, za zaštitu prava za prajna sredstva za razmatranje i donošenje odluke u određenom razumnom roku.

Takođe, mnoge žalbe bile su adresirane protiv državne administracije, kao ministarstava, opština, ali i protiv javnih preduzeća. Žalbe koje su adresirane protiv državnih organa tiču se donošenja nezakonskih odluka na štetu građana. Žalbe se upućuju i protiv nepoštovanja odluka donetih od strane samih organa, kao i nepoštovanje ili nesprovođenje odluka nezavisnih upravnih organa.

⁵⁵ *Zakon o krivičnom postupku.*

⁵⁶ CLARD je lokalja NVO formirana 2007 godine, kao naslednica aktivnosti koje je odvijala španska NVO,MPDL – Pokret za mir bio je aktivan na kosovu još od 2002 godine, sa fondovima Španske agencije za saradnju i međunarodni razvoj (AECID).

Odluke Nezavisnog nadzornog odbora Kosova nisu sprovedene od strane državnih organa, kako na lokalnom nivou, tako i na centralnom nivou. Građani su tražili od Ombudsmana da upotrebi autoritet i vjegovе zakonske nadležnosti za sprovođenje odluka.

U svim slučajevima podnetim kod Ombudsmana, kako u vezi sa upravnim procedurama, tako i sudskim, kada je utvrđena povreda prava na pravna sredstva, zbog nezakonitog činjenja ili nečinjenja javnih vlasti, Ombudsman je otvorio istrage i tražio informacije od strane upravnih i sudskih organa na svim nivoima, u vezi sa razlozima kašnjenja.

Ombudsman, u skladu sa zakonskim nadležnostima, nakon utvrđivanja kršenja prava, obratio se pismima javnim vlastima, sa zahtevom za sprovođenje datih preporuka, u cilju eliminisanja kršenja ljudskih prava garantovanih ustavom i zakonom.

Ombudsman konstatuje da, da bi pravno sredstvo bilo efikasno u smislu člana 13 EKLJP-a i da bi se otklonile kršenja ljudskih prava i sloboda, treba da se poštuju zakonski rokovi od strane nadležnih institucija, u vezi sa predmetom, ili naprotiv obezbeđenje odgovarajuće nadoknade, tamo gde se krše prava. Ovo ljudsko pravo nije realizovano prema međunarodnim standardima i domaćem zakonodavstvu. S toga, Ombudsman preporučuje dosledno sprovođenje domaćeg zakonodavstva i međunarodnih instrumenata od strane javnih vlasti, prilikom korišćenja pravnih sredstava.

4.9. Načelo legitimeteta i proporcionalnosti u krivičnim postupcima

Načelo legitimeteta i proporcionalnosti u krivičnim slučajevima, u svim savremenim pravnim sistemima je podignuto u rangu ustavnih načela. Načelo legitimeteta i proporcionalnosti, kao jedno od načela krivičnog prava, predviđeno je članom 33 Ustava Republike Kosovo, kao i članom 1 Krivičnog zakona Kosova. Na taj način garantuje se pravna sigurnost i vladavina prava, tako da se društvo i njene vrednosti brane zakonom, dok se građani i njihova prava brane se ujedno od arbitrarnog sprovođenja zakona. Tako obezbeđuje se osnova pravne države, vladavine prava i demokratije.

Načelo legitimeteta (*Nullum crimen sine lege, nulla poene sine lege*) je osnovno načelo krivičnog prava iz perspektive zaštite ljudskih prava i osnovnih sloboda, pravičnosti i nepristrasnosti, koje garantuje da nijedan okrivljeni ne može kazniti na arbitran ili retroaktivan način.. To znači da se jednom licu ne može suditi za postupak koji nije bio određen zakonom kao krivično delo i za koji nisu bile predviđene krivične sankcije, u vreme kada se izvršilo delo. U tom pravcu, Evropska konvencija o ljudskim pravima, u članu 7.1 jasno je utvrdila da “*Nema kazne bez zakona*”⁵⁷.

Institucija ombudsmana, tokom izveštajnog perioda, nije konstatovala neko kršenje u vezi sa povredom ovog načela. Stoga, Institucija ombudsmana je ohrabrena činjenicom da načelo *Nullum crimen, nulla poena sine lege, je tretirano pravedno u pravnom sistemu i u praktičnoj primeni*.

⁵⁷ EKLJP Član 7. 1., Nema kazne bez zakona, “Niko se ne može kazniti za jedan postupak ili nepostupanje koji, u momentu kada je izvršen, nije činilo krivično delo prema domaćem ili međunarodnom krivinom pravu. Takođe, ne može se izricati jedna veća kazna nego ona koja je primenljiva u momentu kada je izvršeno krivično delo”.

4.10. Sloboda kretanja

Sloboda kretanja je osnovno pravo koje pripada pojedincu kao ljudsko biće i zagarantovano je međunarodnim instrumentima, kao Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima⁵⁸ i Evropska konvencija o osnovnim ljudskim pravima i slobodama.⁵⁹ Ustav Republike Kosova,⁶⁰ u skladu sa garantovanjem ličnog integriteta, garantuje i slobodu kretanja i izbora boravišta, kao i pravo da napusti zemlju⁶¹. Pravo svakog građanina o prometi mesta boravišta i mesta stanovanja, kao i sloboda udaljavanja sa teritorije Kosova i povratak u njoj, detaljno je regulisano posebnim zakonima.⁶²

Takođe, ustavom je predviđeno da državljani Kosova ne mogu se ekstradirati protiv njihove volje, osim kada je to predviđeno drugačije zakonom ili međunarodnim sporazumom, dok je pravo dolaska stranaca i njihov prestop na teritoriji Republike Kosova regulisano posebnim zakonom.⁶³

Sloboda kretanja podrazumeva pravo ili slobodu na slobodno kretanje, na celoj teritoriji jedne države, bez ograničenja ili nezakonitog ometanja. Ako se ovo posmatra iz ugla opšteg standarda na Kosovu, onda se oho pravo ne realizuje potpuno.

Iako, u ovom izveštajnom periodu, znatno je smanjen broj fizičkih napada i nezavisno od smanjenja ozbiljnih incidenata nasilja, slučajeva uznemiravanja, zastrašivanja, osećaj nesigurnosti i straha još uvek je prisutan u raznim delovima Kosova, zavisno od etničke pripadnosti. Zastrašivanje i uznemiravanje ne uzrokuje fizičke povrede, teško se dokazuju i često se ne uzimaju za ozbiljno, ali ovi incidenti utiču negativno na uživanju osnovnih ljudskih prava, posebno, na slobodu kretanja. Osim toga, ne treba mimoići negativni kumulativni i psihološki uticaj, koji se nanosi građanima, jer imaju negativni uticaj na percepciju bezbednosti.

4.10.1. Sloboda kretanja pripadnika manjinskih zajednica

Iako je sloboda kretanja, na celoj teritoriji Kosova, znatno poboljšana, sa aspekta kvaliteta i održivosti, situacija se razlikuje iz jedne lokacije i regiona do druge, zavisno od etnike pripadnosti i zavisno od politike i bezbednosne situacije.

Predstavnici manjinskih zajednica sa manjim brojem pripadnika kao, turci, goranci i bošnjaci, isto i aškalijske i egipćani, nemaju prepreka da se kreću po celoj teritoriji Republike Kosova, sa izuzetkom severnog dela Kosova i nekih srpskih enklava, u istočnom delu Kosova, kao na pr. u Ranilugu i Korminjane. Ali, ova ograničenja ne odnose se na gorance. Dok romi, sem što su se iseljili potpuno iz mnogih mesta na Kosovu, tokom rata i nakon završetka rata na Kosovu, oni mogu da se osećati ugroženi da bi se kretali slobodno u mnogim mestima teritorije Kosova.

⁵⁸ Član 13, Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima.

⁵⁹ Član 2, Protokola br. 4, Evropska konvencija o osnovnim ljudskim pravima i slobodama.

⁶⁰ Član 35, Ustav Republike Kosovo.

⁶¹ Član 35, Ustav Republike Kosovo.

⁶² Zakon o boravištu i prebivalištu, br. 02/L-121.

⁶³ Zakon o strancima, br.03/L-126.

Tokom susreta sa predstavnicima srpske zajednice, bez obzira u kojim enklavama žive i napredka u pravcu slobode kretanja, oni stagno naglašavaju osećaj nesigurnosti i straha kada se kreću po Kosovu.

Najveći napredak, sa aspekta slobode kretanja i međuetničkog komuniciranja, vidi se u regionu Gnjilana i Vitine. Srbi u ovom delu Kosova, kreću se više, šetaju ulicama, posećuju prodavnice, završavaju posao u javnim službama, putuju, imaju međusobne kontakte, trguju na zelenoj pijaci i prodaju njihove proizvode. Poboljšanje situacije primećuje se i u regionu Prištine, u jednom dobrom delu u Prizrenu i Peći, ali ne može se reći isto i za regijon Đakovice i Mitrovice.

Međutim, u nekim delovima regiona Peći i Prizrena (Opština Kline, Istoka i Suvereke) još uvek ne postoji potpuna sloboda kretanja za pripadnike srpske i romske zajednice. U hovima regionima bilo je i fizičkih napada prema povratnicima.

Tokom ovog izveštajnog perioda, u opštini Klina desilo se nekoliko incidenata, u kojima žrtve su bili srbi. Dva puta su gađali kamenjem jednu staricu. Kosovska policija je pronašla izvršioce dela. U istom regionu defile su se i plačke imovina srba, oplakšana je a zatim i spaljivana kuća jedne porodice koja se vratila u selu Petriće. Dva autobusa koji vrše humanitarni prevoz pripadnika manjina gađani su kamenjem.⁶⁴

U opštini Istok, tokom izveštajnog perioda, marta meseca, desio se jedan incident u kome su napadnuti povratnici sela Žač, dok ima i mnogo slučajeva uzurpiranja obradivog zemljišta. Predsedavajući kancelarije za zajednice u selu Osojane, u opštini Istok, naglasio je da nezavisno od pomenutih incidenata, sloboda kretanja u ovoj opštini je mnogo bolja nego u prošlom periodu.⁶⁵

U regionu Prištine, oktobra meseca, na putu Janjevo – Gračanica, tuten je jedan 52 godišnji srbin, jer je vozio kola sa starom registracijom Prištine. On je napadnut kada je pokušavao da Moravi jedan kvar na njegovim kolima. Incident je prijavljen u Kosovskoj policiji u Gračanici.

Napadi su se desili i prema vernicima i sveštenicima Srpske pravoslavne crkve, koji putuju van njihovih manastira. Oktobra meseca, u regionu Peći, gađano je kamenjima nekoliko autobusa i privatnih kola vernika koji su se vraćali sa ceremonije inauguracije Patrijarha Irineja.⁶⁶

Međutim, trenutna situacija i česti incidenti u raznim delovima Kosova utiču na odlučnost pripadnika srpske manjine da ostanu i žive na ovim prostorima i povratak njihovim kućama.

Ombudsman konstatuje da pretnje nasiljem, ili čak i osećaj nesigurnosti, i dalje su prisutni, i ovo znatno otežava uspostavljanje poverenja srpske manjina prema većinskom stanovništvom.

⁶⁴ Informacije su uzete sa susreta održanog 23.11.2010, u opštini Klina, sa zvaničnikom kancelarije za zajednice.

⁶⁵ Informacije su uzete sa susreta održanog 23.11.2010, u opštini Istok, sa zvaničnikom Kancelarije za zajednice u selu Osojane.

⁶⁶ Portal Srpske pravoslavne crkve, <http://www.spc.rs/sr/>.

4.10.2. Sloboda kretanja za albansko stanovništvo

Što se tiče bezbednosne situacije na severu Kosova, u regionu Mitrovice, ona ostaje teška i nestabilna, i tokom ovog izveštajnog perioda. Albanci i pripadnici turske, aškali i egipćanske zajednice, uglavnom oni koji ne govore srpski i nisu pravoslavne veroispovesti, ne mogu da se kreću slobodno na severu reke Ibar.

Ovo stanje se nastavlja već 11 godina. Ova situacija je dovela do ozbiljnih posledica za opštu stabilnost bezbednosne situacije u Republici Kosova. Bezbednosna situacija se pogoršala posebno poslednjih meseci, zbog izvršenih ubistava od strane organizovanih kriminalnih bandi u severnom delu Kosova.⁶⁷ Ovo nastavlja da bude veliki politički i bezbednosni problem u Republici Kosovo. Glavnu opasnost za albansko stanovništvo, u severnom delu Mitrovice, predstavljaju organizovane kriminalne bande podržane od strane Republike Srbije⁶⁸.

IO je izrazila zabrinutost, u vezi sa pitanjem slobode kretanja, za stanovnike na severu Mitrovice, u naselju "Rudarsko brdo". Stanovnici, albanci iz gore navedenog naselja su se žalili, između ostalog, i za nedostatak slobode kretanja.⁶⁹ U ovom slučaju, sloboda kretanja je direktno povezana sa slobodom i bezbednošću, po članu 29 Ustava. Poteškoće se javljaju u vezi sa pohađanjem nastave u školama, posebno onih devetog razreda, čija škola se namazi u južnom delu, dok učenici žive u severnom delu grada. Sa istim problemima suočava se i zdravstveno osoblje koje radi u ovom naselju. Zbog bezbednosti, oni rade samo do 12:00 časova, dok nakon ovog vremena, do narednog dana ujutru, stanovnici albanci su bez zdravstvene nege.

Takođe, sloboda kretanja, kao i nedostatak fizičke sigurnosti, između ostalog, bile su glavne žalbe albanskih stanovnika sela Bistrice, Ceraja i Koštovo, u Opštini Leposavić, tokom susreta Ombudsmana, 15. jula 2010. godine. Ovi se žitelji žale da ne mogu da obrađuju njihova imanja, koje se nalaze pored magistrale Mitrovica-Leposavić i da ne mogu da putuju njihovim kolima sa registracijom Republike Kosova. Jedini način njihovog kretanja u pravcu grada Mitrovice je jedan autobus, često puta uz pratnju policije Kosova. Juna meseca ove godine, u selu Koštovo ušli su na provokativan način oko 60 srpskih motociklista. Tom prilikom žene i deca su napustila njihove kuće.

Za ovaj slučaj Ombudsman je izrazio zabrinutost, obraćajući se pismeno ministru za administriranje lokalne uprave i ministru unutrašnjih poslova, u vezi sa stvorenom situacijom, za nedostatak slobode kretanja i sigurnosti, kao i za neadekvatan životni standard.

Njegovu zabrinutost, u vezi sa opasnošću kretanja, za albanske stanovnike je izrazio i predsednik Mitrovice, g. Avni Kastrati, pismeno, kao i u susretu sa Ombudsmanom, 18. marta 2010. godine, uprkos saradnji sa Kosovskom Policijom, EULEX-om i KFOR-om.⁷⁰

Tokom posete saradnika Ombudsmana, 1. septembra 2010. godine, u naselju "Rudarsko brdo", na severu Mitrovice, informisani su od samih albanskih stanovnika o nedosttku sigurnosti, ograničenju

⁶⁷ 7. septembra 2010, u naselju "Rudarsko brdo" u Mitrovici, ped vratima vjegove kuće, ubijen je građanin Hakif Mehmeti.

⁶⁸ Westranica opštine Mitrovica, 6. decembar 2010.

⁶⁹ Slučaj prijavljen u IO.

⁷⁰ Dopis opštine Mitrovica, br. 220, od 20. avgusta 2010.

kretanja, oštećenju imovina, fizičkim napadima od strane organizovanih grupa lica srpske etničke pripadnosti. I osoblje škole, kao i ambulante, na severu Mitrovice su u teškom stanju.

I u redovnim izveštajima zvaničnika opštine Mitrovica, u vezi sa bezbednosnim stanjem za treće tromesečje 2010. godine, naglasak izveštaja bio je na nedostatak bezbednosti, prouzrokovanim incidentima od strane srpskih struktura na severu Mitrovice.⁷¹

Istu uznemirenost, u vezi sa nedostatkom bezbednosti i ograničavanju slobode kretanja, u severnom delu Mitrovice i Kosova, je potvrdio i potpredsednik opštine Mitrovica, g. Riza Haziri, u susretu od 6. decembra 2010. godine, sa Ombudsmanom, u okviru "Nedelje o ljudskim pravima".

Eksplodije, fizički napadi, premlaćivanja i slučaj jednog ubistva, koje se desilo 7. septembra 2010. godine, doveli su stanje do jedne kritične i nepodnošljive tačke. Ovo je dovelo do mobilizacije za povećanje bezbednosti, povećavajući broj mobilnih tačaka bezbednosti.

Problem posebne prirode nastavljaju da predstavljaju zvaničnici administracije UNMIK-a, u severnom delu Mitrovice, koji su na arbitran i politički jednostran način, zahtevali prestanak regulisanja jednog puta sela Vidimirić, kao i rušenje jedne kuće u ovom selu, privatja svojina jednog građanina Kosova⁷²

4.10.3. Javni prevoz putnika

Kada govorimo o javnom prevozu i prevozu putnika, možemo reći da još uvek gradski i prigradski prevoz za sve građane Kosova. Javni prevoz ne funkcioniše u sredinama gde su većin pripadnici srpske i romske zajednice. Oni, još uvek su primorani da koriste minibus, koji vrše prevoz putnika po enklavama, kao i korišćenje privatnih vozila.

Jedinu podršku za javni prevoz srba i roma predstavlja takozvani humanitarni prevoz, koji organizuje i finansira Vlada Kosova, funkcionime na teritoriji Kosova, dok služi za prevoz ovih zajednica. Pripadnici turske, bošnjačke, aškali i egipćanske zajednice nemaju gore navedene probleme, u vezi sa slobodom kretanja i slobodno koriste javni prevoz.

U severnom delu Kosova ne funkcioniše ni javni niti privatni prevoz sa registracijama Republike Kosova. Ovo je jedno veoma kruto ograničenje slobode kretanja za albanske građane, žitelja severnog dela Kosova i drugih delova Kosova.

Građani albanci suočavaju se sa problemima kretanja privatnim i javnim prevozom, sa Kosovskim registracijama, u severnom delu Kosova, što je zakonski teritorija Republike Kosova. Isto ograničenje slobode kretanja odnosi se i za građane Republike Kosova, koji ne mogu da putuju njihovim kolima, sa registracijom Republike Kosova, na teritoriji Republike Srbije. Naprotiv, na celoj teritoriji Republike Kosova vlasnici vozila srpske etničke pripadnosti, bilo da su građani Republike Kosova ili Republike Srbije, slobodno mogu da se kreću sa registarskim tablicama

⁷¹ "Izveštaj o stanju bezbednosti, tokom poslednjih tri meseci", stanje do 8. novembra 2010.

⁷² Uprava za zaštitu i spašavanje opštine Mitrovica, "Izveštaj o stanju bezbednosti tokom poslednjih 3 meseci, 8. novembar 2010"

Republike Srbije, ili i sa starim tablicama, koje pored toga što su nezakonite, upotrebljavaju ih na provokativan način.

Nepoštovanje prava slobode kretanja krši i ograničava pristup mnogim ekonomskim i socijalnim pravima, a posebno pravo na zdravstvenu zaštitu, obrazovanje, mogućnost zapošljavanja, pristup imovini, socijalnu zaštitu, pristup javnim i opštinskim uslugama i dr.

Na osnovu gore navedenog, obaveza je javnih vlasti na Kosovu, da svakom pojedincu obezbedi zaštitu prava kretanja, Monako kako zahteva zakon. U tom pravcu treba da se povećaju naponi na razvijanju zaštitnih mera, koje bi dale znatne rezultate, kao bi svi građani Kosova, bez ijednog ograničenja, mogu potpuno realizovati prava na slobodu kretanja, što bi ujedno doprinelo stvaranju poverenja svih građana prema institucijama, na zaštitu mira i bezbednosti.

4.11. Pravo na privatnost

Pravo na privatnost je zagarantovano članom 36 Ustava Republike Kosova i članom 8 Evropske konvencije o ljudskim pravima, u okviru koje se obuhvata poštovanje privatnog života i porodičnog života, nepovredivost stana, tajnost korespondencije, telefonije i drugih vidova komunikacije.

29. aprila 2010. godine, Skupština Kosova je usvojila Zakon o zaštiti ličnih podataka, br. 03/L-172. Glavni cilj ovog zakona jeste utvrđivanje prava, odgovornosti, načela i mera, u vezi sa zaštitom ličnih podataka, kao i osnivanje odgovorne institucije za nadgledavanje legitimnosti obrade podataka. Međutim, o pravu na privatnost imamo nedostatak zakona, koji mbi se stvorila prajna sigurnost za građane.

Za period ovog izveštavanja, 1. januari 2010. – 31. decembar 2010.godine, u vezi sa pravom na privatnost, u IO primljene je ukupno 5 žalbi, koja se tiču raznih oblika kršenja ovih prava.

4.11.1. Obezbeđenje dokumenata u vezi sa dobijanjem državljanstva

Tokom susreta kojeg je Ombudsman Republike Kosova realizovao sa Ombudsmanom Republike Makedonije, diskutovano je o poteškoćama nekih građana Republike Makedonije, poreklom iz Republike Kosova, da dobiju dokumenat o državljanstvu. Trenutni zakon Republike Makedonije o državljanstvu, zahteva dodatna dokumenta, za lica koja apliciraju za dobijanje državljanstva u ovoj zemlji. Nekoliko zahteva građana albanske etničke pripadnosti, za dobijanje državljanstva, odbijeni su sa obrazloženjem dostavljanja dodatne dokumentacije.

U vezi sa tim, Ombudsman Republike Kosova je ponudio dobre usluge za žalioce, pomažući dobijanje potrebnih dokumenta u Republici Kosova, u cilju poštovanja ljudskih prava, utvrđenih međunarodnim standardima.

4.11.2. Otklanjanje buke na javnim mestima

Nakon žalbi građana, IO je izrazila zabrinutost u vezi sa nepodnošljivom bukom za građane naselja "Ganimete Terbeshi", u Prištini, koji su se žalili da je OSBE postavila aparate za ventilaciju, koji su uzrokovali veliku buku. Žalioci, 1. septembra 2010. godine, obratili su se opštini Priština.

Nakon intervencije od strane predstavnika IO, u Upravi opštinske inspekcije u Prištini i Upravi za urbanizam opštine Priština, omogućeno je da administracija OSBE-a naruči aparaturu za ventilaciju bez zvuka. Nakon intervencije Ombudsmana i brzog reagovanja opštine Priština, ovaj slučaj je rešen, prema pravednom zahtevu građana navedenog naselja.

4.11.3. Nepovredivost stana i mesta stanovanja

Jedan od oblika izražavanja prava na privatnost je i pitanje nepovredivosti stana, po kome se garantuje i reguliše pravo pristupa i korišćenja stana i mesta stanovanja.

Institucija Ombudsmana primila je žalbu jednog građanina, preko čije imovine, dvorišta, prolazi jedan kanal sa crnim i atmosferskim vodam mlina Zrze, koji predstavlja opasnost po život i zdravlje planova vjegove porodice. Veliku opasnost predstavlja naročito za decu, koji svakog dana pohađaju nastavu u seoskoj školi, gde treba da prolaze preko tog kanala, preko jednog improvizovanog i nesigurnog mosta. Predstavnici IO su posetili mesto događaja. Dok, u vezi sa hovim problemom, Ombudsman je izrazio zabrinutost, obraćajući se jednim pismom predsedniku opštine Orahovac. Ombudsman je dobio odgovor od strane Uprave za urbanizam i komunalne usluge, katastar, geodeziju i imovinu u Orahovcu, koja je odgovorila da u otvorenom kanalu, koji skuplja atmosferske vode i doliva se u Beli Drim, koji prolazi i kroz imovinu žalioca, nemoguća je dislokacija u ovom periodu (odgovor od 27. aprila 2010.), jer se ove površine nalaze van razvojnog urbanističkog plana i da se dislociranje ne može izvršiti dok se ne nađe detaljno rešenje za ovaj kompleks – kanal. I pored izražavanja naše uznemirenosti putem pisama i skretanja pažnje, do sada, u vezi sa dislociranjem kanala ili izbegavanja zagađenja, situacija je ostala ista.

4.11.4. Kontrola i prisluškivanje sredstava za komuniciranje-telefonje

GTokom ovog izveštajnog perioda, IO je primila jednu žalbu, u vezi sa pitanjem prisluškivanja. Uopšteno, pitanje prisluškivanja, posebno mobilne telefonije na Kosovu nije rešeno posebnim zakonom. U Republici Kosova, zakoni u kojima su obuhvaćene odredbe o prisluškivanju su: Zakon o kosovskoj agenciji za inteligenciju, br. 03/L 063 i Kodeks krivične procedure 26/2003.

Imajući u vidu ovu činjenicu, za Ombudsmana posebnu zabrinutost predstavlja zakonsko neregulisanje prisluškivanja i drugih oblika kontrole telefonskih razgovora, kao jedan oblik teške intervencije u privatni život i korespondenciju. U vezi sa hovim pitanjem ne postoji neki poseban zakon, koji treba da sadrži jasne i detaljne odredbe prisluškivanja i kontrole. Oho je neophodno,

posebno u epohi tehnološke modernizacije sredstava za prisluškivanje i kontrolu, koja su sve sofisticiranija.

Takođe, i ove godine, IO je posvetila posebnu pažnju zaštiti tajnosti korespondencije, u zemljama gde se drže lica lišena slobode, brinući o poštanskim kutijama IO-a, u svim mestima u Republici Kosova, gde se drže takva lica, koja se otvaraju samo od strane predstavnika IO.

Na osnovu slučajeva prijavljenih u IO, kao i postojećih zakonskih praznina, u vezi sa pravom na privatnost, Ombudsman preporučuje da:

- *Nadležne javne institucije, većom ozbiljnošću da se angažuju za otklanjanje povreda prava na privatnost, u slučajevima kada je to evidentno i kada se to zahteva od strane Ombudsmana.*
- *Što je pre moguće usvojiti posebne zakonske odredbe, kompletirane, za zaštitu prava na privatnost, u svim njenim izraženim oblicima.*

4.12. Pravo na brak i porodicu

Pravo na brak i porodicu su osnova za stvaranje jednog zdravog društva i izgradnju države. Na osnovu slobodne volje, svako ima pravo na brak i stvaranje porodice u skladu sa zakonom.⁷³ Brak i njeno rešenje regulišu se zakonom i baziraju se na jednakosti bračnih drugova. Porodica uživa posebnu zaštitu od strane države i regulisano je zakonom.

Brak podrazumeva jednu zajednicu između dva lica različitog pola, registrovanih po zakonu, koji slobodno odlučuju da žive zajedno i da stvore porodicu. Muž i žena imaju pravo da sklope brak i osnuju porodicu bez nekog ograničenja na osnovu rase, nacionalne pripadnosti ili religije, kao i da su jednaki prilikom sklapanja braka, nastavka i njegovog izbora.⁷⁴

Osnovna načela koja regulišu međusobna prava i obaveze supružnika su jednakost u pravima i obavezama tokom braka, poštovanja ljudskih prava unutar bračne veze, kao i saradnja u interesu porodice i suživota.

Prema EKLJP, supružnici uživaju jednakost prava i odgovornosti sa građanskim karakterom između njih, i u odnosima sa decom tokom braka i nakon rešenja tog braka. Ovo pravo obuhvata i obavezu države da poštuje ovo pravo i obezbedi mehanizme za njegovu zaštitu. Ovaj član ne sprečava države da preduzmu potrebne mere u interesu dece.⁷⁵

EKLJP eksplicitno zahteva da se svakom licu “*poštuje njegov privatn i porodičan život*”. Javne vlasti ne mogu intervenisati u vršenju ovog prava, osim kada je to predviđeno zakonom, i kada je to potrebno zbog nacionalne i javne bezbednosti, za ekonomsku dobrobit zemlje ili za sprečavanje krivičnih dela.⁷⁶

⁷³ *Ustav Republike Kosovo, član 37.*

⁷⁴ *Zakon o porodici Kosov, br. 32/2004 član 14.*

⁷⁵ *EKLJP, Član 5 Protokola br. 7.*

⁷⁶ *Isto, član 8.*

U izveštajnom periodu, kao što je uočeno i u ranijim izveštajima, primećuje se jedna tendencija porasta broja bračnih razvoda na Kosovu. U slučajevima razvoda javljaju se problemi u vezi sa staranjem o maloletnoj deci, kao i kontakta roditelja sa decom. To šteti deci, koji bez njihove krivice nađu se u situacijama kada treba da žive odvojeno od jednog roditelja, posebno to negativno utiče u njihovom razvoju, vaspitanju i blagostanju.⁷⁷

Ombudsman je i tokom ovog izveštajnog perioda primi velini broj kalbi u vezi sa oduženjem procedura u predmetima razvoda, zbog neredovnih kontakata sa decom, kao i oduženju procedura odlučivanja u vezi sa pravima starateljstva nad decom.

Ombudsman je, tokom ovog perioda objavio jedan izveštaj u vezi sa oduženjem procedura izvršenja jedne pravosnažne odluke od strane Suda u vezi sa ličnim kontaktima majke i njenog maloletnog deteta. Nakon razmatranja ovog slučaja, Ombudsman je došao do zaključka da je bilo povrede prava na jedan redovan sudski proces.⁷⁸ Oduženje procedure i neizvršenje nakon podnošenja predloga za izvršenje od strane žalioaca, u suprotnosti je sa načelima vladavine prava, dobrog upravljanja i poštovanja ljudskih prava. IO podseća da je Evropski sud za ljudska prava odlučio da pravo na pravično suđenje i pravo da se raspravlja po podnetom zahtevu u razumnom roku, predstavlja deo prava na jedno adekvatno procediranje, koje je zagarantovano članom 6 tē EKLJP.⁷⁹

Institucija ombudsmana na Kosovu je zabrinuta zbog neuspeha sudova da traži savete od strane eksperata Centara za socijalni rad (CSR), u slučajevima kada je njihova ekspertiza suštinska i zakonita, garantovana i međunarodnim standardima o ljudskim pravima.⁸⁰ Ombudsman je takođe zabrinut i o neuspesima CSR-a da odgovore u određenom razumnom roku, zahtevima suda za profesionalni savet.

U sklopu prava na brak i porodicu, jeste i pitanje usvajanja. Za ovaj izveštajni period Ombudsman nije primio nijednu žalbu, u vezi sa ovim pitanjem. Ali, prema jednom izveštaju OSBE-a, vidi se da sudske procedure koje se tiču usvajanja, otkrivaju niz zbunjujućih praksi. Usvajanja ne sude se isključivo od strane sudova, onako kako se predviđa Zakonom o porodici. Većina usvajanja anas se sude od strane upravnih organa, od CSR.⁸¹

Zakon o porodici ne vrši razliku između postupka koji treba da se vodi u slučaju napuštenog detet i postupka koji treba da se vodi u slučaju deteta čiji roditelji se znaju (osim posebnih belova u vezi sa onim kako treba da se inicira zahtev za usvajanje).⁸²

Sudska uloga CSR i uloga odlučivanja panela za smeštaj detet u slučajevima usvajanja dece, predstavlja kršenje domaćeg i međunarodnog zakona o ljudskim pravima. Ako je ekspertiza ovih

⁷⁷ Informacije obezbeđene od Departmmana socijalne zaštite Ministarstva za rad i socijalnu zaštitu (MRSZ), 20. decembra 2010. Ukupan broj zahteva za razvod braka, tokom ovog perioda na celoj teritoriji Kosova irnosi 559 slučajeva, dok broj maloletne dece iz ovih slučajeva je 262. Od ovog broja podnetih zahteva, jedan broj njih nemaju decu, dok većina zahteva za razvod imaju maloletnu decu.

⁷⁸ Ukupan broj razvoda u ovom izveštajnom periodu iznosi 95, dok broj maloletne dece iznosi 122. broj prijavljene dece iz ovih razvoda je zabrinjavajući za celokupno kosovsko društvo.

⁷⁹ Izveštaj A. 485/2009.

⁸⁰ Slučaj *Golder v. The United Kingdom*, Publ. A 018, m; 21.02.1975.

⁸¹ *Konvencija o dečjim pravima (KDF)*, član 12, para. 2, predviđa da se detet daje mogućnost da se čuje u svakoj sudskoj proceduri.

⁸² Vidi *Izveštaj Misije OSBE-a na Kosovu*, avgust 2010.

⁸³ *Zakon o porodici*, član 182.

upravnih organa značajna da ispune funkciju stručnog saveta za sudove u slučajevima usvajanja, ne može da se opravdava uzurpiranje sudske funkcije, koja je rezervisana za pravosuđe, na osnovu Zakona o porodici, koji je na snazi.

Prema Zakonu o porodici, postoje dva zabrinjavajuća ključna proceduralna pitanja u slučajevima usvajanja suđenih od strane sudova, kako je predviđeno Zakonom o porodici. Prvo, pitanje nivoa sudova sa originalnom jurisdikcijom nad procedurama usvajanja. Drugo, pitanje proceduralnog zakona koji treba da se primeni u procedurama usvajanja. Nedostatak jasnoće u vezi sa ovim pitanjima šteti efikasnosti sudova koji sude ove slučajeve. Zakon o porodici ne specificira dali će biti opštinski ili okružni sud, nadležan sa prvostepenom jurisdikcijom u slučajevima usvajanja. Neki opštinski sudovi su se izjasnili nekompetentnim, u slučajevima zahteva za usvajanje, podnetih kod njih, zbog nedostatka jurisdikcije.

Osim toga, Zakon o porodici ne specificira koji proceduralni zakon treba da primeni sud za slučajeve usvajanja. Zato, u nedostatku posebnih uputstava, neki opštinski sudovi sprovedu Zakon o vanparničnom postupku (ZVPP), a drugi sprovedu Zakon o praničnom postupku (ZPP).⁸³

Prema Zakonu o porodici, samo sudovi mogu da sude usvajanja. CSR mogu da pomognu u slučajevima usvajanja, davajući mišljenja i savete od strane stručnjaka, u slučajevima zahteva sudova tokom donošenja odluke o usvajanju.

Kao zaključak, pravni okvir na Kosovu predviđa da se usvajanja sude od strane sudova. Kada upravni organi nastavljaju da odlučuju o usvajanjima uprkos nedostatku zakonskog mandata, vladavina prava blede u velikoj meri.

Preporuke

- *Ombudsman smatra da Skupština Kosova treba da ima u vidu izmene pravnih normi u petom delu Drugog poglavlja zakona o porodici, da bi pružao više jasnoća u regulisanju pitanja usvjanja i pojašnjenju jurisdikcije tokom primene postupaka;*
- *Ombudsman preporučuje da Sudski institut nastavi sa organizovanjem posebne obuke o suđenju slučajevima koji tretiraju porodična pitanja, posebno onih koji se tiču razvoda i usvajanja, sa posebnim fokusom na uslove predviđene Zakonom o porodici i savetodavnoj ulozi centara za socijalni rad.*

4.13. Sloboda veroispovesti, uverenja i savesti

Ustav Kosova i Zakon o veskim pravima i slobodama na Kosovu garantuju poštovanje verskih sloboda i slobodu ispoljavanja vere. Jednakost verskih zajednica, karakteristika kao laička država i

⁸³ *Izveštaj OSBE-a*, avgust 2010. OSBE tokom momitorisanja sudova naišla je na oho, posebno prateći procedure usvajanja u sudovima Kosova.

nemogućnost promovisanja državne religije je naglašena u članu 8 Ustava. Takođe, Ustav Kosova daje prednost međunarodnim instrumentima, u slučaju konflikta sa domaćim normama⁸⁴.

4.13.1. Analiza stanja na Kosovu

Tokom 2010 godine, poseban naglasak je stavljen na nepostojanje pravnih odredaba, kojima bi se regulisalo pitanje pravnog položaja verskih zajednica na Kosovu. Verske zajednice na Kosovu, kao što je Islamska zajednica Kosova, kao i Evangelistička crkva Kosova, potenciale su potrebu donošenja zakonskih odredbi kojima bi se regulisala ova oblast.

29. aprila 2010. godine, Ombudsman, po službenoj dužnosti i na osnovu podataka koje je dobila, nakon susreta Miftijom Islamske zajednice Kosova, izradio je izveštaj u vezi sa nedostatkom zakonskih akata kojima bi se rešio položaj i prani status verskih zajednica na Kosovu.⁸⁵

Naime, pre 1999 godine, pravni status verskih zajednica na Kosovu bio je regulisan zakonom⁸⁶. Nakon 1999 godine, na Kosovu nisu donete zakonske odredbe koje regulišu ovu oblast. Pravilnikom UNMIK-a br. 1999/22, verskim zajednicama na Kosovu je preporučeno da se registruju kao nevladine organizacije. Ovaj pravilnik je u suprotnosti sa zakonom o slobodi udruživanja u nevladine organizacije, jer “...*Ovaj zakon ne važi za političke partije, sindikate i sindikalne organizacije, niti za centre veroispovesti, ili za molitvu i druge oblasti koje se regulišu posebnim zakonima*”⁸⁷.

2006 godine usvojen je Zakon o verskim slobodama na Kosovu. Međutim, ovaj zakon, iako reguliše pitanja verskih sloboda i prava na pravedan način i u skladu sa evropskim i međunarodnim standardima, na žalost ne sadrži odredbe o regulisanju pravnog statusa verskih zajednica.

Nedostatak zakonodavstva u ovoj oblasti otvara jedan veliki broj pitanja, kao na pr. regulisanje imovinskih pitanja (pokretnih i nepokretnih), bankarskih računa, izgradnja objekata i realizovanje drugih prava koja bi se omogućila verskim zajednicama, onako kako je omogućeno drugim organizacijama i udruženjima, kojima je dat status pravnog lica.

Osim pravne problematike koja je došla zbog preporuke da verske zajednice regulišu prani status kao nevladine organizacije u okviru Pravilnika UNMIK-a br. 1999/22, verske zajednice se dovode u nezavidan položaj jer se ovom preporukom ignoriše njihov kontinuitet i njihov kulturni, tradicionalni i historijski značaj.

Takođe, zakonsko neregulisanje ovog pitanja, kod raznih verskih zajednica stvara utisak da se neke verske zajednice nalaze u boljem ili lošijem položaju u odnosu na druge – da su diskriminirane. Sa pravom se uočava njihovo diskriminiranje u odnosu na Srpsku pravoslavnu crkvu, koja zahvaljujući “pozitivnoj diskriminaciji”, kao rezultat političkih sporazuma, je jedina verska zajednica u Republici Kosova koja uživa status pravnog lica. Oho produbljava još više raskorak, koji na neki način postoji

⁸⁴ Ustav Republike Kosova, 2008, član 19, par. 2.

⁸⁵ Vidi Izveštaj ombudsmana, *ex-officio* br. 145/2010.

⁸⁶ Zakon o pravnom statusu verskih zajednica, Službeni list FNRJ- br. 22/1953” i “ Službeni glasnik SRS br. 44/1977”.

⁸⁷ Član 1, par. 2, Zakon o slobodi udruživanja u nevladine organizacije.

između verskih zajednica na Kosovu, i ne favorizuje blagostanje multietničkog i multikonfesionalnog društva.

U vezi sa hovim pitanjem, u cilju papune zakonske praznine u ovoj oblasti, Ombudsman je, 7. jula 2010. godine, je *preporučio Skupštini Kosova da dopuni zakon o veskim slobodama na Kosovu*, br. 02/L-31, jednim dodatnim poglavljem, koje bi regulisalo pravni položaj verskih zajednica na Kosovu, ili da donese jedan novi zakon koji reguliše prani položaj verskih zajednica u Republici Kosovo. Do 31. decembra 2010. godine, preporuka Ombudsmana nije uzeta u obzir i nisu donete zakonske odredbe koje bi regulisale ovu oblast.

4.13.2. Verske zajednice na Kosovu

Ustavom Kosova i Zakonom o verskim slobodama, u cilju očuvanja multikonfesionalnosti, pitanje poštovanja verskih sloboda detaljno je regulisano .

Islamska vera na Kosovu ima najviše vernika, dok vernici uglavnom su albanci, bošnjaci, goranci, turci, romi, aškalije i egipćani. Srpska pravoslavna crkva, prema broju vernika, je druga po veličini. Njeni vernici su uglavnom iz srpske i crnogorske zajednice. Katoličku crkvu na Kosovu, koja je treća po veličini, čine uglavnom vernici iz albanske zajednice. Vernici Protestanske crkve, takođe su uglavnom iz albanske zajednice i četvrta je po veličini.

Tokom 2010 godine, Ombudsman, takođe je skrenuo pažnju i na problem nošenja marama u osnovnim i srednjim školama na Kosovu. 17. marta 2010. godine, Ombudsman je održao konferenciju za štampu, prilikom odbijanja opštinskih organa u Vitini da poštuju i izvrše odluku Okružnog suda u Gnjilane, od 17. novembra 2009. godine, u vezi sa ovim pitanjem.

Tokom maja i jula 2010. godine, razne nevladine organizacije organizovale su proteste u cilju izražavanja neslaganja sa negiranjem prava učenicama da nose marama i tokom prestoja u školama.

Za vernike pravoslavne crkve, najznačajniji događaj bio je inauguracija Patrijarha Irineja u Pečkoj Patrijaršiji, 3. oktobra 2010. godine. Na žalost, ovaj događaj, i pored vanrednih napora i organizacije, nije prošao bez dvostranih provokacija. Dok je sam Patrijarh Irinej tražio od međunarodne zajednice nepriznavanje nezavisnosti Republike Kosovo, Kosovska Policija nije dozvoljila ulazak političkih zvaničnika Republike Srbije na Kosovu. Kosovska Policija takođe je uhapsila tri lica jer su bacili kamenje na tri autobusa sa pravoslavnim vernicima⁸⁸ koji su se vraćali iz Peći.⁸⁹

Na celom Kosovu, prilikom odlaska pravoslavnih vernika na pravoslavnim grobljima, za praznik Svetog Mitra, 6. novembra 2010. godine, desilo se nekoliko incidenata. Na autobuse, koji su bili u pratnji austrijskog KFOR-a i Kosovske Policije, koji su putovali u pravcu grobišta u selu Mušitšite, opština Suvareka, gali su iz automatskog oružja, ali na sreću nije bilo povređenih⁹⁰.

⁸⁸ Vidi: <http://www.SETimes.com>, 04.10.2010.

⁸⁹ http://www.spc.rs/sr/eparhija_raskoprizrenska_izrazava_protest_nezadovoljstvo_zbog_odsustva_medjunarodne_osude_napada_na.

⁹⁰ <http://www.naslovi.net/2010-11-06/blic/kosovo-zadusnice-uz-pucnjavu/2097655>, 02.12.2010.

Takođe, 6. novembra 2010. godine, prilikom odlaska na praznike sećanja u grobljima u Dečane, vernici su приметili da je jedan veoma veliki broj groblja oštećen, u periodu nakon 28. avgusta 2010. godine kada je bila organizovana zadnja poseta u Dečanskim grobljima⁹¹

Uporedo sa inaugurisanjem Patrijarha Irineja, značajan događaj je i ustoličenje episkopa Teodosije, za Rašku i Prizren, 26. decembra 2010. godine, u sedištu Episkopije Raška-Prizren, u crkvi Svetog Đorđa u Prizrenu. Aktu ustoličenja prisustvovalo je više od hiljadu vernika iz raznih krajeva. Nakon ceremonije ustoličenja, okupljeni vernici, na organizovan način šetali su glavnim ulicama Prizrena. Tokom ceremonije ustoličenja i šetnje gradom, nije bilo velikih problema i provokacija.⁹²

Katolička crkva Kosova organizovana je kao apostolska uprava u Prizrenu. Pripadnici katoličke crkve pripadaju albanskoj nacionalnosti, ali postoji i hrvatska zajednica, koji su uglavnom koncentrisani u mestima kao Janjevo i Letnica. Katoličke crkve postoje po celom Kosovu, ukupno je 24 parohija u kojima služe 37 paroha i 79 časnih sestara.⁹³

Najznačajniji događaj Katoličke crkve na kosovu, tokom 2010. godine, bio je šugurisanje katedrale Majka Tereza u Prištini, uz prisustvo nekoliko hiljada vernika.

Pripadnici Protestantske evangelističke crkve Kosova, kao najveći problem tokom 2010 godine naglasili su nedostatak zakonodavstva za regulisanje pravnog statusa i mnogi napadi i pritisci koji su oni doživeli.

Najveći problemi što se tiče neregulisane pravne pozicije su: nemogućnost registrovanja nepokretne imovine na ime Protestantske evangelističke crkve Kosova i odbijanje zahteva za izgradnju protestantskih crkava po Kosovu. Veliki problem predstavlja i suprotstavljanje pravu za formiranje posebnih grobišta za vernike protestantske crkve u raznim gradovima Kosova. Kao posledica, vernici ove crkve su primorani da vrše sahranu u muslimanskim grobljima, čime im se negira pravo da izraze svoje verovanje i manifestuju verske obrede⁹⁴.

Jedan od najzuznemiravajućih događaja za vernike protestanske crkve desio se 19. marta 2010. godine, kada su na prozorima Protestantske evangelističke crkve Kosova primećeni zalepljeni plakati, koji su izražavali negodovanje protiv sveštenika Katoličke crkve. Ministarski savet protestantske evangelističke crkve zatražio je da se uhapsu izvršiooci ovog dela i oni neće dozvoljiti da protestantski vernici budu žrtva ove konfuzije.

Takođe, u noći između 23 i 24 marta 2010. godine, neidentifikovana lica su napalm Evangelističku crkvu mesije u Prištini. Ova crkva nalazi se u ulici "Nazim Gafurri". Tokom ovog napada slomljena su prozorska stalla, ali sve je prošlo bez ljudskih žrtava. Takođe, nije ukrađeno ništa od inventara.⁹⁵

Prema službenom portalu Evropskog Jevrejskog Kongresa,⁹⁶ na Kosovu ne postoji veska zajednica jevreja, ali po poreklu negde oko 40 lica iz dveju porodica u Prizrenu imaju jevrejsko korenje. Nema podataka o nekoj sinagogi ili nekoj drugoj jevrejskoj instituciji.

⁹¹ <http://www.naslovi.net/2010-11-06/s-media/zadusnice-uz-pucnjavu/2097562>, 02.12.2010.

⁹² http://www.spc.rs/sr/u_prizrenu_svecano_ustolicen_novoizabrani_episkop_raskoprizrenski_g_teodosije, 05.01.2011.

⁹³ <http://www.kishakatolike.org/>, 05.01.2011.

⁹⁴ http://www.kishaprotestante.net/index.php?option=com_content&view=article&id=183&Itemid=163&lang=en, 05.01.2011.

⁹⁵ <http://www.kishaprotestante.net>, 05.01.2011.

⁹⁶ http://www.eurojewcong.org/ejc/section.php?id_rubrique=72#, 05.01.2011.

4.14. Sloboda izražavanja

Sloboda izražavanja, zagarantovana članom 40 Ustava Republike Kosovo i članom 10 Evropske konvencije o ljudskim pravima, predstavlja jedan od kamen temeljaca demokratskog društva. Subjekat slobode izražavanja nisu samo informacije i ideje koje se primaju na neofanzivan ili indiferentan način, nego i one koje često uznemiravaju i šokiraju.⁹⁷

Ombudsman naglašava da ovo pravo, sa svim obavezama koje imaju javne vlasti na Kosovu da ih intreprtiraju u skladu sa odlukama Evropskog suda za ljudska prava, još uvek nastavlja da bude više jedan dekor pravnog sistema.

U praksi postoji jedna opšta percepcija da nema otvorene debate, u vezi sa pitanjima koja se smatraju da su suštinske u javnom interesu. Čini se da vlasti ovo pravo tretiraju više kao jedno pitanje u njihovoj nadležnosti, nego kao jedno osnovno pravo.

Ombudsman konstatuje da Evropska konvencija o ljudskim pravima podstiče sve zemlje da promovišu ljudska prava, primenjujući specifične nacionalne instrumente koji daju dodatnu zaštitu, uključujući i međunarodne sporazume. Prani mehanizmi na anazi u Republici Kosovo, u velini slučajeva ne sadrže kaznene odredbe za nepoštovanje prava u ovoj oblasti. I u slučajevima kada se pravnim instrumentima obavezuju da donose podzakonska akta za sprovođenje zakona, ne uspevaju dai h donose u jednom razumnom roku ili uopšte ih ne donose.⁹⁸

Jedan broj demokratskih država anas prelli su sa tradicionalnog sistema službene tajne na režim slobode službene informacije. Republika Kosovo treba da usvoji druga dodatna pravna instrumenta koja omogućavaju i obezbeđuju upravljanje “otvorene vlade”, što podrazumeva da je informacija “javna”, ako se ona drži ili menadžira od strane javnih vlasti, ili ako je primljena, izrađena i usvojena od onih vlasti i posvećena je javnosti.

Evropska komisija, kritiku prema Kosovu, i ovog puta fokusira uglavnom na nepostojanje slobode izražavanja, gde se kaže da na *Kosovu nije zagarantovana u praksi sloboda izražavanja*.

Tokom 2010 godine, IO nije imala žalbe u vezi sa kršenjem ovog prava.

4.15. Pravo uvida u javna dokumenta

Pravo uvida u javna dokumenta, je pravo garantovano članom 41, Ustava Republike Kosovo. Ovo pravo, koje izražava stepen razvoja demokratije jedne zemlje, takođe je predviđeno i članom 10 Evropske Konvencije za Ljudska Prava (EKLJP).

⁹⁷ Odluka Evropskog suda, *Giniewski v. France* i 31 januari 2006, § 43.

⁹⁸ Vidi Civilni zakon protiv kleveta i uvreda, br. 2006/02-L65; Zakon o nezavisnoj komisiji za medije i radiodifuziju, br. 2005/02-L15.

Imajući u vidu nedostatke Zakona o uvidu u službena dokumenta, br. 2003/12, kao i da bi se izvršilo usklađivanje sa Ustavom Republike Kosovo i međunarodnim standardima, Skupština Kosova je, oktobra meseca 2010. godine, usvojila Zakon o uvidu u javna dokumenta, br. 03/L-215.

Kako bi novi zakon otklonio nedostatke prethodnog zakona, kao i da se uskladi sa realnošću na Kosovu, ohrabrujuća je činjenica da su radnoj grupi za izradu novog zakona, uključeni i predstavnici Ombudsmana, građanskog društva, kao i međunarodnih organizacija.

Iako je u vezi sa sprovođenjem prethodnog zakona i odgovarajućih administrativnih uputstava oranzovana serija kampanji za osveščivanje, od strane centralnih institucija, međunarodnih organizacija i građanskog društva, Institucija Ombudsmana je evidentirala mnogo neregularnosti, kao i nizak nivo sprovođenja ovog zakona. Glavne primedbe ticale su se neskladnosti navedenog zakona i administrativnih uputstava, ne vođenje obaveznih registara od strane javnih institucija o tretiranju zahteva za uvid u javna dokumenta.

Ombudsman preporučuje stvaranje kancelarija ili odgovarajućih pozicija u javnim institucijama, za tretiranje zahteva o uvidu u javna dokumenta, onako kako je predviđeno zakonom.

Institucija Ombudsmana je, i ove godine, primila mali broj žalbi. Mali broj žalbi o realizovanju ovog prava primila je i Kancelarija Premijera,⁹⁹.

Pravo uvida u javna dokumenta negirano je i samim predstavnicima Ombudsmana tokom vođenja istraga.

U cilju vođenja istrage, u vezi sa žalbom jedne grupe građana, oko sprovođenja Zakona protiv buke, 25. oktobra 2010. godine, predstavnica Ombudsmana je podnela zahtev za uvid u interni pravilnik pravne kancelarije Opštine Priština. Međutim, i pored mandata Institucije Ombudsmana (IO), kao i prava na uvid u javna dokumenta, ovo pravo joj je uskraćeno. Jedan takav postupak, koji je u suprotnosti sa Zakonom o uvidu u službena dokumenta, otvoreno pokazuje nespremnost opštinskih zvaničnika za sprovođenje zakona. I ukoliko se jedan službenik IO suočava sa takvim problemima, kao institucija sa mandatom za sprovođenje ovog zakona, može se pretpostaviti sa kakvim se poteškoćama suočavaju građani, na ostvarivanju njihovog prava uvida u javna dokumenta, istovremeno, ovo je još jedan dokaz o niskom nivou sprovođenja zakona na Kosovu.

Ombudsman preporučuje jednu kampanju svesnosti i informisanja javne uprave, u vezi sa zakonskom odgovornošću za obezbeđenje nesmetanog uvida u javna dokumenta, svim zainteresovanim stranama, kao i o ulozi IO na sprovođenju ovog zakona.

Pitanje uvida u službena dokumenta, kao i nedostatak transparentnosti, ostaju kao glasni problemi, sa kojima se suočavaju, naročito kosovski novinari, tokom njihovog rada. Oni se suočavaju sa velikim problemima, naročito, kada traže informacije, u vezi sa tenderima. Njima, u velini slučajeva, ne daju im se tražena dokumenta i informacije¹⁰⁰.

⁹⁹ Na osnovu podataka Savetodavne kancelarije za dobro upravljanje, ljudska prava, jednake mogućnosti i rodna pitanja (KDU, tokom 2010. godine, primljeno je samo 8 zahteva.

¹⁰⁰ Istraživanje, "Novinari i uvid u službena dokumenta", Asocijacija profesionalnih novinara Kosova (APNK).

Po Članu 4.3 Zakona o uvidu u službena dokumenta, Vlada Kosova treba da sačini listu dokumenata koja će se tretirati kao osetljiva, u cilju zaštite javnog interesa. Međutim, Vlada Kosova, od 2003. godine, još uvek nije sačinila jednu takvu listu.

Iako je član 10 Zakona o uvidu u službena dokumenta je predviđao vođenje registara javnih dokumenata, mnogo od javnih institucija nemaju takve registre. Nijedna od opština ili ministarstava Kosova, nije objavila, na njihovim uwebstranama registar javnih dokumenata.¹⁰¹

Tokom 2010.godine usvojen je Zakon o zaštiti ličnih podataka, br. 2010/03-L-172. Međutim, građani Kosova nisu, ili su veoma malo informisani, o njihovim pravima, u vezi sa zaštitom njihovih ličnih podataka.¹⁰² Iako je zakon usvojen 29 aprila 2010.godine, odgovorna institucija za nadzor nad sprovođenjem zakona, Državna agencija za zaštitu ličnih podataka, još nije formirana.

Institucija Ombudsmana zaključuje da prethodni zakon nije bio sprovodljiv, na zadovoljavajući način. Zato, ostaje kao izazov, kao i zahtev za institucije Kosova na sprovođenju novog zakona *u skladu sa međunarodnim standardima, donošenje odgovarajućih podzakonskih akata, stvaranje kancelaria i pozicija odgovornih lica, po zakonu, kao i organizovanje kampanja svesti za javne službenike i građane, uopšte.*

4.16. Sloboda medija

Osim garancija koje pruža pravni sistem na Kosovu, posebno Ustav Republike Kosovo,¹⁰³ u vezi sa slobodom medija, ona nastavlja da bude jedan od najzabrinjavajućih problema u našem društvu.

Jedno od pitanja koja je stalno inicirana u raznim izveštajima o Kosovu jeste nezavisnost nezavisnih medijskih mehanizama i adekvatna zakonska infrastruktura,¹⁰⁴ u oblasti slobode medija.

Ombudsman primećuje da pitanje pravne nesigurnosti u vezi sa uključivanjem klevete i uvrede u krivičnom zakonu, stvara pravnu prazninu. Iako je ovo pitanje ostalo da se koriguje nakon izmena koja će se izvršiti u Krivičnom zakonu, sama činjenica njegovog postojanja u ovom zakonu predstavlja opravdanu zabrinutost.

Osim pravne praznine i nedostatka adekvatne nezavisnosti mehanizama, kao Nezavisna komisija za medije (NKM), Ombudsman je mnogo zabrinut i za činjenicu vršenja nasilja nad novinarima. U maju 2010 godine, evidentirane su pretnje prema Flaka i Veton Surroija, koji predstavljaju list "Koha Ditore" i televiziju "Kohavision".

Septembra meseca 2010 godine, jedna ekipa novinara televizijske stanice "Klan Kosova" je napadnuta i zatvorena na nezakonit način u jednoj učionici škole "Gjon Serreqi" u Uroševcu, od strane samog direktora škole. Istog meseca, jedna ekipa medijske kuće "Koha" je zadržana na nezakonit način u policijskoj stanici u Dečane, od strane jednog poručnika Kosovske policije.

¹⁰¹ GAP, Analiza Parlamentarnih Politika, Uvid u službena dokumenta.

¹⁰² Izveštaj Progresu Evropske Komisije o Kosovu 2010.

¹⁰³ Član 42 Ustava Republike Kosovo.

¹⁰⁴ Izveštaj Evropske komisije za Kosovo 2010.

Tokom ovog istog perioda izvršen je napad eksplozivnom napravom u kući glavnog urednika Radio Mitrovice na srpskom jeziku, C. Milisavljevića u Zvečane.

Novembra meseca 2010. godine, registrovana je pretoja prema generalnom direktoru TV "Klan Kosova" g. Baton Haxhiu, od strane jedne legalne političke partije u Republici Kosovo, odnosno Demokratskog saveza Dardanije. Jedan drugi slučaj o kojem je reagova međunarodna organizacija o zaštiti novinara "Reporteri bez granica", je pretnja i udaljavanje sa posla novinarkе Nezavisne novinarske agencije "Kosovapress", gđe. Sabahate. Shala.

Svi gore navedeni slučajevi su jasan dokaz o teškom stanju političkog, društvenog i bezbednosnog ambijenta u kome rade novinari i degradacije slobode izražavanja i medija.

U Indeksu slobode štampe u svetu za 2010 godinu, Organizacije "Reporteri bez granica", Kosovo zauzima 92 mesto, za razliku od prošle godine kada je zauzela 75 mesto. Opadanje slobode izražavanja u našoj zemlji za 17 mesta u toku jedne godine, je drugi dokaz i jasna slika kako se vidi Republika Kosova od strane međunarodne zajednice u ovoj oblasti. Dakle, primećuje se jedno pogoršanje stanja u oblasti slobode izražavanja i medija. Ovo pogoršanje je uočila i Evropska komisija, u Izveštaju o progresu na Kosovu za 2010 godinu, koja konstatuje nedostatak slobode medija u zemlji.

Jednu drugu veliku uznemirenost, o čemu je stalno skrenuo pažnju i Savez novinara Kosova, predstavljaju problemi koji su pratili i prate jedinog javnog trnasmitera u zemlji, Radio Televiziju Kosova (RTK). Izveštaj organizacije "Reporteri bez granica", podvlači, sa posebnim naglaskom naročito neposrednu kontroli Vlade nad RTK.

Nedostatak fondova i investicija spolja ostavilo je novine oslabljene ispred političkog pritiska i posebnih interesnih grupa, koje prete da će povući reklame ako medije nisu u njihovu korist.

Ombudsman procenjuje kao nezadovoljavajuće stanje i što se tiče informisanja i medija na jezicima zajednica. Postoji potreba za proširenjem emisija, jačanju programskih katrova, kao i razvoju pisanik medija na njihovim jezicima. Imajući u vidu opšte stanje na Kosovu, i posebno zajednica, nema mogućnosti za poboljšanje ove situacije bez podrške državnih institucija. U tom aspektu, sa posebnim osvrtom treba podvući, naročito, apsolutno neprihvatljivo i loše stanje medija za za zajednicu roma, alkali i egipćan. Treba istaći da medije igraju jednu značajnu ulogu na inegraciji zajednica u našem društvu.

Ombudsman konstatuje da puno poštovanje slobode medija je osnovno za funkcioniranje demokratije, kao i za zaštitu ljudskih prava. Sloboda medija je takođe ključno pitanje da bi se obezbedilo da građani mogu da imaju aktivnu ulogu na obezbeđenju mira i demokratskih procesa.

Ombudsman poziva da se preduzmu potrebne mere od strane relevantnih institucija za stvaranje potrebnog prostora na podizanju slobode medija. Naročito, posebnu pažnju treba posvetiti pravima medija, kako bi im se osigurao adekvatan i efektivan pristup informacijama, i u isto vreme obezbedi adekvatnu primenu Zakona o pristupu javnim dokumentima.

Ombudsman zahteva od Skupštine Kosova da, jednom zauvek, reši pitanje finansiranja Javnog trnasmitera RTK, kako bi ovaj jedini jahni medium bio u službi građanima, van političko državnog uticaja i uticaja raznih interesnih grupa.

Takođe, Ombudsman shatra da jedna jedinica mere razvoja demokratskog nivoa Republike Kosovo je sloboda izražavanja i sloboda medija. Kao takva, ona će biti stagno i jedna od aspekata vrednovanja međunarodnih organizama, u kojima Kosovo teži da bude član. S toga je veoma potrebno da ima parlamentarne kontrole i inicijative da bi debatirali i procenili stanje slobode medija na Kosovu.

Tokom izveštajnog perioda, Institucija ombudsmena nije registrovala posebne slučajeve u vezi sa članom 42 Ustava Republike Kosovo.

4.17. Sloboda okupljanja

Pravo građana na mirna okupljanja je univerzalno pravo, garantovano i članom 43, Ustava Republike Kosovo, koji pruža punu garanciju i u skladu je i sa međunarodnim normama.

Svako ima pravo slobode mirnog okupljanja.¹⁰⁵ Realizovanje ovog prava ne može se podvrgnuti drugim ograničenjima, osim onih koja se predviđaju zakonom i koja su potrebna u jednom demokratskom društvu, u interesu nacionalne sigurnosti ili javnog reda, za zaštitu reda i sprečavanje zločina, za čuvanje javnog zdravlja ili morala, ili za zaštitu prava i sloboda drugih.¹⁰⁶ Ovaj član ne zabranjuje zakonska ograničenja u vršenju ovih prava od strane pripadnika oružanih snaga, policije ili državne administracije.

Ombudsman, u prošlom godišnjem izveštaju 2008-2009, naveo je zabrinutost, u vezi sa članom 12, Zakona o javnim okupljanjima, jer ovaj član sadrži elemente koji se smatraju da nisu u skladu sa praksom Evropskog suda za ljudska prava, koji neminovno predstavlja osnovu za tumačenje prava na Kosovu.¹⁰⁷ U članu 12, Zakona o javnim okupljanjima, koji je usvojen od strane Skupštine Kosova, 2008. godine, kosovski zakonodavci ostavljaju jedan deo ovlašćenja u rukama takozvanih "redara", koji se postavljaju ad hoc od strane samih organizatora skupa. Ovo delegiranje obaveza kod organizatora skupova, od strane državnih organa, u suprotnosti je sa načekima člana 11 Evropske Konvencije o Ljudskim Pravima.

Oho se dešava usled činjenice da država, u cilju garantovanja slobode okupljanja, ne može se ograničiti samo na pasivan stav neintrvenisanja. Zakonska obaveza države jeste aktivno delovanje na zaštitu lica koja organizuju i učestvuju na skupu.¹⁰⁸

Ombudsman primećuje da ukoliko se "redari" angažuju za na održavanju reda na jednom skupu, njihov se angažovanje povezuje se direktno sa održavanjem skupa, u smislu postizanja cilja organizatora skupa, što ne može izaći iz okvira zahteva iznetih od strane organizatora. Ali "redarima se ne može dodeliti obaveza da se "brinu o tome da učesnici ne oktete materijalna dobra koja postoje na mestu održavanja skupa", onako kako predviđa tačka 2 člana 12 Zakona o javnim okupljanjima.

¹⁰⁵ Evropska Konvencija o Ljudskim pravima, član 11.

¹⁰⁶ Ustav Republike Kosovo, član 53.

¹⁰⁷ Isto.

¹⁰⁸ Evropski sud za ljudska prava (*odluka od 21.juna 1988, Aplikacija br. 10126/82*).

Ova radnja obuhvata čuvanje jave ili privatne imovine i može predstavljati isključivu obavezu državnih organa i/ili agencija specijalizovanih posebno za ovu delatnost i dozvoljenih zakonom, ali nema veze sa zahtevima i svrhom održavanja skupa, dok “redari” postavljeni ad hoc od strane organizatora skupa, ne pripadaju kategoriji lica pripremljenih i ozakonjenih u tom smeru.

Praksa Evropskog suda skreće pažnju da se ne može reći da postoji delotvorna sloboda na mirno okupljanje samo ukoliko je država ispunila svoje dužnosti, dozvoljavanjem i nemešanjem, već se u slučaju potrebe od se zahteva da preduzme pozitivne mere, čak i u vezi sa odnosima koji postoje između pojedinaca.¹⁰⁹

Polazeći od svega gore navedenog, Ombudsman konstatuje da je tačka 3 člana 12, Zakona o javnim okupljanjima, u skladu sa kojom pravna obaveza koju zakonodavac dodeljuje “redaru” jednog skupa “*da uhvati i preda policiji učesnika ili drugo lice koje se kreće pored mesta održavanja javnog skupa, ukoliko remeti red, mir, nosi oružje ili opasne predmete, ili zabranjene oznake*”, protivzakonita, jer je to isključiva obaveza državnih organa reda i ne može se dodeljiti ni jednom drugom pravnom ili fizičkom licu.

Ombudsman, još jednom preporučuje da se, gore navedeni član Zakona o javnim okupljanjima, dopuni i izmeni, kao bi se uskladio sa evropskim standardima.

4.18. Sloboda udruživanja

Svaki čovek uživa pravo na slobodu organizovanja u udruženja sa drugima, uključivanje i pravo na obrazovanje i stupanje u sindikate u cilju zaštite njegovih interesa.¹¹⁰ Takođe, sloboda udruživanja i organizovanja služi i kao osnova za realizovanje nekih sloboda i drugih osnovnih prava, kao što je sloboda izražavanja.¹¹¹

Ustav Republike Kosovo pruža garancije slobode udruživanja, opisujući je kao pravo svakog građanina da osnuje organizaciju, bez potrebe da obezbedi dozvolu da bude ili da ne bude član jene organizacije, kao i da učestvuje u aktivnostima jene organizacije.¹¹²

Skupština Kosova je, 2009. godine, usvojila Zakon o slobodi udruživanja u nevladine organizacije. Ovim zakonodavstvom uređeni su postupci i uslovi za registraciju i brisanje iz registra NVO, unutrašnje upravljanje, njihov status i zahtevi o finansijskom izveštavanju. Međutim, zbog nekih tehničkih problema, odnosno grešaka u pozivanju na određene planove ovog zakona, Ministarstvo javne uprave (MJU), početkom 2010. godine, započela je proces izmena i dopuna zakona, dok je Skupština Kosova, 25. februara 2010. godine, odlučila da nacrt zakona uđe u listu nacrta zakona sa prioritonom.¹¹³

U celini, ne može se izveštavati o nekom velikom progresu u ovoj oblasti. NVO nisu dovoljno aktivne u oblasti zakonodavstva i njihovog uticaja na centralnu administraciju. Njihovo učešće u

¹⁰⁹ Isto.

¹¹⁰ Evropska konvencija o ljudskim pravima, član 11.

¹¹¹ Ustav Republike Kosovo, član 40, Evropska konvencija o ljudskim pravima, član 10.

¹¹² Ustav Republike Kosovo, član 44.

¹¹³ Odluka Skupštine Republike Kosovo, br. 03-V-261, Priština, 25. februara 2010.

hovim procesima je *ad hoc* i njihovi fondovi najviše zalise od međunarodnih donacija. Kao posledica toga, kapaciteti za monitorisanje NVO-a, iako u porastu, još uvek ostaju ograničeni. Evropska Komisija izrazila je zabrinutost što se tiče sredine u kojoj deluju NVO na Kosovu, kao i naglasila da inicijativa Vlade Kosova o izmenama i dopunama zakona o NVO treba da uzme u obzir primedbe koje su izražene od strane građanskog društva.¹¹⁴

U radnoj grupi Vlade za pripremu narta zakona, bili su pazvani da učestvuju i predstavnici iz građanskog društva, koji su bili protiv sadržinskih izmena zakona, a naročito tendencija nekih mikrofinansijskih NVO i MJU, koje su tražile da se mikrofinansijskim institucijama odobri da se pretvore u privatne banke.

Vladina radha grupa je završila njen rad i promene koje su izvršene u zakonu bile su u skladu sa evropskim standardima. Međutim, situacija se promenila, jer je MJU dostavila jednu drugu verziju o done za koju se saglasila vladina radha grupa. U ovom slučaju sledilo je i reagovanje građanskog društva, koji su zahtevali od Kancelarije premiera da se ne private izmene izvršene od strane MJU. Kancelarija premiera je prihvatila zahtev NVO i verzija narta zakona prema predlogu MJU je odbijen, dok je određen jedan drugi susret vladine radhe grupe. U septembru, vladina radna grupa je završila soj posao, uključujući primedbe izražene od strane građanskog društva i nacrt zakona sa izmenama je dostavljen na usvajanje Skupštini Kosova.

Ombudsman preporučuje da, tokom procesa razmatranja nacrta zakona od strane Skupštine Kosova, odnosno parlamentarnih komisija, da se uzmu u obzir i primedbe i sugestije raznih zainteresovanih grupa društva, profesionalnih grupa i građanskog društva, kao bi izmene i dopune izvršene u zakonu bile transparentne, da budu podržane od strane društva i, kao zaključak, zakon bude u skladu sa evropskim standardima.

Tokom ovog perioda Ombudsman nije primi neku žalbu, što se tiče povrede slobode udruživanja.

Tokom ove godine povećana je saradnja NVO sa IO. Zajednička debatiranja sa građanskim društvom, po raznim opštinama i regionima na Kosovu, kao i upućivanje zahteva NVO u IO, o pokretanju pitanja od interesa za građanina Republike Kosovo, u Ustavnom sudu ili i u drugim javnim institucijama, su pokazatelj koji govori za jedan pozitivan pomak. Zahtev jene grupe NVO-a da se prosledi za referisanje Zakon o pravima i odgovornostima poslanika pred ustavnim sudom, je najtipičniji primer. IO je ocenila da ima dovoljnog zakonskog osnova da se ovo pitanje razmotri od strane Ustavnog suda. 22. decembra 2010. godine, Ustavni sud je doneo odluku o stavljanju privremene mere, kojom je stavio van snage primenu osporenih članova navedenog zakona.

4.19. Pravo na izbor i učešće

Pravo na izbor je osnovno pravo i kao takvo je predviđeno Ustavom Republike Kosova,¹¹⁵ Zakonom o opštim izborima¹¹⁶ i zakonor o lokalnim izborima u Republici Kosovo,¹¹⁷ koji su u

¹¹⁴ Izveštaj o progresu za Kosovo od strane Evropske komisije, 2010.

¹¹⁵ Ustav Republike Kosovo, član 45.

¹¹⁶ Zakon o opštim izborima u Republici Kosovo, br. 03/L-073.

¹¹⁷ Zakon o lokalnim izborima u Republici Kosovo, br. 073/L-072.

skladu sa članom 3 Evropske konvencije o ljudskim pravima,¹¹⁸ kao i sa drugim međunarodnim instrumentima, koji se primenjuju na Kosovu.

Tokom 2010. godine, izbori su prošli različitim izazovima, kako na lokalnom, tako i na centralnom nivou. Kao rezultat neregularnosti koje su se defile tokom lokalnih izbora 2009 godine, Centralna izborna komisija (CIK) je organizovala obnavljanje glasanja druge runde izbora za predsednike opština Lipljan i Prizren, 31. januara 2010. godine. Izbori su ponovljeni i u Opštini Gnjilane, 14. marta 2010. godine. Takođe, vanrednog izbora bilo je za predsednika Opštine Istok,¹¹⁹ održanih 4. aprila 2010. godine.

Kao rezultat stvaranja novih opština, 20. juna 2010. godine, održani su lokalni izbori za predsednika Opštine Parteš.

Vanredni izbori za predsednika opštine održani su u Orahovcu, 21. novembra 2010. godine, kao i 19. decembra 2010. godine, nakon odluke Ustavnog suda Republike Kosovo, zbog ostavke predsednika opštine izabranog na lokalnim izborima 2009 godine.

Kao posledica političkog zaptoja stvorenog u zemlji, tokom 3 poslednjih meseci 2010 godine, 12. decembra 2010. godine, održani su vanredni parlamentarni izbori u 37 opština Republike Kosovo. Na osnovu izveštaja (CIK),¹²⁰ za ove izbore angažovano je ukupno 19.241 članova Odbora biračkih mesta (OBM), kao i 6.447 lica obučanih kao tehničko osoblje, u okviru Glasačkih centara (GC). Broj biračkih mesta (BM) za 2010 godinu je povećan, iz razloga što je broj glasača za jedno BM od 750 glasača, prema CIK povećan na 950 glasača.

Institucija ombudsmana, u skladu sa njenim zakonskim i ustavnim odgovornostima i nadležnostima, kao i u cilju dobrog toka izbora, učestvovala je kao posmatrač parlamentarnih izbora 2010 godine, skort u svim opštinama Republike Kosovo, sa izuzetkom opština Leposavić i Zubin Potok. Predstavnici IO posetili su ukupno 142 glasačkih centara i 208 glasačka mesta.

Proces glasanja monitorisan je i u mestima gde se drže lica lišena slobode, ili oni sa posebnim potrebama, kao: pritvorni centri, Korektivni centar u Dubravi, Dom mentalnog zdravlja u Štimlje, i drugo.

Ombudsman je, na osnovu izveštaja saradnika sa terena, ocenio je ove izbore kao mirne i bez incidenata, ali oni su praćeni nizom neregularnosti, kao u nastavku:

- *Lampe za verifikaciju nisu bile funkcionalne ili su male slabo svetlo;*
- *Sprej za prskanje prsta bio je slabog kvaliteta, u većini glasačkih mesta;*
- *Liste glasača su bile nepotpune;*
- *Porodično glasanje;*
- *Liste kandidata u kabinama za glasanje bile su (u mnogim slučajevima) otvorene kod jednog političkog subjekta, čak i zaokružene do pet brojeva;*
- *Glasači nisu našli imena u listama;*

¹¹⁸ Evropska konvencija o ljudskim pravima, Protokol 1, član 3

¹¹⁹ Ovi izbori su održani zbog smrti predsednika opštine Istok, g. Fadila Feratija, 30. januara 2010.

¹²⁰ Vidi www.kqz-ks.org, (.04.2011).

- *Kašnjenje pripreme materijala koji je doveo do kašnjenja i čekanja za glasanje;*
- *Neobaveštavanje institucija sa pravom glasa kod Opštinske komisije za izbore i lišavanje od tog prava, kao na pr. Centar za integrisanje, gde su smeštene starije osobe u Peći.*

Tokom ovog monitorisanja Ombudsman izdvaja da je bilo teških povreda izbornog procesa u Srbici, Glogovcu i Dečane, kao:

- *Upadanje od strane simpatizera neke političke partije na glasačkim mestima;*
- *Problemi sa porodičnim glasanjem, kada je jedan član glasao u ime porodice.*

Gore navedene neregularnosti, evidentirana od strane posmatračkih ekipa IO, predstavljaju kršenje izbornog procesa i predstavljaju krivična dela predviđena Privremenim krivičnim kodeksom Kosova (PKKK). Prema PKKK, zloupotreba glasa predstavlja krivična dela predviđena u Poglavlju XVI.¹²¹

CIK je poništila rezultate izbora u nekoliko opština i usvojila operacioni plan o procesu ponovnog glasanja koji je planiran da se održi 9. januara 2011. godine, u opštini Glogovac, Srbica, Dečane, održavanje delimičnih izbora u opštini Lipljan i Mališevo i ponavljanje izbora u opštini Mitrovica.

Na osnovu zabrinutosti i pojava konstatovanih monitorisanjem izbora i zabrinutosti građana Republike Kosovo, Ombudsman je poslao jedno pismo sa preporukom,¹²² zahtevajući da odgovorne institucije preduzmu postuake po zakonu, o započinjanju straga po službenoj dužnosti, o navodnim slučajevima zloupotrebe glasanja, kako bi njihovi izvršioc i doveli ispred pravde.

Ombudsman se ovim pismom sa preporukom obratio odgovornim institucijama, počev od v.d. predsednika Republike Kosovo; Ministarstva unutrašnjih poslova; predsednika Izbornog panela za žalbe i predstavke; predsedavajućeg Sudskog gaveta i glavnog tužioca Republike Kosovo, da što pre preduzmu potrebne mere.

4.20. Pravo na imovinu

Pravo na imovinu je zagantovano Ustavom Republike Kosovo¹²³. Prema ovoj garanciji, niko ne može biti lišen imovine na arbitran način.

Imovinsko-pravni problemi na Kosovu još uvek ostaju delikatan problem, više od deset godina nakon rata. Javne institucije na Kosovu nastavljaju da se suočavaju sa poteškoćama na zaštiti osnovnih imovinskih prava. Imovinski problemi na Kosovu su različite prirode. Eksproprijacija privatne imovine, u cilju razvoja javne infrastrukture, problem ilegalnog uzurpiranja zemljišta i gradnje, sistem registrovanja zemljišta i imovine, kao i zaštita verskog i kulturnog nasleđa svih zajednica, koje žive na Kosovu, su i dalje evidentne.

¹²¹ Privremeni krivični kodeks Kosova, RA-2003/25, 6 juli 2003.

¹²² Vidi <http://ombudspersonkosovo.org>, Izveštaj o monitorisanju parlamentarnih izbora u Republici Kosovo, 12. februari 2011.

¹²³ Ustav Republike Kosovo, član 46.

Prema pravnim normama koja se primenjuju na Kosovu, pojedinci i pravna lica imaju pravo da poseduju, prodaju i koriste njihovu imovinu. U određenim okolnostima, država može ograničiti realizovanje imovinskih prava. Ako država ograničava, lišava ili kontroliše realizovanje imovinskog prava jednog lica, to može činiti samo na osnovu zakona, koji je jasan, pristupačan i koji pruža zaštitu od arbitrarnosti.¹²⁴

Pitanje eksproprijacije na Kosovu regulisano je zakonom.¹²⁵ Ovim zakonom utvrđuju se pravila i uslovi, po kojima država može vršiti eksproprijaciju nepokretne imovine jednog lica. Ovaj zakon utvrđuje i procedure za vršenje eksproprijacije ili ograničavanja imovine, pravila i procedure koje će se upotrebiti za utvrđivanje iznosa i isplate naknade. Eksproprijacija ili lišenje imovinskog prava od strane javnih institucija treba da bude bazirana samo na zakonu. Inače, eksproprijacija i lišenje imovinskog prava je protivzakonito i arbitrarno.

U Instituciji Ombudsmana registrovani su slučajevi, gde se građani Kosova žale protiv javnih institucija za kršenje sporazuma o naknadi. Jedan takav slučaj je i sa vlasnicima poslovnih objekata, koji su rušeni zbog izgradnje podzemnog prolaza u naselju "Pejton" u Prištini. Opština Prištine, koja je *organ za eksproprijaciju*,¹²⁶ nije poštovala rok za njihovu izgradnju, prema prethodnom sporazumu, između strana (opštine Priština i individualnih vlasnika), kao i izmenila plan izgradnje, kojim su vlasnici lokala materijalno oštećeni.

Na osnovu EKLJP, sve jave institucije su obavezne da poštuju i zaštite imovinska prava. To znači da država ne treba da sprečava na arbitraran način realizovanje imovinskog prava, kao i treba da preduzme mere sprečavanja ili korigovanja jednog takvog ometanja.

Ovo je obaveza pravosuđa, koje treba da sprečava nepravedno ometanje za realizovanje imovinskih prava i da brani pojedinca od nepravdi. Pravo na efikasan pravni lek ili na žalbu protiv jedne posebne odluke, koja sprečava realizovanje imovinskog prava, zagantovano je Ustavom i međunarodnim instrumentima.¹²⁷ U praktičnom aspektu, po značenju EKLJP-a, podrazumeva se da je država obavezna da štiti, na efikasan način, imovinska prava, uključujući ovde i pravna i administrativna sredstva, kao i mehanizme implementacije koji treba da deluju, bez nepotrebnog odugovlačenja.

U mnogim slučajevima, nadležni sudovi na Kosovu ne uspevaju da zaštite imovinsko pravo pojedinaca, neizvršavanjem njihovih odluka. Takvi slučajevi registrovani su u Instituciji ombudsmana, kao na pr. Slučaj Opštinskog suda u Prištini, koji još od 2008 godine nije izvršio odluku o rušenju bezpravno izgrađenog objekta, NN lica (podaci se nalaze u arkivi IO-a), koji ometa žitelje naselja da slobodno koriste njihovu imovinu.

Pitanje bespravne gradnje i formiranje neformalnih naselja, ostaje još uvek jedan zabrinjavajući problem na celom Kosovu. Mnoge opštine donekle su regulisale pitanje protivzakonite gradnje, legalizirajući ih ili rušeći. Jednu vrstu kontrole bespravne gradnje započela je opština Prištine, koja

¹²⁴ Član 1, Protokol EKLJP-a.

¹²⁵ Zakon B Nr. 03/L-139, o eksproprijaciji nepokretne imovine.

¹²⁶ Termin *organ za eksproprijaciju upotrebljava se kao sinonim za javne institucije ili državne institucije*.

¹²⁷ Vidi Ustav Republike Kosovo, član 46; Evropska Konvencija o zaštiti osnovnih ljudskih prava i sloboda, član 13, kao i član 6, p. 1.

je usvojila Pravilnik o tretmanu bespravne gradnje,¹²⁸ u cilju tretmana postojećih bespravno izgrađenih objekata i zaustavljanja takve gradnje ubuduće. Po ovom pravilniku, Uprava za urbanizam, katastar i zaštitu sredine vrši evidentiranje registrovanjem bespravno podignutih objekata, u roku od 90 dana, od dana njegovog stupanja na snagu.¹²⁹

Najveći sporovi, naravno, nastali su nakon rata na Kosovu, 1998-1999 godine. Ima ih i od ranije, zbog nemarnosti građana da vrše (ažuriranje imovine) zakonski prenos preko suda i katastarske kancelarije. U mnogim slučajevima, bivši- naslednici više nisu među živima. Njihova imovina je pretrpela različite transformacije, zbog nevršenja prenosa vlasništva na vreme. To se često desilo zbog izbegavanja poreza na imovinu.

Komplikovaniji slučajevi su oni kada je jedna nepokretna imovina prodana nekoliko puta. Kupci su izgradili kuće, ili biznis, ali zakonski nisu njihova svojina. Ova pojava je mnogo izražena na Kosovu, a naročito nakon 1999 godine.

U IO je registrovan slučaj žalioaca NN (identitet lica poznat je IO) 395/2009, koji je 1999 godine kupio stan i za to poseduje potrebna dokumenta. Uprava za imovinsko-stambena pitanja je odlučila u korist podnosioca žalbe. U međuvremenu, ista imovina, putem falsifikovanih dokumenata od strane trećeg lica, ponovo je prodana i ugovor o kupoprodaji je overen u Opštinskom sudu u Prištini. Podnosiocu žalbe, nakon imovinskog spora vođenog u Opštinskom sudu u Prištini, naređeno je da oslobodi stan u roku od 15 dana. U vezi sa hovim slučajem, za situ imovinu odlučeno je dva puta: jednom u Upravi za stambeno-komunalna pitanja i, drugi put u Opštinskom sudu u Prištini. Odluke ovih dveju javnih institucija su u suprotnosti jedna sa drugom. Dok, žrtva je nevini građanin.

Važeći zakoni na Kosovu omogućavaju registrovanje imovine, bazirajući se na trenutnu dokumentaciju, koji omogućava da svaka imovina bude u funkciji slobodnog tržišta, vlasnika i ekonomskog razvoja. Dok, dokazivanje imovinskog prava pruža jaku osnovu za zaštitu i promovisanje svojinskih prava preko institucija i raznih mehanizama.

Prema Kosovskoj katastarskoj agenciji, na Kosovu postoji jedan raskorak između trenutnih vlasnika i stanja na terenu jer pravna ažurniranja imovine nisu mogla da se drže na potrebnom nivou. To je posledica nedostatka katastarske dokumentacije, koja je nestala ili je uzeta tokom i posle rata od strane srpske države. Međutim, i nedostatak saradnje i nekoordinacija između javnih institucija na Kosovu, otežava još više situaciju oko katastarskih dokumenata.

U IO se prijavio žalilac NN (identitet lica je poznat IO), koji tvrdi da cela dokumentacija, koja dokumentuje njegovu svojinsko pravo, nestala je tokom rata na Kosovu. U katastarskim registrima Kosova njegova imovina nije uopšte evidentirana. Prema zvaničnicima, podnosilac žalbe treba da traži njegovu dokumentaciju u Srbiji. Sličnih slučajeva na Kosovu ima mnogo, kada se vlasnici sprečavaju da slobodno koriste njihovu svojinu zbog nedostatka dokumentacije.

Dakle, kao neposredni zadatak javnih institucija Kosova, posebno Vlade, postavlja se ozbiljno i urgentno angažovanje, za iznalaženje oblika i puteva, da vlasnicima koji njihovu imovinu nemaju evidentiranu u katastarskim registrima, ponudi zakonsko rešenje da bi ih registrovali, kao bi mogli slobodno da ih koriste.

¹²⁸ Vidi *Pravilnik o tretmanu bespravne gradnje*, Opštine Priština, zasnovan na Zakonu o lokalnom samoupravljanju 03/L – 04; Zakon o gradnji br. 2004/37; Statut Opštine Priština 01. br. 110 – 455.

¹²⁹ Po aty.

Sa problemima registrovanja imovine u katastarskim registrima suočavaju se i verske zajednice na Kosovu (za ovo opširnije vidi deo *Jednakost pred zakonom*, ovog izveštaja).

Problemi i dalje su prisutni sa Kosovskom agencijom za imovinu. Do sada u ovoj agenciji registrovano je oko 40.000 zahteva. Od njih, oko 26.000 su razmotreni, dok oko 17.000 njih su rešeni. Izuzetno veliki problem ostaje pitanje uzurpacije imovine u severnom delu Mitrovice, koji ostaje nerešen.

Tipičan slučaj je onaj žalioca NN (identitet lica je poznat IO), koji tvrdi da se vjegova imovina namazi u severnom delu Mitrovice i je pod administriranjem Kosovske agencije za imovinu. Za njegovu imovinu on nikada nije obeštećen u obliku kirije. Dok, za imovinu koju on koristi u južnom delu Mitrovice, koja je takođe pod administriranjem Kosovske agencije za imovinu, on je primoran da za vaki mesec plati kiriju, jer u protivnom preti mu se proteranjem. I ovaj slučaj dokazuje da Kosovska agencija za imovinu, kao i ranijih godina, nastavlja sa neuspehom na implementaciji šeme za iznajmljivanje.

Imajući u vidu mandat Kosovske agencije za imovinu, kao naslednica Uprave za stambeno-imovinska pitanja, treba da urgentno i sa doslednošću da ispuni svoju zakonsku misiju, da stvori jednu šemu, koja uključuje i razumnu kiriju ili naknadu za nosioce imovinskog prava, koji njihovu imovinu imaju u severnom delu Mitrovice, pod njihovim administriranjem.

Na osnovu gore navedenog, i pored činjenice o postojanju zakonskog okvira, imovinski problemi na Kosovu i dalje ostaju skoro kao u prethodnim godinama. I dalje se jasno vide institucionalni neuspesi na zaštiti imovinskog prava. Jedan veoma mali napredak se primećuje, ali ostaje još mnogo da se uradi.

Obaveza Vlade Kosova ostaje zaštita imovinskog prava, onako kako je garantovano Ustavom, domaćim zakonodavstvom i međunarodnim instrumentima i da omogući svakom licu da koristi imovinska prava, u potpunosti, neometan. Ovo bi doprinelo sveukupnom političkom i ekonomskom razvitku na Kosovu.

4.21. Pravo na obrazovanje

Pravo na obrazovanje, prema Ustavu Republike Kosovo predviđa da “svako lice uživa pravo besplatnog osnovnog školovanja. Školovanje se reguliše zakonom i finansira iz javnih fondova.”¹³⁰ Ustav utvrđuje i obavezu da javne institucije obezbede jednake mogućnosti obrazovanja svakom licu na osnovu njegovih/njenih sposobnosti i potreba.¹³¹ To isto garantuje i Evropska Konvencija o Zaštiti Osnovnih Prava i Sloboda i njeni Protokoli (EKLJP), koja se direktno sprovodi u Republici Kosovo.¹³²

¹³⁰ Član 47, paragraf 1, Ustav Republike Kosovo.

¹³¹ Član 47, paragraf 2, Ustav Republike Kosovo.

¹³² Član 2 Protokola br. 1 EKLJP: ” Nikome se ne može negirati pravo na obrazovanje. Država, u obavljanju funkcija u oblasti obrazovanja i vaspitanja, poštuje pravo roditelja da obezbede ovo obrazovanje i vaspitanje u skladu sa njihovim verskim i filozofskim ubeđenjima.”

Pitanje obrazovanja i pravo na obrazovanje je unapređeno usvajanjem Zakona o obrazovanju u opštinama Republike Kosovo.¹³³ Ovim zakonom je počelo prenošenje nadležnosti u obrazovanju od centralne na lokalne vlasti. Ovaj proces decentralizacije obuhvata i prenos nadležnosti u nivou škole, dozvoljavajući školama menadžiranje i planiranje njihovog budžeta. Oho je jedan pozitivan korak, jer lokalna vlast ima veće mogućnosti da proceni realne potrebe koje su određene zajednicom. Svakako, Ministarstvo za obrazovanje, nauku i tehnologiju (MONT) ostaje odgovorno za razvoj politika, izradu i implementiranje zakonodavstva za razvoj obrazovanja, obuhvatajući razvoj visokog obrazovanja i nauke na Kosovu; promovisanje nediskriminatornog obrazovnog sistema u kome se poštuje pravo svakog lica na obrazovanje; stvaranje i menadžiranje jednog opšteg sistema sertifikovanja svih prosvetnih radnika na Kosovu i dr.¹³⁴

Prema navedenom zakonu, opštinske uprave za prosvetu, su odgovorne za zapošljavanje prosvetnih radnika i direktora škola; za isplatu prosvetnih radnika i pomoćnog osoblja; infrastrukturu i održavanje škola; treniranje nastavnika i administrativnog osoblja; monitorisanje škola, i dr.¹³⁵

Prema zvaničnicima MONT-a, u diskusiji je Nacrt Zakona o preduniverzitetskom obrazovanju. Ovim se zakonom cilja da prednovno i srednje obrazovanje bude obavezno, kao i da se školama daje veća finansijska autonomija.

Imajući u vidu opte stanje u kosovskom društvu, u vezi sa obrazovanjem, Ombudsman pozdravlja i podstiče takve inicijative.

2007 godine, MONT je objavio dokumenat "Strategija za razvoj preduniverzitetskog obrazovanja na Kosovu 2007-2017". Prema objektivima ove strategije predviđa se razmatranje i usvajanje Okvira nastavnog plana. MONT, u saradnji sa drugim institucijama angažuje da se u ovim nastavnim planovima i u standardima obuhvate osnovne veštine koje se traže od Evropske zajednice (EZ), a koje treba da poseduje jedan učenik. Nacrt nastavnih planova predstavlja glavni dokument za novi ciklus reformi u obrazovnom sistemu na Kosovu. U okviru ovog MONT je izradio Okvir nastavnog plana, koji je u maju 2010. godine dat na javnu raspravu. Međutim, do sada nije usvojen zbog različitih mišljenja međunarodnih eksperata oko toga dali treba da se primeni samo u prvom razredu ili i za šesti i deseti razred.¹³⁶

Institucija Ombudsmana traži da se što pre usvoji nastavni plan za niže cikluse obrazovanja, jer su učenici preopterećeni udžbenicima.

Nasilje u školama još uvek ostaje zabrinjavajuća pojava. 26. maja 2008. godine, MONT je potpisao memorandum o saradnji sa Ministarstvom unutrašnjih poslova, Ministarstvom pravde, Sudskim savetom Kosova i Ministarstvom za rad i socijalnu zaštitu, koji se tiče sprečavanja asocijalnih i delikventnih ponašanja u vaspitno-obrazovnim institucijama Republike Kosovo. Pa ipak, nasilje i delikventna ponašanja u školama još uvek su evidentna. Čak, u nekim slučajevima, i sa tragičnim posledicama.¹³⁷ Neke od uprava škola organizovali su postavljanje kamera za monitorisanje prostorija unitar škola. Takođe, u nekim školama angažovane su i privatne kompanije za

¹³³ Vidi Zakon o obrazovanju u opštinama Republike Kosova, br. 03/L – 068.

¹³⁴ Vidi Član 3, Zakon o obrazovanju u opštinama Republike Kosova, br. 03/L - 068.

¹³⁵ Vidi Član 5, zakon o obrazovanju u opštinama Republike Kosova, br. 03/L - 068.

¹³⁶ Intervju ministra MONT-a Enver Hoxhaj, dat dnevnom listu "Kosova Sor", 28. decembra 2010.

¹³⁷ Slučaj ubistva u pokušaju u prostorijama Gimnazije "Kuvendi i Arbit" u Uroševcu, gde su ranjena tri učenika.

obezbeđivanje, da bi održali red unitar školskih prostorija, dok se isplata radnika za obezbeđivanje vrši od participacije samih učenika. Bezbednost u školama je odgovornost Ministarstva za obrazovanje, nauku i tehnologiju i inicijative u nekim školama da za njihovu bezbednost participiraju sami učenici, ma koliko da su na mestu i efektivne, one kao takve ne mogu se dozvoliti.

Ombudsman preporučuje da MONT izradi jedan detaljan plan delovanja za stvaranje jednog sigurnijeg i podobnijeg ambijenta za učenike i nastavnike, putem uske saradnje sa drugim državnim institucijama.

Jedna druga problematika koja postojano prati sistem obrazovanja je nedostatak školskog prostora. Iako je MONT, tokom ove godine, realizovalo nekoliko projekata izgradnje školskih objekata i izdvojilo sredstva za izgradnju nekoliko drugih školskih objekata, ipak, u nekim školama na Kosovo još uvek se radi u tri smene i sa velikim brojem učenika u razredima. U nekim slučajevima njihov broj dostiže do 47 učenika u jednom razredu¹³⁸, što realno onemogućava efikasno učenje i nastavu

U kontekstu sprovođenja prava na obrazovanje ostaje pojava napuštanja školovanja i nepismenost. Napuštanje školovanja je izraženo naročito u ruralnim zonama. Faktori koji favorizuju napuštanje školovanja su: teški ekonomski uslovi; nedovoljna podrška od strane porodice; patrijarhalni mentalitet, u nekim zonama zemlje (posebno za devojke); daljina škola; emigracija; nedostatak informacija o pravoj ulozi škole, kao i slučajevi zbog krvne osvete.¹³⁹

Institucija ombudsmana preporučuje MONT-u da u saradnji sa opštinskim upravama za obrazovanje organizuje kampanje svesti za učenike i njihove roditelje, o značaju školovanja, posebno u ruralnim zonama.

Takođe, ombudsman preporučuje da se nađe oblik da se podrže porodice u nidi, putem obezbeđivanja prevoza, kako bi se uticalo na smanjenje pojave napuštanja školovanja.

MONT, u saradnji sa opštinskim upravama za obrazovanje, već nekoliko godina, realizuje program za neformalno školovanje i školovanje odraslih, preko kojeg utiče na smanjenje ukupnog broja nepismenih. Međutim, broj nepismenih lica, u Republici Kosovo, još uvek ostaje u zabrinjavajućim razmerama.

Nivo učešća učenika iz manjinskih zajednica u nastavnom procesu još, uvek je niza. Iako je Vlada Kosova, 2007. godine, usvojila "Strategiju za integraciju zajednice Roma, Aškali i Egipćana 2007 – 2017", statistike pokazuju da je nivo njihovog učešća u nastavnom procesu još uvek veoma nizak¹⁴⁰.

Napuštanje školovanja od strane pripadnika gore navedenih zajednica uglavnom je posledica njihovog teškog ekonomskog stanja, ali i niskih saznanja roditelja o značaju školovanja njihove

¹³⁸ Izjava direktora ODO-a u Podujevo g. Nexhmi Rudari, dnevne novine "Zëri", ponedeljak, 4 oktobar 2010. Vidi takođe gimnaziju "Xhevdet Doda" u Prištini, decembar 2010.

¹³⁹ U registrovanom slučaju u Instituciji Ombudsmana, podnosilac žalbe N.N. iz Opštine Uroševac, žalio se zbog toga što 9 dece njegove porodice, još od februara 2010. godine nisu mogle da pohađaju nastavu zbog straha od osvete od strane porodice sa kojom je žalilac u krvnoj osveti.

¹⁴⁰ Vidi "Statistike obrazovanja na Kosovu 2009/2010", objavljene od strane Ministarstva za obrazovanje, nauku i tehnologiju.

dece. MONT je donelo nastavne planove i programe od I do XIII razreda, na turskom i bošnjačkom jeziku, i objavilo, tokom 2010. godine, nekoliko udžbenika na jezicima ovih zajednica. Međutim, još uvek se oseća nedostatak udžbenika za stručne srednje škole i gimnazije, na jezicima ovih zajednica.

Ombudsman zahteva od Vlade Republike Kosovo, posebno od MONT-a, da preduzme konkretne korake za implementiranje strategije za integrisanje manjinskih zajednica u Republici Kosovo.

Srpska zajednica, kao i jedan deo zajednice roma i goranaca, nastavljaju da budu van obrazovnog sistema Kosova. Ove zajednice nastavljaju da rade , organizirajući paralelni obrazovni sistem, primenjujući nastavne planove i programe servirane od strane Ministarstva za obrazovanje Republike Srbije. Na ovaj način, dva podeljena obrazovna sistema sprečavaju integraciju i interakciju između samih učenika, ali i nastavnika obe zajednice, roma i goranaca. Poslednjih meseci, jedan deo nastavnika nekih lokaliteta sa većinskom srpskom zajednicom, počeo je potpisivanje radnih ugovora sa opštinskim upravama za obrazovanje Republike Kosovo, ali u ovom pravcu još uvek ima nejasnoća među nastavnicima srpske zajednice, s toga jedan deo njih okleva da potpiše radne ugovore sa opštinskim upravama za obrazovanje, da bi postali deo obrazovnog sistema Republike Kosovo.¹⁴¹

Što se tiče motivacije nastavnika primećuju se neki pomaci na bolje. Pozitivan uticaj na socijalnu poziciju prosvetnih radnika očekuje se da ima neobuhvaćanje prosvetnih radnika u Zakonu o civilnim službenicima Republike Kosovo.¹⁴² Ovim se dozvoljava fleksibilnost u politici plata i administrativnih procedura, što treba da donese do značajnih pozitivnih promena u socijalnom statusu prosvetnih radnika na Kosovo. S druge strane, program MONT-a, za prekvalifikaciju i unapređenje prosvetnih radnika, osim što će uticati na njihovo stručno uzdizanje, imaće efekat i u načinu plaćanja.

Poslednjih godina, Univerzitet u Prištini je povećao broj novih studenata. Dok, jedan problem koji već godinama prati Prištinski Univerzitet, je nedostatak odgovarajućih udžbenika za studiranje. Studenti, u nedostatku odgovarajuće literature, primorani su da uče , u većini slučajeva, samo iz raznih beleški, koje uspevaju da obezbede tokom predavanja, ili iz takozvanih “skripti”, putem koji studenti teško da mogu da postignu pravo studiranje. Do sada MONT i Univerzitet u Prištini nisu preduzeli neki korak u pravcu poboljšanja ovog stanja. Nažalost, i konkurencija univerzitetskog obrazovanja iz privatnog sektora, i pored individualnih napora za uvođenje novih metoda studiranja, kao i objavljivanje nekih univerzitetskih udžbenika, nije znatno uticala na podizanje nivoa univerzitetskog obrazovanja.

4.22. Sloboda umetnosti i nauke

Sloboda umetničkog i naučnog stvaralaštva zagarantovana je Ustavom Republike Kosovo¹⁴³ i u skladu je sa međunarodnim instrumentima o ljudskim pravima, neposredno primenljivi u Republici Kosovo.¹⁴⁴

¹⁴¹ Predsednik Opštine Parteš g. Nenad Cvetković, dnevni list “Koha Ditore”, dt. 6 januari 2011.

¹⁴² Vidi član 4, paragraf 1, Zakon o civilnoj službi Republike Kosovo br. 03/L – 149.

¹⁴³ Ustav Republike Kosovo, član 48.

Autorska prava su među najstarijim oblicima intelektualne svojine i uključuje prava o decima autora u oblasti književnosti, nduke i umetnosti. Iz svih prava koja izviru iz intelektualne svojine, autorska prava su ona koja se najviše krše

Skupština Republike Kosovo usvojila je Zakon o autorskom pravu i o drugim srodnim pravima, koji ima za cilj zaštitu i razvoj intelektualne svojine uopšteno i autorskih prava posebno.¹⁴⁵

Pravo intelektualne svojine na Kosovu, pored gore navedenog zakona zaštićuje se i sledećim zakonima: Zakonom o patentima; Zakonom o industrijskom dizajniranju, kao i Zakonom o robnim markama.¹⁴⁶

Tokom ovog perioda izveštavanja, Institucija ombudsmana nije primila nijednu kalbu o negiranju slobode umetnosti i nauke, iako čmo uvereni da ima kršenja ovog prava. Sve se oho dešava, pored ostalog i zbog nedostatka saznanja javnosti uopšteno i o mogućnostima koja pružaju zakoni na snazi. Upravo to je dovelo da sudovi nemaju nijedan slučaj, o navodnom kršenju ovog prava.

4.23. Pravo na rad i obavljanje profesije

Pravo na rad i obavljanje profesije je jedna od osnovnih ljudskih prava, garantovano Ustavom Republike Kosovo. Oho pravo resuliše se i zaštićuje i sa međunarodnim pravnim instrumentima, kao što su konvencije i preporuke Međunarodne organizacije rada.

Nakon usvajanja Zakona o radu od strane Skupštine Kosova,¹⁴⁷ oho se pravo zaštićuje i jednim domaćim pranim instrumentom, koji utvrđuje prava i obaveze koja prizilaze iz radnog odnosa i pruža efikasniju pravnu zaštitu prava radnika, kako u javnom tako i u privatnom sektoru.¹⁴⁸ Ombudsman pozdravlja svaki pozitivan pomak u oblasti ekonomskih i socijalnih prava, posebno regulisanje radnog odnosa i podstiče sve javne institucije i druge relevantne zainteresovane strane na primeni ovih pravnih normi u praksi.

Pitanje nezaposlenosti na Kosovu i dalje ostaje najozbiljnije socijalno pitanje , kojom se susreću svi građani Kosova. Osim velike nezaposlenosti, praksa je dokazala da, što se tiče prava na rad i naročito prava iz radnog odnosa, javne institucije na Kosovu ne primenjuju sve zakonske odredbe i u kontinuiteu imamo kršenje prava na rad i obavljanje profesije.

Institucija ombudsmana, u okviru ustavnog i zakonskog mandata, u kontinuitetu je pratila i ovu oblast. Na osnovu aktuelnih podataka Ministarstva za rad i socijalnu zaštitu (MRSZ), tokom 2010 godine zabeleženo je opadanje stope nezaposlenosti. U 2009. godini, na Kosovu su bila 338.895 nezaposlena lica, koja su bila registrovana u javnim službama za zapošljavanje. Dok, 2010. godine

¹⁴⁴ Vidi Evropska konvencija o ljudskim pravima, član 10; međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima, član 19.

¹⁴⁵ Zakon o autorskim pravima i o drugim srodnim pravima, br. 2004/45, 29 juni 2006.

¹⁴⁶ Vidi Zakon o patentima, 2004/49; Zakon o industrijskom dizajniranju, 2005/02 L 45; Zakon o robnim markama, 2006/2 L 54.

¹⁴⁷ Zakon o radu br.03/L-212, usvojen od strane Skupštine Kosova, 1. novembra 2010. godine

¹⁴⁸ Isto.

registrovana su 335.926 nezaposlenih lica, iz toga, 160.065 su žene i 175.861 muškarci. Ovi se podaci baziraju na Izveštaju o učinku za 2009/2010. godinu, izrađen od strane Departmana za rad i zapošljavanje (DRZPP) MRSZ.¹⁴⁹

Prema procenama MRSZ, izraženo u procentima, na Kosovu, oko 38 do 40 % aktivnog stanovništva je nezaposleno. Po svoj prilici, ove cifre ne odražavaju realno stanje nezaposlenosti, jer mnoga nezaposlena lica ne prijavljuju se uopšte u javnim službama za zapošljavanje, da bi se registrovala kao lica koja traže posao.

Ombudsman ocenjuje da i nakon usvajanja Zakona o radu Kosova, nije zabeležen neki progres, u vezi sa primenjivanjem zakonskih odredbi od strane poslodavaca, kako u javnom sektoru, tako i u privatnom. Najveće povrede su uočene prilikom zapošljavanja, u kršenju procedura zapošljavanja, prestanku radnog odnosa, neplaćanje naknade za rad van radnog vremena, nekorišćenje prava na godišnji odmor i dr. Na osnovu izvršenih straga i dobijenih informacija, rezultira da u privatnom sektoru, i dalje znatan broj poslodavaca zapošljavaju radnu snagu sa crnog tržišta, sa ciljem da ne sklope ugovore o radu, koji bi zaštitio prava zaposlenih.

I dalje, jedna od zabrinjavajućih pitanja uopšte za kosovsko društvo, a ujedno i za Ombudsmana, ostaje pitanje rada dece. Maloletnu dehu susrećemo radeći (prodajući cigarete, ručnim kolicima, i dr.), čak i u kasnim noćnim satima. To je veoma štetno i opasno po njihovo zdravlje. Iako je to zabranjeno i deca uživaju pravnu zaštitu, kako domaćim zakonodavstvom, takođe i konvencijom o devijim pravima, ova se pojava nastavlja bez nekih izmena. Delovanje odgovornih javnih institucija na sprečavanju rada dece se ne primećuje. U tom pravcu, ne primećuje se ni neka promena društvenog pristupa prema ovoj štetnoj i ekstremno opasnoj pojavi.

Osim pojave rada dece, velika kršenja dešavaju se u samom tržištu rada, kako u javnom, tako i u privatnom. Ombudsman smatra da Inspektorat za rad, kao jedan preventivni i odgovorni mehanizam za sprovođenje zakona, treba da kontroliše sva radna mesta, kako u društvenom, tako i u privatnom sektoru. Osim ispunjavanja drugih zakonskih zahteva, Inspektorat za rad treba da se fokusira naročito na kontrolisanju uslova za rad, sigurnost i zdravstvenu zaštitu na radu i radnoj sredini. On takođe treba da deleje na aktivan način na sprečavanju svih oblika diskriminacije na radnom mestu, a naročito da posveti posebnu pažnju minimalnoj starosonoj granici zaposlenih u privatnom tržištu rada. Inspektorat za rad ujedno je odgovoran za sprovođenje primenljivih odredaba iz radnog odnosa.

Do kraja 2010. godine, Institucija ombudsmana, u vezi sa pravom na rad i obavljanje profesije, registrovala je 51 žalbi. Iz toga samo 3 slučaja su rešena pozitivno. Međutim, kada se ima u vidu da se svi slučajevi ne prijavljuju u IO, u slučajevima sa problemima iz radnog odnosa, Ombudsman procenjuje da broj lica koja se suočavaju sa negiranjem ili kršenjem prava na rad, može da bude i veći.

Na osnovu vođenih straga i u izveštajnom periodu, Ombudsman procenjuje da ovi slučajevi kršenja prava iz radnog odnosa, predstavljaju i neuspeh javnih vlasti kao odgovorne strane, da odgovore na preporuke Ombudsmana.

¹⁴⁹ Izveštaj o učinku DRZ Ministarstva za rad i socijalnu zaštitu, 2009/2010 (06/2009-06-2010).

Tokom izveštajnog perioda, Institucija ombudsmana primila je veliki broj žalbi, u vezi sa nesprovođenjem odluka Nezavisnog nadzornog odbora Kosova (NNOK), koja se smatraju kao ozbiljna kršenja radnog prava. Iako je NNOK je nezavisna ustavna institucija,¹⁵⁰ njegove se odluke ne sprovode od strane odgovornih institucija. U vezi sa njihovim nesprovođenjem, Ombudsman je uputio pisma i dao preporuke javnim vlastima, o nesprovođenju odluka NNOK-a.

Maja meseca 2010. godine, Ombudsman je primi kalbu jednog pojedinca iz Opštine Štimlje, koji je tvrdio da predsednik Skupštine Opštine Štimlje nije sproveo Odluku NNOK.¹⁵¹ Ombudsman je jednim pismom-preporukom od 14. maja 2010. godine, podsetio predsednika Opštine Štimlje, u vezi sa nesprovođenjem odluke NNOK.¹⁵² U vezi sa slučajem, Ombudsman je preporučio da se preduzmu trenutne mere za sprovođenje odluke NNOK. Do objavljivanja ovog godišnjeg izveštaja, Ombudsman nije primi nikakav odgovor na nismo-preporuku i nije obavešten dali se postupalo ili će se postupiti po njegovoj preporuci.

29. septembra 2010. godine, IO je primila jednu kalbu u vezi sa kršenjem prava iz radnog odnosa jednog građanina, direktor jene kole u Opštini Priština.¹⁵³ Jednom odlukom NNOK je usvojio žalbu podnosioca i Opština Prištine bila je obavezna da sprovodi istu. Na osnovu žalbe građanina i odluke NNOK, Ombudsman je uputio nismo Direktor Uprave za obrazovanje Opštine Priština, tražeći da sazna o razlozima nesprovođenja odluke. Do objavljivanja ovog izveštaja, Ombudsman nije primio odgovor od strane Opštine Priština, dali je sprovedena odluka NNOK-a.

Pozivajući se na gore navedene slučajeve i druge slične slučajeve, Ombudsman konstatuje da nesprovođenje odluka NNOK od strane javnih vlasti, ne služi podizanju i poboljšanju standarda pravne države. Naprotiv, daje bleu sliku o autoritetu institucija i stvara premise za gubitak poverenja u pravičnost i pravnu državu, kršeći prava i slobode građana zagarantovana Ustavom i zakonima.

U izveštajnom periodu, osim slučajeva neuspeha institucija na sprovođenju odluka nezavisnih institucija, naročito NNOK, IO je registrovala i 3 slučaja pozitivno rešenih žalbi, delimično ili direktno kao rezultata angažovanja Institucije ombudsmana.

30. decembra 2009. godine, Institucija ombudsmana primila je jednu kalbu protiv MRSZ, u vezi sa nesprovođenjem odluke NNOK.¹⁵⁴ Ombudsman, na osnovu zakonskog mandata, jednim pismom obratio se ministru MRSZ, g. Rašiću, o slučaju žalioca.¹⁵⁵ Slučaj je rešen u skladu sa zakonom, u korist žalioca. Iz pisma koju je Ombudsman primi od MRSZ, saznaje se da je predmet rešen pozitivno i zalio je počeo sa radom.

Na osnovu svega gore navedenog, Ombudsman preporučuje da se poštuju odredbe zakona o radu u Republici Kosovo i one da se primenjuju od strane odgovornih institucija.

¹⁵⁰ Vidi član 101.2, Ustav Republike Kosovo.

¹⁵¹ Vidi Odluka NNOK-a, A 02/176/2009, datum 11.09.2009.

¹⁵² Član 13, Zakon o nezavisnom nadzornom odboru za civilnu službu Kosova: Odluka Odbora predstavlja administrativnu konačnu odluku i sprovodi se od strane visokog upravnog zvaničnika ili odgovornog lica institucije koja je donela prvu odluku prema stranki.

¹⁵³ Vidi Odluka NNOK-a, br. 02/196/2009, datum 1. mart 2010.

¹⁵⁴ Vidi Odluka NNOK-a, br. 20/2010, datum 18. mart 2010.

¹⁵⁵ Vidi Pismo Ombudsmana, upućeno Ministarstvu za rad i socijalnu zaštitu, 1. juna 2010. U odgovoru MRSZ-a, upućenom Ombudsmanu, 04. juna 2010, br. 3960, obaveštava se da je žalilac počeo da radi na njegovom radnom mestu, još od 4. maja 2010.

Ombudsman, posebno zahteva od svih javnih institucija u Republici Kosovo da poštuju i sprovede odluke i preporuke nezavisnih institucija, među njih i IO i NNOK, i ujedno sva odgovorna lica za njihovo nepoštovanje da se sankcionišu po pravosnažnim zakonima.

4.24. Dečja prava na Kosovu

U kosovskoj stvarnosti, zaštita i poštovanje dečjih prava ostaje i dalje veliki izazov, i pored učinjenih napora i napredka, u tom pravcu, od strane institucija na Kosovu.

Položaj dece, zaštita i poštovanje njihovih prava, pored ostalog je uslovljen i opštom ekonomskom i socijalnom situacijom zemlje, koja je teška za većinu stanovništva na Kosovu.

Nivo zaštite dečjih prava, poštovanje, kao i njihovo unapređivanje nadovezuje se i načinom sprovođenja zakonodavstva o dečjim pravima, od strane institucija koje imaju obavezu da to urade, a što često je nedovoljan, neadekvatan ili neefektivan. Ali, svakako, zaštita, poštovanje i unapređivanje dečjih prava, odnosno poboljšanja života dece na Kosovu, ne može se shvatiti i nije obaveza samo državnih institucija. Za to treba maksimalno angažovanje i drugih aktera, koji rade u ovoj oblasti i, pre svega, društva u celini. Za adekvatno i efektivno sprovođenje zakonskog okvira, pravih društvenih i institucionalnih planova i politika, koji u njihovom fokusu imaju zaštitu i bolji interes dece, svi smo mi odgovorni.

4.24.1. Sprovođenje Strategije i Nacionalnog plana delovanja o dečjim pravima

U cilju odgovarajućeg sprovođenja zakonodavstva o dečjim pravima, kao i koordiniranja rada vladinih institucija na efektivnoj zaštiti dečjih prava, Vlada Republike Kosovo je, 2009 godine, Strategiju i Nacionalni plan delovanja za dečja prava za period 2009-2011. Na osnovu Ustava Republike Kosova, kao i Konvencije o dečjim pravima, Nacionalni plan delovanja utvrdio je prioritetne oblasti, u kojima je planirano preduzimanje potrebnih radnji za opšte poboljšanje situacije dečjih prava, a koja se tiču pored ostalog i upravljanja, obrazovanja, zdravlja i socijalne zaštite.

Kada se gojori o ovom planu i utvrđenim rokovima za njegovu realizaciju, možemo da kažemo da su neke preuzete obaveze delimično realizovane od strane odgovarajućih institucija Republike Kosova, ali ipak ostaje puno da se radi u tom aspektu.

Što se tiče oblasti upravljanja, navedeni plan, pored ostalog, predvideo je funkcionalizaciju Međuministarskog komiteta za dečja prava, komiteta koji nije funkcionalan. Ovaj komitet, kao najviši vladin mehanizam, osnovan je 2008 godine, sa ciljem poboljšanja efektivnosti postojećih institucionalnih mehanizama i garantovanja sprovođenja i poštovanja dečjih prava na Kosovu. U tom kontekstu, potpuna institucionalizacija pozicija posebnih službenika za dečja prava, na centralnom i lokalnom nivou, je neophodna.

4.24.2. Nedostaci u oblasti obrazovanja dece

Ovim planom, oblast obrazovanja je utvrđena kao prioritet Vlade Kosova. Po njemu, predviđeno je sveobuhvatno uključivanje dece u kvalitetno obrazovanje, primena zakona o preuniverzitetskom obrazovanju, primena infrastrukture koja sankcioniše nasilje u školama , uključivanje razrednog časa u školskim programima, kao i organizovanje kampanji protiv nasilja prema deci.

I pored činjenice da su neke od ovih obaveza realizovane od strane odgovarajućih vladinih institucija, nasilje nad decom ostaje i dalje veoma uznemiravajuće pitanje. Tokom ovog izveštajnog perioda, IO je primila nekoliko kalbi o nasilju u školama.

4.24.3. Pojava nasilja u školama

Primer zlostavljanja jednog učenika od strane nastavnika, u jednoj osnovnoj školi opštine Gnjilane, samo je jedan od primera. Zbog pretrpljenih povreda, zlostavljenog učenika su poslali u emergentnom centru gradske bolnice. Ombudsman, u vezi sa slučajem, obratio se odgovarajućim vlastima, zahtevajući preduzimanje potrebnih radnji predviđenih primenljivim zakonodavstvom.

Odgovorne institucije, u cilju smanjenja ove pojave, treba da nastave sa primenom odgovarajućeg zakonodavstva, kao i sa njegovom dopunom. One treba da preduzmu aktivnosti na podizanju svesti društva, posebno nastavnog osoblja, da upotreba nasilja nad učenicima je štetna, protivzakonita i kao takva se ne može tolerisati. U ovom kontekstu, neophodno je da se u školama Kosova, osim drugog nastavnog osoblja, da se uključe i pedagozi i psiholozi, koji bi takođe pomogli u tom pravcu. Takođe, u cilju funkcioniranja kvalitetnog nastavnog procesa, odgovarajuće institucije, pored ostalog, trebalo bi da preduzmu sve potrebne mere da se razredni čas obavezno uključi u školskim programima .

4.24.4. Napuštanje školovanja

U vezi sa realizacijom cilja o pravu obrazovanja za sve, Ministarstvo za obrazovanje, nauku i tehnologiju (MONT), je izradilo Plan delovanja protiv napuštanja škola, koji je objavljen 2010 godine. Iako, iz obezbeđenih podataka od strane MONT-a, proizilazi da je broj dece koja su napustila školu, u osnovnom i srednjem niskom obrazovanju, za školsku godinu 2009/2010, zabeležio opadanje u odnosu na školsku godinu 2008/2009, napuštanje škole od strane 1920 učenika, tokom 2009/2010 godine, ipak je zabrinjavajuće. MONT, zajedno sa drugim relevantnim institucijama trebalo bi da nastavi preduzimanje odgovarajućih mera, utvrđenih planom delovanja, u cilju zaustavljanja ove pojave. Razlozi napuštanja škole mogu da budu različiti, dok se često nadovezuju i sa teškim ekonomskim stanjem i siromaštvom.

IO se angažovala u jednom slučaju kada su deca jedne porodice napustila školu zbog krane osvete. Ovoj deci - učenicima, nastavnici soske kole, svakog dana su im držali 1-2 časa nastave kući. IO je

od strane odgovarajućih vlasti tražila da se ovoj deci drži nastava više časova, dok se ne nađe neko adekvatno rešenje. U konkretnom slučaju, IO, osim što je posredovala kod zavađenih porodica, tražila je od odgovornih institucija da obezbede slpbdno kretanje, pravo da rade i nastavak školovanja, za sve, bez obzira na prirodu konflikta, onako kako je predviđeno Ustavom i zakonom.

4.24.5. Rad dece

U cilju poboljšanja situacije, u vezi sa radom dece, u okviru prioriteta Nacionalnog plana u oblasti socijalne zaštite, tokom ovog izveštajnog perioda, Ministarstvo za rad i socijalnu zaštitu (MRSZ), sa ostalim odgovornim partnerima, je nastavila preduzimanje aktivnosti koji se nadovezuju sa funkcionalizacijom Kosovskog komiteta za sprečavanje i eliminisanje rada dece. Između ostalog, ovaj komitet trebalo bi da se bavi sprovođenjem liste o opasnim poslovima, monitorisanjem i procenom opasnih postova od strane lokalnih komiteta za delovanje, kao i distribuiranjem podataka o situaciji i napredku u monitorisanju rada dece. Polazeći od teške ekonomsko-socijalne situacije zemlje, uprkos preduzetih aktivnosti, pitanje rada dece ostaje velini izazov za društvo i javne institucije Kosova.

Nezavisno od ove teške situacije, Vlada Kosova obavezno treba da što pre usvoji strategiju i plan delovanja za sprečavanje i eliminisanje najopasnijih oblika rada dece na Kosovu, kao i da započne njegovo dosledno i adekvatno sprovođenje. Obaveza usvajanja jedne takve strategije i plana proizilazi i iz Administrativnog uputstva br. 17/2008, o sprečavanju i eliminisanju najopasnijih poslova za decu na Kosovu. I, još od 2008 godine, osim slova na papiru, nije se ništa preduzelo.

Težak rad oštećuje zdravlje i zaštitu dece i kao takav predstavlja i povredu Ustava Republike Kosovo¹⁵⁶ i Konvencije o pravima deteta¹⁵⁷, koja je neposredno primenljiva u Republici Kosova¹⁵⁸.

4.24.6. Nedostatak socijalne zaštite za decu

U planu socijalne zaštite, uprkos učinjenom napredku, nažalost treba konstatovati da deca sa posebnim potrebama su u težoj situaciji nego ostala deca. U tom kontekstu, u vezi sa pitanjem neisplaćivanja utvrđenog novčanog iznosa porodicama, koji u porodici zbrinjavaju se o deci sa stalnim ograničenim sposobnostim, IO se obratila odgovarajućim vlastima. Korišćenje ovog prava je negirano njima za nekoliko meseci, iako im je to garantovano Zakonom br. 03/L-022 o materijalnoj podršci porodicama dece sa stalnim ograničenim sposobnostima. Neisplata je otežala još više njihovo ekonomsko stanje, koje je ionako bilo veoma teško, a posebno je pogoršalo zaštitu dece. U tom pravcu, Vlada Kosova treba da modeli dovoljna finansijska sredstva da bi obezbedila

¹⁵⁶ Član 50, Ustav Republike Kosovo, 2008.

¹⁵⁷ Vidi Član 32, Konvencija o dečjim pravima, koja garantuje pravo detet da bude zaštićen od iskorišćavanja za materijalnu korist, od vršenja postova koji mogu da budu opasni, koji sprečavaju obrazovanje detet ili mogu da tete fizičko, mentalno, duševno i društveno zdravlje deteta.

¹⁵⁸ Član 22, Ustav Republike Kosovo, 2008.

realizaciju ovog prava bez smetnji. Takođe, Vlada Kosova treba da obezbedi da dodeljena za pomoć ovoj kategoriji porodica, da se koriste samo za svrhu za koju su i izdvojena.

4.24.7. Diskriminacija dece sa ograničenim sposobnostima

Prema Konvenciji o dečjim pravima, dete sa ograničenom mentalnom ili fizičkom sposobnošću treba da ima normalan i prikladan život, u uslovima koji garantuju njegovo dostojanstvo, koji podstiču autonomnost i olakšavaju njegovo aktivno učešće u život zajednice¹⁵⁹. Njima i ostalima koji brinu o njima, država, pored ostalog, u okviru mogućnosti treba da im obezbedi i materijalnu pomoć prikladna za jedan dostojan život. U tom pravcu, Vlada Kosova, takođe, trebala bi da približi i prilagodi domaće zakonodavstvo koje reguliše ovu oblast sa međunarodnim zakonodavstvom, koje će garantovati socijalnu podršku za svu decu sa delimično ograničenom mentalnom ili fizičkom sposobnošću, od 0 do 18 godina starosti.

4.24.8. Trgovina ljudskim bićem –deca žrtve

Kao sastavni deo prioriteta Nacionalnog plana delovanja o dečjim pravima, jeste i borba protiv pojave trgovine ljudskim bićima, što obavezno treba da se adresira od strane odgovarajućih institucija. Iz informacija obezbeđenih od strane Kosovske policije, kao i od strane Divizije za zaštitu i pomoć žrtvama Ministarstva pravde, većinu žrtava trgovine tokom 2010 godine čine maloletne devojke, trgovane u cilju seksualnog korišćenja.

U tom kontekstu, IO je primila jednu kalbu kojom se jedan roditelj žalio da Kosovska policija nije preduzela potrebne radnje, da se slučaj njegove ćerke tretura kao slučaj trgovine ljudskim bićem, uprkos podataka i dovoljnih elemenata koji su ukazivali da je reč o trgovini ljudskim bićem. U cilju vođenja istrage u vezi sa slučajem, predstavnici IO su kontaktirali sa predstavnicima Sektora za istragu trgovine ljudskim bićima i sa drugim odgovornim institucijama, koji rade na identifikovanju i pružanju usluga žrtvama trgovine. Slučaj Predmet se vodi u odgovarajućoj instituciji.

Za uspešniju borbu na zaustavljanju trgovine ljudskim bićima, kao i zaštitu dece koja su žrtve trgovine, odgovarajuće institucije Vlade Kosova trebalo bi da nastave sa treniranjem pružaoca usluga, u vezi sa primenom dokumenta o standardnim procedurama delovanja za žrtve trgovine na Kosovu, kao i onog o minimalnim standardima zaštite žrtava trgovine.

Tokom izveštajnog perioda IO je primila nekoliko žalbi koja se tiču nesprovođenja sudskih odluka, u vezi sa ličnim kontaktima roditelja sa decom, kao i za dužinu sudskog postuaka za odlučivanje u vezi sa pravom nadzora nad detetom, što roditelje i njihovu decu dovode u teške situacije. U vezi sa ovim slučajevima, IO se obratila odgovarajućim vlastima, od koji je zahtevala preduzimanje potrebnih mera predviđenih zakonom. U kontekstu odlučivanja o pitanju staranja nad decom, predstavnice IO, na zahtev stranaka, monitorisale su sudske sednice u nekim sudovima na Kosovu.

¹⁵⁹ Vidi Član 23, Konvencija o dečjim pravima.

Takođe, na zahtev stranaka, IO je monitorisala sudske sednice, vođene u vezi sa zahtevima o izdavanju naloga za mere zaštite, podelu zajedničke imovine stvorene tokom bračne zajednice, kao i onih koje su se ticale pretrpljenih telesnih povreda, upotrebom nasilja u porodici.

4.25. Zdravstvena i socijalna zaštita

I nakon jedanaest godina posle rata, za Kosovo ostaju kao izazov socijalna politika, ekonomska situacija, broj nezaposlenih, sistem zdravstva i zdravstvena infrastruktura, stopa smrtnosti u zdravstvenim institucijama i sadašnje stanje zakonodavstva.

4.25.1. Socijalni problemi i nedostatak zakonodavstva

Problem u vezi sa zakonskom osnovom za regulisanje socijalnih i zdravstvenih pitanja na Kosovu još uvek nije rešen. U Ustavu Republike Kosovo nije integrisan Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima.

Ekonomsko i socijalno stanje porodica koja jedini izvor egzistencije imaju socijalnu pomoć je isto, Monako kako je izveštavano i prošle godine. Oko 36 hiljadu porodica, evidentirana su kao korisnici prava iz socijalne šeme Ministarstva za rad i socijalnu zaštitu (MRSZ). Prema ovom ministarstvu, budžet namenjen socijalnim šemama za porodice u nidi, 2010 godine je povećan za 7 %.

Iako socijalne kategorije primaju jednu simboličnu materijalnu podršku od strane Vlade Kosova, šeme socijalne pomoći ne ispunjavaju ni elementarne potrebe njihovih korisnika. Ova socijalna pomoć nije dovoljna. Ova pomoć nije određena na osnovu minimalne korpe troškova za hranu ovih porodica u nevolji, dok Vlada Kosova ne vrši uopšte procent nivoa inflacije i, u skladu sa rezultatima, da se izvrši indeksiranje ovih šema. Ova pomoć ne garantuje dostojan život niti za jednog pojedinca, a kamoli za jednu porodicu.

Takođe, i dalje deca iznad uzrasta od 5 godina ostaju diskriminirana od strane zakona koji reguliše socijalnu pomoć. Ovaj zakon, na čudan način i bez nekog opravdanog ekonomskog ili društvenog kriterijuma limitira uzrast za dobijanje pomoći iz socijalnih šema.

Zakon o socijalnim i porodičnim uslugama je izrađen u cilju uspostavljanja pravnog osnova za regulisanje i unapređenje socijalnih i porodičnih usluga, za lica i porodice na Kosovu, kojima treba pomoć. Ovaj zakon reguliše pružanje neposredne socijalne zaštite, savete, u posebnim slučajevima i materijalne pomoći za ljude kojima treba socijalna pomoć.

4.25.2. Diskriminacija dece sa ograničenom sposobnošću

Skupština Republike Kosovo je usvojila zakon o materijalnoj podršci porodicama dece sa stalnom ograničenom sposobnošću, kako bi se deci sa stalnom ograničenom sposobnošću omogućio jedan normalniji život, u uslovima koji garantuju dostojanstvo i olakšavaju njihov život.¹⁶⁰

Ovaj zakon predviđa kategorizaciju dece sa stalnom ograničenom sposobnošću. Ovaj član u sebi obuhvata samo tri kategorije dece sa stalnom ograničenom sposobnošću.¹⁶¹ Komisija za procent dece sa ograničenom stalnom sposobnošću, ima zadatak da proceni vrstu, stepen i težinu fizičkog, mentalnog ili čulnog oštećenja deteta sa ograničenom stalnom sposobnošću¹⁶².

Ova kategorizacija je nepotpuna i prati se sa štetnim posledicama. Mnoge kosovske porodice, sa decom sa ograničenom sposobnošću, kako sa govornim ili slušnim smetnjama ili sa bolešću zaostajanja u psihološkom razvoju, ne mogu da budu korisnici materijalne pomoći zagarantovane zakonom, jer njihova deca nisu obuhvaćena u kategorizaciji dece sa stalnom ograničenom sposobnošću.

4.25.3. Problem penzijskih šema

Stvaranje i primena penzijskih šema za određene kategorije građana Kosova u cilju smanjenja siromaštva, iako privremene, i dalje se primenjuju na Kosvu. 2005 godine, MRSZ je pripremila Nacrtzakona o penzijskom i invalidskom osiguranju, koji je dostavljen na usvajanje Vladi Kosova. Međutim, Vlada Kosova, sada skoro 5 godina odugovlači usvajanje ovog nacrt zakona.¹⁶³

Drugi napori od strane MRSZ za usvajanje ovog nacrtzakona su učinjeni 2007 i 2010 godine, međutim do sada Vlada Kosova nije uspela da se ozbiljno bavi ovim pitanjem. Usvajanje ovog nacrtzakona stvorice zaključno jedan pravni okvir za regulisanje pitanja penzijskog i invalidskog osiguranja na Kosovu. Trenutno penzijske šeme baziraju se na načelu sveobuhvatnosti, što podrazumeva da sva lica iznad 65 godina starosti su uživaoci osnovne penzije. Dok sva ona lica koja dokažu da su bila osigurana, plaćali doprinose po osnovu radnog odnosa i sa više od 15 godina radnog staža, uživaju pravo na uvećanu penziju¹⁶⁴

Obzirom da tokom rata, velini deo dokumentacije je namerno uništen od okupatorskih snaga Srbije ili je odneto u Srbiju, mnogi građani Kosova suočavaju se sa problemima da bi dokazali radno iskustvo. To je uticalo da mnogi bivši-radnici nisu mogli da se obuhvate u povećanju penzija.

¹⁶⁰ Zakon o materijalnoj podršci porodica i dece sa stalnom ograničenom sposobnošću, br. 03/L-022.

¹⁶¹ Isto, član 6.

¹⁶² isto, član 7.

¹⁶³ Vidi Odluka Vlade Kosova, br. 04/227, od 29 novembra 2006.

¹⁶⁴ Odluka Vlade Kosova, br. 13/277, od 31 oktobra 2007.

Trenutno na Kosovu postoje zakoni koji regulišu pitanje penzija za određene kategorije, kao Zakon o penzijama pripadnika odbambenih snaga Kosov (OSK) i snaga bezbednosti Kosova (SBK),¹⁶⁵ Zakon o licima sa ograničenom sposobnošću za odrasla lica.¹⁶⁶

U odsustvu zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju, većina građana Kosova, neinformisani pravo, padaju u konfuziju i obraćaju se MRSZ, sa zahtevom da se obuhvate u šemi korisnika penzija za lica sa ograničenom sposobnošću. Bazirajući se na osnovne kriterijume ove penzije, skoro svi se odbivaju od strane lekarske komisije, koja odlučuje o stepenu ograničenosti sposobnosti podnosioca zahteva.

Ovo predstavlja jedan dodatni problem za neobaveštene građane, jer se strankama nanosi gubljenje vremena i nepotrebni troškovi za korišćenje pravnih sredstava.

Slučajevi kada se građani Kosova žale Instituciji ombudsmana su takoreći svakodnevni. Institucija ombudsmana je pokrenula ovo pitanje u MRSZ i dobila je iscrpan odgovor baziran na zakonu, ali koji ne reguliše ovo pitanje. Jer, ponovo treba naglasiti, nedostaje zakon o penzijskom i invalidskom osiguranju na Kosovu, koji bi regulisao ovo pitanje.

Socijalni i ekonomski problemi na Kosovu ne završavaju samo sa evidentiranim socijalnim slučajevima. Iako još uvek nema tačnih službenih statistika o broju stanovništva na Kosovu, pretpostavlja se da Kosovo ima najmlađu populaciju u Evropi. Polazeći od ove činjenice, pitanje uključivanja mladih generacija na tržište rada, sa jednim stepenom nezaposlenosti sa više od 45 % na Kosovu, izgleda jedan kapitalni problem za Vladu Kosova.

4.25.4. Problemi u zdravstvu Kosova

Što se tiče zdravstvene zaštite, građani Kosova i dalje se suočavaju sa problemima koji se ne tretiraju na ozbiljan način od strane Vlade Kosova, iako sada već postoji jedan zakonski okvir za zdravstvo, koji nije dovoljan.

Usvajanje Zakona o zdravstvenom osiguranju, koji će biti rešenje i za druge probleme u zdravstvenom sistemu, prema Ministarstvu zdravstva, ostalo je otvoreno pitanje u Skupštini Kosova. Oho odugovlačenje od strane odgovornih institucija oštećuje građane Kosova, koji se suočavaju sa teškim stanjem u zdravstvu.

Regulisanje zdravstvenog sistema i zdravstvenih usluga na Kosovu trebalo bi da bude jedan od emergentnih prioriteta Vlade Kosova. Nedostatak lekova u klinikama UKCK bio je i još uvek jeste evidentan problem. U listama osnovnih lekova u UKCK je obuhvaćeno 59 % lekova, od koji citostatici čine 43 %, dok potrošni materijal 56.7 %. Centri porodične medicine su u još lošijem položaju, u tom pogledu. Vlada Kosova konačno treba da se ozbiljno bavi snabdevanjem zdravstvenih institucija lekovima i potrošnim materijalom.¹⁶⁷

¹⁶⁵ Zakon o penzijama pripadnika odbrambenih trupa Kosova, br. 03/L-100.

¹⁶⁶ Zakon o licima sa ograničenom sposobnošću, br. 2003/23.

¹⁶⁷ Informacije obezbeđene iz dnevnih novina "Kosova Sot", 14 januri 2011.

Problem u sebi predstavlja i tržište medicinskih lekova na Kosovu. Odgovornost je Vlade Kosova da monitorime, stagno i sistematski kvalitet, poreklo, kao i rok trajanja svih lekova koji se unose na teritoriji Kosova. Takođe Vlada Kosova treba da zahteva odgovornost od strane inspektorata i za lekove koji se nalaze u prometu na teritoriji Kosova, uputstva za upotrebu kojih nisu prevedena najmanje na jednom od službenih jezika.

Takođe, uslovi pacijenata, koji treba da borave za lečenje u klinikama UKCK, su veoma teški. Osim teških uslova pacijenata koji leže u ovim klinikama, ove godine je dodat još jedan drugi problem. Oni tokom prošle zime suočili su se i sa nedostatkom grejanja, zbog isključenja UKCK iz mreže Termokosa.

Nefunkcionalizacija Instituta za Onkologiju, učinila je da se pacijenti sa dijagnozom raka obrate zdravstvenim institucijama van zemlje. Imajući u vidu da procedure za lečenje van zemlje preko Ministarstva za zdravstvo traju veoma dugo, većina njih zbog urgentne potrebe bili su primorani da se leče sopstvenim finansijskim sredstvima. Imajući u vidu činjenicu da troškovi za takve tretmane su veoma visoki, u mnogim slučajevima to je uticalo na pogoršavanju ionako teških ekonomskih uslova stanovništva Kosova, dok oni koji nisu imali ekonomike mogućnosti da obezbede potrebna finansijska sredstva, umrli su!

Broj pacijenata koji su tražili lečenje van zemlje u Ministarstvu za zdravstvo za ovu godinu iznosi 1050. U prvom 6 mesečju 2010 godine, slanje na lečenje van zemlje je obustavljen od strane Ministarstva za zdravstvo, zbog budžetskih mogućnosti. Iz Ministarstva za zdravstvo izveštava se da je oko 300 pacijenata poslato na lečenje van zemlje. Najveći broj pacijenata za lečenje van zemlje je poslat u Turskoj, Nemačkoj i Albaniji, dok veoma mali broj u drugim zemljama, kao u Austriju, Ameriku i dr.¹⁶⁸

Imajući u vidu stepen siromaštva i velike potrebe, Vlada Kosova treba hitno da vrši potrebna kapitalna investiranja u zdravstvenoj infrastrukturi, kako bi većina usluga na visokom stručnom nivou, koja zahtevaju naprednu ekspertizu i finansijski koštaju veoma mnogo, da mogu da se vrše unutar zemlje.

U nizu mnogih nedostataka, sa kojima se suočavaju građani Kosova, jeste nepostojanje jednog centra za rehabilitaciju, kao što su proteze za ruke, noge, oči, i drugih zdravstvenih i fizikalnih problema, sa međunarodnim standardima. Uprkos činjenici da je broj mladih na Kosovu, sa problemima zavisnosti u porastu, ne primećuje se neko pokretanje za stvaranje institucije za tretiranje i rehabilitaciju lica sa bolestima zavisnosti.

Iako je zakonom regulisan nadzor osnivača nad institucijama koja se bave delatnošću u javnom zdravstvu, kako u menadžerskom aspektu,¹⁶⁹ tako i stručnog, unutrašnjeg i spoljnog nadzora,¹⁷⁰ u praksi je sasvim drugačije.

Ovaj problem postaje još veći kada se ima u vidu činjenica da tržište rada, u oblasti zdravstva na Kosovu, nije potpuno regulisano. Ovo tržište je neregulisano i izuzetno zanemareno, sa preduslovima haosa i anarhije.

¹⁶⁸ Isto.

¹⁶⁹ Zakon o javnom zdravstvu, br. 02/L-78, član 3, tačka 1.

¹⁷⁰ Isto, član 3 tačka 2.

Zakonom o privatnoj delatnosti u zdravstvu, profesionalac privatne zdravstvene brige može pružati privatne usluge u javnim zdravstvenim institucijama.¹⁷¹ S druge strane, zdravstveni radnik zaposlen u institucijama javnog zdravlja može vršiti privatnu delatnost zdravstvene brige, samo nakon redovnog radnog vremena.¹⁷² Ova pravna mešavina pružanja zdravstvenih usluga, bez jasnog regulisanja tržišta rada u kosovskom zdravstvu, stvara prostor za manipulacije i dovodi u pitanje javno zdravlje i, sudbinu građana sa teškim ekonomskim i socijalnim uslovima ostavlja na milost i nemilost divljeg tržišta, bez ikakve kontrole.

Prema podacima u IO, mnogi građani Kosova žale se protiv lekarskog osoblja, jer profesionalci koji brinu o javnom zdravlju, u skoro svim slučajevima, tokom redovnog radnog vremena u javnoj instituciji, iako tretman, zbrinjavanje i aparatura su ista, upućuju ih, (često puta i primoravaju) građane da idu na lečenje u privatnom sektoru (tamo gde oni rade posle redovnog radnog vremena). IO istražuje takve slučajeve.

Polazeći od činjenica i prikazanog stanja, kao jedna logična neophodnost, nameće se potreba da:

- *Skupština i Vlada Kosova usvoje potrebnu zakonsku infrastrukturu za regulisanje penzijskih šema na Kosovu, kako bi se penzionerima osigurao dostojanstveni život u starosti ,*
- *Skupština i Vlada Kosova da inkorporišu u Ustav Republike Kosova, bez daljnjeg, Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima,*
- *Skupština i Vlada Kosova da izmene i dopune Zakon o materijalnoj podršci porodicama dece sa stalnim ograničenim sposobnostima, uključivanjem dece sa ograničenom sposobnošću koja imaju govornih i slušnih problema ili sa bolešću zaostajanja u psihološkom razvoju,*
- *Vlada Kosova da reguliše tržište rada u zdravstvenom sektoru, kako bi građanin Kosova imao mogućnost kvalitetnog izbora zdravstvenih usluga,*
- *Vlada treba da monitoriše, striktno, postojano i sistematski, kvalitet medicinskih procedura i kvalifikacije zdravstvenog osoblja, i na taj način minimizira mogućnosti zloupotrebe vršenja profesije u sektoru zdravstva,*
- *Vlada Kosova da razmotri, sa prioritetom i veoma ozbiljno pitanje zakonskog okvira i funkcionalizacije zdravstvenog sistema Republike Kosovo.*

4.26. Odgovornost za sredinu

U cilju stvaranja jedne zdrave sredine za narod Kosova, kao i postepene primene standarda o sredini Evropske Zajednice, član 52 Ustava Republike Kosovo utvrđuje odgovornost svih građana prema sredini, kao i odgovornost države da obezbedi jednu zdravu sredinu.

Institucija ombudsmana (IO) vidi kao zabrinjavajuću praksu dodele budžeta od strane Vlade u iznosu od 1 % za Ministarstvo sredine i prostornog planiranja. Ova tendencija ne smatra se da u

¹⁷¹ Zakon o privatnoj delatnosti u zdravstvu, br. 2004/50, član 2 par. 3.

¹⁷² Zakon o zdravstvu, br. 2004/4, član 98, tačka 2.

velikoj meri, na adekvatan način, izražava spremnost javnih vlasti za tretiranje ovog pitanja kao pozitivna obaveza države za poštovanje i zaštitu ovog prava. Imajući u vidu značaj ovog prava koje direktno utiče na pravo za život, na pravo na privatnost, na pravo porodice, javno zdravlje i u društvo u celini, zabrinjava činjenica da ovo pravo, u Ustavu Republike Kosovo, je utvrđeno samo kao “odgovornost” a ne i kao “pravo”.

Druga zabrinjavajuća činjenica za IO je neprimenjivanje relevantne zakonske infrastrukture u Republici Kosovo, u vezi sa zaštitom sredine.

Jedno veoma značajno pitanje, na zaštiti sredine je izveštavanje. Treba priznati činjenicu da kvalitet izveštavanja zavisi od kvaliteta sistema monitorisanja, koji se primenjuje na nivou zemlje i nivoa organizovanja sistema informisanja za sredinu. Znajući da ova dva sistema kod nas nisu organizovana na potrebnom nivou, može se zaključiti da i nedostatak potpunih podataka i njihova verodostojnost jeste značajan pokazatelj stanja sredine na Kosovu. Ovo je jedan pokazatelj koji je direktno u suprotnosti sa načelom transparentnosti.

Što se tiče nesprovođenja ovog načela, kao i neispunjavanja zakonskih obaveza u vezi sa formiranjem jedinica za zaštitu sredine, podizanje ljudskih resursa, kao i publikacija u vezi sa ovim pitanjem u njihovim uob stranama, primedbe IO tiču se lokalnog i centralnog nivoa. Jedan primer koji ilustruje ovo bedno stanje nesprovođenja pravnog okvira je SO Priština, ali i druge opštine.

Iako tokom 2010. godine date su donacije, po prvi put za građansko društvo, saradnja i njihovo učešće u javnim raspravama nije zadovoljavajuće. Takođe i obaveštavanje Ombudsmana, u vezi sa ovim pitanjima nije na nivou.

Što se tiče pitanja kvaliteta vazduha, stepen zagađenosti, u većini tačaka za merenje na Kosovu prelazi 3 do 6 puta dozvoljeni prosek, zavisno od vremena. Dozvoljeni prosek se za više puta prekoračuje, naročito u Prištini, gde kvalitet vazduha nije zadovoljavajući zbog zagađenosti PM10, koja je u većini slučajeva iznad dozvoljenog maksimuma. Takođe ovaj fenomen se ponavlja i oko mesta gde su smešteni najveći zagađivači kao KEK/Obilić, Šarcem/Hani i Elezit, Trepča/Mitrovica, Ferronikeli/Glogovac, deponije urbanih i industrijskih otpadaka, kao i toplane za grejanje tri gradova (Priština, Djakovica i Mitrovica).

Nedostatak sistema za monitorisanje vazduha, jeste posebna zabrinutost. Monitorisanje se još uvek vrši klasičnim metodama. U postojećim sistemima za monitorisanje nedostaju sredstva za merenje metala u vazduhu (na pr, u Stanici Glogovac). U vezi sa ovim pitanjem, nedostaju i administrativna uputstva, preko kojih bi se utvrdile dozvoljene količine rasprostranjenosti elemenata zagađivanja u vazduhu. Na Kosovu nedostaje jedna nacionalna strategija za zaštitu vazduha.

Činjenica je da Kosovo ne poseduje nijedno postrojenje za tretiranje crnih voda za kvalitet voda na Kosovu. Novi Zakon o vodama, iako je amandamentiran i poboljšán, on, zajedno sa administrativnim uputstvima, ne primenjuje se od strane javnih institucija, odnosno od opštinskih inspekcija. Klasifikacija voda po kvalitetu, kao i zaštitno zoniranje voda još nije urađena.

Tako je, ima nedostataka istraživanja i monitorisanja podzemnih voda. Kosovo još uvek nema strategijski plan o vodama, plan za daministriranje vodama, plan za administriranje bazena i plan za

administriranje poplave, kao i nema jedan integrisani sistem monitorisanja površinskih i podzemnih voda.

Tretman vode za piće vrši se na klasičan način, samo hlorisanjem, ne implementujući i ne koristeći modernu tehnologiju za obradu. Na Kosovo, samo 72 % stanovništva ima pristup pijaćoj vodi, dok samo 45 % ima prilaz kanalizaciji. Zabrinjavajuća je činjenica da samo 1 % bunara koji se koriste od 30 % građana, kontrolišu se da bi proverili kvalitet vode. Ova je veoma zabrinjavajuća činjenica, koja je u suprotnosti sa pravom na pijaću vodu.

Aktivnosti i stalni ljudski uticaji dovode do degradiranja zemljišnih površina koja imaju socio-ekonomske posledice. Glavni faktori koji utiču neposredno na degradiranje sredine su: neplanirana gradnja, recikliranje industrijskih otpadaka, površinski kopovi, kućno smeće i deponije, erozija, nekontrolisano korišćenje šljunka, i dr. Naročito, sa teškim i nepopravljivim posledicama je degradiranje poljoprivrednog zemljišta, njihovo zagađivanje teškim metalima, ispuštanje crnih voda, dilje deponiranje otpadaka i dr., koje su direktno praćene ugrožavanjem zdravlja građana Kosova. Ovo još više otežava nedostatak sistema za monitorisanje.

Erozija, u većini slučajeva je posledica izgradnje putne mreže, kao i neplaniranih objekata i naselja i to ugrožava degradiranje poljoprivrednog i šumskog zemljišta. Ohrabrujuća je činjenica da potpisivanjem sporazuma između Agencije za zaštitu šuma i opština, nadzor nad šumama prešla je u nadležnost opština. Samo Opština prištine nije potpisnik ovog memoranduma i nema upravu za zaštitu sredine.

Ombudsman je primi jednu žalbu iz sela Lajthište, SO Obilić, koje je prema odluci Vlade uključeno u zonu interesa, blizu rudnika lignita. Kao posledica kopa i erozije zemljišta, kuća žalioca je teško oštećena, što je dovelo u opasnost život žalioca i njegove porodice. Iako su evidentne štete nanete zbog kopa, nije počela nijedna procedura eksproprijacije ili pružanja nekog alternativnog rešenja od strane odgovornih mehanizama. Za velike štete nanete od kopa, koja direktno ugrožavaju život ljudi, kao i povredu imovinskog prava, Ombudsman je izrazio njegovu zabrinutost putem preporuke.

Takođe, i vađenje kamenja, šljunka iz korita reka i kamenitih dolina još uvek se nastavlja divlje, što izaziva zabrinutost kod IO, zbog žalbi građana pri instituciji, u vezi sa degradiranjem sredine, stvorenom bukom i prašinom, poplavom, pa sve do ugrožavanja imovinskog prava, kao posledica pomeranja tla, što direktno utiče na pukotine kuća naokolo. Trenutno, na celoj teritoriji Republike Kosova rade više od 200 kamenoloma, sa dozvolama dobijenim od strane Ministarstva sredine i prostornog planiranja.

Sistem menadžiranja otpadaka prate ozbiljni problemi. Nema recikliranja otpadaka, dok postoji diskriminacija u sistemu isplata kod građana. Iako za to su nadležne opštine, one ne primenjuju zakone o menadžiranju otpadaka. Ovo se dešava i zbog mešanja nadležnosti između centralnih i opštinskih institucija, za nepotrunu i netačnu regionalizaciju, kao i neodgovornosti kompanija, kao izvršioci posla. Nedostatak menadžiranja industrijskih otpadaka, bacanje građevinskih otpadaka bez kontrole, kao i zagađenje i bacanje otpadaka u obradivom zemljištu i rečnim koritama, veoma je rasprostranjeno na Kosovo, dok se izvršioци ne gone od nikog.

I Administrativno uputstvo br. 02/2009 o administriranju baćenih vozila i njihovih otpadaka, da bi se sprećilo zagađenje sredine, ne sprovodi se. Iako se odlukom od 19. juna 2009. godine, Vlade

Republike Kosovo, sva otkupna mesta železa obavezuju da se udalje najmanje 1 kilometar od magistralnog puta, ona se još uvek primećuju pored magistralnih puteva.

Prirodne zaštićene zone i biodiverzitet su pretrpele izmene, uglavnom kao posledica negativnih uticaja ljudskog faktora putem ilegalne gradnje, nekontrolisane seče drva. Svi ovi postupci su u suprotnosti sa zakonodavstvom na anazi i međunarodnim normama o zaštiti sredine. Naravno, i drugi faktori kao, bolest, požari, promena klimatskih uslova, utiču na promenu biodiverziteta. Kao primari oštećenja od strane ljudskog faktora treba napomenuti posebno Nacionalni park “Šar planina”, kao isi dhe “ Prokletije”. Jedan drugi faktor sa negativnim posledicama po sredini je i industrijsko zagađenje i jeste jedan drugi veoma zabrinjavajući element na Kosovu. U Republici Kosovo nema integrisane dozvole za sredinu, po kojoj se utvrđuju uslovi delovanja industrijskih operator, Monako kako zahteva Zakon o zaštiti sredine.

U oblasti klimatskih promena, Kosovo nije stranka Okvirne Konvencije OUN-a o klimatskim promenama, kao što nije potpisnik Kioto Protokola. Kosovo nema strategiju klimatskih promena i nije postavljen jedan inventar gasova iz staklenih bašti¹⁷³. Kosovo nastavlja sa izraženim nedostatkom ljudskih resursa i odgovarajućih mehanizama za primenu postojećeg zakonodavstva.

Pritisci na sredinu određenih ekonomskih i drugih sektora, preko koji čovek, zadovoljavajući svoje socio-ekonomske potrebe, prate osetljivi uticaj na sredinu i postepeno degradiranje sredine. Korišćenje prostora, korišćenje prirodnih resursa i razne vrste usluga koje imaju uticaj na sredinu, reflektiraju se i na promenu prirodnog balansa, trošenju prirodnih resursa i na čovekovo zdravlje. Razmere ovog uticaja, mehanizam delovanja i posledice na sredinu zalise od mnogo faktora.

S toga, možemo zaključiti da pitanje zaštite sredine u Republici Kosovo, za Ombudsmana je mnogo zabrinjavajuće. Nepreduzimanje odgovarajućih mera na njihovom sprečavanju i elimisanju, u velini slučajeva prati se nepopravljivim posledicama za sredinu.

4.27. Sudska zaštita prava

Ustav Republike Kosovo grantuje pravo na sudsku odbranu sivm građanima“ *u slučaju kršenja ili uskraćivanja nekog prava koje je garantovano ovim Ustavom, kao i pravo na efikasne pravne mere*”, ukoliko se utvrdi da je pravo prekršeno.¹⁷⁴

Uprkos ovoj ustavnoj garanciji za sudsku zaštitu prava, praktična realizacija ovog prava nastavlja da bude praćena poteškoćama zbog stanja u sudskom sistemu u zemlji. Ove poteškoće se nastavljaju uprkos najavama i prvim ohrabrujućim koracima za reforme u sudskom sistemu s’cliljem funkcionalizacije Kosovskog pravosuđa u skladu sa međunarodnim standardima, kao što su završetak procesa ponovnog imenovanja sudaca i tužioca, usvajanje osnovnih zakona o pravosuđu, povećanje plata i izgradnja pravosudnih objekata.

¹⁷³ Gasovi staklenih bašti su gasovi ispušteni od strane poljoprivrednih staklenih bašti, koja dopiraju do pokrivača ozona i stvaraju ozonike rupe.

¹⁷⁴ *Ustav Republike Kosovo*, član 54.

Među glavnim teškoćama sa kojima se suočava pravosuđe, a čije posledice su kolaps poverenja u pravosudni sistem i vladavini prava na Kosovu su: nefunkcionisanje pravosudne vlasti na celoj teritoriji zemlje, dužina postupaka u krivičnim i civilnim predmetima; veliki broj nerešenih predmeta, nizak nivo sprovođenja sudskih odluka; veliki broj sudskih odluka izmenjenih nakon žalbenog postupka (oko 60%), korumpirani elementi u sudovima, nesprovođenje u praksi Evropske Konvencije o Ljudskim Pravima i sudske prakse Evropskog Suda o Ljudskim Pravima u sudskim odlukama.

Ombudsman je izuzetno zabrinut zbog neproširenja pravosudne vlasti na celoj teritoriji zemlje kao što je predviđeno Ustavom Republike Kosovo.¹⁷⁵ Od proglašenja nezavisnosti Republike Kosovo,¹⁷⁶ okružni i opštinski sud, okružno i opštinsko tužilaštvo, sud za prekršaje u Mitrovici, sud za prekršaje u Zubinom Potoku i Leposaviču nastavljaju da budu van sudskog sistema Kosova. U tužilaštvu se nalazi oko 1.615 predmeta koji čekaju na procesiranje i rizikuju zastarevanje zbog isteka vremenskog roka. Takođe, veiki broj ličnih dokumenata, kao što su pasoši i lične karte koje je konfiskovala policija ka dokaze, ostali su u zgradi suda. Nerzmatranje sudskih predmeta građana od strane suda i tužilaštva u Mitrovici predstavlja ozbiljno kršenje ljudskih prava i sloboda. Ova činjenica nastavlja da bude veliki izazov za vlasti Republike Kosovo u obezbeđivanju funkcionisanja pravne države.

Ombudsman je izrazio zabrinutost u vezi ovakvog stanja i nefunkcionisanja organa provosuđa na severnom delu Mitrovice preko komunikacije sa nadležnim državnim organima,¹⁷⁷ preko koje je zahtevao da se preduzmu neophodne mere i da se što pre obezbedi građanima pristup sudskim uslugama. Ombudsman i dalje nije dobio odgovor od nadležnih institucija.

Priverženost Misije Evropske Unije o vladavini zakona na Kosovu – EULEX da će se ove godine staviti na funkciji sudstvo u Mitrovici sa povratkom domaćih sudija imenovanih od Sudskog Saveta Kosovska nije donelo nikakvog pozitivnog efekta u tom pravcu, mada se čak ni ne zna kada će se to desiti.

Još jedna zabrinutost za Ombudsmana je 213.967 nerešenih predmeta po Kosovskim sudovima koji su nasleđeni od 2000 godine. Nerešeni krivični i civilni predmeti od strane sudova i tužilaštva rizikuju zastarelost na osnovu zakona pošto su istekli zakonski rokovi za razmatranje od strane suda ili tužilaštva. Zastarelost predmeta je u suštini uskraćivanje pravde. Ovo predstavlja najveće kršenje ljudskih prava i sloboda.

Razlozi zbog kojih je došlo do ove situacije su mnogobrojni: nedostatak tehničke infrastrukture, mali broj sudija i tužioca, male plate sudija, tužioca i administrativnog osoblja pravosuđa, korumpirani elementi u pravosudnom sistemu, itd.

Sudski Savet Kosova je usvojio državnu strategiju za smanjenje broja od 200.000 zastarelih predmeta.¹⁷⁸ Strategijom su određene odgovorne grupe i lica za sprovođenje strategije ali nisu

¹⁷⁵ *Ustav Republike Kosovo*, član 102, p. 2.

¹⁷⁶ 17 februara 2008 god. Skupština Republike Kosovo je proglasila Kosovo nezavisnom is uverenom državom.

¹⁷⁷ Vidi *Izveštaj sa preoprakama*, 19 mart 2010 god. U vezi sa nefunkcionisanjem pravosudnih organa u severnom delu Mitrovice upućen g. Jakup Krasniqi, predsednik Skupštine Kosova, kopije u prilog su dostavljene i g. Enver Peci, predsedavajući Sudskog Saveta Kosova, g.Fejzullah Hasani, predsednik Vrhovnog Suda Kosova, g.Ismet Kabashi, glavni tužioc Kosova, g.Xhevdet Abazi, predsednik Okružnog Suda u Mitrovici.

¹⁷⁸ *Sudski Savet Kosova*, Odluka br. 22/2010, 18 novembra 2010 god.

predviđeni zakonski rokovi za smanjenje i konačno rešenje zastarelih predmeta. Ostaje da se vidi kakvi će biti efekti strategije za tretman ovih predmeta i smanjenje njihovog broja.

U februaru 2010 god. počeo je projekat verifikacije i ponovnog imenovanja sudija i tužioca na osnovu UNMIK Administrativnog Naređenja 2008/2, koji je predvođen od Nezavisne komisije sudstva i tužilaštva. Projekat je podržan od strane Evropske Komisije i Sjedinjenih Američkih Država.

Proces ponovnog imenovanja je imao za cilj povratak poverenja javnosti u pravosuđe preko verifikacije prošlosti kandidata, kompetentnosti i njihove etičke i profesionalne spreme. Tokom procesa verifikacije je imenovano i ponovno imenovano 274 sudija i preko 60 tužioca. Od ukupnog broja, 60 % su lica koja su po prvi put imenovana na ovim pozicijama. Ovo znači da je izvršena obnova u pravosudnom sistemu zemlje.

Predsednik Republike Kosovo, na osnovu ustavnih ovlašćenja,¹⁷⁹ i preporuke Sudskog Saveta Kosova,¹⁸⁰ je imenovao verifikirane kandidate za sudije i tužioce. Sudije i tužioci koji su agažovni pre procesa verifikacije su imenovani od strane UNMIK-a.

Zabrinutost Ombudsmana u vezi procesa ponovnog imenovanja se tiče zakonskog procesuiranja preostalih i nezavršenih predmeta. Neimenovanje 60 % bivših sudija imaće za posledicu raspuštanje ogromnog dela krivičnih veća. Kao rezultat svega ovoga, može da se pojavi potreba za povratak na početak postupaka suđenja za sve predmete koji su povezani sa sudijama koji nisu imenovani. Tužilaštva svih nivoa će se suočiti sa istim teškoćama.

Što se tiče zakonske infrastrukture u pravosuđu postignut je ohrabrujući napredak. Posle mnogo odlaganja, Skupština Republike Kosovo je usvojila osnovne zakone o pravosuđu.¹⁸¹

Ali, izazov za pravosudne institucije, kao što je to i izazov za ostale institucije Republike Kosovo biće prkatična primena ovih zakona, pošto je predviđeno osnivanje i funkcionalizacija novih institucija i reforma sudskog sistema.

4.27.1. EULEX sudije i tužioci

Sistem Tužilaštva i Pravosuđa Kosova je podržan od kontigenta međunarodnih sudija i tužioca koji su angažovani u okviru Evropske misije o vladavini zakona na Kosovu- EULEX.

Cilj rada EULEX sudija i tužioca je pomaganje domaćim pravosudnim organima za razvoj i ojačavanje nezavisnog i multietničkog sistema pravde, sistema u kojem neće biti političkih intervencija i koji će raditi na poštovanju međunarodno priznatih standarda i dobrih evropskih praksi.

¹⁷⁹ *Ustav Republike Kosovo*, član 104.

¹⁸⁰ Proces verifikacije sudija i tužioca je završen 26 oktobra 2010 god. Sudski Savet Kosova je preuzeo odgovornost za izbor i imenovanje sudija i tužioca.

¹⁸¹ *Zakon br. 03/L-223 o sudskom savetu Kosova; Zakon br. 03/L-199 o sudovima; Zakon br. 03/L-241 o Javnom Tužilaštvu u Republici Kosovo; Zakon br. 03/L-225 o državnom tužilaštvu i Zakon br. 03/L-224 o tužilačkom savetu Kosva.*

EULEX sudije i tužioci imaju izvršne odgovornosti u pravosuđu. Oni rade zajedno sa domaćim sudijama u mešovitim većima na svim nivoima u suđenju i istraživanju slučajeva ratnih zločina, genocida, terorizma, organizovanog kriminala, korrupcije, među etničkih zločina, ubistva, teških ubistava, privrednog kriminala i ostalih zločina. Osim ovoga, EULEX sudije imaju ovlašćenja da sude i u civilnim slučajevima. Oni imaju pravo na izbor civilnih slučajeva na osnovu ovlašćenja nad Posebnom Komorom Vrhovnog Suda Kosova.¹⁸² Ovi predmeti su predmeti koji se tiču Kosovske Agencije za Privatizaciju i predmeti koji su u nadležnosti svih Kosovskih sudova. Oni takođe razmatraju žalbe protiv odluka Kosvske komisije o imovinskim zahtevima.

Sudski Savet Kosova nema nikakvih ovlašćenja nad EULEX sudijama i tužiocima. Oni se imenuju/razrešavaju i odgovorni su Predsedniku Skupštine EULEX sudija i šefu EULEX tužioca koji deluje pod naređenjima šefa EULEX pravne komponente. Trenutno u pravosudnom i tužilačkom sistemu Kosova na svim nivoima radi 50 sudija i 30 tužioca međunarodne misije EULEX.

4.27.2. Ovlašćenja Ombudsmana nad pravosuđem

Na osnovu ustava i zakona, ovlašćenja Ombudsmana u zaštiti ljudskih prava građana u oblasti pravosuđa, za razliku od ostalih oblasti institucija su ograničena i ne utiču ili ograničavaju nezavisnost tužioca u spovođenju istrage i sudije u donošenju sudskih odluka.¹⁸³

Ombudsman obrača posebnu pažnju zaštiti načela prvaičnog suđenja i prava na suđenje u razumnom roku koji su zagaranovani članon 6 Evropske Konvencije o Ljudskim Pravima.

4.27.3. Žalbe građana protiv pravosuđa

Tokom 2010 god. u Instituciji Ombudsmana su podnešene ukupno 180 žalbe. Od ovog ukupnog broja 70 su proglašene neprihvatljivim.¹⁸⁴ Najveći broj podnesaka su upućeni protiv opštinskih i okružnih sudova i Vrhovnog Suda Kosova. Građani u glavnon su se žalili na dužinu sudskih postupaka, neizvršavanje sudskih odluka i sumnje na objektivnost sudije.

Mnogi građani koji su nezadovoljni sudskim odlukama obračaju se Ombudsmanu sa podnescima na kojima oni izražavaju njihovu nezadovoljnost i zahtevaju umešanost Ombudsmana u procesu donošenja odluka u pravosuđu. Mnogo puta, građani u svojim pondescima zahtevaju izradu raznih podnesaka i njihovo predstavljenje u raznim sudskim instancama. U prvom redu, ovo je rezultat nepoverenja građana u Kosovsko pravosuđe. U mnogim slučajevima radi se o nedovoljnom informisanju građana o ovlašćenjima Ombudsmana. Ali ima i mnogo slučajeva kada su građani izričito izrazili svoje poverenje nad Institucijom Ombudsmana.

¹⁸² Zakon br. 03L 053 o ovlašćenjima, član 5. p. 1.

¹⁸³ Ustav Republike Kosovo, članovi 132-135; Zakon br. 03/L-195 o Instituciji Ombudsmana, član 15, p. 6. "Ombudsman se neće mešati u slučajeve i u druge zakonske postupke koji se vode kod sudova, osim u slučajevima neopravdanog odugovlačenja ili vidljive zloupotrebe vlasti."

¹⁸⁴ Vidi Zakon no. 03/L-195o Instituciji Ombudsmana, član 19, p. 1.3.

U svim slučajevima kada žalbe ili podnesci građana protiv pravosuđa nisu bili u skladu sa ovlašćenjima Ombudsmana građani su upućeni prema profesionalnim ovlašćenim institucijama za pravne usluge i kod komisije za pravnu pomoć i ne vladine organizacije koje nude besplatnu pravnu pomoć.

Protiv Vrhovnog Suda Kosova građani su podneli 56 žalbi. On njih, 25 su bile neprihvatljive, 8 je zaključeno i 23 su i dalje otvorene.

Protiv okružnih sudova građani su podneli 44 žalbe. Od njih, 17 je proglašeno neprihvatljivim, 8 je zaključeno i još 19 su i dalje otvorene.

Protiv opštinskih sudova je pondešeno 80 žalbi. Od njih, 28 je proglašeno neprihvatljivim, 3 je zaključeno i još 49 su i dalje otvorene.

Nakon analize primljenih žalbi u Instituciji Ombudsmana proizilazi da se građani žale na dužinu sudskih postupaka za razmatranje predmeta od strane sudova koji ponekad traju nekoliko godina. Ovo predstavlja kršenje prava na suđenje u razmunom vremenskom roku.

Prema Ombudsmanu, razlog za odugovlačenje postupaka u civilnim sporovima, pre svega je posledica velikog broja predmeta nasleđenih iz predhondih godina. Ovu činjenicu još više otežava kontinuirani dolazak novih predmeta sa različitih oblasti. Dok, ionako tešku situaciju čini bezizlaznom ograničavanje svih sredstava za pravosuđe. Na osnovu jedne informacije Sudskog Saveta Kosova predstavljenim u decembru 2010 broj nerešenih predmeta u sudovima je 233.462, sa jasnom tendencijom povećanja. Uprkos ovakvoj situaciji, Ombudsman ne vidi razloge za odugovlačenje postupaka koje se tiču civilnih postupaka za koje građani su prisiljeni da čekaju na odluku čak i duže od 5 godina.

Uprkos ograničenih ovlašćenja nad pravosuđem Ombudsman u određenim slučajevima je ipak prosledio sugestije i preporuke, posebno prvo stepenim sudovima preko kojih je zahtevao ubrzanje sudskih postupaka preuzimanjem konkretnih radnji. Ali Ombudsman nije zadovoljan sa tretmanom pisama i dobijenih odgovora od sudova.

I tokom 2010 god. u Instituciji Ombudsmana su u nekoliko slučajeva pristigle žalbe u vezi sa jednostranim stavom sudija, o neobjektivnosti u razmatranju predmeta tokom konkretnih suđenja i zatražena je pomoć Institucije Ombudsmana za njihovu diskvalifikaciju iz suđenja predmeta. Žalbenici su dobili objašnjenja od Ombudsmana o zahtevima zakona o diskvalifikaciji sudija i zakonskom putu kojeg oni trebaju da slede s ciljem postizanja ovih prava. Na osnovu statistika SSK za 2009 godinu, oko 60 % odluka opštinskih sudova se menjaju od strane okružnih sudova u žalbenom postupku. Ova činjenica je veoma značajna i na nekakav način dokazuje opravdanost sumnji i oprvdava žalbe stranaka u vezi sa objektivnošću sudskih odluka.

Prstigle su i žalbe protiv pravosnažnih sudskih odluka, zbog neizvršenja ovih odluka od strane opštinskih sudova. U ovim slučajevima je zatražena pomoć i intervencija Ombudsmana za izvršenje sudskih odluka. Nivo izvršenja sudskih odluka na nivou zemlje je veoma nizak. Samo rreth 40 % sudskih odluka se izvršavaju. Razlozi koji utiču na nizak stepen izvršenja pravosnažnih odluka prema SSK su nizak broj izvršnih saradnika i nedostatak tačnih adresa itd.

U svim slučajevima žalbi Ombudsman je vršio istrage i kontaktirao je preko pismama i susreta sa zvaničnicima opštinskih sudova koji su odgovorni za izvršenje sudskih odluka. Ombudsman je

tražio razloge za odugovlačenje ovih odluka. U mnogim slučajevima, posle intervencije Ombudsmana sudovi su preduzeli korake za izvršenje odluka. Ali isto tako u mnogim slučajevima i nakon intervencije Ombudsmana, odluke nisu izvršene od strane nekih sudova. Kao razlog za odugovlačenje izvršenja odluke zvaničnici sudova su naveli nedostatak izvršnih sudija i ostalih izvršnih saradnika. Dok, kao problem za izvršenje odluka ekonomskog karaktera, na osnovu sudskih zvaničnika, je neizvršenje odluka od strane banaka uprkos sudskim naređenjima.

Un nekim slučajevima bilo je i žalbi protiv praovsnažnih sudskih odluka u kojima su iscrpljene sve pravne mogućnosti za podnošenje žalbe uključujući i žalbu ustavnom sudu. Od Ombudsmana je zatraženo da prosledi njihov slučaj “Strasburškom sudu” za suđenje.¹⁸⁵ Još više zabrinjava činjenica da su se u nekim slučajevima građani obratili Ombudsmanu nakon konsultacija sa njihovim advokatima. Isto tako bilo je i žalbi protiv pravosnažnih sudskih odluka za koje su iscrpljene sve prave mogućnosti za podnošenje žalbe zahtevajući da se njihovo pitanje inicira pred Ustavni Sud zbog kršenja ljudskih prava i sloboda.

U svim ovim slučajevima, u slučaju kada nisu iscrpljene pravne mogućnosti za podnošenje žalbe protiv sudske odluke i u slučajevima kada mogućnosti za podnošenje žalbe su iscrpljene, Ombudsman je osim zakonskog objašnjenja, žalbenicima je savetovao da popune određeni obrazac za prijavu slučaja i traženje pomoći od institucija i organizacija koje nude pravnu pomoć.

Žalbe su pristigle i protiv neopravdanih odugovlačenja od strane administracije sudova zbog nedostavljanja sudskih odluka u okviru zakonskih rokova i zbog nemogućnosti stranaka da imaju uvid u njihovim predmetima u sudu. Ombudsman u svim slučajevima žalbi ovakve prirode je kontaktirao sa službenicima sudova i u saradnji sa sudovima je rešio žalbe stranaka. Strankama su dostavljene sudske odluke i informisane su oko njihovih predmeta u sudovima.

4.27.4. Žalbe građana protiv tužilaštva

Tokom perioda za kojeg se izveštava, Institucija Ombudsmana je primila 25 žalbi od različitih pojedinaca koje su se ticale rada organa tužilaštva. Od ukupnog broja podnesenih žalbi 10 je proglašeno neprihvatljivim, 13 slučaja su i dalje otvoreni i 3 slučaja su zaključeni. Žalbe koje su bile u skladu sa ovlašćenjima Ombudsmana, posle procene slučaja su procesirane. Preduzete su istražne administrativne mere ka što su: intervjuisanje i uzimanje raznih izjava, uvid u dokumentima i istražnim dosijeima za koje je tužilaštvo odlučilo da ne pokrene krivični postupak, da okončava ili suspendira krivični postupak.

Protiv okružnih tužilaštva je podneseno ukupno 13 žalbi, od njih, 5 žalbi je proglašeno neprihvatljivim, 2 slučaja je zaključeno, 3 slučaja su i dalje otvoreni.

Protiv opštinskih tužilaštva je podnešeno ukupno 12 žalbi. Od sveukupnog broja žalbi 5 je proglašeno neprihvatljivim, 1 slučaj je zaključen i 6 slučaja su i dalje otvoreni.

Broj podnesaka koji su se ticali postizanja prava pred organima krivičnog gonjenja-tužilaštva, je bio manji u upoređenju sa podnescima koji su se ticali sudova. Na osnovu izvršene analize proizilazi

¹⁸⁵ U narodnom žargonu pod “Strasburškim sudom” se podrazumeva Evropski sud za ljudska prava.

da razlog za podnešenje jednog broja žalbi su odugovlačenje istražnih postupaka do donošenja odluke od strane javnih tužilaštva. U mnogo slučajeva zbog potrebe za dodatnim informacijama za donošenje konačne odluke na osnovu krivičnih prijava traže se dodatne informacije od policije. U ovoj fazi postupka, kao posledica pasivnosti i nedovoljne inicijative javnih tužioca često dolazi do zastoja u radu javnog tužioca.

Takve radnje najčešće rezultiraju istekom zakonskog roka u okviru kojeg oštećena strana ima zakonsko pravo da inicira krivično gonjenje u smislu privatnog tužioca. U ovim slučajevima primećuje se nedostatak komuniciranja između oštećene strane, policije i tužioca.

Takođe, bilo je žalbi zbog sumnje o istražnom postupku od strane tužioca, odnosno policijske istrage. U određenim slučajevima bilo je i sumnji o izmeni ili manipulaciji činjenicama i dokaza na licu mesta. U ovim slučajevima žalbenici su zahtevali intervenciju Ombudsmana kod istražnih organa za izvršenje nepristrasnih istraga.

Određeni broj žalbi građana podnetih u Instituciji Ombudsmana je podneto protiv zadržavanja u pritvoru i zakašnjenja u podizanju optužnice od strane tužilaštva zbog kašnjenja u izvršenju istražnih postupaka u vezi slučajeva. U nekoliko ovakvih slučajeva strankama se produžava pritvor na osnovu istih obrazloženjima.

Ombudsman je otvorio istrage u svim prihvatljivim žalbama stranaka i kontaktirao je sa zvaničnicima tužilaštva zahtevajući objašnjenje o odugovlačenju istražnih postupaka i kašnjenju u podizanju optužnice. U nekoliko slučajeva, posle delovanja Ombudsmana organi tužilaštva su pokrenuli rad s' ciljem izvršenja i završetka istrage .

Na osnovu informacija dobijenih od državnog tužioca glavni razlog kašnjenja u istražnim postupcima i njihovim procesiranjima pred sudovima je mali broj tužioca na svim nivoima. Uprkos mnogobrojnim opterećenjima i nedostatku osoblja i neophodne infrastrukture, za Ombudsmana obrazloženja u vezi kašnjenja tužilaštva u podizanju krivičnih predmeta u sudovima u okviru zakonskog roka, pa i za samog glavnog državnog tužioca, nisu uvek pouzdane.

4.27.5. Preporuke Ombudsmana

- *Ombudsman preporučuje Sudskom Savetu Kosova (SSK), Vladi i Skupštini Republike Kosovo proširenje pravosudne vlasti na celoj teritoriji zemlje uključujući i sevni deo Mitrovice i ostale opštine kao što je to predviđeno ustavom Republike Kosovo.*
- *Ombudsman preporučuje funkcionalizaciju Sudskog Saveta Kosova na osnovu zakona br. 03/L-223 o Sudskom Savetu Kosova.*
- *Ombudsman preporučuje osnivanje bez odugovlačenja Kosovskog tužilačkog saveta na osnovu zakona br. 03/L-224 o Tužilačkom Savetu Kosova.*
- *Ombudsman preporučuje sprovođenje zakona br. 03/L-199 o Sudovima, posebno sprovođenje članova 29 i 36 s' ciljem poboljšanja materialne situacije pravosuđa i strukturiranja sudova na osnovu zakona.*

- *Ombudsman preporučuje efikasno sprovođenje strategije i svih zakonskih mera koje bi pomogle smanjenju preostalog broja sudskih predmeta i da se ovo proglasi prioritetom pravosuđa i ostalih organa Republike Kosovo.*
- *Ombudsman insistira da problemi sa osobljem i ostali problemi sudova koji su glavni uzroci odugovlačenja u procesu odlučivanja nisu i ne mogu biti bezkonačno prihvatljivi razlozi za kršenje prava na razmatranje slučaja u okviru razumnog zakonskog roka. Ovo pravo je zagarantovano ustavom.*
- *Ombudsman preporučuje pružanje svih neophodnih uslova za efikasno sprovođenje zakonskog akta koji reguliše zaštitu prava na suđenje bez neophodnih odugovlačenja i usvajanje amandmana za bolju zaštitu ustavnih i zakonskih prava klijenata u procesiranju predmeta.*
- *Ombudsman preporučuje usvajanje mera za obezbeđivanje bržeg razmatranja privremenih preventivnih mera pošto iz izvršenih istraga i dobijenih informacija je utvrđeno da nekim sudovima je potrebno nekoliko godina za izdavanje jedne privremene preventivne mere. Ombudsman primećuje kašnjenje u izvršenju sudskih odluka. Ombudsman preporučuje pružanje svih neophodnih uslova za izvršenje i sprovođenje sudskih odluka u što kraćem mogućem roku.*
- *Ombudsman smatra da neslaganje sa konačnim sudskim odlukama ne može da služi kao osnovna za neposlušnost prema obavezama za sve, čak ni za državne institucije na centralnom i lokalnom nivo. Ombudsman preporučuje izvršenje sudskih odluka bez zakašnjenja.*
- *Ombudsman preporučuje da organi krivičnog gonjenja i sudski organi garantuju da izvršiocima krivičnih dela u krivičnim i prekršajnim postupcima uživaju osnovna ustavna prava kao što su pravo na pravično suđenje i pravne lekove. Izvršiocima krivičnih dela moraju biti u potpunosti informisani o optužbama koja im se stavljaju na teret, da im se opisiuje činjenično stanje i omogući podnošenje osnovanih dokaza na osnovu kojih oni mogu efikasno da podnesu žalbu protiv odluke.*
- *Ombudsman preporučuje sudovima da u odlukama o merama za psihijatrijsko lečenje tačno preciziraju na početku, trajanje mere, njen početak i kraj. Takođe, u postupku ponovnog razmatranja da odluče u okviru zakonom predviđenog roka u vezi sa trajanjem mere posebnog vremenskog perioda od godinu dana od izvršenja mere i da nedvosmisleno informišu optuženog.*
- *Ombudsman insistira da ovlašćeni organi obezbede odgovarajuće uslove tako da veštaci i procenitelji budu u stanju da odrade svoj posao sa potpunom moralnom i profesionalnom odgovornošću, tačno, nepristrasno i u okviru zakonom predviđenih rokova. Ombudsman preporučuje da se izradi nacrt uredbe o sudskim veštacima.*
- *Ombudsman preporučuje Advokatskoj Komori da obezbedi veći kvalitet pravne pomoći u slučajevima predstavljanja na osnovu službenog zadatka (ex officio) ili pruženja besplatne pravne pomoći u slučajevima štete u okviru izvršenja advokatskog zadatka.*

4.28. Prava zajednica i njihovih pripadnika

Prava zajednica i njihovih pripadnika regulisana su Ustavom epublike Kosova i direktnom primenom međunarodnih konvencija o zaštiti manjina i njihovih prava¹⁸⁶. Osim međunarodnih konvencija na anazi, postoje i nekoliko zakona koji se bave zaštitom manjinskih zajednica, kao što su: Zakon o zaštiti zajednica i njihovih pripadnika, Zakon o upotrebi službenih jezika, Zakon o veskim slobodama, Zakon o kulturnom nasleđu i Zakon protiv diskriminacije¹⁸⁷.

Ustav garantuje i zaštitu kulturnih prava i očuvanje identiteta manjina u oblasti obrazovanja; upotrebe jezika i pisma; upotrebe toponima, pristupa i zastupanja u medije, održavanja međusobnih kontakata na teritoriji Kosova i van nje, razvoja nevladinog sektora, u okviru svoje zajednice, kao i učešća u radu nevladinog međunarodnog sektora na Kosovu.

4.28.1. Sastav stanovništva Republike Kosovo

Opšti sastav stanovništva na Kosovu nije pretrpeo izmene u izveštajnom periodu. Obzirom da nije bilo popisa stanovništva u Republici Kosova, tačan sastav stanovništva, po zajednicama na Kosovu, se ne zna¹⁸⁸. Jedan problem koji nastavlja da bude aktualan jeste povratak izbeglica sa Kosova iz raznih zemalja, naročito iz Srbije, kao i unitar same teritorije Kosova. Ni u ovom periodu nije bilo nekog pozitivnog pomaka u tom pravcu.

4.28.2. Negovanje političkog, kulturnog i nacionalnog identiteta

Srpska zajednica neguje svoj nacionalni i kulturni identitet putem jednog znatno razvijenog sistema političkih partija, nevladinih organizacija, humanitarnih i kulturnih organizacija. Dok, verski identitet, a delimično i onaj politički, ova zajednica neguje preko Srpske pravoslavne crkve (SPC). "Autonomni" paralelni sistem obrazovanja, koji uključuje osnovno, srednje i visoko obrazovanje radi prema nastavnim planovima i programima Ministarstva obrazovanja Republike Srbije (MORS). Ova zajednica, verski identitet neguje preko Srpske pravoslavne crkve (SPC). Međutim, kao i obrazovni sistem srpske zajednice, tako i SPC nemaju nikakvu saradnju sa nadležnim javnim vlastima u Republici Kosova.

Mogućnosti očuvanja jezika, običaja, kulturnog nasleđstva i tradicije turske zajednice su nedovoljne, i oko ovog pitanja urađeno je veoma malo. U pogledu očuvanja kulturnog identiteta,

¹⁸⁶ Vidi Član 22, Ustav Republike Kosovo.

¹⁸⁷ Vidi član 59, Ustav Republike Kosovo.

¹⁸⁸ Popis stanovništva u Republici Kosovo odvijao se od 1 do 15 aprila 2011. Ovaj popis je praćen sa mnogim nedostacima, koji su javno izneti od strane Ombudsmana na konferenciji za medije održane 5 aprila 2011. Zbog političkog pritiska od strane Republike Srbije, koja je pozvala srpsku zajednicu da bojkotuje popis, popis nije izvršen uopšte u opštinama sa većinom pripadnika srpske zajednice u severnom delu Kosova, dok delimično popis je izvršen u drugim delovima Kosova, u drugim opštinama naseljenim većinom iz redova pripadnika srpske zajednice.

jedinu značajnu ulogu imaju nevladine organizacije koje se bave ovom tematikom i amaterska pozorišta u mestima gde je turska zajednica više koncentrisana , kao što je u regionu Prizrena, Prištine, Mamuše, Vučitrna, Mitrovica i Gnjilana. Međutim, Ministarstvo kulture Kosova, do sada se nije ozbiljno bavilo ovim pitanjem.

Slična je situacija i sa bošnjačkom zajednicom, koja je u većem broju koncentrisana u regionu Prizrena, Đakovice i Peći. Iako su formirane neke bošnjačke partije i nevladine organizacije i, po prvi put na Kosovu, školska nastava na bošnjačkom jeziku, mogućnost očuvanja jezika, običaja, kulturnog nasleđstva i tradicije je veoma teška i nema nikakvu institucionalnu podršku. Najveći problem predstavlja nedostatak udžbenika na bošnjačkom jeziku. Udžbenici za osnovno i srednje obrazovanje, na ovom jeziku, obezbeđuju se iz Bosne i Hercegovine i Srbije. Međutim, na osnovu informacija koji smo dobili od predsedavajućeg Kancelarije za zajednice za opštinu Prizren, problem sa udžbenicima trebalo bi da se reši do tekuće školske godine 2011/2012.

Od 40 romskih kulturno umetničkih društava na Kosovu, danas se samo jedna bavi negovanjem romske kulture i tradicije, reč je o Društvu "Durmiš Aslan" u Prizrenu, dok su se ostale transformisale u NVO, koja, u većini slučajeva prekinule su rad, zbog nedostatka stručnog kadra i finansijskih sredstava.

Uopšte, ova se zajednica uvek susrećala sa problemom očuvanja i razvoja svog identiteta što se tiče vere, jezika, tradicije i kulture. Zbog specifičnosti, spoljnog izgleda i vezika koji koriste, uvek su bili diskriminirani od svih zajednica, za šta su se mnogi romi odrekli svog porekla i asimilirani su u okviru zajednica koje su brojčano dominirale u mestima gde oni žive.

Tendencija asimilacije u većinskom stanovništvu, bilo ono albansko ili srpsko, bila je uvek prisutna kod ove zajednice, zbog raznih pritisaka i teških ekonomskih i društvenih uslova u kojima je živela i živi. Glavni faktor koji utiče na pojavu promene identiteta je sigurnost. Drugi faktori od značaja mogu biti i lična želja, politički interes ili pretpostavka da će se na ovaj način može dostići do bolje perspektive u društvu .

Dok, što se tiče zajednica aškalija i egipćana, koji se nalaze u sličnoj situaciji, samo opština Kosovo Polje je izvršila jedan skroman pozitivan korak, određujući koordinatore kulture za pripadnike zajednice aškalija i egipćana.

4.28.3. Izazovi i mogućnosti obrazovanja manjinskih zajednica

Srpska zajednica

Na Kosovu funkcionišu paralelno dva obrazovna sistema. Osim obrazovnog sistema Republike Kosovo, gde se primenjuju nastavni planovi i programi Republike Kosovo, u mestima naseljenim od pripadnika srpske zajednice i delimično romske i goranske zajednice, primenjuju se nastavni planovi i programi Republike Srbije. Školsko osoblje koji rade po obrazovnom sistemu Republike Srbije finansira MORS. Ministarstvo za obrazovanje, nauku i tehnologiju Republike Kosova (MONT) oho čini u obliku materijalne stimulacije što, u skladu sa stručnom spremom, određena je

linearno za sve zaposlene u školama. Donošenjem Zakona o zaštiti i promovisanju zajednica i njihovih pripadnika, u delu koji se tiče obrazovanja, ovaj sistem obrazovanja (osnovno i srednje školovanje), kao i Univerzitet u severnom delu Mitrovice, priznati su po članu 8 ovog zakona, još od marta meseca 2008. godine.

Turska i bošnjačka zajednica

Turci i bošnjaci mogu da prate nastavu, u osnovnim i srednjim školama, i na njihovom maternjem jeziku. Glavni problem kojim se suočavaju učenici je nedostatak udžbenika na turskom jeziku. Tako, učenici turske zajednice, nedostatak udžbenika pokušavaju da upotpune uglavnom sa udžbenicima iz Turske, iako ovi udžbenici ne odgovaraju nastavnim planovima i programima Republike Kosovo i više se koriste kao dopunski udžbenici. Turska zajednica ima instituciju visokog školstva na svom jeziku u Prizrenu, dok postoji Katedra za orijentalistiku i turshi jetik na Prištinskom univerzitetu. Bošnjaci mogu da pohađaju srednje kole na maternjem jeziku, a takođe mogu da pohađaju i Višu školu za biznes u Peći, kao i Učiteljski fakultet u Prizrenu. Osim toga, takođe postoje privatni universiteti, u kojima pripadnici ovih dveju zajednica mogu da pohađaju više nivo obrazovanja na njihovom maternjem jeziku.

Goranska zajednica

Ponovo treba naglasiti da u regionu Gore prisutna su dva sistema obrazovanja, po planovima i programima Republike Kosova i Republike Srbije. Većina pripadnika goranske zajednice izrazila su želju da se školuju na srpskom jeziku. Obzirom da u okviru obrazovnog sistema u Republici Kosova ne postoje niti udžbenici, niti planovi i programi za nastavu na srpskom jeziku, ali i zbog boljih mogućnosti za nastavak visokog školovanja, pripadnici goranske zajednice i dalje kriste udžbenike i pohađaju nastavu po planu i programu MORS-a.

Međutim, kod pripadnika goranske zajednice situacija je nešto kompleksnija, u smislu poštovanja njihovog prava na obrazovanje. Naime, nastavnici goranske zajednice, do 2005 godine primali su plate, kako od Vlade Republike Srbije, tako i od Vlade Republike Kosova, ali zbog političkih pritisaka, 2006 godine, prekinuli su ugovore sa MONT-om, nezavisno da kole u kojima oni drže nastavu su pod nadležnošću ministarstva Kosova. Obzirom da se jedan deo stanovništva u opštini Dragaš, u regionu Gore, izjasnio i identifikova sa bošnjačkom zajednicom, oni su prihvatili plan i program MONT-a na bošnjačkom jeziku, dok nastavnici i učenici koji drže i pohađaju nastavu po planovima i programima Republike Srbije, sučavaju se sa problemima jer im je obustavljeno korišćenje objekata u osnovnim i srednjim školama tokom školske godine 2008/2009, nakon ukidanja njihovog ugovora sa MONT-om. Međutim, ove godine, situacija je poboljšana i sada učenici i nastavnici imaju pristup u školskim objektima u regionu Gore.

Zajednice roma, aškalija i egipćana

Romi, aškalije i egipćani, koji žive u raznim delovima Kosova, nastavu pohađaju na albanskom jeziku. Zajednice roma, aškalija i egipćana, i dalje se suočavaju sa veoma niskim nivoom obrazovanja i velikim stepenom napuštanja škola. Ove zajednice se nalaze u veoma teškom socijalnom i ekonomskom položaju, što predstavlja jedan od glavnih razloga napuštanja škola od strane pripadnika ovih zajednica, jer su uslovi za njihovo obrazovanje minimalni ili ne postoje uopšte. Takođe treba naglasiti da devojke, pripadnice romske, aškalijske i egipćanske zajednice, u poređenju sa decom muškog pola, su diskriminirane od njihovih roditelja ili njihovih staratelja i veoma rano napuštaju osnovnu školu, dok, osim nekog retkog izuzetka, srednje školovanje skoro ne nastavljaju uopšte. Osim toga, jedan od razloga napuštanja školovanja kod pripadnika romske zajednice je i nedovoljno poznavanje albanskog ili srpskog jezika, zavisno u kojim delovima Kosova žive, što za posledicu ima slabe rezultate u akoli i napuštanje školovanja.

U Republici kosovo i dalje ne postoji osnovno obrazovanje na romskom jeziku. Ima indikacija da MONT plandra da razvije školski potencial na romskom jeziku, kako bi se u skorijoj budućnosti prevazišao ovaj problem. Jepini oblik nastave na romskom jeziku postoji u nekim školama koja rade po planovima i programima Republike Srbije, ali i ovo je ograničeno na nekoliko belova nedeljno. Neke od škola koja obezbeđuju ovaj oblik nastave nalaze se u opštini Gnjlane, Kamenica, na severu Mitrovice, Uglare (opština Kosovo Polje) i u Janjevo (opština Lipljan).

Deca aškalijske i egipćanske zajednice, uglavnom pohađaju nastavu na albanskom jeziku, međutim i kod ovih zajednica, kao i kod romske, postoji veoma niska svest o značaju obrazovanja njihove dece, tako da deca pripadnici ovih zajednica opredeljuju se veoma rano da napuste školu počevši da rade, kako zbog motivacije za školovanje, ali u velikoj meri i zbog teških socio-ekonomskih uslova u kojima žive njihove porodice.

Jedna pozitivna varrica je višegodišnje funkcioniranje “Romskog centra za obrazovanje”, koji se finnsira preko NVO “Balcan Sunflowers” i Kosovske fondacije za otvoreno društvo (KFOS). Ovaj obrazovni centar pruža pomoć na završavanju domaćih zadataka i aktivisti ovog centra uglavnom rade sa predškolskom i školskom decom. Ali ova dobra inicijativa ne uživa institucionalnu podršku.

4.28.4. Negovanje jezika zajednica i praktični izazovi

Mnogojezičnost podrazumeva zakonsku obavezu da se svi službeni jezici upotrebe ravnopravno i na svim nivoima, kako centralnom, tako i lokalnom. Međutim, pravo upotrebe svih drugih službenih jezika, ne poštuje se potpuno, posebno od lokalnih organa upravljanja i administracije, i to skort u svim opštinama. Ova se situacija nije poboljšala znatno, u odnosu na prethodni izveštajni period Institucije ombudsmana.

Situacija u vezi sa poštovanjem službenih jezika razlikuje se iz opštine do opštine. Takođe nije poboljšana situacija u mnogim opštinama gde službeni obrazci i obaveštenja postoje samo na

albanskom jeziku, što zadaje poteškoća onim pripadnicima manjinskih zajednica koji ne govore albanski, da bi realizovali soja prava ili da bi podneli neki formalni zahtev u nekom organu lokalne samouprave.

I dalje je rasprostranjena praksa nepoštovanja pravila pisanja imena na srpskom, bošnjačkom i turskom jeziku u originalnoj formi u dokumenta, iako je Institucija ombudsmana naglasila ovaj problem nekoliko puta. Ista je situacija i sa prevodom službenih dokumenata, rešenja i odluka na jezicima manjina, koji u nekim opštinama su i službeni jezici. Takva dokumenta ili se ne prevode ili su tako lošeg kvaliteta, što često puta teško da se razumeju od strane onih koji ih čitaju.

4.28.5. Manjinske zajednice i mediji

Prisutnost manjinskih zajednica na radiju i televizivi

Ustav Republike Kosovo garantuje pristup i zastupanje manjinskih zajednica u javnim medijima, zatim osnivanje i korišćenje njihovih medija, uključujući uključujući i pružanje informacija na njihovim jezicima, pored ostalogi putem dnevnih novina i kablovskih usluga, korišćenja rezervisanih brojeva frekvencija za elektroničke medije. Iako su ove zakonske odredbe primenjene u praksi, vlasti Kosova nemaju odgovarajući mehanizam za regulisanje primene ovog prava u praksi, niti posebne mere koje bi podsticale i možda i materijalno podržale manjinske zajednice na realizaciji ovog veoma značajnog prava.

Iz podataka kojima raspolaže Institucija ombudsmana i na osnovu podataka Nezavisne komisije za medije, od ukupno 114 licenciranih emitera radio i televizijskog programa (TV), na Kosovu postoje 92 radio stranice i 22 televizijske stanice. Ukupno, 26 radio stranice emitiraju program na bošnjačkom i romskom jeziku, od koji samo jedna emitira program isključivo na romskom jeziku, tri na bošnjačkom jeziku, dok 18 imaju dodatni program na romskom jeziku, a 6 na bošnjačkom jeziku. Od ukupno 22 licenciranih televizijskih stanica, tri imaju program na romskom jeziku, a dve na bošnjačkom jeziku.

Osim srpske zajednice, koja ima tri lokalne privatne televizijske stanice, nijedna od drugih manjinskih zajednica na kosovu nemaju svoju televizijsku stanicu. Dok, postoje radiostanice koje isključivo emitiraju program na srpskom jeziku.

Što se tiče turske zajednice, kao pozitivan primer može se navesti da su do sada na kosovu počele sa radom dve privatne radio stanice na turskom jeziku, koje imaju lokalan karakter i sa svakodnevnim programom od 24 časa, radio "Yeni Dönem" i radio "Kent FM". Radio "Yeni Dönem" je lokalan radio koja emitira program koji se sluša u regionu Prizrena i Peći (Prizren, Mamuša, Orahovac, Suvareka, Malishevo, Đakovica, Klina, Dečane), svojim program pokriva 95% gore navedenih regiona. Radio "Yeni Dönem" emitira program na 4 jezika, 21 časova na turskom jeziku, 1 čas na bošnjačkom jeziku, 1 čas na albanskom jeziku i 1 čas na romskom jeziku.

Radio Televizija Kosova (RTK) je jedina državna medijalna institucija, čiji se rad finansira iz raznih donacija i pomaže se sredstvima iz Konsolidovanog Kosovskog Budžeta. RTK, sem

programa na albanskom jeziku, priprema i emitira TV i radio programe na srpskom, bošnjačkom, turskom i romskom jeziku.

U RTK postoji dnevni informativni televiski program od po 15 minuta na bošnjačkom jeziku, kao i serijska dokumentarna jednočasovna emisija pod nazivom "Mostovi". U RTK emituje se jednom nedeljno i emisija "Yekhipe" na romskom jeziku.

RTK takođe, svakodnevno emituje i dvočasovni radio program na bošnjačkom jeziku, ali ovom programu imaju pristup samo stanovnici koji žive u Prištini i bokolini i koji imaju pristup u frekvencije AM, dok se na romskom jeziku, svakog dana emituje se jednočasovni program na ovoj radio stanici. Takođe, u RTK emituje se i informativni program na srpskom jeziku, kao i na bošnjačkom jeziku.

Pisane medije

Što se tiče pisanih medija, srpska zajednica ima list "Jedinstvo" (koja se stampa u Mitrovici, financiran od strane Vlade Republike Srbije), koji izlazi dvonedeljno i jedine su novine na srpskom jeziku na Kosovu.

Jedine list na bošnjačkom jeziku na Kosovu je "Alem", koji je do 2008 godine štampan svake druge nedelje, međutim, zbog nedostatka finansijskih sredstava, tokom 2009 i 2010 godine štampan je samo periodično. Na romskom jeziku ne postoji nijedan časopis ili dnevni list koji se redovno štampa. U Prizrenu je bio započeo izlazak časopisa "Yekhipe" na romskom jeziku, koji se ponekad štampao i na albanskom i srpsko jeziku, koji je trebao da izlazi jednom mesečno, ali u nedostatku finansijskih sredstava izlazi samo šest puta godišnje. Osim toga, lokalne NVO iz Prizrena formirale su informativni portal na romskom jeziku <http://rroma.courriers.info>.

Gledano uopšteno, romske medije i one bošnjačke suočavaju se sa sve većim nedostatkom finansijskih sredstava, tako da je pitanje vremena kada će potpuno da se ugase. Što govori o tome da se Vlada Kosova i nadležne institucije ne bave problematikom pisanih medija na romskom i bošnjačkom jeziku.

Najveća povreda ovog prava prema turskoj zajednici se desila uzimanjem radnih prostorija uspešnog novinsko-izdavačkog preduzeća "TAN", koja je ugašena nakon 30 godina rada kao jedina stručna medijalna kuća turaka na Kosovu. Prostorije ove izdavačke kuće bile su smeštene u zgradi Palace štampe u Prištini, gde su takođe bile smeštene i "Rilindja" na albanskom jeziku i "Jedinstvo" na srpskom jeziku, u kojoj je ova izdavačka kuća bila smeštena punih 22 godina. Nakon prestanka lista "Tan," medijska kuća "Yeni Dönem" jedno vreme je objavljivala nedeljni časopis pod istim imenom, koji se štampao u Prizrenu, ali u nedostatku finansijskih sredstava, od jula 2008 godine, ovaj list ne izlazi, tako da trenutno na Kosovu ne objavljuje se nijedan list na turskom jeziku.

I pored činjenice da je albanski jezik maternji jezik aškalija i egipćana, njihov pristup medijima je veoma ograničen. U RTK ne postoji nijedna emisija koja bi se bavila informisanjem u vezi sa situacijom ovih dveju zajednica, a naročito, ne postoji jedan program koji bi se bavio njihovom kulturom i tradicijom. Pristup medijima ove dve zajednice realizuju samo preko jednočasovnog

programa na radio "K" u Kosovo Polje, i u lokalnim radio stanicama u Uroševcu i Podujevo. Ove tri radio stanice, jednom nedeljno, emitiraju program za pripadnike zajednice aškali i egipćan, u trajanju od jednog časa, i ove emisije uglavnom su muzičko-zabavnog karaktera.

4.28.6. Zaključak

Na osnovu opisanog stanja, Ombudsman konstatuje da nije dovoljno samo da se usvoje zakoni i da se izrade strategije, kojima se štite prava zajednica i njihovih pripadnika, ali ista treba primeniti dosledno u praksi. S toga logično i praktično, Ombudsman konstatuje da je neophodna dobra politička volja javnih centralnih i lokalnih organa Republike Kosova na sprovođenju gore navedenih zakona, čije sprovođenje će dokazati postojanje mnogo pomenute volje od samih javnih institucija o multietnicitetu kosovskog društva.

Zabrinjavajuće je naročito nedostatak konkretne političke i materijalne podrške manjih manjinskih zajednica, kao što su romi, aškalije, egipćani, turci i bošnjaci.

Posebno, u veoma teškom stanju su u svakoj oblasti, a naročito u oblasti obrazovanja, očuvanja kulturnog identiteta i u zapošljavanju, zajednice aškali, egipćana i roma.

4.29. Upotreba jezika

Po Ustavu Kosova¹⁸⁹ i Zakonu o upotrebi jezika, albanski i srpski jezik, kao i upotreba njihovih pisama, su službenici jezici na Kosovu i imaju jednaki status u kosovskim institucijama.¹⁹⁰ Turski, bošnjački i romski jezik imaju status službenih jezika na opštinskom nivou, na osnovu uslova predviđenih zakonom.

Da bi se poštovao jezički identitet svih i u cilju stvaranja jednog povoljnog ambijenta za pripadnike svih zajednica, da izraze i očuvaju njihov jezički identitet, u skladu sa Međunarodnom konvencijom o građanskim i političkim pravima, Evropskom konvencijom o osnovnim ljudskim pravima i slobodama i njenim Protokolima, Okvirnom konvencijom o zaštiti prava nacionalnih manjina, Evropskom kartom o regionalnim jezicima i jezicima manjina, Haškim preporukama o pravima nacionalnih manjina na obrazovanje i Preporuke Osla o pravima nacionalnih manjina na upotrebu njihovih jezika, Skupština Kosova je donela Zakon o upotrebi jezika.

Zakon o upotrebi jezika reguliše zakonske odredbe za zaštitu i promovisanje prava zajednica u oblasti upotrebe jezika zajednica u javnom životu. Zakon predviđa da vako lice može da komunicira i da ima sve usluge i dokumentaciju od strane institucija na centralnom i lokalnom nivou ili od njihovih organa, na jednom od službenih jezika.

Ravnopravnost službenih jezika odnosi se i na sastanke, susrete i rad svih organa na lokalnom i centralnom nivou. Svi dokumenti usvojeni od strane Skupštine Republike Kosova treba da se

¹⁸⁹ Predviđeno u članu 5 Ustava Republike Kosova

¹⁹⁰ Predviđeno u članu 1.1 i članu 1.2 Zakona o upotrebi jezika

donose i objavljuju na službenim jezicima, prevodi su ekvivalentni. Svi zakoni objavljuju se i na bošnjačkom i turskom jeziku. Zvanični nazivi i znakovi lokalnih i centralnih institucija treba da budu pisani na službenim jezicima, kao i na jezicima koji su u službenoj upotrebi po opštinama. Centralne i lokalne institucije treba da obezbede da njihova radna okruženja budu prilagođena za efektivnu upotrebu službenih jezika od strane njihovih zvaničnika i službenika. Službeni znakovi koji pokazuju ili obuhvaćaju imena opština, sela, ulica i drugih javnih mesta treba da su pisana na službenim jezicima i jezicima koji su u službenoj upotrebi u tim opštinama, u skladu sa zakonom. Opštine su odgovorne za sprovođenje Zakona, nezavisno od njihovog demografskog sastava. Takođe, zakonom je zabranjena svaka vrsta diskriminacije na osnovu jezika.

Upotreba službenih jezika važi takođe i za javna i društvena preduzeća. To podrazumeva pravo komuniciranja i dobijanja usluga i dokumenata iz ovih preduzeća na bilo koji službeni jezik.

Sudovi i organi istrage, kao i drugi odgovorni organi uključeni u zakonskim procedurama su obavezni da obezbede da, svako lice koje učestvuje u ovim procedurama, može da upotrebi službeni jezik, po njegovom izboru. Takođe su obavezni da izdaju dokumenta, u vezi sa procedurama, na službenom jeziku koji se izabere za proceduru i u drugim jezicima koji su u upotrebi, ako je to zatraženo od bilo koje strane u proceduri ili, po mišljenju suda, jedan takav akt je u opštem javnom interesu. Lica uključena u krivičnu proceduru ili bilo kakvoj drugoj sudskoj proceduri, koji ne razumeju ili ne govore nijedan od službenih jezika, imaju pravo na upotrebu njihovog maternjeg jezika i zadatak je suda i istražnih organa da tim licima obezbedi prevod bez naknade.

Upotreba vezika u obrazovanju treba da bude u skladu sa odredbama Ustava i zakonima iz oblasti obrazovanja.

Imena i prezimena lica treba da budu registrovana u javnim registrima, kao i lična dokumenta i ostala službena dokumenta, u njihovom originalnom obliku, u njihovom pisanju prema tradiciji i lingvističkom sistemu njihovih jezika. Takav oblik treba da se upotrebi od strane civilnih službenika.

U cilju očuvanja i promovisanja službenih jezika i njihovog ravnopravnog statusa na Kosovu, kao i zaštiti jezika koji nisu službeni jezici, Zakon o upotrebi jezika je predvideo obavezu Vlade Kosova da osnuje Komisiju o jezicima, koja bi nadgledala primenu jezika. Ova komisija je osnovana 2007 godine. Komisija o jezicima, uporedo sa merama da obezbedi ravnopravan status službenih jezika i obezbeđenja zaštite jezika manjina, jezik kojih nije službeni jezik, vodi i realizuje istrage na osnovu žalbi ili samoinicijativno, preduzima administrativne mere u slučaju kršenja odredbi Zakona o upotrebi jezika, donosi pismene preporuke i primedbe, tamo gde preporuke Komisije nisu sprovedene. Svaka zajednica koja misli da joj je povređeno pravo na upotrebu službenog jezika i jezika u službenoj upotrebi, ima pravo da se obrati Komisije za jezike i da podnosi žalbu protiv institucije za koju misli da je povredila zakon. Ova Komisija, tokom izveštajnog perioda, održala je pet okruglih stolova o upotrebi jezika u ovim opštinama: Priština, Peć, Prizren, Mitrovica i Gnjilane. Komisija je veoma zadovoljna reagovanjem i razmenom iskustava i sa problemima koji se tiču pitanja jezika u praksi.¹⁹¹

Portal Komisije (do završetka izveštajnog perioda) nije potpuno funkcionalan na srpskom jeziku.¹⁹²

¹⁹¹ Informacije su uzete sa sastanka predstavnika IO sa predsednikom Komisije za jezike, održanom 30.11.2010.

¹⁹² <http://www.ks-gov.net/kgjz/>

Iako ima vidljivih pozitivnih rezultata u vezi sa sprovođenjem Zakona o upotrebi jezika, još uvek postoje problemi oko implementacije od strane vlasti na lokalnom i centralnom nivou. Ograničena sredstva budžeta Kosova i nedostatak izvora oštećuju proces primene ovog zakona. Ombudsman, tokom ovog izveštajnog perioda, u procesu monitorisanja jezičkih prava primetio je da postoje razlike u ispunjavanju zakonskih prava prilikom ravnopravne upotrebe službenih jezika u teritorijama raznih opština na Kosovu i da sprovođenje jezičke politike zavisi od opštinskih vlasti i stepena njihovog uključivanja.

Gjuhët zyrtare përdorën në baza të barabarta gjatë takimeve, në diskutime gjatë punës së komisioneve, komiteteve si dhe në takimet publike në institucionet lokale dhe qendrore.

Znakovi postavljeni na ulazu zgrada institucija na opštinskom i centralnom nivou, kao i nazivi o vrsti usluga i funkcije zaposlenih, uglavnom su napisani na službenim jezicima. Neke opštine, u cilju zaštite i promovisanja prava zajednica, doneli su statute i pravilnike o upotrebi službenih jezika koja se baziraju na kanë nxjerrë statute dhe rregullore për përdorimin e gjuhëve zyrtare të cilat bazohen në legjislacionin nacional aktual në fuqi, që paraqet një shembull pozitiv.

Shenjat zyrtare të cilat tregojnë apo përfshijnë emrat e komunave janë të vendosura në gjuhët zyrtare nëpër rrugët rajonale në tërë territorin e Kosovës. Megjithatë, mund të vërehet se në disa vende ato emërtime janë shkruar gabimisht ose janë shkarravitur emërtimet në gjuhën serbe.

Sa i përket përkthimeve të obligueshme të teksteve ligjore në gjuhën serbe, ato janë të cilësisë dobët kanë shumë gabime gjuhësore dhe gramatikore dhe terminologji të papërshtatshme ligjore. Këto probleme justifikohen me mungesën e numrit adekuat të përkthyesve profesional të cilët vështirë rekrutohen për shkak të kushteve të papërshtatshme të punës, mungesën e mundësive për t'u përsosur profesionalisht dhe pagave të ulëta, kjo është edhe arsyeja pse përkthyesit cilësor shkojnë në ato vende pune që paguhen më mirë.¹⁹³

Kur flitet për të drejtat e komuniteteve që emrat e tyre personalë të regjistrohen në librat amë të evidencës, dokumentet personale dhe dokumentet e tjera që lëshohen nga organet komunale, institucioneve publike dhe kompanive publike në formën origjinale në shkrim dhe sipas drejtshkrimit gjuhësor të komunitetit të cilit i përkasin, vërehet se ato të drejta nuk respektohen plotësisht dhe që shpesh emrat nuk janë të shënuar në mënyrën e duhur, por që shkruhen me shenjat fonetike të gjuhës shqipe. Institucioni i Avokatit të Popullit në periudhat e mëhershme, disa herë ka tërhequr vëmendjen në këtë problem. Nëpër komuna ende ekziston problemi me përkthimin e dokumenteve zyrtare, vendimeve dhe aktvendimeve në gjuhët e pakicave. Jo rrallë ndodhë që të pritet gjatë për përkthime dhe ka raste kur dokumentet shpesh përkthehen vetëm më kërkesa individuale që është në kundërshtim me legjislacionin në fuqi. Gjithashtu, përkthimi i dokumenteve të tilla është i cilësisë së dobët dhe shpesh ato vështirë kuptohen nga lexuesit. Përkthyesit joprofesionalë, numri i pamjaftueshëm dhe mbingarkesa e tyre ndikon efikasitetin e shërbimeve të përkthimit. Në asnjë shërbim të përkthimit nuk ekziston lektori i cili do të ishte përgjegjës për verifikimin dhe kontrollin e kualitetit të përkthimit.

Kur flasim për informacionet elektronike, mandatet, aktivitetet, shërbimet dhe rastet për punësim, Kuvendi dhe Qeveria e Kosovës, si edhe shumë komuna i kanë portalet e tyre në internet. Portali i Kuvendit të Kosovës¹⁹⁴ është funksional në gjuhën shqipe, serbe dhe angleze. Të gjitha pjesët e portalit rregullisht përditësohen dhe janë të qasshëm në të gjitha gjuhët. Ligjet nuk janë të postuara

¹⁹³ Njëjtë

¹⁹⁴ www.assembly-kosova.org

në gjuhën boshnjake dhe turke që paraqet shmangie nga neni 5 paragrafi 5.4, Ligji për përdorimin e gjuhëve.

Portalet zyrtare të disa komunave janë funksionale në gjuhën shqipe por jo edhe në gjuhën serbe, për shembull: Prishtina,¹⁹⁵ Peja¹⁹⁶ dhe të tjera, derisa disa të tjera janë plotësisht funksionale edhe në gjuhën serbe, siç është portali i komunës së Gjilanit, por pjesa në gjuhën turke nuk ekziston, edhe pse gjuha turke është në përdorim zyrtar në këtë komunë,¹⁹⁷ ndërsa portali zyrtari i komunës së Prizrenit është plotësisht funksional në të gjitha gjuhët zyrtare dhe gjuhët që janë në përdorim zyrtar në atë komunë (gjuha shqipe, serbe, boshnjake dhe turke).¹⁹⁸

Në komunat ku komuniteti serb përbën shumicën, Ligji për përdorimin e gjuhëve nuk respektohet plotësisht. Shembuj pozitivë tani për tani shihen në komunën e Novobërdës dhe e Shtërpçës, ku jetojnë një numër i konsiderueshëm i shqiptarëve, statuti i të cilëve është i rregulluar në përputhje me këtë ligj, por ende nuk kanë nxjerrë rregullore për përdorimin e gjuhëve. Vërehen përpjekjet rreth implementimit të plotë të këtij ligj nëpër komunat e reja, të cilat ndodhen ende në fazën e formimit të strukturave komunale. Megjithatë, Ligji për përdorimin e gjuhëve nuk respektohet në komunat serbe në veri të Kosovës (pjesa veriore e Mitrovicës, Leposaviq, Zveçan dhe Zubin Potok). Portalet zyrtare në komunat, ku shumicë janë serbët, ende nuk ekzistojnë.

Gjykatat dhe organet e hetuesisë, si edhe organet e tjera përgjegjëse, që përfshihen në procedurat ligjore në punët e përditshme përdorin gjuhët zyrtare në përputhje me Ligjin.

Në bazë të asaj çfarë u tha më sipër, vijnë në përfundim se shoqëria kosovare, edhe më tutje, është e ndarë sipas linjave gjuhësore. Mosnjohja e gjuhës shqipe nga komunitetet pakicë paraqet pengesë e cila ndikon negativisht në integrimin e tyre në shoqëri. Komuniteti turk në Kosovë është në pozitë më të mirë, sepse shumica e tyre e flasin gjuhën shqipe. Për komunitetin ashkalinj dhe egjiptas gjuha shqipe është gjuhë amtare, por një numër shumë i vogël i serbëve të Kosovës, boshnjakëve, goranëve dhe romëve e flasin gjuhën shqipe. Është fakt që gjeneratat e reja të qytetarëve e njohin dhe e flasin vetëm njëri nga gjuhët zyrtare dhe komunikojnë pak përveç, kur kanë nevojë për realizimin e ndonjë të drejte në sistemin institucional. Në të njëjtën kohë, gjeneratat e reja në të ardhmen do ta bartin barrën e përgjegjësisë për sigurimin e përdorimit të barabartë të gjuhëve zyrtare në qeveri dhe në shoqërinë civile. Natyra e obligimeve të realizimit të drejtave të gjuhës kërkon përpjekje të këmbëngulëse dhe të vazhdueshme dhe në këtë drejtim është e nevojshme që t'i zgjidhim problemet dhe shkaktarët në mënyrë që të ruhet shoqëria shumëgjuhësore.

¹⁹⁵ <http://kk.rks-gov.net/prishtina/Municipality/Assembly.aspx>

¹⁹⁶ <http://www.peja-komuna.org/>

¹⁹⁷ <http://www.gjilani-komuna.org/>

¹⁹⁸ <http://www.komuna-prizreni.org/>

5. Preporuke Ombudsmana

Jednakost pred zakonom

- Da se primeni kvota predviđena Zakonom o ravnopravnosti polova da tj. da žene na mestima odlučivanja , u organima uprave na svim nivoima budu najmanje zastupljene 40%.
- Vlada Kosova bi trebala da razvija programe i afirmativne mere za uključivanje žena na tržište rada
- Ministarstvo za rad bi trebalo u saradnji sa Ministarstvom obrazovanja , nauke i tehnologije da podstiče programe za kontinuirano obrazovanje i prekvalifikaciju žena u skladu sa potrebama tržišta rada.
- Potrebno je sprovesti program za obuku zaposlenih u institucijama koje se bave ljudskim pravima i rodnom ravnopravnošću na centralnom i lokalom nivou.
- Takođe potrebna je dodatna obuka i treninzi za zaposlene koji se bave nasiljem u porodici, problemom samohranih majki, problemom žena /starih osoba koje žive same.
- Potrebno je da Vlada Kosova predloži što pre, donošenje Zakona o socijalnom i zdravstvenom osiguranju na Kosovu koji je neophodan za oba pola.
- Pokrenuti pitanje finansiranja sigurnih kuća i SOS telefona za žrtve porodičnog nasilja.
- Da se izvrši funkcionalizacija jedinica za ravnopravnost polova u opštinama i da se izvrši njihovo osnaživanje na svim nivoima
- Uvođenje rodne statistike u republičkim organima i institucijama Republike Kosova

Pravo na život

- Ombudsman preporučuje da treba da se, u velikoj meri, poboljša kvalitet i transparentnost zakonodavnog procesa, ne samo da bi pružali Kosovu jedan zdravi prani okvir, nego i da bi poboljšali poverenje u pravni sistem.
- Ombudsman takođe preporučuje pružanje svih neophodnih uslova za efikasno sprovođenje istraga za zaštitu prava žrtava, za otklanjanje nepotrebnih kašnjenja i usvajanje zakonskih zahteva žalilaca u zakonskom procesuiranju.

Zabrana torture, surovog, neljudskog i ponižavajućeg postupanja

- Da se organizuju seminari i kursevi treninga za institucije gde se drže pritvorena lica, u cilju proširenja znanja o ljudskim pravima, posebno u oblasti zaštite od torture, garantovana u međunarodnim instrumentima, koji su direktno primenljivi na Kosovo.
- Da se poštuju i sprovode, bez odlaganja preporuke koje je Ombudsman uputio odgovornim vlastima o poštovanju poznatih standarda o ljudskim pravima i pravima lica lišenih slobode.

Prava okrivljenog

- Vlada Republike Kosova, odnosno Ministarstvo pravde, izradi projekte za izgradnju novih pritvornih centara, korektivnih centara, ili proširenje onih već postojećih, kako bi okrivljeni, koji se drže u njima, imali dovoljnog prostora za smeštaj, kako to zahteva zakon.
- Trenutni nivo naseljenosti pritvornih centara ne podudara se sa Pravilima minimalnih standarda OUN-a i onih evropskih, po kojima se zateta da se pritvoreni smeste u individualnim ćelijama.
- Kosovska policija, kao i medije posvete veću pažnju poštovanju principa nevinosti, jer televizijski prenos trenutaka lišenja slobode okrivljenih, narušava njihovo dostojanstvo i na neki način prejudicira njihovu krivicu.

Pravo na privatnost

- Nadležne javne intitucije, što ozbiljnije angažovati na eleminisanju povrede prava na privatnost, u evidentnim slučajevima i kada se to traži od strane Ombudsama.
- Što je pre moguće usvojiti konkretne i kompletne zakonske odredbe, radi zaštite prava na privatnost u svim njenim izrazenim oblicima.

Pravo na brak i porodicu

- Ombudsman smatra da Skupština Kosova treba da ima u vidu izmene pravnih normi u petom delu Drugog poglavlja zakona o porodici, da bi pružao više jasnoća u regulisanju pitanja usvajanja i pojašnjenju jurisdikcije tokom primene postupaka;
- Ombudsman preporučuje da Sudski institut nastavi sa organizovanjem posebne obuke o suđenju slučajevima koji tretiraju porodična pitanja, posebno onih koji se tiču razvoda i usvajanja, sa posebnim fokusom na uslove predviđene Zakonom o porodici i savetodavnoj ulozi centara za socijalni rad.

Pravo uvida u javna dokumenta

- Ombudsman preporučuje hitnu obuku određenog broja lica za klasifikaciju javnih isprava, tako da pristup javnim dokumentima bude transparentna.
- Ombudsman preporučuje stvaranje kancelarija ili odgovarajućih pozicija u javnim institucijama, za tretiranje zahteva o uvidu u javna dokumenta, onako kako je predviđeno zakonom.
- Ombudsman preporučuje jednu kampanju svesnosti i informisanja javne uprave, u vezi sa zakonskom odgovornošću za obezbeđenje nesmetanog uvida u javna dokumenta, svim zainteresovanim stranama, kao i o ulozi IO na sprovođenju ovog zakona.

Sloboda okupljanja

- Ombudsman konstatuje da je tačka 3 člana 12, Zakona o javnim okupljanjima, u skladu sa kojom pravna obaveza koju zakonodavac dodeljuje “redaru” jednog skupa “da uhvati i preda policiji učesnika ili drugo lice koje se kreće pored mesta održavanja javnog skupa, ukoliko remeti red, mir, nosi oružje ili opasne predmete, ili zabranjene oznake”, protivzakonita, jer je to isključiva obaveza državnih organa reda i ne može se dodeljiti ni jednom drugom pravnom ili fizičkom licu.
- Ombudsman, još jednom preporučuje da se, gore navedeni član Zakona o javnim okupljanjima, dopuni i izmeni, kao bi se uskladio sa evropskim standardima.

Sloboda udruživanja

- Ombudsman preporučuje da, tokom procesa razmatranja nacrta zakona od strane Skupštine Kosova, odnosno parlamentarnih komisija, da se uzmu u obzir i primedbe i sugestije raznih zainteresovanih grupa društva, profesionalnih grupa i građanskog društva, kao bi izmene i dopune izvršene u zakonu bile transparentne, da budu podržane od strane društva i, kao zaključak, zakon bude u skladu sa evropskim standardima.

Pravo na izbor i učešće

- Ombudsman preporučuje odgovorne institucije (predsednik Republike Kosovo; Ministarstvo unutrašnjih poslova; predsednik Izbornog panela za žalbe i predstavke; predsedavajući Sudskog gaveta i glavni tužioc Republike Kosovo) da preduzmu postupke po zakonu, o započinjanju

straga po službenoj dužnosti, o navodnim slučajevima zloupotrebe glasanja, kako bi njihovi izvršioci doveli ispred pravde.

Pravo na obrazovanje

- Ombudsman preporučuje da MONT izradi jedan detaljan plan delovanja za stvaranje jednog sigurnijeg i podobnijeg ambijenta za učenike i nastavnike, putem uske saradnje sa drugim državnim institucijama.
- Institucija ombudsmana preporučuje MONT-u da u saradnji sa opštinskim upravama za obrazovanje organizuje kampanje svesti za učenike i njihove roditelje, o značaju školovanja, posebno u ruralnim zonama.
- Ombudsman preporučuje da se nađe oblik da se podrže porodice u nidi, putem obezbeđivanja prevozat, kako bi se uticalo na smanjenje pojave napuštanja školovanja.
- Ombudsman zahteva od Vlade Republike Kosovo, posebno od MONT-a, da preduzme konkretne korake za implementiranje strategije za integrisanje manjinskih zajednica u Republici Kosovo.

Pravo na rad i obavljanje profesije

- Ombudsman preporučuje da se poštuju odredbe Zakona o ragu Republike Kosova, i da se te iste implemetiraju od nadležne institucije.
- Ombudsman apeluje na sve javne institucije Republike Kosova da postuju i sprovode odluke I preporuke nezavisne institucije, Institucije Ombudsmana i Nezavisnog nadzornog odbora Kosova, i da se po zakonima na anazi, preduzmu sankcije prema onima koji ne postuju te odluke.

Zdravstvena i socijalna zaštita

- Skupština i Vlada Kosova usvoje potrebnu zakonsku infrastrukturu za regulisanje penzijskih šema na Kosovu, kako bi se penzionerima osigurao dostojanstveni život u starosti ,
- Skupština i Vlada Kosova da inkorporišu u Ustav Republike Kosova, bez daljnjeg, Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima,
- Skupština i Vlada Kosova da izmene i dopune Zakon o materijalnoj podršci porodicama dece sa stalnim ograničenim sposobnostima, uključivanjem dece sa ograničenom sposobnošću koja imaju govornih i slušnih problema ili sa bolešću zaostajanja u psihološkom razvoju,
- Vlada Kosova da reguliše tržište rada u zdravstvenom sektoru, kako bi građanin Kosova imao mogućnost kvalitetnog izbora zdravstvenih usluga,

- Vlada treba da monitoriše, striktno, postojano i sistematski, kvalitet medicinskih procedura i kvalifikacije zdravstvenog osoblja, i na taj način minimizira mogućnosti zloupotrebe vršenja profesije u sektoru zdravstva,
- Vlada Kosova da razmotri, sa prioriteto i veoma ozbiljno pitanje zakonskog okvira i funkcionalizacije zdravstvenog sistema Republike Kosovo.

Sudska zaštita prava

- Ombudsman preporučuje Sudskom Savetu Kosova (SSK), Vladi i Skupštini Republike Kosovo proširenje pravosudne vlasti na celoj teritoriji zemlje uključujući i sevni deo Mitrovice i ostale opštine kao što je to predviđeno ustavom Republike Kosovo.
- Ombudsman preporučuje funkcionalizaciju Sudskog Saveta Kosova na osnovu zakona br. 03/L-223 o Sudskom Savetu Kosova.
- Ombudsman preporučuje osnivanje bez odugovlačenja Kosovskog tužilačkog saveta na osnovu zakona br. 03/L-224 o Tužilačkom Savetu Kosova.
- Ombudsman preporučuje sprovođenje zakona br. 03/L-199 o Sudovima, posebno sprovođenje članova 29 i 36 s ciljem poboljšanja materialne situacije pravosuđa i strukturiranja sudova na osnovu zakona.
- Ombudsman preporučuje efikasno sprovođenje strategije i svih zakonskih mera koje bi pomogle smanjenju preostalog broja sudskih predmeta i da se ovo proglaš prioriteto pravosuđa i ostalih organa Republike Kosovo.
- Ombudsman insistira da problemi sa osobljem i ostali problemi sudova koji su glavni uzroci odugovlačenja u procesu odlučivanja nisu i ne mogu biti bezkonačno prihvatljivi razlozi za kršenje prava na razmatranje slučaja u okviru razumnog zakonskog roka. Ovo pravo je zagarantovano ustavom.
- Ombudsman preporučuje pružanje svih neophodnih uslova za efikasno sprovođenje zakonskog akta koji reguliše zaštitu prava na suđenje bez neophodnih odugovlačenja i usvajanje amandmana za bolju zaštitu ustavnih i zakonskih prava klijenata u procesiranju predmeta.
- Ombudsman preporučuje usvajanje mera za obezbeđivanje bržeg razmatranja privremenih preventivnih mera pošto iz izvršenih istraga i dobijenih informacija je utvrđeno da nekim sudovima je potrebno nekoliko godina za izdavanje jedne privremene preventivne mere. Ombudsman primećuje kašnjenje u izvršenju sudskih odluka. Ombudsman preporučuje pružanje svih neophodnih uslova za izvršenje i sprovođenje sudskih odluka u što kraćem mogućem roku.
- Ombudsman smatra da neslaganje sa konačnim sudskim odlukama ne može da služi kao osnovna za neposlušnost prema obavezama za sve, čak ni za državne institucije na centralnom i lokalnom nivo. Ombudsman preporučuje izvršenje sudskih odluka bez zakašnjenja.
- Ombudsman preporučuje da organi krivičnog gonjenja i sudski organi garantuju da izvršioc krivičnih dela u krivičnim i prekršajnim postupcima uživaju osnovna ustavna prava kao što su

pravo na pravično suđenje i pravne lekove. Izvršiocu krivičnih dela morjau biti u potpunosti informisani o optužbama koja im se stavljaju na teret, da imse opisuje činjenično stanje i omogući podnošenje osnovanih dokaza na osnovu kojih oni mogu efikasno da podnesu žalbu protiv odluke.

- Ombudsman preporučuje sudovima da u odlukama o merama za psihijatrijsko lečenje tačno preciziraju na početku, trajanje mere, njen početak i kraj. Takođe, u postupku ponovnog razmatranja da odluče u okviru zakonom predviđenog roka u vezi sa trajanjem mere pose vremenskog perioda od godinu dana od izvršenja mere i da nedvosmisleno informišu optuženog.
- Ombudsman insistira da ovlašćeni organi obezbede odgovarajuće uslove tako da veštaci i procenitelji budu u stanju da odrade svoj posao sa potpunom morlannom i profesionalnom odgovornošću, tačno, nepristrasno i u okviru zakonom predviđenih rokova. Ombudsman preporučuje da se izradi nacrt uredbe o sudskim veštacima.
- Ombudsman preporučuje Advokatskoj Komori da obezbedi veći kvalitet pravne pomoći u slučajevima predavljanja na osnovu službenog zadatka (ex officio) ili pruženja besplatne pravne pomoći u slučajevima štete u okviru izvršenja advokatskog zadatka.

6. Aktivnosti Institucije Ombudsmana

6.1. Aktivnosti jedinice za rodnu ravnopravnost

Prema članu 6 Zakona o rodnoj ravnopravnosti, pitanje diskriminacije izvršene na osnovu roda tretira se od strane Jedinice za rodnu ravnopravnost (JRR), u sklopu Institucije ombudsmana, koja je takođe odgovorna za preispitivanje zakona i angažuje se za primenu Zakona o rodnoj ravnopravnosti.

U ovom izveštajnom periodu, JRR je primila mnogo žalbi, u vezi sa diskriminacijom na raodnoj osnovi, u oblasti zapošljavanja, vaspitanja, imovine i zdravstva. Takođe, bio je značajan broj žalbi koje su podnete JRR, u vezi sa nasiljem u porodici, zaštitom i smeštajem žrtve, kalbe za uvid u sudskom sistemu i u drugim oblastima.

Tokom ovog perioda, JRR je imala redovne kontakte sa mnogim međunarodnim i domaćim partnerima, kao i sa predstavnicima građanskog društva: sa predstavnicima EULEX-a, UNIFEM-a i predstavnicima raznih NVO.

JRR je takođe saradivala sa Policijom Kosova, centrima za rad i socijalnu zaštitu, sigurnim kućama, kao i sa raznim NVO, kao: Mreža grupa kosovskih žena, "Norma", Kosovski centar za rodne studije", "Centar za zaštitu žena i dece", "Mreža organizacija žena romske, aškali i egipćanske zajednice na Kosovu" i dr.

Tokom ovog perioda, predstavnici JRR su učestvovali u nekoliko seminara i susrete organizovane od stranih i domaćih organizaija, koji su imali za cilj pripremu politika i planova delovanja u oblasti rodne ravnopravnosti i sprovođenje primenljivih standarda, jačanje uloge žene u društvu, njenom predstavljanjem u politici i dr.

Takođe, JRR je bila prisutna i u radiofonskim emisijama, da bi bila što bliže građanima i da bi govorila o zabrinjavajućem pitanju nasilja u porodici. U sklopu ove teme, JRR je učestvoval i dala doprinos na susretima organizovanim od domaćeg udruženja "Norma" mo sprovođenju projekta "Svi protiv nasilja". Cilj projekta bio je podizanje svesti u kosovskom društvu, u vezi sa sprečavanjem nasilja u porodici.

17. marta 2011.godine, Kosovski centar za rodne studije (KCRS) je organizovao promociju istraživanja "Pravo imovinskog nasledstva žena na Kosovu". Glavni cilj ovog istraživanja bio je tretiranje pitanja koja se vezuju sa pravima imovinskog nasledstva žena na Kosovu, problemi, prepreke i teškoće na koje nailaze žene na Kosovu, u vezi sa realizovanjem prava na nasledstvo.

6.2. Aktivnosti Grupe za dečja prava (GDP)

Grupa za dečja prava (GDP) u okviru Institucije ombudsmana (IO) osnovana je sa ciljem da sa posebnom pažnjom nadgleda, zaštiti i istražuje kršenje dečjih prava od strane javnih vlasti na Kosovu.

GDP, tokom 2010. godine, osim razmatranja podnetih žalbi u IO, odvijala je niz drugih aktivnosti, da bi promovisala i zaštitila dečja prava na Kosovu.

12. maja 2010. godine, GDP je učestvovala na konferenciji “Podrška reformama pravosuđa za maloletne na Kosovu”, kojom je obeležen nastavak druge faze programa za podršku sistemu pravosuđa za maloletne na Kosovu, organizovane od strane UNICEF-a i Kancelarije za veze Evropske Komisije .

1. juna 2010. godine, GDP je učestvovala na okruglom stolu, organizovanom od strane Kancelarije UNICEF-a i “Forum 2015”, na kome je diskutovano o nalazima izveštaja UNICEF-a “Siromaštvo dece na Kosovu”.

U cilju razmene iskustava u oblasti dečijih prava, kao i produbljenja međuinstitucionalne saradnje, GDP je realizovala dve studijske posete u dve srodne institucije van Kosova. Prva poseta je realizovana od 22-23 jula 2010. godine, u Instituciji ombudsmana u Makedoniji, dok druga je realizovana 27. avgusta 2010. godine, u Instituciji ombudsmana Crne Gore.

Od 7 do 9 oktobra 2010. godine, dve predstavnice IO, u svojstvu posmatrača, učestvovala su godišnjem susretu Evropske mreže dečjih ombudsmana (ENOC) u Strasburgu (Francuska). Tema konferencije ticala se člana 12 Konvencije za dečja prava, odnosno slušanje i obuhvatanje dece u promovisanju i sprovođenju njihovih prava.

U cilju boljeg informisanja javnog mnjenja o radu GDP, kao i o stanju dečjih prava na Kosovu, GDP je, 11. oktobra 2010. godine, učestvovala u emisiji “Naša obaveza”, na Radio Kosovo. Emisija je bila fokusirana na problem nasilja u školama, kao i na obavezno uključivanje razrednog časa u nastavnim planovima škola na Kosovu.

U cilju podizanja profesionalnih kapaciteta u GDP, dve predstavnice grupe pohađale su daljinsku nastavu, vođene od Udruženja za obrazovanje o ljudskim pravima. Teme programa bile su sledeće: “Monitorisanje dečjih prava” i “Pravo na obrazovanje”.

21. decembra 2010. godine, GDP je učestvovala na konferenciji “Dečja prava na Kosovu”, organozovane od strane Kancelarije za dobro upravljanje u okviru Kancelarije Premijera. Na ovoj konferenciji, između ostalog, raspravljano je i o procesu izrade izveštaja, u vezi sa sprovođenjem Konvencije o dečjim pravima u Republici Kosovo, kao i o preduzetim merama na realizaciji Strategije i Nacionalnog plana delovanja za dečja prava, od strane nekih institucija u Republici Kosovo.

23. decembra 2010. godine, predstavnice IO su imale susret sa predstavnicima Koalicije nevladinih organizacija, koji rade u oblasti zaštite dece (KNVOZD). Susret je realizovan sa ciljem razmatranja mogućnosti za bolju saradnju između IO i KNVOZD, u naporima za poboljšanje funkcioniranja sistema dečije zaštite na Kosovu.

U tom kontekstu, tokom ovog izveštajnog perioda, GDP je nastavila saradnju i sa predstavništvima međunarodnih organizacija na Kosovo, UNICEF-om i Save the Children Kosovo.

7. Saradnja IO

7.1. Saradnja sa javnim institucijama zemlje

Ombudsman, tokom izveštajnog perioda, sastao se sa predstavnicima institucija Republike Kosovo, na centralnom i lokalnom nivou, uključujući, predsednika Skupštine Republike Kosovo, parlamentarne komisije, jedinice o ljudskim pravima svih svih ministarstava u Vladi Republike Kosovo. Takođe, Ombudsman je imao susrete i sa predsednicima skoro svih opština na Kosovu.

Zvaničnici Institucije ombudsmana (IO) imali su mnogobrojne susrete sa zvaničnicima sudova na Kosovu, sa ciljem razmatranja mnogobrojnih žalbi građana Kosova koji su se obratili IO, naročito pitanja koja se tiču nepostojanja odluka i dužine sudskih postupaka.

I tokom ove godine, Ombudsman je realizovao susrete i sa nezavisnim institucijama Kosova, uključujući i nekoliko okruglih stolova, koji su realizovani u saradnji sa OSBE-om na Kosovu. Cilj ovih susreta bio je identifikovanje zajedničkih i specifičnih problema svih nezavisnih institucija i iznalaženje pravog načina za rešavanje ovih problema. Ovom prilikom valja navesti saradnju sa sledećim institucijama: Nezavisnim nadzornim odborom Kosova, Sudskim savetom Kosova, Centralnom izbornom komisijom, Nezavisnom komisijom za medije, Agencijom protiv korupcije, Kancelarijom generalnog revizora, Regulativnim autoritetom za telekomunikacije, Kancelarijom regulatora za energiju, Kancelarijom regulatora za vodh i otpadke, Nezavisnom komisijom za rudnike i minerale i dr.

IO je takođe imao dobru saradnju i sa Ustavnim sudom Kosova i Vrhovnim sudom, kao glasni stubovi pravosudnog sistema na Kosovu.

7.2. Saradnja sa domaćim NVO

IO je usko saradivala i sa domaćim NVO, kao što su: Odbor za zaštitu ljudskih prava i sloboda (OZLJPS), Kosovski centar za rahabilitaciju preživelih od torture (KCRPT), KDI, Clard, Pokretom "Fol", Hendikos i dr.

Saradnja sa Pokretom "FOL", na projektu "Jačanje dijaloga protiv zloupotrebe javnih ovlašćenja", imala je za cilj da pomogne na razvijanju jednog kvalitetnog dijaloga Institucije ombudsmana sa Skupštinom Kosova, kao i sa civilnim društvom, olakšavajući i stvarajući kanale komuniciranja između njih. Istotako, organizovane su rasprave s građanima, televizijske rasprave i multimedijske kampanje za promociju institucije. Na kraju, od ove organizacije objavljen je izvještaj s nalazima i preporukama, koji je poslan svim najvišim državnim institucijama.

1. novembra 2010. godine, IO je potpisala jedan Memorandum o saradnji sa NVO "Clard", saradnja koja se nastavlja iz prošlih godina. Njegov cilj je jačanje saradnje između strana u cilju obezbeđivanja potrebne zaštite ljudskih prava na Kosovu, olakšavajući kontakt sa sa IO svim licima, koja smatraju da su im povređena njihova prava.

Takođe, IO ima veoma dobru saradnju i sa KCRPT i OZLJPS, naročito na stvaranju radne grupe koja će prethoditi stvaranju nacionalnog mehanizma za prevenciju torture. Za taj cilj je pripremljen i jedan sporazum o saradnji, koji je u međuvremenu potpisan.¹⁹⁹

7.3. Saradnja sa međunarodnim organizacijama unutar i van Kosova

Što se tiče saradnje sa međunarodnim organizacijama, IO je imala stalne kontakte sa sledećim organizacijama: OSBE, OHCHR, UNDP, UNHCR, UNMIK, UNICEF, EULEX, ABA ROLI, SOROS, Savetom Evrope i dr, kao i sa stranim ambasadama na Kosovu, kao: američkom, nemačkom, švajcarskom, italijanskom, norveškom, francuskom i holandskom. Cilj ovih susreta bila je saradnja i iznalaženje načina podrške IO na zaštiti ljudskih prava i sloboda i podizanje kapaciteta institucije u buduću.

IO ima blisku suradnju s Misijom OSCE na Kosovu, od osnivanja ustanove u 2000. Za stvaranje institucionalne i dugoročne zaštite, Misija OSCE podržava IO, kao nadzor instituciju ikao javnog branitelja ljudskih prava na Kosovu. U IO stalno je angažiran jedan savetnik od misioje OSCE, koji pomaže svakodnevni rad IO, savetima i ekspertizom.

Od septembra 2010, Institucija Ombudsmana ima podršku od projekta CDF, kojim upravlja Ured UNDP-a na Kosovu i KFOS. Projejt CDF-a, preko jedne savetnice pomaže IO u postavljanju i razvoju institucionalnih i stručnih sposobnosti, kroz funkcionalizaciju institucije, s ciljem uspešne realizacije misije Ombudsmana.

7.4. Saradnja sa sličnim institucijama

Institucija ombudsmana je nastavila dobru saradnju sa ombudsmanima zemalja kao što su: Albanija, Makedonija, Crna Gora, Bosna i Hercegovina, Slovenija, Hrvatska, Belgija, Holandija, Mađarska, Grčka i Katalonija.

Prilikom 10-godišnjice osnivanja Institucije Ombudsmana Kosova i 62-godišnjice Univerzalne Deklaracije o Ljudskim Pravima, IO je organizovao konferenciju sa temom "Suverenost i ljudska prava", na kojoj su učestvovali i predstavnici srodnih institucija raznih zemalja, najviše državne institucije, domate i međunarodne organizacije, kao i neke od stranih ambasada na Kosovu.

Neki od najvažnijih zaključaka konferencije bili su:

- Država prisutne na konferenciji imale su različita iskustva na temu rasprave i Institucije Ombudsmana je stvorena kao potreba političkih ili ustavnih promena u evropskim zemljama;
- Izlaz is sukoba je omogućio Instituciju Ombudsmana.
- Provedba dokumenata i međunarodnih instrumenata uticala na promenu socijalne osnove;
- Primećeno je da se mnogim zemaljama postoji približan položaj pojedinca u ustavnim normama u Evropi, to se osobito odnosi na balkanskim zemljama;

¹⁹⁹ Sporazum je potpisan 11 maja 2011.

- Primećeno je da se klasični oblik suvereniteta promenio tokom vremena i povećanja uloga pojedinca u odnosu na kolektiv - državu;
- Nema značajne razlike između promatranih institucija ombudsmana u obliku i koncepta, a pre svega vidi se jedna sličnost u svojim misijama;
- Takođe je napomenuto da se misija institucije ombudsmana olakšava rad pravosuđa, osobito u odnosima pojedinaca sa ostalim javnim institucijama i u slučajevima posredovanja;
- Stalna potražnja za usku suradnju sa svim relevantnim institucijama;
- Treba pomenuti da je pohvalna činjenica da na Kosovu danas može da se govori i raspravljuje slobodno o ovoj temi.

7.5. Izgradnja kapaciteta, konferencije, radionice i obuke

Tokom izveštajnog perioda, Ombudsman i saradnici IO učestvovali su u mnogim konferencijama, radionicama, studijskim posetama i treninzima.

Od 19-20 januara 2010. godine, tri radnika IO učestvovali su na konferenciji sa temom "Zaštita podataka policije i zakonodavstva u krivičnim predmetima", organizovane od strane Evropske komisije, održane u Prištini.

23. marta 2010. godine, jedna pravnik IO učestvovala je u radionici o programu i planu delovanja Vlade Kosova za zaustavljanje samoubistava i samoranjivanja na Kosovu 2010-2015, organizovane od strane Kancelarije za dobro upravljanje Premijera Republike Kosovo, održane u Prištini.

Od 28. marta – 2. aprila 2010. godine, dve radnice administracije, učestvovala su na treningu "Komuniciranje i ponašanje", održanom u Drač, Albanija.

Od 12 – 23 aprila 2010. godine, jedan pravnik Institucije ombudsmana, učestvovao je na treningu u vezi sa istragom korupcije, organizovanom od strane Kancelarije Evropske komisije, podržan od strane Agencije protiv korupcije, održanom u Prištini.

16a aprila 2010. godine, jedna pravnik IO, učestvovala je na okruglom stolu sa temom "Promovisanje i zaštita socijalnih prava iz rada na Kosovu", organizovanom od strane NVO Clard, održanom u Prištini.

29. aprila 2010. godine, jedna pravnik IO učestvovala je u radionici u vezi sa Zakonom o stručnom osposobljavanju i zapošljavanju lica sa ograničenim sposobnostima, organizovane od strane Ministarstva za rad i socijalnu zaštitu, održanoj u Prištini.

14. maja 2010. godine, radnici IO učestvovali su u radionici sa temom "Strateško planiranje", organizovane od strane OSBE, održane u Suvoj Reci.

19. maja 2010. godine, jedna pravnik IO učestvovala je na konferenciji sa temom "Ljudska prava i sredina", organizovane od strane Ombudsmana Slovenije, održane u Brdo kod Kranja, Slovenija.

20. maja 2010. godine, jedan pravnik IO učestvovao je na seminaru sa temom "Osnaživanje saradnje između policije, tužilaštva i sudova", organizovanom od strane OSBE, održanom u Prištini.

Od 26 – 27 maja 2010. godine, radnici IO učestvovali su na treningu sa temom “Timski rad i metode rešavanja konflikta”, organizovanom od strane OSBE, održanom u Ajvaliji.

Od 27 – 30 maja 2010. godine, izvršni direktor, službenik za budžet i finansije i menadžer nabavke, učestvovali su na treningu sa temom “Budžet, decentralizacija trokova i menadžiranje javnih finansija”, održanom u Drač, Albanija.

3. juna 2010. godine, jedna pravnica IO učestvovala je na raspravi o Nacrtzakonu o uvidu u službena, organizovane od strane NVO Fol, održanoj u Prištini.

Od 13 – 16 juna 2010. godine, jedna pravnica IO učestvovala je na konferenciji sa temom “poštovanje ljudskih prava, zdravlja i dostojanstva zatvorenika”, održane u Briselu, Belgija.

Od 8 – 11 jula 2010. godine, jedan pravnik IO učestvovao je na treningu sa temom “Proces eksproprijacije i vrednovanja nepokretnosti”, organizovanom od Financial Low Smart Agency, održanom u Drač, Albanija.

20. jula 2010. godine, Ombudsman i dve pravnice posetili su Instituciju ombudsmana Crne Gore, sa ciljem razmene iskustava i produbljenja saradnje između dveju institucija, u Podgorici, Crna Gora.

Od 22 – 23 jula 2010. godine, dve pravnice Grupe za dečja prava učestvovala su u studijsku posetu Instituciji Ombudsmana Makedonije, u Skoplje, u cilju produblivanja međuinstitucionalne saradnje, posebno na zaštiti dečjih prava.

27. avgusta 2010. godine, dve pravnice Grupe za dečja prava učestvovala su u studijskoj poseti Instituciji Ombudsmana Crne Gore, u Podgorici, u cilju produblivanja međuinstitucionalne saradnje, posebno na zaštiti dečjih prava.

Od 16 – 19 septembra 2010. godine, direktor administracije, službenik za budžet i finansije i menadžer nabavke, učestvovali su na treningu sa temom “Proces budžeta, nabavka i izvršenje troškova”, održanom u Drač, albaniija.

18. septembra 2010. godine, radnici IO učestvovali su na seminaru sa temom “Pisanje i akademsko citiranje”, organizovanom od strane OSBE, održanom u Ajvaliji.

20. septembra 2010. godine, Ombudsman je učestvovao susretu sa temom “pitanje emigranata u Sloveniji”, organizovanom od strane Ombudsmana Slovenije, održanom u Ljubljani, Slovenija.

Od 21- 29 septembra 2010. godine, Ombudsman je učestvovao sesiji Saveta za ljudska prava Ujedinjenih Nacija, održane u Ženevi, Švajcarska.

21. septembra 2010. godine, dve pravnice IO učestvovala su na međunarodnoj konferenciji sa temom Pristup lica sa ograničenom sposobnošću javnim objektima i infrastrukturi, u okviru projekta “Jedna pogodna sredina-društvo za sve” organizovane od strane Handikos, održanoj u Prištini.

Od 21 – 23 septembra 2010. godine, jedan pravnik IO učestvovao je treningu sa temom “Borba protiv organizovanog kriminala i korupcije”, organizovanom od strane Agencije protiv korupcije, održanom u Ohridu, Makedonija.

29. septembra 2010. godine, jedan pravnik IO učestvovao je okruglom stolu sa temom “Socijalni dialog na Kosovu – prednosti i izazovi”, organizovanom od Friedrich Ebert Stiftung i UNSK, održanom u Prištini.

Od 1 – 2 oktobra 2010. godine, održan je drugi seminar za celo osoblje IO sa temom “Pisanje i akademsko citiranje”, organizovanom od strane OSBE, održanom u Ajvaliji.

Od 7 do 9 oktobra 2010 dva pravnik Institucije učestvovali na četvrtoj konferenciji Evropske Mreže Ombudsmana za Djecu (ENOC), pod nazivom "Slušanje i uključivanja dece u promociju i provedbi njihovih prava", održanoj u Strasbourg, Francuska.

Od 7 do 10 oktobra 2010, Ombudsman se učestvovao u desetoj konferenciji za nacionalne institucije za ljudska prava, sa više od 80 različitih zemalja celog sveta, održana u Edinburghu, Škotskoj.

15. oktobra 2010, pravnik Institucije učestvovala na sastanku koji je organizovan u okviru međunarodne nedelje za ljude s belim štapom, u organizaciji Udruženje Slepih Kosova, održana u Prištini.

20-21 oktobra 2010, Ombudsman i jedna pravnik učestvovali su na regionalnom okruglom stolu "Nacionalni mehanizmi protiv torture" pod okriljem OPCAT na temu "Izazovi za implementaciju i uloga institucije za ljudska prava", održana u Crikvenici, Hrvatska.

Od 21 do 24 oktobra 2010, dva službenika administracije učestvovali su na treningu sa temom "Naknade, plate i finansijski izveštaji," u organizaciji Financial Low Smart Agency, održana u Ohridu, Makedonija.

4-5 novembra 2010, održan je trening za pravnike Institucije na temu "Međunarodni pravni instrumenti o ljudskim pravima i sudska praksa o pitanjima ljudskih prava - Metodologije i tehnike", sa stručnjacima iz Evropskog suda za ljudska prava i Saveta Evrope, u organizaciji OSCE-a, održana u Hajvali.

17-18 novembra 2010 dva pravnik Institucije učestvovali su u radionici na temu "Uloga nacionalnih struktura o ljudskim pravima u promociji zaštite ljudskih prava", održana u Bilbao, Španija.

23 oktobra 2010, pravnik Institucije učestvovali su u okruglom stolu na temu "Praćenje zatvora i pritvorne centre - razmena iskustava", u organizaciji OSCE-a, održana u Gërmiji.

26. novembra 2010, Ombudsman upravljao okrugli stol s članovima Institucije Ombudsmana i lokalnih medija u Republici Kosovo, sa temom "Uloga ombudsmana i medije" u organizaciji OSCE-a, održan u Gërmiji.

26. decembra 2010, jedna pravnik Institucije učestvovala na konferenciji "Elektrane, EU- standardi i okolina", u organizaciji nevladine organizacije Bells, u suradnji sa ATRC, održana u Vlora, Albanija.

Od 1 do 3 decembra 2010, Ombudsman prisustvovao četvrtom godišnjem sastanku projekta "Peer-to-peer", gde je definiran raspored sastanaka i teme za raspravu, u organizaciji Savjeta Evrope za nacionalne institucije za ljudskih prava u Evropi, u organizaciji Saveta Evrope, održanom u Strasbourg, Francuska.

O d 1 do 3 decembra tri pravnik IO učestvovali su u trodnevnoj radionici pod nazivom "Procedure za nodnošenje zahteva javnim autoritetima pred Ustavnim Sudom", u organizaciji "East West Menagement Institute", održavana u Mavrovu, Makedonija.

8. decembra 2010, povodom 10-godišnjicu osnivanja Institucije Ombudsmana na Kosovu i povodom 62-godišnje Opšte Deklaracije o ljudskim pravima, Institucija Ombudsmana Kosova organizovala konferenciju "Suverenitet i ljudska prava", koja je održana u Prištini.

Od 13 do 15 decembra 2010, dva pravnik IO učestvovali na treći forum Ujedinjenih Naroda o pitanjima manjina na temom "Manjine i njihovo sudelovanje u ekonomskom životu", u organizaciji Ureda Visokog Komesionara Ujedinjenih naroda za ljudska prava, održana u Ženevi, Švajcarska.

20-21 decembra 2010, jedan pravnik Institucije prisustvovao konferenciji na temu "Nadzor skupštine i nezavisne institucije", u organizaciji OSCE-a, održana u Tirani, Albanija.

21. decembra 2001, pravica Grupa za prava dece, učestvovala na konferenciji pod nazivom "Prava dece na Kosovu", u organizaciji Ureda za dobro upravljanje u Uredu premijera, održana u Prištini.

22. decembra 2010, Ombudsman je učestvovao u mnogim susretima s raznim zvaničnicima iz Ureda Visoke Komesarke za ljudska prava Ujedinjenih naroda, u kojem su razgovarali o različitim pitanjima vezanim za ljudska prava, kao i o oblicima daljnje saradnje tih institucija, održana u Ženevi, Švajcarska.

8. Budžet Institucije Ombudsmana

Na osnovu Ustava Republike Kosova i Zakona o Ombudsmanu, IO, kao nezavisna institucija, predlaže budžet Skupštini Kosova, koja usvaja isti. Odgovornost za pripremu, predlaganje i korišćenje budžeta, kao nezavisne ustavne institucije, potpuno pada na IO, dok kontrolu načina upotrebe i trošenja budžeta, na osnovu odgovarajućih zakona, vrši Generalni revizor Republike Kosova.

Prema Zakonu o Ombudsmanu, ali i prema drugim relevantnim međunarodnim dokumentima, Instituciji Ombudsmana treba obezbediti dovoljan budžet i stalnu podršku, kako bi institucija bila u stanju da izvrši obaveze i misiju koja joj se poveruju zakonom i Ustavom.

Na žalost, u realnosti se ne dešava ni jedno ni drugo, jer Skupština Kosova nije odlučila o budžetu, prema predlogu IO-a. Ovde, ipak, konačnu reč kaže Vlada, odnosno Ministarstvo za finansije, koja drži monopol javnog noca imenadžira na taj način. Zbog toga, IO-u se ne obezbeđuje dovoljan budžet i stalna podrška od strane Skupštine i Vlade.

Iznos usvojenog budžeta za izveštajnu godinu nije usvojen na osnovu zahteva IO-a. Traženi budžet iznosio je 565.442.00 evra. Tu je predviđeno povećanje broja osoblja sa 47 na 51 službenika. Za 2010 godinu, iz Konsolidovanog budžeta Republike Kosova, Ministarstvo za privredu i finansije, za IO je izdvojilo budžet u iznosu od 512,630.00 evra, dakle 52.812.00 evra manje nego što je bio zahtev IO-a, kojim je predviđeno sporo povećanje osoblja institucije, da bi pratili povećano angažovanje i zakonske i ustavne obaveze IO-a.

Ovim budžetom finansirane su ove ekonomske budžetske kategorije: plate i dnevnice, robe i usluge, kapitalni troškovi i oni kapitalni.

Tabela 2: Struktura budžeta za 2010 godinu, prema budžetskim kategorijama

KATEGORIJE	PLANIRANA	POTROŠENA	RAZLIKA
Plate i dnevnice	271,425.00 €	271.424.31 €	0.69 €
Robe i usluge	188,205.00 €	180.253.17 €	7,951.83 €
Komunalni troškovi	46,000.00 €	16,707.75 €	29,292.25 €
Kapitalni troškovi	7,000.00 €	6,032.00 €	968.00 €
UKUPNO	512,630.00 €	474,417.23 €	38,212,77 €

I pored ograničenog budžeta Zakonom o budžetskim izdvajanjima za 2010 godinu, na osnovu planiranja i budžetskog zahteva, IO je ovaj budžet administrirala na efikasan način i prema odgovarajućoj nameni, poštujući posebne budžetske kategorije. Za popunu hitnih potreba institucije

izvršen je transfero budžeta, u budžetskoj kategoriji za komunalne troškove, iz komunalnih troškova (vidi Tabelu 2), u cilju snabdevanja sa dva nova aparata za fotokopiranje.

Budžetski troškovi, za ovaj izveštajni period, nisu realizovani prema budžetskom planiranju, posebno za budžetsku kategoriju – plate i dnevnice, kao rezultat neizbora zamenika Ombudsmana od strane Skupštine Kosova, kao i dobrovoljnog prekida radnog odnosa nekoliko radnika, kao i kašnjenja prilikom regrutiranja novih saradnika, kao rezultat zakonskih procedura regrutiranja (objavljivanje i ponavljanje objavljivanja konkursa).

Neiskorišćena finansijska sredstva za plate i usluge, po ovoj nameni, iskorišćena su za isplatu toplog obroka civilnim službenicima, baziranim na memorandumu između Sindikata za civilne službenike i Vlade.

Tokom 2010 godine, za razne aktivnosti, IO je finansijski podržan i od strane domaćih i međunarodnih donatora. Kancelarija Norveške, Skupština Republike Kosova i dhe Pošta-Telekom Kosova (PTK) finansijski su podržale organizovanje Međunarodne konferencije, u vezi sa 10-godišnjicom osnivanja IO-a. Takođe, Kancelarija UNICEF-a na Kosovu podržala je niz aktivnosti, organizovanih u okviru projekta, u vezi sa kampanjom o dečjim pravima. OSBE je organizovala i finansirala 3 kolektivna treninga za celokupno osoblje IO-a, dok, u određenim fazama, organizovala je i posebne treninge za pravne službenike i službenike administracije.

Nezavisnost jene nezavisne institucije kao ustavne kategorije, usko je povezana sa finansijskom nezavisnošću. Zato se, kako Skupštini, tako i Vladi Republike Kosova, preporučuje da preduzmu potrebne mere, da se ova nezavisnost obezbedi i očuva, kao i da se odražava ispunjavanjem budžetskog zahteva i ljudskih resursa za 2011 godinu, Monako kako je regulisano zakonom.

9. Statistički pregled žalbi i slučajeva za 2010 godinu

Od 1 januara 2010 do 31 decembra 2010, 1233 ljudi je posetilo Instituciju ombudsmana, u njenom sedištu u Prištini i u regionalnim kancelarijama, radi podnošenja žalbi ili radi dobijanja saveta ili pravne pomoći. 414 od njih je obrađeno kao slučajevi za istragu, dok za ostali deo žalbi, stranke su upućene ili su posavetovane o koracima koje treba da preduzmu. Tokom ovog perioda 338 ljudi lično se sastalo sa Ombudsmanom, zamenikom Ombudsmana ili direktorom za istrage, tokom 86 "otvorenih dana" održanih u toku izveštajnog perioda.

Najveći broj slučajeva koji su istraženi od strane Institucije ombudsmana, tokom izveštajnog perioda, uglavnom bili su u vezi sa : pravom na pravni lek, zaštitom imovine, pravom na pravično i nepristrasno suđenje, pravom na rad i vršenje profesije, zdravstvenoj i socijalnoj zaštiti, jednakošću pred zakonom, i drugo.

Tabela 1: Primljene žalbe (1 januari 2010 – 31 decembar 2010)

	Primljene žalbe	1233
Etnička pripadnost žalilaca		
	Albanci	1080
	Srbi	89
	Bošnjaci	23
	Romi	16
	Turci	10
	Ostali	15
Pol		
	Muški	942
	Ženski	288

Tabela 2: Istraženi slučajevi (1 januari 2010 – 31 decembar 2010)

	Slučajevi otvoreni za istragu (od primljenih žalbi)	414
	Slučajevi otvoreni <i>ex officio</i>	11

Tabela 3: Zatvoreni slučajevi (1 januari 2010 – 31 decembar 2010)

	Proglašeni neprihvatljivim	160
	Pozitivno rešeni	183
	Ostali razlozi	112

Tabela 4: Etnička pripadnost žalilaca, na osnovu istraženih slučajeva

	Albanci	332
	Srbi	65
	Bošnjaci	5
	Romi	3
	Ostali	9
Pol		
	Muški	306
	Ženski	108

Tabela 5: Odgovorne strane za istražene slučajeve

	Sudovi	143
	Ministarstva	107
	Opštine	81
	Policija	23
	ostali	81

Tabela 6: Izveštaji, preporuke, kao i zahtevi za privremene mere

	Izveštaji o slučajevima	7
	Izveštaji <i>ex officio</i>	5
	Preporuke	10
	Zahtev za privremene mere	1

Tabela 7: Pojedinačne odgovorne strane istraženih slučajeva

PRAVOSUDNI I ISTRAŽNI SISTEM		
	Opštinski sud u Prištini	33
	Vrhovni sud Kosova	23
	Okružni sud u Prištini	15
	Opštinski sud u Prizrenu	10
	Opštinski sud u Gnjilane	8
	Okružni sud u Prizrenu	7

	Opštinski sud u Đakovici	7
	Okružni sud u Mitrovici	4
	Opštinski sud u Uroševcu	4
	Opštinski sud u Peći	4
	Opštinski sud u Podujevo	4
	Opštinski sud u Orahovcu	4
	Posebno veće Vrhovnog suda	4
	Opštinski sud u Mitrovici	3
	Ustavni sud Kosova	3
	Opštinsko javno tužilaštvo u Prištini	3
	Okružni sud u Gnjilane	2
	Opštinski sud u Srbici	2
	Okružno javno tužilaštvo u Prištini	2
	Opštinsko tužilaštvo u Mitrovici	2
	Okružni privredni sud u Prištini	1
	Opštinski sud u Kačaniku	1
	Opštinski sud u Kamenici	1
	Opštinski sud u Suvoj Reci	1
	Opštinski sud u Vučitrnu	1
	Okružno javno tužilaštvo u Mitrovici	1
	Okružno javno tužilaštvo u Gnjilane	1
	Opštinsko javno tužilaštvo u Prizrenu	1
	Opštinsko javno tužilaštvo u Đakovici	1
	Opštinsko javno tužilaštvo u Peći	1
	Okružno javno tužilaštvo u Peći	1
DRŽAVNE VLASTI		
	Ministarstvo unutrašnjih poslova	10
	Ministarstvo zdravstva	10
	Ministarstvo za rad i socijalnu zaštitu	9
	Ministarstvo obrazovanja, nauke i tehnologije	8
	Departman penzijske administracije Kosova	7
	Zatvor u Dubravi	5
	Ministarstvo sredine i prostornog planiranja	4

	Ministarstvo za saobraćaj, poštu i telekomunikacije	4
	Zatvor Prištine	3
	Departman za vozačke dozvole u Peći	3
	Uprava penzijske administracije u Prizrenu	3
	Poreska uprava Kosova	2
	Vlada Kosova	2
	Ministarstvo snaga bezbednosti Kosova	2
	Zatvor u Prizrenu	1
	Ministarstvo administracije lokalne uprave	1
	Ministarstvo za poljoprivredu, šumarstvo i ruralni razvoj	1
	Ministarstvo privrede i finansija	1
	Ministarstvo za kulturu, omladinu i sport	1
	Ministarstvo za evropske integracije	1
	Korektivna služba Kosova	1
	Kosovska agencija za medicinske proizvode	1
LOKALNE VLASTI		
	Skupština opštine u Prištini	11
	Skupština opštine u Peći	7
	Skupština opštine u Prizrenu	7
	Uprava za obrazovanje u Gnjilane	5
	Uprava za obrazovanje u Vučitrnu	4
	Skupština opštine u Uroševcu	4
	Skupština opštine u Orahovcu	4
	Skupština opštine u Srbici	4
	Skupština opštine u Mitrovici	3
	Skupština opštine u Kosovo Polje	3
	Skupština opštine u Kačaniku	3
	Centar za socijalni rad u Prištini	3
	Skupština opštine u Gnjilane	3
	Uprava za obrazovanje u Kamenici	2
	Skupština opštine u Đakovici	2
	Skupština opštine u Kamenici	2
	Skupština opštine u Klini	2

	Skupština opštine u Lipljan	2
	Skupština opštine u Malishevo	2
	Skupština opštine u Vučitrnu	2
	Centar za socijalni rad u Prizrenu	2
	Centar za socijalni rad u Vučitrnu	2
	Uprava za obrazovanje u Lipljan	1
	Uprava za obrazovanje u Mitrovici	1
	Uprava za obrazovanje u Peći	1
	Uprava za obrazovanje u Prištini	1
	Uprava za obrazovanje u Prizrenu	1
	Uprava za obrazovanje u Štimlje	1
	Uprava za obrazovanje u Srbici	1
	Uprava za obrazovanje u Vitini	1
	Skupština opštine u Ranilugu	1
	Skupština opštine u Obiliću	1
	Skupština opštine u Podujevo	1
	Skupština opštine u Suvoj Reci	1
	Glavni centar porodične medicine u Kačaniku	1
	Matična služba u Podujevo	1
	Osnovna škola "7 Marsi" u Suvoj Reci	1
	Dom zdravlja u Gnjilane	1
	Katastarska kancelaria u Lipljan	1
	Katastarska kancelaria u Obilić	1
	Katastarska kancelaria u Prizrenu	1
OSTALO		
	Kosvska policija	20
	Energetska korporacija Kosova	16
	Kosovska agencija za imovinu	13
	Kosovska agencija za privatizaciju	10
	Prištinski Univerzitet	7
	Privatne stranke	3
	Nezavisni nadzorni odbor Kosova	2
	Centralni izborna komisija	2

	Strane vlasti	2
	Carinska služba Kosova	2
	Nezavisni odbor za razmatranje žalbi	2
	Kompanija za vodovod "Prishtina"	2
	Skupština Kosova	2
	Univerzitetski klinički centar Kosova	1
	Arhiv Kosova	1
	Regulativni agencija za telekomunikacije	1
	Udrženje nezavisnih sindikata Kosova	1
	Policija EULEX-a	1
	Polijski inspektorat Kosova	1
	Opštinski inspektorat rada u Prištini	1
	Jugobanka	1
	Nezavisna komisija za medije	1
	Kompanija za osiguranje "Siguria"	1
	Menadžirajući odbor Kombinata Trepča	1
	Prištinski aerodrom	1
	Privredna komora Kosova	1
	OSBE	1
	Udruženje Američkih advokata	1
	Regionalna jedinica za istrage u Prištini	1

Tabela 8: Predmet istraženih slučajeva

	Pravo na prani lek	99
	Zaštita imovine	73
	Pravo na pravično i nepristrasno suđenje	68
	Pravo na rad i vršenje profesije	65
	Zdravstvena i socijalna zaštita	36
	Jednakost pred zakonom	28
	Sudska zaštita prava	10
	Prava optuženog	10
	Sloboda kretanja	8
	Zabrana torture, mizornog, neljudskog i ponižavajućeg tretmana	7

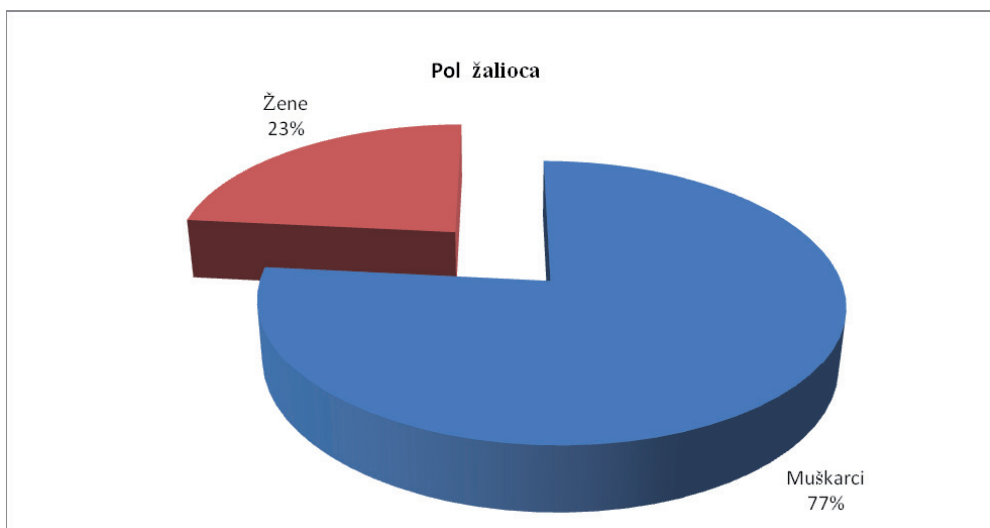
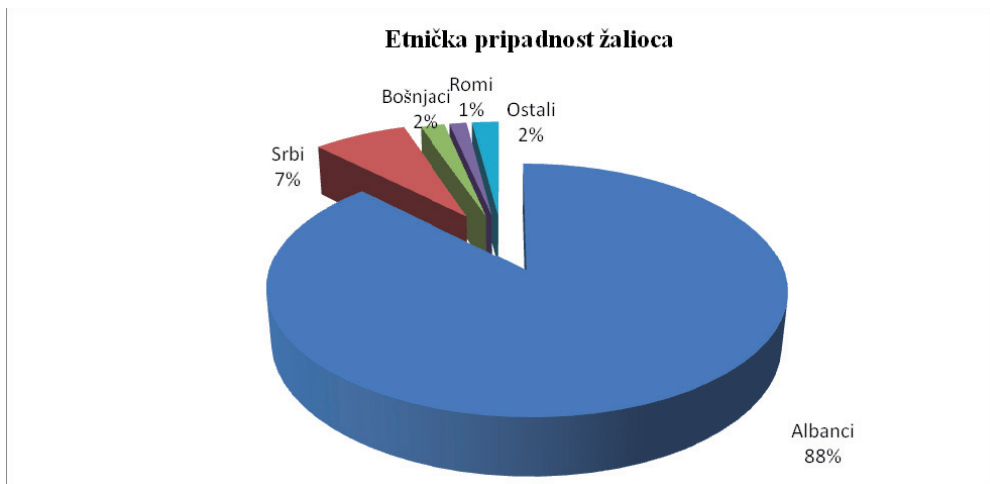
	Pravo na slobodu i sigurnost	7
	Odgovornost za životnu sredinu	7
	Pravo na život	5
	Pravo na privatnost	5
	Sloboda verovanja, savesti i vere	5
	Pravo na obrazovanje	5
	Dečja prava	5
	Pravo pristupa javnim dokumentima	5
	Dostojanstvo čoveka	4
	Pravo na lični integritet	3
	Verske zajednice	2
	Pravo na izbor i učešće	2
	Ograničavanje osnovnih prava i sloboda	2
	Slučajevi za posredovanje	2
	Načelo legitimeteta i proporcionalnosti u krivičnim postupcima	1
	Sloboda izražavanja	1
	Tumačenje odredbi o ljudskim pravima	1

Tabela 9: Neodgovornost vlasti da odgovore na pisma upućena od strane IO

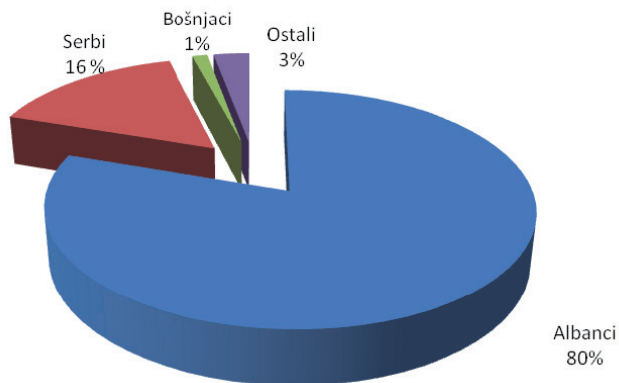
PRAVOSUDNI I TUŽILAČKI SISTEM		
	Opštinski sud u Prištini	17
	Opštinski sud u Gnjilane	3
	Vrhovni sud Kosova	3
	Opštinsko javno tužilaštvo u Prištini	3
	Okružni sud u Prištini	2
	Okružno javno tužilaštvo u Prištini	2
	Opštinski sud u Vučitrnu	1
	Opštinski sud u Orahovcu	1
	Opštinski sud u Suvoj Reci	1
	Opštinski sud u Uroševcu	1
	Opštinski sud u Kamenici	1
	Opštinski sud u Đakovici	1
	Opštinski sud u Gnjilane	1

	Okružni sud u Prizrenu	1
	Jedinica sudskog inspektorata u Prištini	1
DRŽAVNE VLASTI		
	Ministarstvo za zdravlje	5
	Kosovska katastarska agencija	5
	Ministarstvo unutrašnjih poslova	2
	Ministarstvo administriranja lokalnom upravom	2
	Ministarstvo sredine i prostornog planiranja	2
	Ministarstvo za obrazovanje, nauku i tehnologiju	2
	Ministarstvo za rad i socijalnu zaštitu	1
	Penzijska administracija Kosova	1
	Ministarstvo snaga bezbednosti Kosova	1
	Kosovska agencija za medicinske proizvode	1
LOKALNE VLASTI		
	Skupština opštine u Malishevo	2
	Skupština opštine u Prištini	2
	Skupština opštine u Gnjilane	2
	Uprava za obrazovanje u Gnjilane	2
	Skupština opštine u Juniku	1
	Skupština opštine u Mitrovici	1
	Uprava za urbanizam u Klini	1
	Skupština opštine u Srbici	1
	Skupština opštine u Uroševcu	1
OSTALO		
	Energetska korporacija Kosova	3
	Kosovska agencija za privatizaciju	2
	Kosovska policija	2
	Ekonomski fakultet	1
	Prištinski Univerzitet	1
	Nezvisni odbor za razmatranje žalbi	1
	Kosovska agencija za imovinu	1
	Kombinat "Trepča"	1

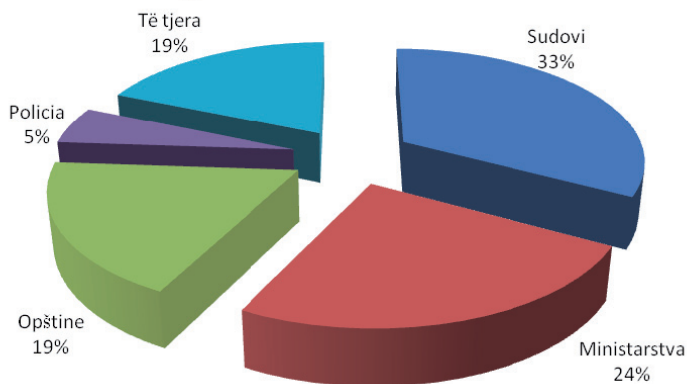
Figura 1: Grafički prikaz statistika 1. januari 2010 - 31 decembar 2010

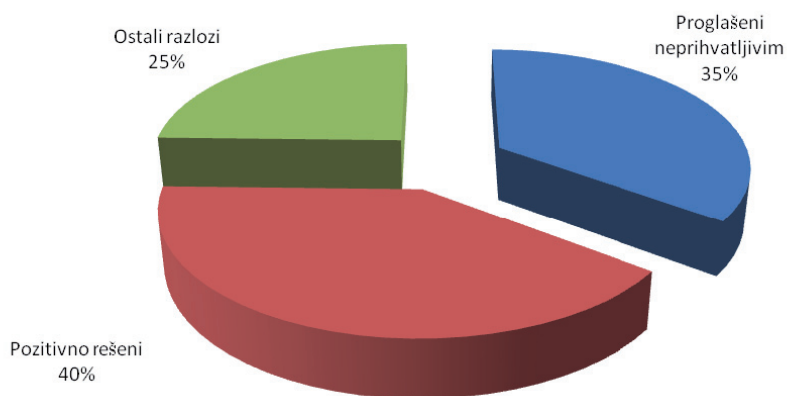
Etnička pripadnost žalioca na osnovu istraženih slučajeva

Odgovorne strane

Zatvoreni slučajevi

10. Struktura osoblja

Struktura i broj osoblja IO, usvojena za 2010 godinu sastavljena je od biranih javnih zvaničnika i civilnih službenika. Prema strukturi budžeta za plate i dnevnice, osim Ombudsmana, ukupan predviđeni broj zaposlenih bio je 47, od njih 5 javnih zvaničnika biranih od strane Skupštine i 42 civilnih službenika.

Stanje osoblja imenovanih zvaničnika IO, za izveštajni period, nije potpuno rešeno, kao rezultat kašnjenja usvajanja Zakona o ombudsmanu i zakonske procedure o izboru zamenika Ombudsmana. Tokom ove godine Ombudsman je imao samo jednog zamenika, vršioca dužnosti, nasleđen iz prethodnog zakonodavstva i sa isteklim mandatom, koji je podneo ostavku i udaljio se iz IO, u decembru 2010 godine.

I pored budžetskog zahteva IO za novim osobljem za 2010 godinu, za 51 zaposlenih, oho čudno nije usvojeno od strane Vlade Kosova, odnosno od Ministarstva privredu i finansije, iako za to treba da odlučuje Skupština Republike Kosova! Ovim brojem i sastavom osoblja usvojenim za IO, bilo je naglašenih prepreka na izvršavanju zadataka i misije institucije.

Na osnovu budžeta usvojenog za 2010 godinu, 42 saradnika IO tretirana su civilni službenici. Ovaj broj je nedovoljan i ne omogućava efikasno funkcionisanje i uspešno izvršavanje ustavne i zakonske misije IO. Osetljivi nedostatak osoblja izražava se, kako u odseku profesionalnih usluga, tako i u administrativnim.

Iz procena izvršenih o postojećim ljudskim resursima, kao i na osnovu povećanja obima postova i odgovornosti na poslu, rezultira da predviđeni broj osoblja, budžetom Kosova za 2010 godinu, ukupno 47 radnika, je nedovoljan.

Uspešno izvršavanje misije određene Ustavom i zakonor otežava se iz dana u dan, posebno zbog nedostatka osoblja za neke sektore IO, kao: kancelaria za međunarodne odnose, pravnici za neke posebne sektore IO, kao i neke značane funkcije u administraciji.

Velike potrebe, uočene tokom 2010 godine, utvrđene su, posebno za četiri pravika u sedištu IO u Prištini, jednim pravnikom za Kancelariju u Peći, jednim pravnikom za Kancelariju u Gnjilane i po jedan pravnik u Đakovici, Uroševcu, Dragaš i Štrpce. Takođe nameće se sve veća potreba za otvaranje novih kancelaria u hovim centrima.

U službi administracije nedostaje službenik za sektor personela, za internog revizora, lektora, rukovodioca kancelarije za medije i odnose sa javnošću, za dva službenika informativne tehnologije i arhivistu.

Jedna od glavnih prepreka u funkcionisanju i realizovanju glavnih obaveza IO, predstavlja veliko kretanje osoblja, odnosno napuštanje radnih mesta, s jedne strane, kao i zakonske procedure regrutiranja i osnivanja novog radnog odnosa, s druge strane. Zakonsko pravo o napuštanju radnog mesta (jedan mesec), s jedna strane, i minimalni zakonski rok regrutacije za isto radno mesto (tri meseci), su u velini raskorak sa negativnim posledicama, koja treba obavezno da se reguliše odgovarajućim zakonom koji sankcioniše regrutiranje civilnih službenika.

Tokom ovog izveštajnog dobrovoljno su napustili posao 8 radnika , dok 7 njih su zasnovali radni odnos u IO. Glavni razlozi o dobrovoljnom prestanku radnog odnosa, prema njihovim pismenim ostavkama, jesu više ili rukovodeće pozicije , bilo u međunarodnim ili domaćim institucijama, unitar i van Kosova, gde su plate veće i uslovi rada mnogo povoljniji.

Tabela 1: Sastav i struktura osoblja u instituciji.

Procent stanja i kretanja osoblja, za period januari-decembar 2010. godine

Br.	Naziv pozicija osoblja	Osoblje usvojeno za 2010. godinu	Stanje zaposlenog osoblja u 2010. godini
I.	O M B D U S M A N	1	1
	Zamenici Ombudsmana	4	1
	Izvršni asistent – za Ombudsmana	1	1
II.	IZVRŠNI DIREKTOR	1	1
	Izvršni asistent	1	1
III.	DEPARTMAN ZA ISTRAGE		
	1. Direktor Departmana	1	1
	.1 Sektor – Opšti pravnici za istragu	5	5
	1.2 Sektor – Grupa protiv diskriminacije	3	3
	1.3 Sektor – Grupa za dečja prava	1	1
	1.4 Sektor – Jedinica za rodnu ravnopravnost	1	1
	1.5 Pravni asistent	2	2
	2. fregionalne kancelarije		
	2.1 Kancelarija u Prizrenu	3	3
	2.2 Kancelarija u Gnjilane	3	3
	2.3 Kancelarija u Peći	2	2
	2.4 Kancelarija u Mitrovici	3	3
	2.5 Kancelarija u Gračanici	2	2

IV.	DEPARTMAN ADMINISTRACIJE		
	1. Direktor Departmana za administraciju	1	1
	1.1 Službenik za budžet i finansije	1	1
	1.2 Sektori za medije	1	1
	1.3 Sektor logistike	1	1
	1.4 Sektor za prevođenje	2	2
	1.5 Službenik za overu	1	1
	1.6 Službenik imovine	1	1
	1.7 Službenik za prijem/ Operator	1	1
	1.8 Vozač	2	2
	1.9 Domar	1	1
V	DEPARTMAN NABAVKE		
	1.1 Rukovodilac departmana za nabavku	1	1
	Ukupan broj osoblja:	47	44

11. Skraćenice

OI	Ombudsman Institucija
ESLJP	Evropski Sud za Ljudska Prava
EKLJP	Evropska Konvencija za Ljudska Prava
URK	Ustav Repulike Kosovo
KAI	Kosovska Agencija za Imovinu
UISP	Uprava za Imovinsko Stambena Pitanja
RAE	Zajednica Roma,Aškali i Egipćana
NVO	Nevladine Organizacije
MPESKP	Medjunarodni Pakt za Ekonomska,Socijalna i Kulturna Prava
UKCK	Univerzitetski Klinički Centar Kosova
UNMIK	Misija Ujedinjenih Nacija na Kosovu
GDP	Grupa za Dečija Prava
JPR	Jedinica za Polnu Ravnopravnost
GND	Grupa za Nediskriminaciju
OZLJPS	Odbor za Zaštitu Ljudskih Prava i Sloboda
OUN	Organizacija Ujedinjenih Nacija
SFH	Švajcarska Organizacija za Izbeglice
PIK	Policijski Inspektorat Kosova
MUP	Ministarstvo Unutrašnjih Poslova
JUIP	Jedinica za Unutrašnje Istrage Policije
MKGPP	Medjunarodna Konvencija za Gradjanska i Politička Prava
ZKPK	Zakonik o Krivičnom Postupku na Kosovu
SSK	Sudski Savet Kosova
MSPP	Ministarstvo Sredine i Prostornog Planiranja
SPC	Srpska Pravoslavna Crkva
UNESKO	Organizacija Ujedinjenih Nacija za Obrazovanje,Nauku i Kulturu
UPNK	Udruženje Profesionalnih Novinara Kosova
UNK	Unija Novinara Kosova
RTK	Radio Televizija Kosova

EBU	Evropska Transmisiona Unija
EULEX	Misija Evropske Unije
ZJS	Zakon o Javnim Skupovima
UNSK	Unija Nezavisnih Sindikata Kosova
PKK	Privredna Komora Kosova
UNDP	Program Ujedinjenih Nacija za Razvoj
MRSZ	Ministarstvo za Rad i Socijalnu Zaštitu
ZAV	Nemačka Federalna Agencija za Zapošljavanje
KDP	Konvencija za Dečija Prava
NKRR	Nezavisna Komisija za Ruda i Rudarstvo
MONT	Ministarstvo za Obrazovanje, Nauku i Tehnologiju
ENOC	Evropska Mreža Dečijih Ombudsmana
KCO	Kosovski Centar za Obrazovanje
AUK	Američki Univerzitet na Kosovu

12. Prilog 1: Zahtevi za Ustavni sud

Na osnovu ustavnih ovlašćenja Ombudsman ima pravo da prosledi slučaj u Ustavni Sud u skladu sa odredbama ovog ustava.²⁰⁰

Institucija Ombudsmana tokom 2010 god. je primila 3 žalbe/zahteve od građana i raznih nevladinih organizacija za prosljeđivanje raznih pitanja u Ustavno Sudu. Ombudsman nakon izvršene analize podnesenih zahteva je doneo i odluku. Jedna žalba je proglašena neprihvatljivom, dok ostala dva zahteva su prosleđena Ustavnom Sudu. U vezi sa jednim od zahteva Ustavni Sud je odredio privremenu meru, dok drugi zahtev je pod postupkom razmatranja.

19 Jula 2010 god. 12 nevladinih organizacija²⁰¹ su podneli zahtev da Ombudsman prosledi Ustavnom Sudu zahtev za ocenjivanje usaglašenosti zakona o pravima i odgovornostima nardnog poslanika sa Ustavom Republike Kosovo.²⁰² Nевladine organizacije su se protivile pravu na suplementarnu penziju poslanika sa 55 godina starosti i sa služenjem samo pola mandata zasnivajući se na platu poslanika a ne na prosečnu penziju u zemlji. Podnosioci obog zahteva smatraju da ovaj zakon je neustavan jer diskriminiše ostale kategorije zaposlenih na Kosovu. Takođe smatraju da je zakon protiv socialne jednakosti u zemlji pošto je starosno doba za pensionisanje u Republici Kosovo 65 godina i iznos penzije se određuje na osnovu dobrinosa u penzionalnom fondu tokom njihove karijere.

Ombudsman posle izvršene analize zahteva i istraživanja, 26 novembra 2010 god. prosledio je slučaj Unstavnom Sudu za ocenjivanje usaglašenosti zakona sa ustavom Kosova.²⁰³ Posle razmatranja zahteva Ombudsmana, dana 22 decembra 2010 god. Ustavni Sud je informisao Ombudsmana da je doneo "Odluku o privremenoj meri", kojom se odmah suspenduje sprovođenje zakona o pravima i odgovornostima narodnog poslanika.²⁰⁴

²⁰⁰ *Ustav Republike Kosovo*, Poglavlje XII, član 135 i član 113, tačka 2.

²⁰¹ Demokratski institut Kosova, Forum za građansku inicijativu, Inicijativa maladih za ljudska prava, Kosvska inicijativa za stabilnost, Inicijativa za progres, Balkanski institut politika, ODZLPS, Pokret Fol, Izgradnja zajednice u Mitrovici, Centar za politike i zastupanje i Syri Vizion.

²⁰² Zahtev za ponovno razmatranje člana 14 tačke 1.6, i članova 22, 24, 25 i 27, zakona br. 03/L-111 o pravima i odgovornostima nardnog poslanika usvojenim 4 juna 2010 god.

²⁰³ Vidi *Pmbudsman Republike Kosovo*, zahtev upućen Ustavnom Sudu, 26. 11.2010, nê <http://www>.

²⁰⁴ Vidi Ustavni Sud Republike Kosovo, br. Ref.: MP79/10, 22 decembar 2010 god.

ZAHTEV

upućen

Ustavnom Sudu Republike Kosova

Po pitanju: O nekompatibilnosti člana 14 para. 1.6, člana 22, člana 24, člana 25 i člana 27 Zakona o pravima i odgovornostima poslanika Br. 03/L–111, sa Ustavom Republike Kosova.

Odgovorna strana: Skupština Republike Kosova.

Zakonska osnova: Ustav Republike Kosova, član 113, član 135 para. 4; Zakon o Ombudsmanu, član 15 para. 7; Zakon o Ustavnom Sudu, član 29.

26 novembar 2010, Priština

Pregled činjenica

Činjenice, na osnovu informacija kojima raspolaže Institucija Ombudsmana, mogu se sažeti u sledećem:

1. Dana 4. juna 2010. godine, Skupština Kosova je usvojila Zakon o pravima i odgovornostima poslanika, sa 74 (sedamdesetčetiri) glasa “za”, 2 (dva) “protiv” i 2 (dva) “absteniranja”.
2. Dana 21. juna 2010. godine, nevladine organizacije (NVO): Demokratski Institut Kosova (KDI), Forum za Građansku Inicijativu (FIQ), Pokret Fol, Izgradnja Zajednice Mitrovica (CBM)²⁰⁵, su se obratile i Predsedniku Republike Kosova sa zahtevom da ne dekretira navedeni Zakon..
3. Dana 25. juna 2010. godine, g. Bahri Hyseni, predsednik Komisije za Zakonodavstvo i Pravosuđe u Skupštini Kosova zatražio je od sekretarije Skupštine da se ispravi jedna tehnička greška koja je propuštena u Zakonu o pravima i odgovornostima poslanika, odnosno u članu 22 zakona starosna granica penzionisanja trebala bi da bude 55 godina, a ne onako kako je bilo usvojeno na plenarnoj sednici od 4 juna 2010.godine, da starosna granica za penzionisanje bude sa 50 godina.²⁰⁶

²⁰⁵ Vidi službenu web stranicu Kancelarije Predsednika Kosova www.president-ksgov.net (linku <http://www.president-ksgov.net/?page=1,6&cdate=2010-06-21>)

²⁰⁶ Vidi transkript plenarne sednice Skupštine Republike Kosova održane 25. juna 2010. godine.

4. Dana 25. juna 2010. godine, Skupština je usvojila zahtev g. Bahri Hyseni da se ispravi tehnička greška koja je učinjena na sednici od 4. juna 2010. godine. Zahtev g. Bahri Hyseni je usvojen sa 73 (sedamdesettri) glasa “za” i 2 (dva) glasa “protiv”.

5. Dana 5. jula 2010. godine, Zakon o pravima i odgovornostima je dekretiran od strane Predsednika Republike Kosova dekretom DL-029-2010.

6. Dana 19. jula 2010. godine, Institucija Ombudsmana je primila podnesak jednog broja NVO: Demokratski Institut Kosova (KDI), Forum za Građansku Inicijativu (FIQ), Inicijativa Mladih za Ljudska Prava (YIHR), Kosovska Inicijativa za Stabilnost (IKS), Inicijativa za Progres (INOP), Balkanski Institut Politika (IPOL), Odbor za Zaštitu Ljudskih Prava i Sloboda (KMLDNJ), Pokret Fol, Izgradnja Zajednice Mitrovica (CBM), Centar za Politike i Zastupanje (QPA) i Syri Vizion, koji su se jednim zajedničkim zahtevom obratili Instituciji Ombudsmana, da na osnovu zadataka i odgovornosti koja su joj data Ustavom, da od Ustavnog Suda Republike Kosova zatraži razmatranje ustavnosti člana 22 Zakona o pravima i odgovornostima poslanika.

7. Gore navedene NVO smatraju da je ovaj član u suprotnosti sa Ustavom Republike Kosova i zahtevaju da primena ovog zakona ne započne onako kako je predviđeno, 1. januara 2011. godine, pred da Ustavni Sud donese meritornu odluku u vezi sa tim.

8. Dana 20. jula 2010.godine, Zakon o pravima i odgovornostima poslanika je objavljen u Službenom listu Republike Kosova, Br. 74, od 20. jula 2010. godine.

9. Dana 21. jula 2010. godine, zahtevu ovih nevladinih organizacija pridružio se i Savez Penzionera Kosova – predsednik Ramë Alihajdaraj.

10. Od strane gore navedenih NVO osporen je član 22, para. 1 Zakona o pravima i odgovornostima poslanika, koji smatraju da je diskriminirajući u odnosu na ostale penzionere, sa pretenzijom da krši načelo jednakosti pred zakonom.

Zakonski mehanizmi primenljivi u Republici Kosova

11. Ustav Republike Kosova, u prvom poglavlju “Osnovne Odredbe”, proklamuje jednakost pred zakonom i vrednosti na kojima se bazira ustavni poredak:

“Član 3 [Jednakost pred Zakonom]

2. Vršenje jave vlasti u Republici Kosova bazira se na načelima jednakosti svih pojedinaca pred zakonom i na punom poštovanju osnovnih ljudskih prava i sloboda, međunarodno prihvaćenih, kao i na zaštiti prava i učešću shih zajednica i njihovih pripadnika.”

“Član 7 [Vrednosti]

“1. Ustavni poredak Republike Kosova bazira se na načelima slobode, mira, demokratije, jednakosti, poštovanju osnovnih ljudskih prava i sloboda i vladavine zakona, nediskriminaciji, prava na imovinu, zaštite sredine, socijalne pravde, pluralizma, modele vlasti i tržišne privrede.”

12. Takođe, član 24 drugog poglavlja “Osnovna prava i slobode” Ustava Republike Kosova na specifičan način garantuje jednakost pred zakonom i nediskriminaciju:

“1. Svi su jednaki pred zakonom. Svako uživa pravo na jednaku pravnu zaštitu, bez diskriminacije.

2. Niko se ne može diskriminisati na osnovu rase, boje, pola, jezika, vere, političkih ili drugih mišljenja, nacionalnog ili društvenog porekla, veze sa nekom zajednicom, imovine, ekonomskog ili socijalnog stanja, seksualne orijentacije, rađanja, ograničene sposobnosti ili nekog drugog ličnog statusa.”

13. Evropska Konvencija o Zaštiti Osnovnih Ljudskih prava i Sloboda, u članu 14 izričito zabranjuje diskriminaciju.

Član 14 – Zabrana diskriminacije

“Uživanje prava i sloboda utvrđenih u ovoj Konvenciji treba obezbediti, bez ikakve razlike bazirane na takve razloge kao pol, rasa, boja, jezik, vera, političko ili svako drugo mišljenje, nacionalno ili društveno poreklo, pripadnost jednoj nacionalnoj manjini, bogatstvo, rađanje ili svaki drugi status.”

14. Međunarodna Konvencija o Civilnim i Političkim Pravima, u članu 26 kaže da :

“Svi ljudi su jednaki pred zakonom i imaju pravo na jednaku zaštitu pred zakonom, bez ikakve razlike. U vezi sa tim, zakon treba da zabrani svaku diskriminaciju i da garantuje za sve, jednaku i efektivnu zaštitu protiv svake diskriminacije, a posebno zbog rase, boje, pola, jezika, vere, političkog ili bilo kog drugog mišljenja, nacionalnog ili društvenog porekla, bogatstva, rađanja ili svake druge situacije.”

Pravna analiza

15. Ombudsman uočava da su dopunske penzije utvrđene prema odredbama člana 22 Zakona o pravima i odgovornostima poslanika, naglašeno neproporcionalne sa srednjim penzijama u zemlji i, kao takve nisu u skladu sa proklamovanim vrednostima članom 7 Ustava Republike Kosova, koji ustavni poredak bazira na načelima demokratije, jednakosti, nediskriminacije i socijalne pravde.

16. Ombudsman naglašava da, načelo da su svi građani jednaki pred zakonom, zagarantovano i preambulom Ustava Republike Kosova i obaveza za jednu državu ekonomskog blagostanja i socijalne pravde, su među osnovnim i najznačajnijim načelima Ustava Republike Kosova.

17. Ombudsman primećuje da načela zaštite ustavnosti i zakonitosti imaju imperativin karakter i primenjuju se u istoj meri kako za građane, tako i za državnu vlast. Skupština kao zakonodavni organ jedne države, tokom usvajanja zakona i drugih akata, treba obezbediti da oni uvek budu u skladu sa odredbama i načelima najvišeg državnog akta – Ustava.

18. Zakon o pravima i odgovornostima poslanika sadrži odredbe koja članovima Skupštine Kosova omogućuje realizovanje favorizirajućih penzija u odnosu na sve druge primaocce penzija i nije u skladu sa ustavnim načelima jednakosti, vladavine prava, nediskriminacije i socijalne pravde. Član 22 Zakona o pravima i odgovornostima poslanika kaže:

“1. Poslanik, nakon završetka mandata, ima pravo na dodatnu penziju, ako je funkciju poslanika obavio najmanje tokom jednog mandata i ispunio starost pedesetipet (55) godina.

2. Poslanik koji ispunjava uslove iz stava 1 ovog člana, realizuje dodatnu penziju u visini od pedeset posto (50 %) osnovne plate poslanika. Poslanik koji je služio u dva (2) mandata u uslovima utvrđenim iz stava 1 ovog člana, realizuje dodatnu penziju u visini od šesdeset posto (60 %) osnovne plate i onaj koji je služio u tri (3) i više mandata u visini od sedamdeset posto (70 %) osnovne plate.”

19. Ombudsman naglašava da, načelo da su svi građani jednaki pred zakonor zagarantovano i preambulom Ustava Republike Kosova i, obaveza za jednu državu ekonomskog blagostanja i socijalne pravde, su neka od osnovnih i najznačajnijih načela koja su ugrađena u ovom Ustavu.

20. Ombudsman misli da, pravo na dodatnu penziju po Zakonu o pravima i odgovornostima poslanika kad napune 55 godina starosti, ne na osnovu datog doprinosa tokom vremena dok su u službi, nego direktno iz budžeta Republika Kosova (član 28), dok Zakonom nije predviđeno stvaranje nekog posebnog fonda za ovaj cilj, sadrži diskriminirajuće elemente.

21. Zakon Br. 03/L-084 o izmeni Pravilnika UNMIK-a Br. 2005/20 o penzijama na Kosovu Član 7, “ naplata doprinosa za finansiranje penzija individualne štednje” kaže:

“Svaki poslodavac je obavezan da doprinese na ime svojih radnika u Fondu penzijske štednje. Radnici se obavezuju da doprinesu u svoje ime za penzijsku štednju. Obaveze poslodavca i radnika počinju prvog dana zapošljavanja kod poslodavca za radnike koji su napunili osamnaest (18) godina i završavaju kada radnik ispuni uslove penzionisanja.”

22. Ombudsman smatra da privilegije predviđene za poslanike Skupštine Kosova Zakonom o pravima i odgovornostima poslanika su diskriminirajuće u odnosu na druge kategorije penzionera, jer starosna rranica penzionisanja poslanika je za 10 (deset) godina niža, dok iznos koji primaju za ovu penziju je neproporcionalan sa penzijama koje primaju ostale kategorije penzionera. Ovaj zakon omogućava da jedan poslanik koji služi samo jedan mandat od tri (3) godina, obezbeđuje penziju skort 8 -10 puta veću nego jedan građanin, čak i univerzitetski profesor, koji je radio i doprineo više od 40 godina na Kosovu i u penzijskom fondu. Penzijski sistem na Kosovu je sveobuhvatan i evidentno je da penzija najniža, ako se uporedi sa zemljama regiona.

23. Šta više, član 38 Zakona o pravima i odgovornostima poslanika, omogućuje da se poslanik nakon završetka mandata vrati na njegovo radno mesto ako je bio zaposlen u javnom sektoru, ili nekoj instituciji koja se finansira javnim sredstvima. Ovo njima pruža sigurnost što se tiče penzionisanja, što znači da oni nisu ugroženi da ostanu

bez posla ako su bili zaposleni ranije u javnom sektoru. Takođe, oni mogu da obezbede neko drugo radno mesto, kada se zna da je starosna rranica penzionisanja sa 65 godina.

24. Prema gore navedenim članovima, poslanik koji je završio svoj mandat između 55 i 65 godina starosti, može koristiti dodatnu penziju i u isto vreme dobije platu na osnovu funkcije koju drži. Obe dve iz budžeta Kosova. Dok, navršavanjem 65 godišnje starosti Zakon ne ograničava poslanika da uporedo sa dodatnom penzijom ostvari primanja i od starosne penzije.

25. Ombudsman smatra da član 22 Zakona o pravima i odgovornostima poslanika, koji se osporava, ne bi bio u suprotnosti sa ustavnim načelima jednakosti i vladavine prava, kada bi predvideo povoljnije uslove penzionisanja za ovu kategoriju lica. Međutim, Ombudsman smatra da takvi uslovi trebalo bi da se podrže na razumnim osnovama. Oni bi trebalo da budu na istoj liniji sa duhom opštih načela u ovoj oblasti i, ujedno da ne ugrožavaju član 3 Ustava Republike Kosova (vidi *paragraf 10*), što na indirektan način mogu imati negativan efekat na ostala ustavna načela, kao što su vladavina prava, socijalna jednakost i nediskriminacija.

26. Usvajanjem člana 22 Zakona o pravima i odgovornostima poslanika, Skupština Kosova je učinila još jedan drugi diskriminatorski postupak, obezbeđujući favorizirajući tretman za poslanike Skupštine Kosova u odnosu na ostale javne službenike, iako su oni u istoj socijalnoj situaciji.

27. Komitet za Ljudska Prava, u interpretaciji koju vrši članu 26 Međunarodne Konvencije o Civilnim i Političkim Pravima, između ostalog ocenjuje da član 26 ne traži državama da donose zakone koji će garantirati socijalnu brigu. Međutim, kada se jedan takav zakon donosi u skladu sa ovlašćenjima suverene državne vlasti, onda taj zakon treba da bude u skladu sa članom 26 Konvencije.²⁰⁷

28. Prema istraživanju Svetske Banke objavljenom 2007. godine, procenjuje se da je 45% stanovništva siromašno, dok 15% stanovništva je u krajnjem siromaštvu i sa teškoćom ispunjavaju elementarne potrebe za hranom. Dok, prema poslednjem izveštaju Svetske Banke, objavljenom 10. juna 2010. godine (Vidi izveštaj br. 53709-XK) :

“Kosovo sa jednim stanovništvom oko 2.0 miliona žitelja i sa jednim BDP po glavi stanovnika od 1,760, je jedna od najsiromašnijih zemalja u Evropi. Siromaštvo ostaje rasprostranjena i postojana u 45 posto stanovništva pod nacionalnom granicom siromaštva. Zvanična stopa nezaposlenosti je 48 posto; najlošija u Evropi.”

Prema proceni Zavoda za Statistiku Kosova objavljenoj u tromesečnom biltenu (oktobar 2010), procenjuje se da mesečna plata na Kosovu, u prvom tromesečju 2010 iznosi 272 Evra.

29. prema informacijama kojima raspolaže Ombudsman, osnovna plata poslanika iznosi 1,488 (hiljadu četrsto osamdeset i osam) Evra. To znači da poslanik koji je vršio dužnost poslanika samo u jednom mandatu dobija dodatnu penziju u iznosu od 50% osnovne plate poslanika (vidi *paragraf 18*), što iznosi 744 (sedamsto četrdesetčetiri) Evra. Dok maksimalan irnos koji dobija jedan penzioner na Kosovu, sa radhim stažom

²⁰⁷ Vidi publikaciju “Glavni slučajevi Komiteta za Ljudska Prava”, u izboru Raia Hanski i Martin Scheinin, strana 377

od 40 godina, prema šemi platioca- doprinosa iznosi 80 (osamdest) evra, dok prema šemi osnovnih penzija jedan penzioner prima samo 45 (četdesetipet) evra.

30. Evropski Sud za Ljudska Prava u slučaju *Stec and others v. The United Kingdom* (Applications nos. 65731/01 and 65900/01), ocenjuje da:

“...Različiti tretman je diskriminirajući ako nema opravdani objektiv i obrazloženje, ili , drugim rečima, ako ne prati jedan legitiman cilj ili nema opravdani odnos proporcionalnosti upotrebljenih sredstava i cilja koji se traži da se realizuje. Ugovorna država uzima jednu granicu slobode u slučajevima procene ako i u kojoj meri razlike u sličnim situacijama opravdavaju različiti tretman (Vidi Van Raalte v. the Netherlands, 21 Februari 1997, § 39, Izveštaji Presuda i Odluka 1997-I)””.

31. Ombudsman zaključno konstatuje da, privilegovaniiji status za poslanike Skupštine Kosova u postojećem pravnom sistemu Republike Kosova ne predstavlja dovoljnu osnovu da bi se opravdao tako visoki nivo odstupanja od opštih načela u oblasti penzija.

Zaključak Ombudsmana

32. U okviru objašnjenja ustavnih i zakonskih okolnosti, Ombudsman, u svojstvu zahtevaoca pred Ustavnim Sudom, pozivajući se na gore navedena argumenta, uočava da njegov interes da interveniše sredstvima predviđenim Ustavom i Zakonom, jeste korigovanje sadržine odredaba Zakona o pravima i odgovornostima poslanika.

33. U ovim uslovima, na osnovu člana 113 paragraf 2.1, člana 135 paragraf 4 Ustava Republike Kosova, člana 15 paragraf 7 Zakona o Ombudsmanu i člana 29 Zakona o Ustavnom Sudu Kosova, Ombudsman zahteva od Ustavnog Suda Republike Kosova da ukine kao nekompatibilne sa Ustavom , član 14 paragraf 1.6, 1, član 22, član 24, član 25 i član 27 Zakona o pravima i odgovornostima poslanika.

S poštovanjem,

Sami Kurteshi

Ombudsman

12.1. Odluka Ustavnog Suda

REPUBLIKA E KOSOVËS - РЕСПУБЛИКА КОСОВО - REPUBLIC OF KOSOVO

GJYKATA KUSHTETUESE
УСТАВНИ СУД
CONSTITUTIONAL COURT

PRIŠTINA, 22. DECEMBAR 2010
BR. REF.: MP 79/10

ODLUKA O PRIVREMENOJ MERI

u

Slučaju br. KO 119/10

Ombudsman Republike Kosovo

Ocena ustavnosti člana 14. stava 1. alineje 6., čl. 22., 24., 25. i 27. Zakona o pravima i odgovornostima poslanika, br. 03/L-111 od 4. juna 2010. god.

u sastavu:

Enver Hasani, predsednik
Kadri Kryeziu, zamenik predsednika
Robert Carolan, sudija
Altay Suroy, sudija
Almiro Rodrigues, sudija
Snezhana Botusharova, sudija
Ivan Čukalović, sudija
Gjylieta Mushkolaj, sudija i
Iliriana Islami, sudija

Podnosilac zahteva

1. Podnosilac zahteva je ombudsman Republike Kosovo.

Osporeni zakon

2. Podnosilac zahteva traži poništenje člana 14. stava 1. alineje 6. i čl. 22., 24., 25. i 27. Zakona o pravima i odgovornostima poslanika, br. 03/L-111 od 4. juna 2010. god.

Predmetna stvar

3. Ocenu ustavnosti člana 14. stava 1. alineje 6. i čl. 22., 24., 25. i 27. Zakona o pravima i odgovornostima poslanika, br. 03/L-111 od 4. juna 2010. god.

Postupak pred Sudom

14. Podnosilac zahteva je podneo zahtev Ustavnom sudu 26. novembra 2010. god.
15. Predsednik Suda je imenovao sudiju Roberta Carolana za sudiju izvestioca a Veće za razmatranje u sastavu sudija: Ivan Čukalović, Kadri Kryeziu i Gjyljeta Mushkolaj.
16. Sud je 17. decembra 2010. god. na zatvorenom zasedanju većao o preliminarnom izveštaju sudije izvestioca u vezi sa odobrenjem privremene mere do konačne odluke o zahtevu.

Navodi podnosioca zahteva

17. Podnosilac zahteva, između ostalog, smatra da Zakon o pravima i odgovornostima poslanika sadrži odredbe „koje omogućava poslanicima Skupštine Kosova da realizuju penzije koje su mnogo povoljnije nego sve druge penzije beneficije na raspolaganju drugim građanima i nisu u saglasnosti sa ustavnim načelima jednakosti, vladavine prava, nediskriminacije i socijalne pravde“.
18. Takođe, ombudsman: „primećuje da su suplementarne penzije predviđene članom 22. Zakona o pravima i odgovornostima poslanika očigledno neproporcionalne u odnosu na prosečne penzije u zemlji, i kao takve nisu u saglasnosti sa vrednostima navedenim u članu 7. Ustava Republike Kosovo, na kome počiva ustavni poredak na načelima demokratije, jednakosti, ne-diskriminacije i socijalne pravde“.
19. Dodatno, član 38. Zakona o pravima i odgovornostima poslanika daje mogućnost poslaniku da se vrati na svoje prethodno radno mesto, ako je on/ona pre mandata poslanika bio zaposlen u javnom sektoru ili bilo kojoj instituciji koja se finansira iz javnih sredstava. Ovime im se pruža određena sigurnost što se tiče zaposlenja, što podrazumeva da ne rizikuju da postanu nezaposleni ako su pre mandata bili deo javnog sektora. Takođe mogu dobiti drugo radno mesto, opšte je poznato da je na Kosovu starosna granica za penzionisanje 65 godina.
20. Konačno, prema ombudsmanu: „u sadašnjem pravnom poretku Republike Kosovo privilegovani status za poslanike Skupštine Kosovo ne predstavlja dovoljnu osnovu koja bi opravdala ovoliko veliki nivo odstupanja od opštih principa na polju penzija.“

USTAVNI SUD

Nakon što je sudija izvestilac Robert Carolan izneo svoj izveštaj i nakon što su razmotreni stavovi podnosioca zahteva, navedeni u podnesku, Sud je 17. decembra 2010. god. većao o zahtevu. Sud je zaključio, ne prejudicirajući konačnu odluku o zahtevu, da je podnosilac zahteva izneo dovoljno ubedljivih argumenata da implementacija osporenih odredbi Zakona o pravima i odgovornostima poslanika, br. 03/L-111 od 4. juna 2010. god., može uzrokovati nepopravljivu štetu i da je takva privremena mera u javnom interesu.

IZ TIH RAZLOGA

Sud, shodno članu 116. stav 2. Ustava i članu 27. Zakona, na zasedanju održanom 22. decembra 2010. god, jednoglasno:

Pravna osnova

4. Član 113. stav 2. Ustava Republike Kosovo (u daljnjem tekstu: Ustav) i čl. 20. i 27. Zakona o Ustavnom sudu Republike Kosovo (u daljnjem tekstu: Zakon).

Kratak opis činjenica

5. Skupština Republike Kosovo je 4. juna 2010. god. usvojila Zakon o pravima i odgovornostima poslanika sa 74 (sedamdeset četiri) glasa „za“, 2 (dva) glasa „protiv“ i 2 (dva) glasa „uzdržana“.
6. Sledeće nevladine organizacije (NVO): Demokratski institut Kosova (Kosovo Democratic Institute – KDI), Forum za građanske inicijative (Forum i për Iniciativa Qytetare – FIQ), Pokret „FOL“ i Izgradnja zajednice u Mitrovici (Community Building Mitrovica – CBM) su se 21. juna 2010. god. obratile predsedniku Republike Kosovo sa zahtevom da ne proglasi gore navedeni zakon.
7. G. Bahri Hyseni, predsedavajući Odbora za sudstvo i zakonodavstvo Skupštine Kosova je zatražio od Sekretarijata Skupštine da ispravi tehničku grešku u Zakonu o pravima i odgovornostima poslanika, odnosno član 22. zakona, gde bi starosna granica za penzionisanje trebalo da bude 55 godina, a ne kao što je usvojeno na plenarnoj sednici 4. juna 2010. god., da starosna granica za penzionisanje bude 50 godina.
8. Skupština je 25. juna 2010. god. usvojila zahtev g. Bahri Hysenija da se ispravi tehnička greška do koje je došlo na sednici od 4. juna 2010. god. Zahtev g. Bahri Hysenija je usvojen sa 73 (sedamdeset tri) glasa „za“ i 2 (dva) glasa „protiv“.
9. Predsednik Republike Kosovo je 5. jula 2010. god. Dekretom DL-029-2010, proglasio Zakon o pravima i odgovornostima poslanika.
10. Institucija ombudsmana je 19. jula 2010. god. primila podnesak nekoliko NVO: Demokratskog instituta Kosova (KDI), Forum za građanske inicijative (FIQ), Inicijative mladih za ljudska prava (Youth Initiative for Human Rights – YIHR), Kosovske inicijative za stabilnost (Iniciativa Kosovare për Stabilitet – IKS), Inicijative za napredak (Iniciativa për Progres – INPO), Balkanskog instituta politika (IPOL), Saveta za odbranu ljudskih prava i sloboda (Këshilli për Mbrojtjen e Drejtave dhe Lirive të Njeriut – KMDLNJ), Pokreta „Fol“, Izgradnje zajednice u Mitrovici (CBM), Centra za politiku i zastupanje (Qendra për Politika dhe Avokim – QPA) i Oko Vizije, koje su se obratile instituciji ombudsmana sa zajedničkim zahtevom da Ustavni sud Republike Kosovo, prema svojim dužnostima i odgovornostima, koje su predviđene Zakonom, oceni ustavnost člana 22. Zakona o pravima i odgovornostima poslanika.
11. Gore imenovane NVO smatraju da ovaj član krši Ustav Republike Kosovo i zahtevaju odlaganje planiranog početka primene zakona, od 1. januara 2011. god., dok Ustavni sud ne donese meritornu odluku.
12. Zakon o pravima i odgovornostima poslanika je 20. jula 2010. god. objavljen u Službenom glasniku Republike Kosovo.
13. Savez penzionera Kosova se 21. jula 2010. god. priključio zahtevu NVO.

ODLUČUJE

- I. DA ODOBRI privremenu meru na period ne duži od 3 (tri) meseca od dana donošenja ove odluke;
- II. DA ODMAH ODLOŽI implementaciju člana 14. stava 1. alineje 6. i čl. 22., 24., 25. i 27. Zakona o pravima i odgovornostima poslanika, br. 03/L-111 od 4. juna 2010. god., na isti rok;
- III. Ova odluka će biti dostavljena stranama;
- IV. Ova odluka će biti objavljena u Službenom listu, saglasno članu 20. stavu 4. Zakona i stupa na snagu odmah.

Sudija izvestilac

Robert Carolan, s.r.

Predsednik Ustavnog suda

Prof. dr Enver Hasani, s.r.

13. Prilog 2: Zakonski osnovi i kompetencije Narodnog advokata

USTAV REPUBLIKE KOSOVO

Poglavlje XII Nezavisne Agencije

Član 132 [Uloga i Nadležnosti Ombudsmana]

1. Ombudsman nadzire i štiti prava i slobode pojedinaca od nezakonitih i neregularnih radnji javnih organa.
2. Ombudsman je nezavistan u sprovođenju svoje dužnosti i ne prihvata uplitanja ili uputstva ostalih organa ili institucija, koje sprovode vlast u Republici Kosovo.
3. Bilo koji drugi organ ili institucija, koja sprovodi legitimnu vlast u Republici Kosovo je dužna da odgovori na zahteve Ombudsmana i da mu/joj predstavi sva dokumenta i informacije koje su od njega zatražena u saglasnosti sa zakonom.

Član 133 [Kancelarija Ombudsmana]

1. Ombudsman ima svoju kancelariju i poseban budžet, koji predlaže i kojim sam upravlja, na osnovu zakona.
2. Ombudsman ima jednog (1) ili više zamenika. Broj, način izbora i njihov mandat se reguliše zakonom o Ombudsmenu. Najmanje jedan (1) od zamenika Ombudsmana, mora da bude pripadnik neke od zajednica koje ne čine većinu na Kosovu.

Član 134 [Kvalifikacija, Izbor i Razrešenje Ombudsmana]

1. Ombudsmana Kosova bira Skupština Kosova sa većinom od dve trećine 2/3 glasova svih poslanika skupštine, na mandat od pet (5) godina, bez prava na ponovni izbor.
2. Ombudsman može biti bilo koji obrazovani državljanin Republike Kosovo, visokog moralnog karaktera i pošten, stručan i upoznat sa pitanjima zaštite ljudskih prava.

3. Ombudsman i njeni/njegovi zamenisi , nemogu biti članovi niti jedna političke partije, niti sprovoditi političke, državne ili privatne aktivnosti, kao ni učestvovati u upravnim organima civilnih, ekonomskih ili trgovačkih organizacija.
4. Ombudsman uživa imunitet od krivičnog gonjenja, građanske tužbe ili razrešenja za postupke ili odluke tokom vršenja svoje funkcije Ombudsmana.
5. Ombudsman se može razrešiti samo na osnovu zahteva ne manje od jedne trećine (1/3) poslanika Skupštine i u tom slučaju Skupština donosi odluku sa dve trećine (2/3) glasova svih svojih poslanika.

Član 135 [Izveštaj Ombudsmana]

1. Ombudsman podnosi godišnji izveštaj Skupštini Republike Kosova.
2. Ombudsman podnosi izveštaj pred Skupštinom onda kada se od njega to zahteva, i može zahtevati da pred Skupštinom iznese pitanja koje smatra značajnim.
3. Ombudsman ima pravo da vrši preporuke i predlaže mere, onda kada primeti kršenje prava i sloboda ljudi od strane organa javne administracije i ostalih državnih organa.
4. Ombudsman ima pravo da pokrene pitanje pred Ustavnim sudom, koja su u saglasnosti sa odredbama ovog Ustava.

Poglavlje VIII Ustavni Sud

Član 113 [Jurisdikcija i Ovlašćene Strane]

1. Ustavni sud odlučuje samo u slučajevima koje su ovlašćene strane podnele sudu na zakonit način.
2. Skupština Kosova, Predsednik Republike Kosovo, Premijer i Ombudsman su ovlašćeni za podnošenje sledećih pitanja:
 - (1) saglasnot zakona, dekreta Predsednika i Premijera i uredbi Vlade, sa Ustavom;
 - (2) saglasnosti Statuta opština sa Ustavom;

13.1. Zakon o Narodnom advokatu

ZAKON Br. 03 L-195

Skupština Republike Kosovo;

Na osnovu člana 65 (1) Ustava Republike Kosovo,

Usvaja

ZAKON O NARODNOM ADVOKATU

GLAVA I

OPŠTE ODREDBE

Član 1

Cilj Zakona

Ovaj Zakon ima za cilj stvaranje zakonskog mehanizma za zaštitu, nadgledanje i promovisanje prava i osnovnih sloboda fizičkih i pravnih lica od nezakonitih i nepravilnih radnji ili neradnji javnih autoriteta, ostalih organa i organizacija koje vrše javnu vlast za svoj račun.

Član 2

Oblast regulisanja

Ovim zakonom se uređuje organizovanje i funkcionisanje Institucije Narodnog advokata, utvrdivši postupke o imenovanju i razrešenju, nadležnosti i način rada Institucije Narodnog Advokata kao i reguliše postupke za podnošenje žalbi i njihovo ispitivanje.

Član 3

Osnovna načela delatnosti narodnog advokata

1. Narodni Advokat je nezavisna institucija koja se rukovodi načelom nepristrasnosti, konfidencialnosti i profesionalizma.
2. Odredbe ovog zakona primenjuju se radi zaštite ljudskih prava i sloboda, interesa svih lica u Republici Kosovo i van njega, od nezakonitih radnji ili neradnji organa javnih autoriteta Republike Kosovo.

Član 4

Jezici rada

Jezici rada Institucije Narodnog Advokata su službeni jezici predviđeni Ustavom i zakonom.

Član 5

Sastav institucije Narodnog advokata

1. Institucija Narodnog advokata sastoji se od:
 - 1.1. Narodnog advokata;
 - 1.2. pet (5) zamenika Narodnog advokata;
 - 1.3. stručnog osoblja; i
 - 1.4. administracije.

Član 6

Uslovi za izbor Narodnog advokata i njegovih zamenika

1. Za Narodnog Advokata i njegove zamenike, biraju se lica koja ispunjavaju sledeće uslove:
 - 1.1. da je državljanin Republike Kosovo;
 - 1.2. da ima visoko obrazovanje;
 - 1.3. da ima karakter, čestitost i visoki moral,
 - 1.4. da ima iskustvo i široka saznanja u oblasti ljudskih prava,
 - 1.5. da nije kažnjen pravosnažnom odlukom za krivično delo koje je kažnjivo prema zakonodavstvu Republike Kosovo;
 - 1.6. da ne obavlja funkciju u političke partije, poslanik legislature Skupštine Republike Kosovo koji ga bira ili član vladinog kabineta.

Član 7

Nespojivost funkcija

1. Narodni Advokat i njegovi zamenici ne mogu da budu članovi neke političke partije a niti da vrše političku, državnu i privatno profesionalnu delatnost.
2. Narodni Advokat i njegovi zamenici ne učestvuju u upravnim organizmima civilnih, ekonomskih i trgovačkih organizacija;
 - 2.1. osim zabrana odredjenih u podstavu 1.6 člana 6 i stavu 1 i 2 ovog člana, Narodni Advokat i njegovi zamenici nemaju pravo da vrše neku drugu javnu ili profesionalnu dužnost, za koju prima platu, osim predavača u institucijama visokog obrazovanja;
3. Narodni Advokat i njegovi zamenici mogu se baviti naučnom, kulturnom, akademskoj i drugim delatnostima, koje nisu u suprotnosti sa njihovom funkcijom i sa zakonodavstvom na snazi.

GLAVA II
PREDLOG, IZBOR I RAZREŠENJE NARODNOG ADVOKATA I NJEGOVIH
ZAMENIKA

Član 8

Postupak predloga

1. Postupak za izbor Narodnog Advokata, i njegovih zamenika počinje šest (6) meseci pre isteka njihovog mandata.
2. Tokom postupka odabir kandidata za Narodnog Advokata i njegovih zamenika, treba da se obezbedi etničko i polno zastupanje.
3. Predlog za Narodnog advokata podnosi dotična komisija Skupštine Republike Kosovo, koja odražuje politički, etnički i polni sastav Skupštine u skladu sa poslovníkom Skupštine Republike Kosovo.
4. Skupština Kosova objavljuje konkurs za izbor narodnog advokata u pisanim i elektronskim medijima.
5. U konkurs navode se uslovi za izbor Narodnog advokata predviđeni Ustavom i u ovom Zakonu. Rok za podnošenje predloga za kanidaturu ne može biti kraći od petnaest (15), a niti duži od dvadeset (20) dana.
6. Nakon isteka predviđenog roka u stavu 5 ovog Člana, Komisija, u roku od petnaest (15) dana, ocenjuje da li kandidati ispunjuju uslove da se izaberu za Narodnog advokata, predviđeni Ustavom i ovim zakonom, i odbacuje kandidature kandidata koji ne ispunjuju te uslove.
7. Komisija obavlja intervju sa svakim kandidatom koji ispunjuje uslove za izbor za Narodnog Advokata i na osnovu podnetih podataka i rezultata intervjuja, priprema užu listu kandidata kvalifikovani za Narodnog Advokata.
8. Uža lista sadrži tri (3) kandidata.
9. Komisija, u prilog uže liste dostavlja Skupštini Republike Kosova listu svih kandidata koji ispunjuju uslove za izbor Narodnog Advokata.
10. Predlog Komisije sadrži obrazloženje zašto je Komisija dala prednost nekim kandidatima u odnosu na druge kandidate.
11. Zamenike predlaže Narodni advokat na osnovu otvorene i transparentne konkurencije, prema konkursu koji objavljuje Skupštine Kosova.
12. Predlog Narodnog advokata sadrži obrazloženje o predloženim kandidatima.
13. Najmanje jedan od zamenika Narodnog advokata treba da bude pripadnik srpske zajednice Kosova, i najmanje jedan (1) treba da bude iz ostalih zajednica koje nisu većinske a koje su zastupljene u Skupštinu Republike Kosovo.
14. Procedura izbora i razrešenja Narodnog advokata i njegovih zamenika, uređuje se Posebnim Pravilnikom Skupštine Republike Kosova.

Član 9

Izbor narodnog Advokata i njegovih zamenika

1. Narodnog advokata bira Skupština Republike Kosova, većinom glasova svih njenih poslanika, za peto godišnji (5) mandat, bez prava reizbora.
2. Narodni advokat mora se izabrati u roku od trideset (30) dana od dana predlaganja kandidata. Ako nije postignut taj rok, Skupština Republike Kosovo glasa za izbor Narodnog advokata na svakoj plenarnoj sednici za narednih trideset (30) dana). Ako se Narodni advokat ne izabere nakon šesdeset (60) dana, Komisija Skupštine ponovi će konkurs za narodnog advokata.
3. Zamenici Narodnog Advokata biraju se istovremeno od Skupštine Republike Kosovo, većinom glasova prisutnih poslanika koji glasaju.
4. Ako Skupština ne izabere zamenike u roku od šesdeset (60) dana, Skupština objavljuje novi konkurs.

Član 10

Primanje dužnosti i zakletva

- 1 Narodni advokat prima dužnost nakon polaganja zakletve pred poslanicima Skupštine Republike Kosovo.
2. Tekst zakletve glasi kao u nastavku: „Ja, zaklinjem se i svečano obećavam da ću na nezavisan i nepristrasan način verno obavljati dužnost i funkcije koje su mi poverene Ustavom i zakonom, da ću štiti i unaprediti ljudska prava i slobode u Republici Kosovo”.

GLAVA V

KANCELARIJA, OSOBLJE I BUDŽET INSTITUCIJE NARODNOG ADVOKATA

Član 11

Imunitet

1. Narodni advokat i njegovi zamenici uživaju imunitet od krivičnog gonjenja, građanskih tužbi ili razrešenja za delatnost ili odluke koje su donete unutar oblasti odgovornosti Institucije Narodnog Advokata
2. Kancelarije Institucije Narodnog advokata su nepovredljive. Arhiva, predmeti, saopštenja, svojina, fondovi i imovina Institucije Narodnog Advokata, bilo gde da su ili od bilo koga da se drže su nepovredljivi i uživaju imunitet od kontrole, oduzimanja, od njihovog službenog zahtevanja od konfiskovanja, od izvlašćenja ili bilo kojeg drugog mešanja, bilo preko izvršne, upravne, sudske ili zakonodavne radnje.

Član 12

Razrešenje i funkcija Narodnog Advokata i njegovih zamenika

1. Narodni Advokat, i njegovi zamenici mogu se razrešiti iz sledećih razloga:
 - 1.1. fizičke ili mentalne nesposobnost koja onemogućuje obavljanje njegovih funkcija;

- 1.2. ako je počinio krivično delo koje je kažnjivo prema zakonodavstvu Republike Kosovo;
 - 1.3. zbog njegovog ličnog ponašanja koje je u suprotnosti sa obavljanjem njegove funkcije;
 - 1.4. ako vrši radnje u suprotnosti sa podstavom 1.6 člana 6 i stava 2 člana 7 ovog Zakona.
2. Narodni advokat može zatražiti da Skupština Republike Kosovo razreši sa dužnosti jednog ili više njegovih zamenika, iz jednog ili više razloga predvidjenih u ovom Zakonu.

Član 13

Prestanak funkcije Narodnog advokata i njegovih zamenika

1. Funkcija Narodnog advokata i njegovih zamenika prestaje:
 - 1.1 njegovom smrću;
 - 1.2 kada da ostavku;
 - 1.3 kada se okonča petogodišnji (5) rok za narodnog advokata i trogodišnji (3) rok za zamenike Narodnog advokata; i
 - 1.4. kada se razreši.
2. U slučaju izostanka, smrti, trajne ili privremene nesposobnosti, Narodnog Advokata zamenjuje glavni zamenik. Ako glavni zamenik ne može da obavlja funkciju, onda Narodnog Advokata zamenjuje najstariji zamenik prema godinama starosti.
3. U slučaju isteka mandata, Narodni advokat i njegovi zmenici će obavljati njihovu funkciju do izbora novog Narodnog advokata i njegovih zamenika.

Član 14

Obezbeđivanje posla nakon okončanja mandata

1. Nakon okončanja mandata, Narodni Advokat može se vartiti na njegovu funkciju ili javnom radu, koju je vršio pre izbora za Narodnog Advokata. Kada to nije moguće, onda prethodni poslodavac treba da mu obezbedi jedan prikladan posao, zavisno od njegovih sposobnosti i njegove profesije.
2. Narodnom Advokatu kojem je okončan mandat, ili zbog opravdanih razoga ne može da obavlja prethodni posao ili ne može da nađe drugi adekvatan posao, a ne ispunjuje opšte uslove za penzionisanje, uživa pravo na platu u istoj vrednosti sa onom koju bi imao da radi, do prijema na posao ili do ispunjenja opštih uslova za penzionisanje, ali ne i duže od jedne (1) godine od okončanja mandata.

GLAVA III

NDLEŽNOST I ODGOVORNOSTI NARODNOG ADVOKATA

Član 15

Nadležnosti

1. Narodni advokat ima nadležnost da istražuje primljene žalbe od svakog fizičkog i pravnog lica u vezi tvrdnjih povreda ljudskih prava predvidjenih Ustavom, zakonima i drugim aktima, kao i međunarodnim standardima za ljudska prava i međunarodnim konvencijama, posebno Evropskom konvencijom za ljudska prava, obuhvatajući radnje ili neradnje koje predstavljaju zloupotrebu autoriteta.
2. Narodni advokat ima nadležnost da istražuje na celoj teritoriji Republike Kosovo. U vršenju svojih funkcija u vezi slučajeva koji se pojavljuju na teritoriji Republike Kosovo, Narodni advokat može da pruži dobre usluge i građanima Republike Kosovo, koji se privremeno nalaze van teritorije Republike Kosovo.
3. Narodni advokat ima pravo da obavi istragu bilo da bi odgovorio na podnetu žalbu ili samoinicijativno (ex officio), ako iz nalaza, dokaza i podnetih činjenica u podnesku ili iz stečeni saznanja na drugi način, ima osnova za proizilaženje da su do strane institucija Republike Kosovo povredjena ljudska prava i slobode.
4. Ako Narodni advokat pokrene postupak na sopstvenoj inicijativi ili neko drugo lice na ime oštećenog se obrati podneskom Narodnom advokatu za pokretanje postupka, potrebna je saglasnost lica kojem su povredjena ljudska prava i sloboda.
5. Kada Narodni Advokat pokrene postupak na sopstvenoj inicijativi u vezi povređivanja prava i sloboda jednog većeg broja građana, dece ili lica sa izgubljenom poslovnom sposobnosti, nije potrebna saglasnost iz stava 4 ovog Člana.
6. Narodni Advokat se neće mešati u slučajeve i u druge zakonske postupke koji se vode kod sudova, osim u slučajevima neopravdanog odugovlačenja ili vidljive zloupotrebe vlasti.
7. Narodni Advokat može da inicira pitanja u Ustavni Sud u skladu sa Ustavom i Zakonom o ustavnom Sudu;
8. Narodni advokat vrši svoje nadležnosti i preko posrednika i pomirenja.
9. Pružene usluge od strane Institucije Narodnog advokata su bezplatne.

Član 16

Odgovornosti

1. Narodni Advokat ima ove odgovornosti:

- 1.1. da istraži navedene povrede ljudskih prava i angažuje se za njihovo rešavanje.
- 1.2. da skrene pažnju na slučajeve kada institucije Kosova krše ljudska prava i da podnese preporuke da se prekine sa takvim slučajevima, a kada je to neophodno da izrazi svoje mišljenje o stavovima i reagovanju odgovarajućih institucija u vezi takvih slučajeva;
- 1.3. da obelodani prava čoveka i pokuša da se izbori protiv svih oblika diskriminacije pomoću podizanja svesti, naročito preko informisanja i edukacije, a i preko medija;
- 1.4. da obavesti Vladu, Skupštinu i druge nadležne institucije Republike Kosovo o pitanjima koje se odnose na avansiranje i zaštitu ljudskih prava i sloboda;
- 1.5. da publikuje obaveštenja, mišljenja, preporuke, predloge i svoje izveštaje;
- 1.6. da preporuči donošenje novih zakona u Skupštini, izmene zakona koji su na snazi i donošenje ili izmene podzakonskih akata od strane institucija Republike Kosovo;

1.7 da pripremi godišnje, periodične i druge izveštaje o stanju ljudskih prava i sloboda u Republici Kosovo;

1.8. da preporuči harmonizovanje zakonodavstva Skupštine sa međunarodnim standardima o ljudskim pravima i slobodama kao i efektivniju njihovu primenu;

1.9 da saradjuje u skladu sa Ustavom i zakonodavstvom na snazi sa svim organizacijama i mesnim i međunarodnim institucijama koje se bave zaštitom ljudskih prava i sloboda;

1.10. Narodni Advokat, zamenici i njegovo osoblje treba da čuvaju tajnu svih informacija i podataka koje prime, posvećujući posebnu pažnju bezbednosti žalilaca, oštećenih strankih i svedoka, u skladu sa Zakonom o zaštiti podataka;

1.11. obaveza čuvanja službene tajne važi i nakon okončanja mandata ili radnog odnosa.

2. Narodni Advokat može da pruži savete i da preporuke svakom fizičkom i pravnom licu u vezi saglasnosti zakona i drugih podzakonskih akata sa međunarodnom priznatim standardima o ljudskim pravima i slobodama.

3. Narodni Advokat može dati svoj savet i preporuke institucijama Republike Kosovo o programima i njihovim politikama radi obezbeđivanja zaštite i avansiranja ljudskih prava i sloboda u Republici Kosovo.

4. Narodni Advokat preduzima sve mere i potrebne radnje radi razmatranja podnetih žalbi prema stavu 1 člana 15 ovog Zakona, obuhvatajući i direktno intervenisanje kod nadležnih autoriteta od kojih će se zahtevati da odgovore u opravdanom vremenu određenom od Narodnog advokata. Ako traje teško oštećenje kao posledica pitanja žalbe prema člana 15 stav 1 ovog Zakona, od nadležnih autoriteta zahteva se da brzo odgovore.

5. Ako tokom istrage, Narodni Advokat konstatuje da izvršenje neke upravne odluke može imati nepopravljive posledice za fizičko ili pravno lice, može dati svoju preporuku da nadležni autoritet obustavi izvršenje navedene odluke do okončanja istrage u vezi tog pitanja od strane Narodnog Advokata.

6. Narodni Advokat ima pristup u dosije i dokumenta svake institucije Republike Kosovo i može iste da razmatra u vezi slučajeva koji su u razmatranju i prema ovom zakonu, može da zahteva od svake institucije Republike Kosovo i njihovog osoblja da saradjuju sa Narodnim Advokatom, obezbedivši relevantne informacije, obuhvatajući i potpunu ili delimičnu kopiju dosijea i drugih dokumenata prema zahtevu Narodnog Advokata.

7. Zvaničnici institucije Narodnog Advokata u svako vreme bez najave mogu ući i inspektirati savako mesto gde su lica lišena slobode kao i u drugim institucijama sa ograničenom slobodom kretanja i mogu prisusvovati na sastanke ili sednice saslušanja gde su obuhvaćena takva lica. Zvaničnici institucije Narodnog Advokata mogu da obave i susrete sa takvim licima bez prisustva zvaničnika odgovarajuće institucije. Svaka vrsta korespondencije ovih lica sa Institucijom Narodnog advokata se ne ometa ili kontroliše.

8. Narodni Advokat ili njegovi zastupnici mogu ući u službene prostorije svih organa javnih autoriteta, drugih organa i organizacija koje obavljaju javna ovlašćenja u njihovu korist.

GLAVA IV
POSTUPAK RAZMATRANJA ŽALBI

Član 17

Iniciranje postupka

Svako lice koje smatra da su mu povredjena prava i njegove slobode nekim zakonom, radnjom ili neradnjom, lošim administriranjem organa javnih autoriteta, drugih organa i organizacija koje vrše javna ovlašćenja u njihovu korist, mogu zahtevati od Institucije Narodnog Advokata pokretanje postupka.

Član 18

Oblik podnošenja žalbe

1. Svaka žalba podneta Narodnom Advokatu treba da bude potpisana i da sadrži lične podatke podnosioca žalbe kao i da sadrži sve okolnosti, činjenice i dokaze na koje se zasniva ta žalba. Podnosilac žalbe može se izjasniti dali su se pravna sredstva primenila ili ne, i ako jesu, koja su od tih pravnih sredstava primenjena.

2. Svaka žalba za početak procedure, po pravilu, podnosi se u pismenoj formi. Zahtev za početak procedure može se podneti i usmeno, u slučaju da ne postoji mogućnost da to bude pismeno.

Član 19

Postupak prijema žalbe

1. Nakon prijema žalbe, Narodni advokat u roku do trideset (30) dana odlučuje o prihvatljivosti pitanja, kao u nastavku:

1.1 da razmotri u ubzanom postupku slučaj;

1.2. da pokrene potpunu istragu;

1.3. odbaci žalbu zbog toga što:

1.3.1. nije u nadleženosti Narodnog Advokata, po ovom zakonu;

1.3.2. žalba je neblagovremena;

1.3.3. žalba je anonimna;

1.3.4. žalba predstavlja zloupotrebu prava na podnošenje žalbe, ili

1.3.5. žalilac nije uspeo da obezbedi zatražene informacije od Narodnog Advokata.

1.4. da odbije žalbu, kao neosnovanu.

1.5 da prekine istragu kada konstatuje da je slučaj rešen na neki drugi način u skladu sa zahtevom žalioca.

2. U svim gorenavedenim slučajevima, Narodni Advokat obaveštava pismeno stranku u roku od trideset (30) dana, od dana prijema žalbe.

3. Odluka Narodnog Advokata, za odbacivanje ili odbijanje žalbe je pravnosnažna.

Član 20

Slučajevi odbijanja razmatranja žalbe

1. Narodni Advokat odbija zahtev naročito sa razloga kao u nastavku:

1.1. kada iz podnetih podataka i drugih okolnosti slučaja proizilazi da ljudska prava i slobode nisu povredjeni ili nije počinjeno nikakvo loše administriranje.

1.2. kada je zahtev nepotpun i nekompletiran i nakon zahtevanja od Narodnog Advokata da se dopuni;

1.3 kada se postupak za jedan predmet vodi kod sudskih organa ili drugih nadležnih organa, osim u specifikovanim slučajevima u ovom Zakonu.

1.4. kada su sva redovna i vanredna pravna sredstva iscrpljena, osim ako on oceni da će biti nekorisno za podnosioca žalbe da započne ili nastavi postupak, ili ako oceni da su pojedinci pretrpeli veliku štetu ili mogu pretrpeti u međjuvremenu veliku i nenadoknadivu štetu;

Član 21

Slučajevi zastarelosti i izuzeća

1. Narodni Advokat ne inicira postupak za istraživanje povreda ljudskih prava ako je od dana kada je stranka primila pravosnažnu odluku ili je obavještena u vezi iste pa do podnošenja žalbe instituciji Narodnog advokata proteklo više od šest (6) meseci.

2. Izuzev iz stava 1 ovog Člana, Narodni Advokat može inicirati postupak i nakon protoka roka od šest (6) meseci, ukoliko oceni da je podnosilac žalbe bio sprečen ili ukoliko oceni da je slučaj od posebnog značaja.

Član 22

Postupak za pokretanje istrage

1. Kada Narodni Advokat odluči da započne istragu u skadu sa članom 19 ovog Zakona, svoju odluku će saopštiti podnosiocu žalbe i organu protiv kojeg je podneta žalba. Narodni Advokat može da zatraži dodatne informacije u vezi slučaja.

2. Narodni Advokat određuje rok u kojem organ treba da dostavi sve zatražene informacije u skadu sa stavom 1 ovog Člana. Rok ne može da bude kraći od osam (8) dana, a niti duži od trideset (30) dana. Kada organ ne uspe da dostavi u predviđenom roku zatražene informacije od Narodnog Advokata, on bez kašnjenja treba da podnese pismene razloge za kašnjenje u pružanju zatraženih informacija.

3. Ako Narodni Advokat oceni nedovoljne

odgovore ili preduzete mere od strane organa, on ima pravo da prosledi stvar kod višeg nadležnog organa, ili da podnese poseban izveštaj Skupštini, predlažući i konkretne mere radi ispravljanja povređenog prava.

4. Odbijanje ili neuspevanje da se odgovori na zahteve Narodnog Advokata smatra se kao ometanje u rad Narodnog Advokata. To ne sprečava Narodnog advokata da donese zaključke i njegove preporuke.

5. Narodni Advokat može izveštavati o predviđenim radnjama u stavu 4 ovog Člana, u svojim izveštajima.

Član 23

Obavaza saradivanja i posledice odbijanja

1. Svi organi državne vlasti dužni su da pomognu Narodnom Advokatu u sprovođenju istrage, kao i pruže adekvatnu pomoć prema njegovom zahtevu.

2. Odbijanje saradnje sa Narodnim Advokatom civilnog službenika, funkcionera ili javnog autoriteta čini razlog da Narodni Advokat zatraži od nadležnog organa pokretnje upravnog postupka obuhvatajući i preduzimanje disciplinskih mera do udaljavanja sa posla ili civilne službe.

Član 24

Pozivanje svedoka i veštaka

Narodni Advokat može dostaviti poziv svakom svedoku ili veštaku radi intervjuisanja u vezi slučaja koji razmatra. Pozvano lice koje radi u javnim institucijama je dužno da se odazove na poziv.

Član 25

Donošenje odluke

Nakon okončanja istrage, Narodni Advokat u skladu sa nadležnostima i njegovim odgovornostima donosi odluku u kojoj se iznose konstatacije i njegove preporuke. Rešenje se dostavlja podnosiocu žalbe i odgovornim javnim organima.

Član 26

Odgovor na zahtev Narodnog advokata

Organi, kojima je Narodni Advokat dao preporuke, zahtev ili predlog za disciplinsku meru, treba da odgovore u roku od trideset (30) dana. Odgovor treba da sadrži razloge u pisanoj formi o preduzetim radnjama u vezi navedenog pitanja.

Član 27

Izveštaj Narodnog advokata

1. Narodni advokat podnosi Skupštini Republike Kosovo godišnji izveštaj.

2. Narodni advokat podnosi Skupštini Republike Kosovo Izveštaj o prethodnoj godini do 31 marta tekuće godine. Narodni advokat Izveštaj podnosi u plenarnoj sednici, gde će se o tome raspravljati.

Član 28

Objavljivanje posebnih Izveštaja

Narodni Advokat može objaviti posebne izveštaje i preko medija o počinjenim povredama od strane organa, ako ovaj posljednji, posle ponovljenih zahteva ne odgovori na odgovarajući način predlozima i njegovim preporukama.

GLAVA V

KANCELARIJA, OBJEKAT, OSOBLJE I BUDŽET INSTITUCIJE NARODNOG ADVOKATA

Član 29

Sedište Institucije, nepovredljivost sedišta i kancelarija narodnog advokata

1. Sedište institucije Narodnog advokata je u Prištini.
2. Instituciji Narodnog advokata obezbeđuju se potrebni objekti za rad i ostala oprema na način da joj se omogući efikasno obavljanje funkcija i njenih odgovornosti.
3. Narodni advokat po potrebi može da otvori i druge kancelarije unutar teritorije Republike Kosova.
4. U okviru Institucije Narodnog advokata funkcionisat će posebne jedinice za zaštitu posebnih kategorija ljudskih prava.

Član 30

Stručno osoblje

Osoblje Institucije Narodnog advokata bira se iz redova građana Republike Kosova u skladu sa odredbama Zakona o Civilnoj službi u Republici Kosovo

Član 31

Poslovník Institucije

1. Institucija Narodnog Advokata donosi svoj Poslovník.
2. Poslovník se objavljuje u „Službenom Listu Republike Kosovo“ kao i na web stranici Institucije Narodnog Advokata.

Član 32

Plate

1. Nivo plate Narodnog Advokata i njegovih zamenika određuje se u skladu sa Zakonom o platama visokih javnih zvaničnika
2. Nivo plate drugog osoblja Narodnog Advokata utvrđuje se u skladu sa Zakonom o platama civilnih službenika.

Član 33

Angažovanje spoljnih savetnika i stručnjaka

Narodni Advokat u dogovoru sa poslodavcem može angažovati po potrebi, savetnike i spoljašnje veštake za obavljanje usluga za jedan određeni period.

Član 34

Finasiranje

1. Institucija Narodnog Advokata se finansira iz Budžeta Republike Kosovo.
2. Nezavisno od odredbi drugih zakona, Institucija Narodnog Advokata priprema predlog svog godišnjeg budžeta i dostavlja isti na usvajanje Skupštini Republike Kosovo.
3. Institucija Narodnog Advokata menadžira na nezavisan način svoj budžet i podleže unutrašnjem i spoljašnjem auditiranju, kao i auditiranju od Generalnog revizora Republike Kosovo.

Član 35

Primanje donacija

Institucija Narodnog Advokata može primiti dodatne donacije od lokalnih i međunarodnih donatora, o čemu će se obavestiti Skupština Republike Kosovo, koje ne utiču na finansisku nezavisnost Institucije Narodnog Advokata i nisu u suprotnosti sa zakonom i ne utiču na njegova finansiska prava iz Budžeta Republike Kosovo.

GLAVA VI

PRELAZNE I ZAVRŠNE ODREBE

Član 36

1. U roku od šest (6) meseci, nakon stupanja na snazi ovog Zakona, biraju se zamenici Narodnog advokata u skladu sa ovim zakonom.

2. Aktuelni mandat Narodnog Advokta nastavlja se do okončanja njegovog mandata.
3. Aktuelni mandat zamenika Narodnog Advokata nastavlja se do izbora drugih zamenika.
4. Narodni advokat je nadležan i za slučajeve koji se pojave pre stupanja na snagu ovog Zakona, kada iz činjenica proizilazi da se nastavlja povređivanje jednog ili više međunarodnih standarda o ljudskim pravima ili koji predstavljaju permanentnu zloupotrebu vlasti.

Član 37

Prelazne odredbe

U roku od 3 meseca, nakon stupanja na snagu ovog Zakona, Institucija Narodnog Advokata donosi Poslovnik.

Član 38

Odredbe stavljanja van snage

Stupanjem na snazi ovog zakona, stavlja se van snage Uredba UNMIK-a br. 2000/38 o osnivanju Institucije Ombudsmana na Kosovo, od 30 juna 2000 godine, Uredba UNMIK-a, br. 2006/6 o Instituciji Narodnog Advokata Kosova, od 16 februara 2006 godine, i Uredba UNMIK-a, br. 2007/15 o izmenama Uredbe UNMIK-a, 2006/6 o Instituciji Narodnog Advokata Kosova, od 19. marta 2007 godine, i sve druge odredbe koje su u suprotnosti s ovim Zakonom

Član 39

Stupanje na snagu

Ovaj zakon stupa na snagu petnaest (15) dana od dana objavljivanja u Službenom listu Republike Kosovo.

Zakon br. 03 L- 195

22. jul 2010

Proglašeno dekretom Br. DL-046-2010, dana 09.08.2010, od Predsednika Republike Kosovo, Dr.Fatmir Sejdiu.

13.2. Ovlašćenja Ombudsmana u ostalim zakonima

Zakon br. 03/L-215 o uvidu u javnim dokumentima

Član 3, pasus 1.5.

“**Institucija Ombudsmana** - nezavisna institucija osnovana Ustavom Republike Kosovo.”

Član 10 Neodgovor javne institucije

“Odbijanje zahteva podnosioca, kao i ne pružani odgovora od strane javne institucije unutar utvrđenog roka, smatra se kao negativan odgovor i podnosiocu zahteva se daje pravo da inicira postupak pred institucijom Narodnog advokata, i drugim javnih institucija, nadležnom sudu, u skladu sa zakonom na snazi.”

Član 17 Institicioni Ombudsmana

“Institucija Ombudsmana je nezavisan organ, koji pomaže građanima za realizaciju prava na uvid u potrebnim dokumentima za koje su odbijeni.

Zadatak Institucije Ombudsmana je da se stara o neometanoj realizaciji prava na uvid u javnim dokumentima, a naročito da: preduzme potrebne mere za promovisanje i podržavanje osnovnih prava na uvid u dokumentima, i podnese Skupštini redovne izveštaje o sprovođenju prava na uvid u javnim dokumentima od strane javnih institucija. Institucija Ombudsmana obavlja usluge za građane besplatno. Nezadovoljna strana u proceduri realizacije prava na pristup u javnim dokumentima, može se obratiti žalbom i drugim javnim institucijama.”

Zakon br. 03/L-202, o upravnom sporu

Član 10, pasus 2

“Upravni organ, ombudsman, društva i druge organizacije koje rade na zaštitu javnih interesa mogu pokrenuti upravni spor.”

Član 18

“Tužilac u upravnom sporu može biti fizičko lice, pravno lice, ombudsman, društva i organizacije koje deluju u odbrani javnog interesa, koje smatraju da je upravnim aktima povredjeno, neposredno ili posredno, neko pravo ili interes koji je zasnovan na zakonu.”

Zakon br. 03/L-121, o Ustavnom Sudu Republike Kosovo

Član 6, pasus 2, tačka 2.4.

“Ombudsman je član komisije za razmatranje kandidata o imenovanju u Ustavnom Sudu.”

Član 6, pasus 1

”Zahtevi podneseni u skladu sa članom 113 pasus 2 ustava će se podneti od jende četvrtine (1/4) poslanika Skupštine Republike Kosovo, Predsednika Republike Kosovo, Vlade ili od strane Ombudsmana.”

Zakon br.03/L-006 o parničnom postupku

Član 460

“Kada javni tužilac ili obudsman učestvuju u parničnom procesu kao stranke u parnici njima pripada pravo na parnične troškove prema odredbama ovog zakona ali ne i pravo naknade za obavljen posao.”

Zakon br. 03/L-063 o obavštajnoj agenciji Kosova

Član 7

”Pravilnik o mehanizmu za žalbe koje ce se odvijati u konsultaciji sa Institucijom Ombudsmana na Kosovu i stavice se na javni domen.”

Član 10

“Generalni inspektor je odgovoran za podrzavanje istrage Ombudsmana Kosova.”

Član 39.2.

“Žalbe se upućuju Instituciji ombudsmana Kosova (IOK) (IOK).”

Član 39.3.

“Žalbama dostavljenim Instituciji ombudsmana Kosova ne prejudiciraju se prava pojedinaca, institucija ili treće strane u traženju sudske odluku.”

Zakon br. 03/L-222 o poreskoj administraciji i postupci

Član 84, pasus 2, poverljivost informacija ,

Poreski službenik može da obelodani informacije o poreskom obvezniku da sledeća lica:

Podpasus 2.4.

” Institucija ombudsmana formirane na osnovu zakona i propisa na snazi u vezi sa osnivanju institucije Ombudsmana na Kosovu, za upotrebu u rešavanju žalbi poreskog obveznika”

Zakon br. 02/L-28, për Procedurën Administrative

Član 35.3.

” U cilju zaštite javnih interesa, koji se mogu ugroziti tokom upravnog postupka, pravo

na pokretanje upravnog postupka ili učešća u njemu, priznaje se i sledećim subjektima: tačka c) Ombudsmanu.”

Član 47.1.

“U slučajevima kad su provereni uslovi iz stava 3 i 4 člana 35 ovog zakona ispunjeni, upravni postupak može se pokrenuti i od javnosti ili Ombudsmana.”

Član 47.2.

“U slučajevima kad se upravni postupak pokreće od javnosti ili Ombudsmana, organ javne uprave preduzima sve potrebne mere za pripremu predmeta, uključujući i pitanja koja nisu obuhvaćena zahtevom, ukoliko presudi da je to od interesa za javnost.”

Zakon br.03/L-047, o zaštiti i promovisanju prava zajednica i njihovih pripadniku u Republici Kosovo

Neni 13.4.

“Zajednice i njihovi pripadnici imaju pravo da: tačka b) da podnesu žalbu kancelariji Ombudsmana Republike Kosovo o ostalim specializiranim organima uključujući i nezavisnu komisiju za medije i komisiju za jezike.”

Zakon br 2004/2, o polnoj ravnopravnosti, član (b) UNMIK Uredbe br. 2004/18 o proglašenju zakona o polnoj ravnopravnosti na Kosovu

Član (b) Uredbe: Član 6 zakona o ravnopravnosti polova se briše u potpunosti i zamenjuje se sa novim članom 6 u kojem se kaže:

“Pitanja diskriminacije koja su neposredno povezana sa polom, tretira jedinica za ravnopravnost polova u okviru institucije Ombudsmana, formirana Pravilnikom UNMIK-a br.2000/38, koja je takođe odgovorna da preispita nacрте zakona, da daje komentare sprovođenjem ovog zakona i postojećim zakonodavstvom, kada se odnosi na pitanja polova. Kancelarija za ravnopravnost polova, u okviru institucije Ombudsmana finansira se iz Kosovskog konsolidovanog budžeta.”

Zakon br.2004/32, protiv diskriminacije

Član 10

“Nadležni organ za prijem i istraživanje žalbi koje se tiču kršenja prava na osnovu diskriminacije je Ombudsman Kosova koji razmatra slučajeve u skladu sa svojim ovlašćenjima shodno zakonima na snazi.”

Civilni zakon br.02/L-65, protiv kelevta i uvreda

Član 9

“Date izjave ne snose odgovornost na osnovu ovog zakona ako optuženi dokazuje da su one učinjene u bilo kojim dole navedenim okolnostima: *tačka d)* svaka izjava data pred Ombudsmanom.”

Zakon br.03/L-31 o izvršavanju krivičnih sankcija

Član 61, pasus 8

“Pisma i ostale poštanske pošiljke upućene od strane osuđenih lica Kancelariji Ombudsmana Kosova ne smeju ni u kom slučaju da budu kontrolisana.”

Član 215, pasus 7

“Odredbe ovog člana ne uskraćuju ovlašćenja koja imaju Ombudsman Kosova, sudije i drugi zvaničnici Pravde na osnovu važećeg Zakona o pristupu u službenim dokumentima i Zakona o zaštiti ličnih podataka.”

Privremeni zakon o krivičnom postupku Kosova, 6 jula 2003

Član 294, pasus 3

“Ombudsman Kosova ili njegov zamenik mogu da posete pritvorena lica i da se sa njima dopisju bez prethodne najave ili bez nadzora predpretresnog sudije ili ostalih lica imenovanih od sudije. Pisma pritvornih osoba poslate kancelariji Ombudsmana Kosova i njegovog zamenika se ne mogu kontrolisati. Ombudsman Kosova i njegov zamenik mogu komunicirati sa pritvorenicima usmeno ili pismeno na poverljiv način. Komuniciranje Ombudsmana ili njegovog zamenika mogu da vide od strane policijskog službenika ali ne i da se slušaju.”

Član 295, pasusi 3

“Ogranicenja ili zabrana poseta ili dopisivanje ne primenjuje se na posete ili dopisivanje sa braniocem, lekarom, Ombudsmanom Kosova i predstavnicima kancelarija za vezu ili diplomatskih misija država čiji je državljanin lice koje se nalazi u sudskom pritvoru; ili u slučaju izbeglice ili lica koji je na neki drugi način pod zaštitom međunarodne organizacije, predstavnicima nadležne organizacije.”

Član 321, pasus 7

“Na zahtev Ombudsmana Kosova, Ombudsman Kosova biva takodje obavešten o glavnom pretresu u cilju praćenja krivičnog postupka u granicama svoji.”

Uredba br.2006/12, o osnivanju savetodovanog veća o ljudskim pravima

Član 13 Učešće jednog Amicus Curiae i Ombudsmana

Pasus13.1.

”Savetodavno veće, kada je to u interesu pravde može da pozove:

(b) Ombudsmana da dostavi pismene komentare ako se on trenutno bavi tim pitanjem”.

Pasus 13.2.

”Pismeni podnesci Ombudsmana bice bez prejudiciranja o ovlašćenjima, odgovornostima i obavezama Ombudsmana na osnovu zakona na snazi.”